SYDTHY ÅRBOG
2007

Udgivet af:
Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy

Redaktionsudvalg:
Eigil T. Andersen, Ullerupvej 5, 7760 Hurup, tlf. 97 95 31 65
E-mail: eigil.andersen@karby.dk

Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29, 7760 Hurup, tlf. 97 95 30 04
E-mail: lisbethejlersen@webspeed.dk

Villiam Mortensen, Skovbrynet 27, Svankjær, 7755 Bedsted Thy, tlf. 97 94 80 78
E-mail: Villiam@e-box.dk

Poul Martin Kjær, Valmuevej 3, 7755 Bedsted Thy, tlf. 97 94 53 92
E-mail: pmk@mail.dk

Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 136)

EAN 978-87-88919-26-4
ISSN 0900 2103

Omslagets illustration:er
Tegninger af Kristine Frøkjær

Forsidemotiv:
Heltindeborg Mølle

Bagsidemotiv:
Motiver fra Forfatterfrisen på Sydthy Bibliotek

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Dantryk A/S - 97 95 20 00
Skriften er 10,6 punkt Garamond

Omslaget er Antik Cover og papiret Profi Silk 115 gr.

Indbinding er udført af Rounborgs grafiske Hus

SYDTHY ÅRBOG
2007

Udgivet af
EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5

Breve fra Lars i Amerika til Petrea i Danmark
Egon Johansen, red. Villiam Mortensen 6

Den kloge mand i Hurup
Christian Baun 18

Folkedans - og et foto fra Svankjær
Vita Immersen m.fl. 25

Bernard Sabbath, en amerikansk soldats skæbne
Poul Martin Kjær 27

Jagt som binæring til kystfiskeriet i Thy
Mie Buus 37

Doveroddeminder, 2. del
Svend Erik Sund Laursen 42

Doveroddespillemand - fisker på Nordsøen
Inga Frost 60

Turistfører for Sydthy anno 1927
P. D. Bruun 65

Fotos fra Sydthy - og lidt om familien Læssøe
Uffe Læssøe/Eigil T. Andersen 69

Brevsamling til Arkivet
Anne Marie Thøgersen 72

Marius Sloths erindringer, 3. del.
Marius Sloth 76

Klostermøllen i Vestervig
Jørn W. Madsen 87

Thybanen
Knud Møller Madsen 89

»Ved det yderste hav« - Fyrspillene
Kaj Nissen 92

Årsberetning fra Lokalhistorisk Arkiv - Sydthy afdeling
Thomas Norskov Kristensen 96

Sydthy Andels-Svineslagteri under besættelsen
Thomas Norskov Kristensen 98

Tegner Jensen og de andre gårdmalere
Niels Bendsen 104

Sommerudflugten 2007
Hans Kr. Ejlersen 106

Fra Museets arbejdsmark
Jytte Nielsen 109

Sydthy Egnshistoriske Forening
Eigil T. Andersen 113

Dagbog fra Lyngby under besættelsen, 2. del
Christian Madsen Nielsen 115

Kontakt til foreningen 136

Forord

Med denne Årbog 2007 foreligger nr. 24 fra Egnshistorisk Forening for Sydthy. Kunstneren Kristine Frøkjær, Heltborg, har skabt bogens omslag.

Kristine har dybe rødder i det thy´ske, født i Vestervig i 1960 og med barndom i området. Bosat i Aarhus og Horsens i årene 1980-2003, hvorefter hun vendte tilbage til Sydthyegnen. Tidligere højskolelærer, fra 1996 maler, sanger i mange genrer, klummeskribent, musikalsk "stand-up komediøse", foredragsholder, reklametekstforfatter, plakatkunstner, børnebogsillustrator og meget mere. På Sydthy bibliotek ser man hendes kunst afbildet. Dels i børnebogsafdelingen, hvor det naturligt er eventyr, der ligger til grund for motiverne. Dels i voksenafdelingen, hvor denne del på biblioteket blev indviet her i afvigte sommer under stor deltagelse og med Bjarne Nielsen Brovst og Gudrun Hjorth Andersen som foredragsholdere og sangere. En festlig aften, hvor præsentationen af Kristines tegninger af mange af vore store digtere fik berettiget applaus. På bagsiden af årbogen ses et par eksempler fra denne udsmykning. – En sommerdag i 1996 malede Kristine "en smældfed madamme og hendes pindetynde mand", og hermed indledte hun efter egen mening sit liv som selvlært maler. "En perlerække af afbrudte uddannelser, mange forskellige jobs, gråd og tænders gnidsel, tvivl om det hele". Også Kristine måtte igennem sin "Sturm- und Drang" periode.

Kunstneren har herhjemme deltaget i mange udstillinger, tegnet plakater til Kulturcenter Thy og er i år udpeget som årets Sydthy-kunstner af Kulturekspressen i Sydthy. Årbogens forside viser "Heltindeborg Mølle", som er et første billede til en lille bog om Thy og om hovedstadens syn på thyboerne. - Vi glæder os over at kunne bringe dette eksempel på Kristines kunst.

For 80 år siden, en majdag i 1927, udgav skovrider P. D. Bruun, Hovmarksgård i Dover plantage, sin "Turistfører for Sydthy", og den er bestemt interessant, ikke bare fordi den er velskrevet, men mest af alt, fordi den set med en nutids thyboers øjne er utidssvarende!

Vi følger Bruun op på toppen af udsigtstårnet på Ashøje, hvor han udpeger fjerne "fikspunkter" i landskabet, af hvilke vi her nøjes med at nævne Agger Kanal, Vestervig by, Lodbjerg fyr og kirkerne i Heltborg og Snedsted.

I 2007 kan vi atter bestige udsigtstårnet på Ashøje, som i mellemtiden er blevet fornyet, og vi kan stadigvæk lade nævnte markante elementer fryde øjet. "De store træk" i landskabet har altså ikke ændret sig – og tak for det.

Ashøje plantage med skovsøen er der endnu, men restaurationspavillonen ses ikke mere. Til gengæld er den tonstunge granittalerstol blevet placeret på amfiteatrets scene. Ser vi ud over landskabet, er der også sket en del i løbet af de sidste 80 år. De store moderne trevingede elproducerende møller, som i vore dage er med til at give landskabet karakter, havde P. D. Bruun næppe drømt om. Det samme gælder vinduesfabrikken Ideal Combi og Madrasfabrikken Huma. Mange små landbrug er forsvundet, mens andre brug er vokset og gårdene udbygget med fodersiloer og stålbuehaller. Forsommerens gule rapsmarker er kommet til. – Vi må stoppe og i stedet opfordre vore læsere til at studere skovriderens artikel.

Efter læsningen kan man bestige udsigtstårnet og selv fundere videre over, hvad der har ændret sig. Man tør vist ikke forestille sig, hvad de næste 80 år vil bringe.

God læselyst ønsker Redaktionen

Breve fra Lars i Amerika til Petrea i Danmark

Brevene renskrevet af Egon Johansen, Hørdum.
Forord, mellemoverskrifter og redigering af Villiam Mortensen, Svankjær.

I Sydthy Årbog for 2004 har Egon Johansen med artiklen "Det forjættede land" givet et orienterende oplæg til følgende breve, som Lars Svaneborg, Colorado, USA, har sendt til Petrea Bangsgaard, Hassing, i årene fra 1910 til 1919.

I brevene kommer Larses længsel efter Petrea til udtryk, men vi får også en del at vide om de forhold, han lever under som nyetableret farmer på prærien, og endelig får vi i småglimt henvisninger til egnshistoriske hændelser i Sydthy.

Der er ikke ændret i Larses breve, hvad angår sætningsopbygning. Af hensyn til læseligheden er visse stavefejl rettet. Mellemoverskrifterne er tænkt som appetitvækkere for læserne. Redaktionelle bemærkninger er skrevet i kursiv. V.M.

Kovstrup er brændt

Kære Petrea.

Ja jeg havde ret. Amerika er et dejligt land, meget bedre end jeg troede. Jeg vilde ønske, du kunne få lyst til at rejse herover. Jeg kan fortælle dig, jeg har fundet dit Fottgrafi her i Amerika, hvordan kan det være muligt? kunde du ikke selv sende mig...*brevstykke delvist smuldret, men det fremgår, at Lars har tjent 200 kr i november måned, hvilket ikke ville være muligt i Danmark* ... nu har jeg været her i 2 måneder, jeg ved lidt af alt og jeg har ikke hørt eller set andet end godt. Men jeg har læst i avisen at Kovstrup er brændt, stakkels dreng hvad havde han tengt da han gjorde det. Nu vil du nok skrive en lille lap og lægge i en konvolut, så kan den komme til min fødselsdag, ...*brevstykke smuldret*... kærlige hilsner fra Lars, kommer du ikke en gang så kommer jeg om nogle år.

Egon Johansen har den 05.07.05 talt med Lise og Mads Tølbøll, Jestrup, om branden på Koustrup i 1909. Parret fortæller, at branden var påsat af en frustreret ung karl, som var jaloux over, at en anden ung karl havde erobret det pigehjerte, som førstnævnte bejlede til.

Lise Tølbøll nævner, at hendes svigerfar, Åge Tølbøll, i sin tid nævnte noget om en lygte, som muligvis blev anvendt, men en tændt lygte skal tidligere have forårsaget en brand på Koustrup, så beretningerne om de to begivenheder er måske blevet flettet sammen i tidens løb. Er der læsere, som kan hjælpe til med at redde trådene ud vedrørende Koustrupbranden?

Karlen blev efter endt afsoning sendt til Amerika. Da han senere vendte hjem, ville han se, hvordan det stod til på gården, men han blev afvist af den daværende ejer, Mads Tølbøll.

Ved branden nedbrændte laden samt veststalden, og alle køerne indebrændte. Man kunne dengang ikke sende døde dyr til destruktion, så man lod grave et stort hul til de forbrændte dyrekroppe. Disse blev kastet i hullet, hvorefter man søgte at få dem til at brænde yderligere, inden de blev tildækkede. Senere sank jorden sammen over graven, og endnu i dag ses et stort hul i skoven ved gården, hvor afbrændingen fandt sted.

I Hørdum går de fallit

Nebraska den 12/11- 1910

Kære Petrea.

Hjertelig tak for brevet, da jeg fik det var jeg i Syd Dakota 400 Eng. Mil nordpå. Da var vi færdige med høsten i Nabraska. Da den begyndte der og flere penge at tjene der, jeg var der i måneder og tjente 600 kr.jeg kom tilbage her for en måned siden og nu har jeg tjent 240 kr.det kan jo snart hjælpe lidt det er bedre end at være smededreng for ingen ting.

Det ville være skønt om man i Danmark

kunne tjene 300 kroner om måneden og have det lige så godt som her.

Nu skulle jeg jo snart have været soldat, det var en fin ting om jeg kunne være bleven en Dygtig Dansk Soldat. Er det ikke skrækkeligt i Verden at de laver krig og unge mennesker skal skyde hinanden og de har ikke gjort hinanden en smule af ondt, det var da lige det samme som at slaa sin broder ihjel og så tjene Kongen for nar i 22 måneder som dragon eller 14 måneder som Infanterist. Det var rar og slide for andre mennesker i mange aar og saa faa Aldersdoms understøttelse det vilde jeg heller gaa ind paa.

Er det ikke haardt at slide i kludene fra morgen til aften for en krone en lang dag for en lille krone. Vil det ikke tage mange lange mørke aar før du vilde faa lidt af din egen. Er det ikke Skrækkeligt at se alle de fattige folk der er i Danmark og mange af dem har gjort det bedste for at komme frem, men de har haft uheld de har haft sygdom og de har ikke kunnet tjene nok naar de har arbejdet. Der er for meget at drikke har du ikke set nok af det, for det har jeg.

Hvad kan det hjælpe at en Karl ser rigtig Godt ud i tøjet om Aftenen og Søndagen, mens han er ung, naar han skal have hjælp af Kommunen naar han bliver en sneds aar ældre, se hvordan det gaar i Hørdum. De gaar fallit den ene efter den anden. Saadan gaar det i Thisted saa har de alt for hvad de har slidt og slæbt.

Men er de Unge ikke Dumme. Se til Kjælstrups Niels Villerup og Jens Kirk er det ikke en daarlig Vej, de trænger vidst til Fattighjælp alle sammen, ellers kan de sidde og sulte og fryse og græde over spildt Mælk ikke sandt.

Jeg ville ikke haabe for dig, at du skulle se saadanne dage, men hvis du vil og jeg kan hjælpe så skal du lade mig det vide, saa snart du faar lyst til Amerika, saa kan jeg sende dig penge, men det har du vel sagt, at du ikke havde lyst til, men intet er umuligt Lysten kunde jo komme.

Du vilde være bange for at rejse saa langt hen, men det er ikke saa langt. Du kan let finde hjem igen ikke sandt. Det er ikke værre end at rejse fra Hassing til Thisted.

Ja nu er du maaske flyttet men jeg tænker da, du faar denne brev. Naar du faar den vil du saa skrive og lad mig vide hvor. Og fortæl mig hvem er din søster Marie er gift med, er det ham der har været der et par aar eller er det ham der var i Præstegaarden Rosholm for et aar siden, jeg tror da, jeg kender ham. Vær nu sød at *...et par linier smuldret...* ønsker brev tit og lange breve. Venlig hilsen Lars Swaneburg, Kennard R. 1. Rose. 75. Nebraska U.S. Amerika.

Lars har vasket gulve i anledning af, at kvindeforeningen skal komme

Limon den 15/2 – 1911

Kære Petrea.

Jeg er nu i Colorado, jeg kom her i Lørdags, og Søndag var jeg til kirke i Skolehuset. Der er en del Norske og Danske folk her. Vi er her fire i en hus de tre er fra Sønderhaa, 2 af Lars Henriksens sønner og en af Markus Pedersens, bror til sadelmageren Kristian, Frederik er hans navn han er vistnok kærest med en pige i Koustrup, Marie Nielsen fra Harring.

Lars Henriksen han tjente i Koustrup Mølle for fem aar siden, han ejer huset og Landet hvor jeg er nu, i morgen kommer kvindeforeningen her, saa vi har ordentlig gjort rent i dag jeg vasked gulvene. Og onsdag skal vi se på min land, jeg vilde bare sende dig min adresse saa skal jeg nok skrive siden, send nu mig en lille lap.

Mange Venlige hilsner din Elsker Lars.

Lars Swaneburg, Limon Colorado U.S. Amerika. Hils Else.

Let er hun rank som et aks

Den 5/2

Vi har i dag det første Snevejr, vi har i vinter, men det er ikke koldt. Der er mange, der siger, at klimaet her ikke er godt, men det passer ikke, her midt i Amerikas forenede stater er det bedste klima paa jorden, men kommer vi Syd saa er det for varmt og kommer vi Nord er det for koldt. Det er stort land men der meget bedre forhold her end hjemme glem ikke det, saa meget er alligevel sandhed.

Jeg har ikke gjort det beder her end det er,

saa meget ved jeg, at jeg er glad og tilfreds, men hvordan du vil finde dig tilfreds, det kan jeg ikke vide, men jeg har ingen hørt der har fortrudt de var kommen her. Der er kommet mer end 20 Danske karle og piger til den lille by Blair i Nebraska, siden jeg kom herover. Der er mer end 500.000 Danskere i De Forenede Stater hvor man kommer er der danskere og mange fler Norske og Svenske, de er jo ogsaa Danske.

Du skrev at Karl Pedersen var bleven enkemand, men det har han ogsaa spillet for saa længe.

Det kundevære haardt naak for hende at se ham fuld somme tider 7 aftner om ugen. Jeg troede det var bleven godt da hun havde holdt ud saa længe. Jeg har næsten ingen skrevet til i Hørdum og jeg skriver endda mange breve, men det er mest rundt til bekendte her og mine søskende. Det bliver slet ikke saa faa, da jeg har ni søskende i Danmark, Jeg har tit tænkt at skrive til Else men det er aldrig bleven, jeg har truet til at blive fottograferet men det er heller ikke bleven endnu, men nu skal jeg se det bliver naak engang men lad mig se at du bliver Fottograferet og lad saa mig faa det første Fotto – ikke.

Inger tjente i Byen og fik 18 kr. om ugen og havde det godt. Hun havde fri om eftermiddagen fra klokken 1. Men saa blev hun kærest med en anden og gjorde det forbi med den første, det havde jeg aldrig troet.

Jeg har en Hjemlandstoner her eller en Højskolesangbog du husker nok Niels Villerup og Valdemar Fink. Jeg har lige sunget Flyv Fugl over Furesøens rislen, Kærlighed kalder dig hjem.

Sæt dig saa kønt mellem Løvbuskens hvislen. Syng da din kærlighed frem. Kunne som du jeg i Ætheren Svømme veed jeg, hvorhen gik min Flugt. Jeg kan i Lunden kun sukke og drømme. Det er min Kærligheds sang.

Flyv Fugl over Furesøens vande. Langt bort i det blaa.

Ensomt i skoven ved fjerneste Strand. Ser jeg min Favre at gaa.

Kulmørke lokker de flagred for for Vinden. Let er hun, rank som et aks.

Øjet er Brunt og Roser har kinden. Ak du har kendt hende straks.

Lars drømmer om at købe land

Kære Petrea.

Mange tak for dit Kærkomne Brev hvori jeg ser, at du har det godt og ikke har glemt mig endnu. Jeg blev saa glad, da jeg saa brevet, at jeg glemte helt, at jeg fik to andre breve Hjemmefra.

Ja Gud give at du aldrig vilde glemme mig. Han bestemmer nok også, hvor vi skal mødes. Dersom du vil saa kommer jeg naak hjem om et par Aar. Men jeg er bange for at det vil koste en 1000 – 1200 kr., og de penge kunde jeg bruge til andre ting. Det er ikke så let at spare naar man kommer til Danmark og skal rundt at se gamle venner og pengene ruller let.

Jeg tenker jeg gaar ud til Colorado og faar en 300 td. Land nu i foraaret. Det vil blive rart at faa lidt af sit eget at tumle med. Det er godt nok at tjene penge men penge gør slet ikke mig Lykkelig det være langt fra.

Men at faa et hjem af sin egen ikke et lille hus hvor man skal arbejde for fremmede den halve tid (det var alt der kunne ventes hjemme)

Lars har købt land

Limon den 5/3 – 1911

Adresseret til Hr. Lerhøjs Systue, Thisted.

Kære Petrea. Hjertelig Tillykke i anledning af din 19 aarige fødselsdag.

Nu er jeg bleven Husmand eller hvad jeg nu kan kaldes, jeg har et stort stykke Land uden bygninger, jeg fik papiret på det i dag, da jeg var til Dansk Prædiken i Skolehuset, og det bliver vel godt alt sammen med tiden, nederste linie væk.

Du tænkte vel ikke jeg kunde huske din Fødselsdag, men det kunne jeg naak, men bliver du 19 eller 20 Aar husker jeg ikke bestemt. Jeg bliver 23 næste gang, jeg var født den 2. November 1888.

Nu er det 2 aar siden vi blev færdig med Hørdum Dillitant. Det er da godt, og jeg er da også Glad at jeg kom væk fra Hørdum. Kærligt være du hilset, hav det godt.... *Nederste linie smuldret...*

Lars har endnu ikke været hos fotografen

Limon 14/4 – 1911

Kære Petrea !
Først en glædelig Paaske saadan siges der jo i det Gamle Land i disse dage. Og saa vil jeg fortælle dig at jeg har faaet 200 hegnspæle sat i jorden og en kjælder har jeg saa nu vil jeg snart have Hus og Hjem. Det er lidt tørt her men nu har jeg faaet land nok, klimaet er Godt, bedre end nogen plads jeg har været endnu. Igaar var jeg på jagt efter to ulve der er en masse smaa ulve her de ligner Ræven derhjemme men er graa. Jeg havde nær skudt en af dem, men jeg var dog saa heldig, at jeg gjorde dem ingen fortræd.

Jeg haaber da, at du er Rask. Jeg drømte sidste nat, at du var Syg jeg tror dog ikke på drømme men det kunne da passe. Jeg skulle tænke det er strengt og usundt at sidde og sy fra Morgen til aften Aar efter Aar. Det er da Unaturligt saa jeg vilde nok tro, at du var syg ved denne tid.

Men jeg venter at høre fra dig. Kunde det glæde dig vilde jeg sende dig mit Fotto. Men jeg har altid gammel tøj paa, naar jeg er i Byen. Hvis du bliver Fottograferet saa faar jeg vel dit billede, gør jeg ikke hva. Ja for tiden har jeg Land nok penge nok og nok at byge med men hvordan det saa siden vil gaa er haardt at sige, men jeg haaber det bedste.

Hvordan gaar det med din søster Marie og hendes mand? De skal nok også spare for at holde det gaaende det er dog lidt bedre for Smaafolk her end i Danmark.

Her er land nok at faa for næsten ingen Ting, men som du siger, saa kan mennesker da faa føden i Danmark, men en ting ved jeg at jeg ikke vilde til Danmark for hverken tre eller fire Tusinde kroner om Aaret men naar jeg bliver ked af livet her kan jeg da finde vejen Hjem og maaske alligevel hvis jeg faar for mange penge, vilde jeg nok lide at se gamle Venner i Danmark.

Jeg vilde nok overraske nogle af mine Slægt og Venner om jeg en skøn Dag dukker op hvis de ikke har glemt mig som jeg dog ikke tror, men det vilde nok tage et paar aar eller seks før jeg kommer. Nu skal jeg først være landmand ja hvis jeg er heldig skal jeg have Julerejse til Gamle Land det bliver bestemt?

Nu maa du have det rigtig pænt, Haabende at du har det Godt være du Hilset fra din Ven Lars, du husker vel adressen. Skriv snart.

Lars venter besøg af broderen, som er lærer i Salling

Limon 19/5 –11

Kære Petrea.
Mange tak for brevet. Jeg var nær ved at tro, at du havde glemt din lille Fattige Ralt, da det omtrent var fire maaneder siden du skrev sidst men det var jo heller ikke saa længe. Men du tror at jeg længes Hjem ja nej det tror jeg da ikke ikke saa ... uklar tekst...

Naar jeg engang kommer Hjem, saa er det saa meget skønnere. Men jeg synes dog tit til tider at jeg længes efter en i det gamle Danmark, men sa tænker jeg igen maaske hun kommer her over i løbet af et aar eller to. Det tror du vel ikke ? Jeg skal fortælle dig lidt Nyt, maaske Jeg har to Brødre og en Søster ved Skive paa Salling. Du har maaske set min søster i Hørdum for tre Aar siden, men det var ikke Nyheden, men ham der holder skole kommer her over i sommer, en foredragsrejse, han kommer naak her til mig ogsaa og maaske jeg rejser med ham rundt i det skønne Land men han rejser tilbage til sin Skole paa Salling. Jeg vil senere fortælle dig hvordan han lider det. Staten betaler ham en del af udgifterne jeg tænker naak det vil koste ham 1500 til 2000 kroner, naar han skal rundt her over det store Amerika.

Maaske naar hen kommer hjem og fortæller, hvad han har set, at flere af mine brødre kommer her over. Haabende du har det Godt sendes de allererbedste hilsner fra din Lars.

Vil sende ring fra Amerikas guldminer

Limon 18/7 – 11

Kære Petrea Søde Bangsgaard.
Min Største Skat i Verden.
Inderste Hjerteligste Tak for Fottografiet, som du snart skal faa betalt med mit. Min Broder er her og har været her en uge han fik fat i brevet dit og troede det var en yngre Broders Fottografi, men da han saa at det var en ukendt

maatte jeg op med Sproget. Han sagde, hvis jeg vilde saa skulde han besøge dig og i det mindste Tage en Hilsen med Hjem til dig. Ja ærligste Petrea vil du sende mig størrelsen af din Ring vil jeg sende dig en Ring fra Amerikas Guldmine.

Det er mig umuligt at sige dig, hvor glad jeg blev, da jeg saa dit brev og ikke mindre, da jeg sa dig selv for det er dig selv og ingen efterligning, men nu maa du saa sende mig et maal af din Finger, om du vil.

Jeg kan ikke sige for bestemt, hvornaar jeg kommer Hjem, nu har jeg jo ejendommen. Jeg kan ikke komme før et aar uden jeg skulle være meget Heldig. Det har gaaet temlig Godt indtil nu og hvis Gud vil skal alt naak gaa godt herefter.

Det er Skønt at elske naar det er gensidig. Er min Kærlighed til dig gensidig? Ja det er jeg sikker paa.

Min ældste Broder Døde for en maaned siden, og min Fader er Alvorlig syg, er maaske allerede død. Han har været Syg for længere tid, ja han har ikke været rask de sidste 4-5 Aar.

Min Broder Købte ejendommen sidste Vinter han var 31 aar og ugift.

Nu maa jeg slutte med de Kærligste Hilsner til dig Min Trofaste Kjærlighed,(Skriv snart) Lars Swaneburg.

Broderens digte har bragt Lars i det poetiske hjørne

Colorado 26/7 - 1911

Kære Petrea.
Ene og forladt har jeg ned sat mig ned hvilende paa en tue, min Broder var paa Posthuset lige nu saa vilde jeg sende dig en lille Lap.

Jeg er ellers ikke oplagt til at skrive ret meget, jeg sov ikke ret meget sidste nat. Min Bror læste nogle Digte for mig som han havde Skrevet.

Torsdag 27/7- 1911

Ja nu har jeg allerede seet mange af ting som jeg og du og alle vilde sige var løgn.

Her er 10 slags Vand, som kommer ud af jorden. Noget af det det smager som Dansk Sodavand her er mange Tusinde mennesker, Fremmede hver dag hele Sommeren for at stærkne Helbredet.

Nu maa du have Tak for denne gang, du har ikke noget imod at jeg snart igen skriver til Hvae. Kærlige Hilsner Trofaste Ven Petrea. Lars.

De følgende breve er adresseret til Hassing.

Sadelmageren Kristian er rejst hjem til Danmark

Limon Colorado 5/12 1913

Kære Petrea.
Tak for Kortet !
Nu var det over to aar siden du skrev sidst, jeg har ikke faaet brev ellet Kort siden du sendte dit Fotografi og jeg skrev 2 gange og intet Svar – Undtagen det er gaaet tabt? eller hvorfor skrev du ikke Jeg har været syg de to sidste Vintere ikke farlig, men ikke været rask, men har det ellers godt. Hvordan har du haft det? Jeg troede du havde glemt mig.

Jeg har kun et aar tilbage saa bliver jeg Borger her saa kan jeg gøre hvad jeg vil, du har vel ikke i sinde at rejse til Amerika? Inger Karlsen er jo gift i Iova har jeg hørt men ikke med ham, hun var forlovet med, da hun rejste fra Danmark. Kristian Pedersen og hans Broder er jo i Danmark. Jeg har ikke hørt fra for en lang tid. Kristian er nok sadelmager i Sønderhaa. Har du ikke seet dem de tjente nogle tusinde kroner og saa sagde de Amerika Farvel, men det er den første tid, der den værste, jeg for min part skulde ikke ønske mig til Danmark, tror jeg ikke, Men jeg ved fo ikke . Min Broder Kr. var her et aar og er nu lærer paa en opdragelsesanstalt i København.

Hvordan har din søster Else det, er hun ikke gift? Jeg vilde gerne om du vilde være saa dristig at gaa over til Sadelmagerens Kristian og høre lidt om Amerika. Hav en lang samtale med ham det vil du nok. Det koster ingenting, han er ikke farlig og vil ikke fylde dig med løgn, og du skal ikke være bange for at spørge ham ud om alting. For at du kan have et ærinde kan du give ham, og hans forældre dette Æselspand og se om han kender mig, men du skal da over, hvor han er, saa du kan faa en samtale med ham og hans forældre.

Vil du dette?

Jeg tænker han er i Sønderhaa i et lille hus ved Bydammen og Markus Pedersen kender du jo naak. Jeg troe ikke han havde saa blide dage her i Amerika.

Dette faar være naak for denne gang.

Venlig Hilsen fra Lars Swaneburg R. 1. Box 35 Limon Colorado.

Lars bruger hønsene som lokkemiddel

19 april 1914

Kære Petrea.

Tak for brevet.

Jeg skal i korthed lade dig vide, at jeg er levende endnu, selv om jeg er min egen Husholder og holdt det ud i 3 lange Aar. Der er ingen Stads ved, men det er jo skikken her i landet.

Jeg har nu saaet 20 td, land til med Hvede og skal nu til at pløje for Majs og andet som skal plantes om en maaned.

Jeg solgte 270 Dollars værd af Hø i Vinter, som jeg maatte køre 12 Eng. Mil saa jeg har jo haft naak at bestille ser du naak jeg har kørt 30 tons Hø. Jeg har faaet 24 æg om dagen siden den 1 februar fra mine 35 Høns, jeg havde 100 Høns men ulven tog en del og saa solgte jeg 46, jeg kan ikke godt have saa mange da jeg er ene ellers vilde det være let at tjene store penge fra Høns alene. Jeg spurgt engang, om du vilde herover en tur. Det sagde du aldrig nej til, jeg kan ikke faa raad til at komme til Danmark for en tid endnu.

Jeg var til Kirke anden Paaskedag og blev optaget som medlem af af en Luthersk menighed, der er 2 forskelllige kirker her, jeg gaar til dem begge. Den ene er Methodist.

Er du rask? Det ser ud til, at du var lidt nervøs, arbejder du for haardt ? Eller er der noget som du ikke kan finde rede paa? Der bliver naak en udvej med tiden.

Hvad med dine Fremtidsplaner? Du har vel,ingen lyst til at komme her over en Tid, hvis jeg kunde faa lavet saadan til, at vi kunde tjene føden og lidt mere. Men det kan jeg naak det koster ikke mere for 2 at leve end for en mand her.

Skriv nu hvad du synes og skriv alt, holder du af mig saa bliver der en udvej enten den ene eller den anden. Om jeg saa skal rejse til Danmark.'Nu til slut de Kærligste Hilsner fra din Lars.

Jeg taaler klimaet godt, men jeg bliver snart gammel, jeg er nu 25 1/2.

Lars har fået en god ide

Limon 20/5 – 1914

Kære Petrea.

Ja nu vil min Broder her over igen en Tur. Han var her for 3 Aar siden Vilde du ikke rejse med ham herover en Tur. Jeg kan sende dig Pengene, tror jeg naak, og du kan da altid finde vejen Hjem igen hvis du ikke gifter mig, jeg har ingen rigdom men der bliver en udvej i dette land hvis du vil have mig. Skriv med det samme lad mig vide besked. Jeg kan ikke faa raad til at rejse til Danmark efter dig for lang tid endnu. Men du maa nu skrive til ham med det samme og til mig vil du det? Jeg maa sende dette i hast. Gud med os og Venlig Hilsen fra Lars din.

10 æg om dagen. Lars lægger pres på Petrea

22 maj 1914

Kære Petrea.

Jeg har nu i nogle dage ventet paa brev fra dig, men det kommer vel? Jeg kan ikke se anden udvej for os end at du kommer herover og hjælper mig med at avle Kyllinger jeg har solgt 125 dusin æg siden Januar fra 35 Høns foruden hvad jeg har spist, og det har været mange. Jeg har spist 10 om dagen stegt dem da det er det letteste at lave for en enemand saa laver jeg brød og koger Kartofler og Ferskner og svesker og mange andre ting.Det vilde se underlig ud i Danmark om en Karl leved alene, men det er ikke skik her med Husholder uden de gifter sig og det er nu hvad du og jeg maa gøre, Det er ikke høns og Kalve og grise du skal passe, men du maa lave et hjem her, det er det vigtigste her i Verden. Klimaet er godt her i Colorado, ellers er der mange steder, hvor det er som i Danmark, Men klimaet her er bedre end på de fleste pladser, folk kommer her for lunheden fra mange pladser i De Forenede Stater og Europa.

Vil du Gifte dig med mig saa kom og kom alligevel, men jeg tror naak du vil hvis du rejser

hjemmefra med den bestemmelse, men fortryder du det saa skal du faa lov at rejse Hjem igen, du skal ikke gifte dig med mig uden at du vil vil sige glad ja. Der er en del Norske og Danske her. Der er en Luthers menighed her, som jeg høre til, og vi vil blive viede paa Dansk og der er mange Norske og Danske Naboer saa du kan tale Dansk, saa meget du vil, og det Engelske skal du snart lære saa kan vi rejse Hjem sammen, naar vi faar raad dertil.

Der er Danske Agenter ved alle skiftesteder, og på rejsen er der altid folk som har været herovre før. Der er ingen, der gør dig noget ondt, saa længe du ikke gaar ud i byen alene og ikke lade dig lede ud af private Bondefangere, men det var nu ikke det værste, jeg ved ikke endnu om du rigtig vil have mig. Men Petrea du maa nu ynkes over mig, da hvis du elsker mig, hjælp mig kom over og lav et Hjem for mig, det er nødvendigt. Du skal ikke være bange for rejsen, ingen kan komme dig nær, lad dig ikke forskrække af historier eller lignende som løber fra mund til mund.

Gode Petrea ! skal jeg skrive til dine forældre og spørge dem, eller skal jeg lade dig om det, er det naak. De vil naak lade dig rejse, selv om de nødig ser dig rejse. Du kan vise dem dette brev.Hvis det er naak, det er nu dig det kommer an paa om du vil sige glad ja til mig som livsledsager. Det var for dig jeg rejste til Amerika, da jeg ingen udvej saa i Danmark for en Livsstilling.

Det ser selvfølgelig ud som en farlig Foretagende, men det er meget værre end din søster Else som jo ikke kan komme hjem tiere til Hassing (Fra Lolland) end du kan fra Amerika.

Lørdag 23 maj

Inger Karlsen var ikke tilfreds med Amerika da hun kom, men det var saa hedt i Nabraske da hun kom og hun gjorde det forbi med sin Forlovede, men derfor er det jo ikke sikkert du fejler. Inger var kærest med flere Danske Karle lige da hun kom herover, saa rejste hun til Iova og var der var hun syg en tid hørte jeg, men straks efter var hun gift men ikke med Nikkolaj, hendes første kæreste, jeg har hørt at han er saa slem til at drikke nu og alt andet slet.

Lars vil ikke ofre 9-10 køer på hjemrejsen

Limon 28 juni 1914

Kæreste Petrea.

Naar du virkelig længes efter mig saa er der ingen fare ved at rejse herover og der er ingen tale om at jeg vil fortryde at jeg har giftet mig med dig nej aldrig. Jeg var hjertelig glad at dine forældre ikke forbyder dig at gifte dig med mig.

Men lige nu kan jeg umuligt komme til Danmark efter dig. Det vilde koste alt jeg har omtrent og det vilde være bedre at købe 9 a 10 køer for disse penge og vi kan i en kort tid faa raad til at rejse sammen til Danmark. Skal jeg rejse til Danmark efter dig vil det næsten tage 2 aar mere og det er nu fem Aar siden jeg saa dig sidst. Det var i 1909 og du var 17 aar den gang. Du skulde være kommet sammen med min Broder, der vilde ikke være tvivl om at jeg bliver det lykkeligste menneske paa jorden. Men du maa ikke sige at du ikke er værd at gøre Ulejlighed for. Du er værd at leve for, du vil blive alt det jeg ønsker. Og du ved og selv hvad et lykkeligt liv vil være for os begge. Jeg er ingen rig fyr, men det er heller ikke rigdom der vil, gøre os lykkelige, tvært imod de lykkeligste er de mennesker, som har selv tjent og arbejdet sig til et Hjem, det synes du selv. Hvis vi boede her en 3 a 5 Aar saa kunde det hænde at jeg kunde blive fri for Kongens tjeneste i Danmark, saa vi kunde gaa til Danmark at leve paa vore lykkelige gamle dage. Men du faar nu tage mod til dig og komme herover, lad mig sende dig Pengene, saa snart jeg kan, saa vil du komme her over mens min Broder er her. Petrea jeg kan ikke vente længere jeg kan let gøre husarbejdet, men naar du virkelig holder af mig, saa maa vi giftes og den bedste Wej er, at du kommer her over at prøve i det mindste. Du vil holde a mig efter vi er gifte. Du vil ikke lære mig bedre at kende selv om jeg kommer til Danmark en tid. Selv om det er et meget alvorligt skridt saa kunde du ikke sige hvordan enden vilde blive, hvis du kendte mig aldrig saa godt. Men jeg er ikke bange for at vi skal fortryde det, Nej ! Lad os bo her en tid, til du bliver ked heraf. Du har vist faaet syning nok for en tid, det synes jeg saamænd snart du kunde blive ked af. Lad mig sende dig pengene til din

rejs saa snart jeg kan før Vinter, saa skal du ud på Æventyr. Vi kan i et par aar rejse til Danmark og købe ejendom, hvis du vil.

Men du vil da ikke have mig til Danmark og være Husmand eller arbejde for andre, for det vilde jeg knap være tilfreds med og det vilde blive alt jeg kunde hvis jeg skulde komme nu, men jeg skal først have skøde til denne Herregaard og maaske kan vi sælge det, men det vil tage sin tid, Du holder ikke af at vente længere alligevel, saa kom nu hvis jeg faar alting ordnet saa sender jeg pengene og saa er du om resten.Du skal naak faa penge til at rejse hjem for hvis noget skulde være i vejen, men Kære Petrea kom ! Gør mig Glad, Vi vil blive de Lykkeligste Menneskers børn paa jorden. Du sagde at du længtes efter mig, det var alt jeg ønsked min Tak. Hjertelig Tak Kære Petrea for dette svar, det var nok, Det var det samme som Glad Ja. Gør dig Færdig til Rejsen, Jeg vil før ret længe sende dig penge. Nu blot de Kærligste Hilsner til min egen Petrea fra din enlige Lars.

"Du maa ynkes over mig, vil du ikke"

Limon Aug. 1914

Kære Petrea.

Hjertelig tak for brevet som jeg fik for en maaned siden, Jeg har nemlig ikke vist, hvad jeg skulle svare derpaa eller dertil, for det er nu min mening, at jeg maa giftes. Jeg kan ikke holde det længere, du vil nu jeg skal komme til Danmark efter dig, og det vil jeg også gerne, men det vil mindst koste 1200 kr. og saa vil du bare kende mig en kort tid alligevel saa for den sags skyld vilde det være lige så godt for dig at rejse herover, da du altid kan komme hjem igen, men det er jeg ikke bange for. Oh ! Petrea kom her over jo før desto bedre for mig og os begge, jeg kan ikke vente længere Og om faa aar kan vi rejse Hjem sammen, da jeg jo gerne vil en tur til Danmark alligevel. Jeg kan ikke vente et helt Aar, men maaske jeg bliver nødt dertil, det kommer alene an paa dig. Jeg vil nødig at du skal kommer herover og gifte mig og fortryde det efter det var for sent, men det er du da vel ikke bange for.

Dine forældre vil da ikke holde dig ugift, forstaar jeg da nok. Og de har da din yngre broder tilbage, og saa længe din yngre søster ikke er gift, saa kan de have hende hjemme og hvis vi venter et par Aar saa bliver det jo det samme igen, for dig at rejse fra dem, og hvis du vil komme her saa maa du endelig komme saa snart du kan for sprogets skyld.

Jeg kan forklare dig min elendighed her alene jeg kan bare sige at jeg ikke kan holde det, da det nu er min Bestemmelse at faa dig herover, saa jeg kan ikke vente længere.

Det er først nu jeg har fundet ud af, at jeg er alene og at dette liv er uudholdelig, Saa du maa ynkes over mig, vil du ikke? Lad min faa et bestemt svar med det samme, saa jeg kan sende dig Penge til billeten og komme herover lige saa godt nu som at lade det gaa hen længere.

Jeg vil aldrig fortryde det, og du vil vist heller ikke, nu er det tid, for hvem ved hvor længe vi har at leve. Jeg kan ikke vænte. Kærligste Hilsner fra din enlige Lars.

Ikke værre end at rejse til Lolland

Limon Okt. 1914

Kæreste Petrea.

Tak for brevet jeg fik i gaar, den havde været pa rejsen en maaned jeg skrev til dig en gang længe efter jeg havde sendt billeder, fik du den? Breve gaar naak tabt hvis de gaar over England eller Tyskland. Det er jo vejen Danmarks post plejer at gaa fra Amerika. Skibe fra Amerika er uden for fare saa længe Danmark ikke er i krigen. Nej Krigen har noget at gøre med Amerika bare England og Frankrig kjøber Heste og andet her. Jeg er bange for at Danmark skal komme med i spillet, særlig hvis Tyskland vinder, men det faar naak tiden vise, Jeg ønsker Else Hjertelig Tillykke med de smaa. Det er min Bestemmelse at sende dig 400 Kroner at købe Billet for saa snart jeg kan.Vil du saa være færdig til at rejse herover. Vil du ikke ? Jeg kan ikke vente længere og jeg kan ikke komme til Danmark for en lang tid saa kom herover du kære,! Kom ! – Du kan lige saa godt gifte mig her som derhjemme og jeg tror ikke nogen af os vil fortryde det. Hvis du ønsker det kan vi rejse til Danmark om et aar eller to. Naar vi sælger Landet her vil vi have en pæn skilling at rejse til Danmark med Men jeg skal blive her

mindst et aar for at faa skøden paa landet. Rejsen derover vil ikke være til nogen skade for dig saa kom.

Det er ikke værre at rejse til Amerika end at rejse til Lolland bare lidt længere, og du er paa skibet i København saa er det blot en lang rejse og rejseselskab nok at du kan stole paa men i Danmark er det værre naar du ikke er kendt. Alle steder her, hvor du skal skifte tog, vil der være Agenter til at lede dig rundt fra Tog til Tog. Naar jeg sender pengene, vil jeg sende et papir med som du kan vise dem i New York, saa vil du blive landet uden ophold, ellers vilde det være bedre at rejse paa 2 klasse, saa vil du ikke blive undersøgt i New York, det gaar af sig selv, det er bare om du have mig saa er alt Godt. Kan du ikke se paa billedet, at jeg længes efter dig ?

Lad os ikke vente længere men kom nu, du kan lige saa godt komme her over som jeg kan rejse hjem for en kort tid. Ligner jeg mig selv eller har jeg forandret mig i de fem aar? Hjertelig Hilsen fra din egen Lars

Mandfolk kan godt holde hus

4. jan. 1915

Kæreste Petrea.

Hjertelig tak for brevet, det er en stor skam, jeg ikke har skrevet før. Jeg ved knapt, hvad jeg skal skrive, da du bestemt siger jeg ikke skal sende penge for din rejse overher. Kære du er villig til at vente 2-3 aar paa mig men det var da en lang tid og saa er det vel ikke godt at sige om vi vil blive tilfreds i Danmark. Men det er jo ikke penge der gør Folk lykkelige. Men tror du at du vilde rejse med mig herover om et aar, eller skal jeg sælge hvad jeg har her Land og Kræ og aldrig tænke paa at komme tilbage? Da vil det tage længere tid før jeg kan komme, seer du jo naak.

Det er først nu i Sommer og sidste Vinter at jeg har længtes efter dig og naar jeg skal være ærlig havde jeg helt ud tænkt at vi aldrig skulle faa hverandre jeg tror det vel var min skyld eller hvordan var det at vi holdt op med at skrive? Jeg husker ikke mer, men kan du tilgive, jeg kan ikke holde ud at leve alene længere, da jeg længes efter et Hjem og Kærligheds længsel knuser mig jeg kan ikke fortælle rigtig, hvordan det er.Det er ikke arbejdet, jeg skal gøre ene, da det gaar let alene. Da Mandfolk godt kan holde Hus alene naar de bliver vant til det, selv om det ikke er saa godt eller kønt. Det bedste vilde være, om du vilde komme herover med det samme.

" Billigst og Bedst " da jeg har reden bygget, men siger du bestemt nej, da skal jeg til Danmark om det saa tager 3 aar før jeg kan komme. Da du kæreste Petrea har ærlig ventet 5 1/2 aar paa mig, saa er jeg villig til at gøre som du synes for en gangs skyld, Skriv snart og sig hvad du vil ja du har jo forresten sagt din mening.

Hvordan har Else det? Er din svoger endnu ikke hjemme? et er jo sørgeligt at Europas Millitærisme spolerer saa mange Hjem selv i Fredstid, men jeg haaber at naar den store krig er forbi at alle Europæiske Lande vil blive Kristne mennesker med mere sanser end Hunde, Det er saa dyrisk at slaas enten det er for egen fornøjelse eller for Fædrelandet. Det er vi alle enige om.

Jeg maa ønske eder alle Godt Nytaar og dig vil du undskylde mig for at jeg ikke skriver tiere, hav det rigtig godt. Jeg vil snart skrive igen. Saa God nat ! og saa mine Kærligste hilsner fra din Lars. Husk at skrive Swaneburg w og u saa gaar et brev ikke fejl her fra posthuset.

Ene og forladt med fødderne i kakkelovnen

7. marts

Til Sypige, Petrea Bangsgaard, Hassing, Hørdum, Danmark, Europa.

Kære Petrea.

Jeg har længe ventet efter brev fra dig. Jeg vilde gerne vide om du vilde gaa med Amerika til Sommeren hvis jeg kom til Danmark, jeg venter at du skulde sige saadan noget lignende i dit første brev nu - men du vil vel naak at jeg kommer til Danmark at blive for godt, men det er ikke saa let at love ved jeg naak. Sadelmageren Kr. Pedersen i Sønderhaa rejste for et par Aar siden til Danmark – jeg har lige haft brev fra ham at det var hans bestemmelse sidste Sommer at rejse herover igen, saa du ser jo at Amerika er bedst alligevel. Naar man har været her bliver man ikke tilfreds i Danmark, men jeg vil

komme til Danmark saa faar vi tale om det. Men jeg skal sende dig Penge til billetter, hvis du vil komme nu, men det forlanger jeg dig ikke til, du kender mig knap nu mere.

Jeg sidder ene som sædvanligt, ene og forladt med fødderne i kakkelovnen og skriver til dig, sa faar undskylde mig at jeg skriver saa daarlig. Jeg tænker snart at jeg sender dig Penge til Billet, men vil du ikke komme her nu saa putter du bare pengene i Sparekassen, til jeg kommer Hjem eller køber en ko eller hvad du nu synes selv.

Det er nu en skam at jeg ikke kom til Danmark for længe siden og en endnu større skam at jeg ikke skriver tiere end jeg gør og mer ad gangen, men jeg kan ikke skrive før jeg faar talt med dig. Oh! var jeg blot hos dig, saa skulle vi tale alting til rette, tror du ikke?

Krigen gaar jo sin blodige gang, det er jo fælt i vor oplyste tid at noget saa dyrisk kan existere synes du ikke selv. Det ser næsten ud til at Danmark, Norge og Sverig gaar med og, men jeg Haaber da at de kan ordne Tingene med respekt for Menneskeliv.

Jeg har 6 brødre i Danmark som skal med hvis Danmark gaar med til Myrderiet men der er ingen af dem indkaldt endnu. Er det ikke haardt for Else nu da hendes mand er i trøjen. Ja nu haaber jer at faa brev fra dig snart en af de første dage og saa vil jeg skrive mere næste gang.

Kærlig hilsen din Lars.

Lars spekulant - vil have Petrea til at tage land inden giftermålet

Limon 12 aug. 1915

Lars takker for brev, og nævner, at han gerne vil til Danmark for at hente Petrea. .... men pengene kære Petrea, vi skal jo tænke på fremtiden jeg skal gerne have 50 kreaturer når vi starter i vort nye hjem,... ...du synes at være villig til at rejse og Tusinde tak for det Tak !! Petrea, Tak.

Vent lidt jeg kommer hvis der ikke er anden udvej men desmer Besætning vi har på pladsen jo bedre for dig og mig. Kom du nu herover før vi var gift saa kunde du jo tage Land i din navn og saa kunde vi blive gift dagen efter, men naar vi først er gift kan du ikke tage land, da jo maa tage mit navn og jeg har jo land, men vi har vel naak i det vi har, men havde du selv land saa kan hverken mand eller Børn tage det fra dig ser du.

Jeg forlanger ikke du skal komme herover før du har set mig igen, da jeg baade er gammel og grim.

Men Kære du jeg kan ikke vente.jeg har jo Hverdagsmøbler og Tøj sengetøj, men tarvelig, lidt bygninger 4 kilometer hegn 3 store trækdyr, *(så er Muldyrene nok skiftet ud med heste).*

14 kreaturer, 30 Høns, 280 tdr. land og Foder nok til over 50 Kreaturer til Vinter og jeg er selvejer, vi har ingen Kreditforeningslaan her, tør du vove dig med her over ???

Ejendom er den lille part, men husk vi maa jo passe paa for fremtiden, var du blot her og var tilfreds.

Jeg er ked af, at din søster Elses mand er indkaldt og at din ældste søster er ene.

Jeg har mistet min søster Else Korsgård i Torp hun var 32 år. Nu er Anders Korsgård alene med 3 børn, de har tidligere boer i Vesterby men flyttede for 2 år siden til Thisted.

Nu vil Lars sende penge

Limon 6. Dec. 1915

Kære Petrea.

Nej vist vil vi ikke vente et par aar. Jeg sender snart pengene til din billet og kommer du saa ikke, saa skal jeg se, hvad jeg kan gøre, jeg vilde gerne Hjem og se Slægt og Venner engang, men jeg vilde Hjem i Fred og om et par Aar kunde vi to rejse sammen og sikkert naak vil vi have raad dertil. Jeg er da den samme som altid før og det vilde gøre dig godt at se Amerika en gang.

Hvis du ikke kommer saa putter du pengene i Sparekassen til jeg kommer Hjem, men jeg sender dem om et par Uger.

Jeg har ikke skrevet for en tid saa du vil naak undskylde mine kragetæer, jeg blev 27 aar den 21. November.

Kærlig Hilsen og Gud med os. Din egen Lars.

Brevet forsynet med 12 runde Amerikanske julemærker.

Lars har fået tyende

Flat Top den 22 Okt. 1916

Kære Petrea

Hjertelig tak for brevet. Ja! Petrea jeg vilde ogsaa gerne til Danmark for en tid og maaske vil jeg være tilfreds dermed, Men det er ikke saa let at sælge her, i det mindste tager det tid og du er vel træt af at vente paa mig. Og mange Tak for billedet. Det er jeg meget glad for kan du tro.

Høsten her var daarlig i aar, saa der er jo ikke nogen svær rigdom hos mig, eller for mig at rejse til Danmark for uden at jeg sælger Land og besætning og det er ikke saa let. Jeg har haft travlt med at bygge det sidste aar. Jeg er ene i aften Karlen er efter Majs en Mils vej syd og han er naak gaat Hjem til sine forældre i dag, Tjenestefolk her kommer og gaar naar de vil. Majshøst varer hele vinteren. Jeg har bagt brød i aften. Jeg lever flot her, det meste af tiden.

Vilde du ønske mig til Danmark for bestandig husk paa at jeg maa springe soldat og mange andre gode ting. Jeg har lige haft brev og kort Hjemme fra. Mor og Far skriver mindst to gange om maaneden.

Aviserne beretter om krig

Februar 1917

Kære Petrea

Ja – du er villig til at vente paa mig endnu et par aar;, Men det er en stor skam at du har maattet vente saa længe, Jeg skal nu se om ikke jeg kan komme næste Jul. Jeg har flere gange prøvet at sælge pladsen, men har ikke faaer nogen rigtig køber, da der er alt for meget Land til salg her i Staten. Var jeg sikker paa, at du vilde gaa med herover saa var det jo unødvendigt og saa havde vi Hjem klar til at flytte ind i . Men jeg tror naak naar tiden kommer – vil der komme en køber lad os haabe. Det ser for tiden ud som om De Forenede Stater kommer i Krig med Tyskland før Krigen faar ende, Trænges der til mig saa bliver jeg maaske Soldat her men ikke uden at jeg melder mig frivilligt.

Alt gaar sin vante gang her. Vi gaar jo uhindret og taler om Krig og Fred..- Aviserne her har jo en masse at fortælle end for exempel Aviserne i Danmark.

Du skal have Hjertelig Tak for brevet jeg fik for nogle dage siden. Den havde været paa rejse siden den 22 dec.jeg ser at du endnu er i Hassing det er da vist en trættende bestilling. Jeg var jo i Mejeri i Danmark i to aar og Kontorarbejdet var det mest trættende af det hele. Du kan tro jeg længes efter Dig. Men nu maa du huske paa, at det nu er Tiden for mig at Tænke paa Reden eller en levevej for fremtiden, og saa vidre men jeg kommer Hjem.

Venlig Hilsen din Lars.

Næste brev stemplet i New port News 23 juni 1919 og bærer Logoet for det amerikanske KFUM: YMCA over en rød trekant på spidsen. - Luftpost.

Ikke let at sælge land

Kære Petrea.

Ja det er nu længe siden jeg har hørt fra dig, men der er maaske Breve fra dig i New York.

Jeg er endnu her i New Port News jeg ved ikke hvornaar jeg bliver fri , men jeg har det godt men længes efter at se dig. Det er da godt at krigen er saa nogenlunde forbi.

Jeg skal naak komme til Danmark i nær fremtid, det bliver da før Jul hvis alt gaar vel, jeg har jo ejendom her endnu, saa det er jo ikke let at plane for fremtiden, vent til vi ses saa kan vi lægge Planer for fremtiden tilsammen. Det er ikke let at sælge Land her for hvad det er værd, men om nogle aar vil det være værd for gode Penge.

Det er en stor skam at jeg ikke har skrevet oftere og havde det ikke været for Krigen vilde jeg være kommet til Danmark i 1914 men det er maaske alt det bedste for os som det er.

Lev Vell og Venlig Hilsen din Lars Swaneburg adr. 197. 18 St- Brooklyn N.York.

Oktober 1919. Lars er endelig kommet til Danmark og bor i barndomshjemmet "Bakkely" i Vust. Saa snart Petrea er klar til bryllup, er Lars det også. Flere breve er skrevet på det amerikanske militærs brevpapir.

Han har hjulpet med at dræne et par dage. Desuden har han været med paa fjorden for at høste rør for første gang i sit liv.

I øvrigt har han været til efterårsmøder i Klim.

I et brev dateret 7/10 truer han med at cykle til Thisted om natten, tage morgentoget til Hørdum for saa at tage Petrea paa sengen.

En søndag var han nær taget til Hassing, men han indrømmer, at han knapt turde tage dertil, så Petrea må have sat sig i respekt

Lars er hyperaktiv

Vust 5. November

Kære Petrea.

Jeg kom da Lykkelig Hjem imod Vinden hele vejen og med Overfrakke paa, da jeg kom til Hørdum regnede det ikke saa meget saa jeg syntes jeg kunne sagtens cykle til Thisted ja og saa til Østerild, da jeg saa var saa langt ja saa kørte jeg lige igennem og naaede Hjem før de gik i seng.

Jeg gaar naak til Alters her paa Søndag Petrea. Hvis ikke der kommer noget i vejen. Jeg vilde dog gerne til udstilling i Vestervig som begynder Lørdag , saa kunde jeg jo se ind i Hassing samtidig. Men jeg kunnde jo komme Søndag aften hvad jeg ogsaa gør hvis min gamle ven Kr. Pedersen, Hørdum kommer her ned Søndag, saa kan vi tage dig med til Udstilling Mandag aften Du er da en Haandværker, har du noget imod dette.

Nu skal jeg faa mig Daabsattest Søndag, saa alt bliver i orden. Jeg faar vel ogsaa Passet for den Flid. Og saa skal jeg faa en solid Kasse som kan Taale rejsen igenem O.S. V.

Saa har Lars vasket 3 sæt undertøj 4 lommetørklæder og 6 par strømper allerede i dag, det behøver Søster Gertrud da ikke at gøre da jeg ikke har andet at leve end at holde mig selv ren.

Angaaende mit Tøj saa kan du gerne faa lov at vælge naar vi kommer til Thisted sammen, Diplomat kan jeg næsten ikke bruge i Amerika hvor vi kommer, men som du vil for det bliver dig der kommer til at raade for hvad Tøj som klæder mig herefter, for jeg kan da ikke se mig selv, Kærlig hilsen Din Lars.

Jo, der er sandelig uro over den hjemvendte danskamerikaner. Indtil nu fornemmer vi vel nok, at Petrea har haft fat i den lange ende, men i de kommende årbøger kan læserne via breve og dagbogsnotater følge den videre udvikling.

Den kloge mand i Hurup

Af Christian Baun, Hurup

Under den betegnelse gik min far, Anders Dahlgaard Baun, i det meste af min barndom og resten af livet.

Han blev født på Dahlgård i Refs af Nielssine Johanne og Peder Christian Østergaard Baun d. 22-3-1916, som den tredje af en børneflok på fire. Det stod ikke lige skrevet, at han skulle komme til at beskæftige sig med at helbrede dyr og mennesker.

Familien flyttede meget rundt i hele hans barndom, bl.a. boede de i Thisted, hvor min bedstefar en overgang var kroejer, men far kom ud at tjene som 9-årig. Det første sted var på Refsbisgaard. Det medførte selvfølgelig den sædvanlige løbebane på de tider med job som karl på landet. I 1938 rejste han til Sjælland, da der ikke var job at få i Thy på grund af depressionen i trediverne. Derovre kunne man få føden og husly, hvis man ville arbejde som herregårdsbisse.

Min bedstefar Peder Christian Baun. Jeg kender ikke alderen, men jeg tror han er ca. 25 år.

Han vendte tilbage i 1940 i forbindelse med min bedstemors tidlige død (hun havde haft sukkersyge i mange år). Sidst i 1941 mødte han min mor, Oda Margrethe Vinding Pedersen fra Thygstrup, og de blev gift d. 9. august 1942. Det var på de tider, hvor mange kvinder tilsyneladende havde en meget kort graviditet, da jeg kom til verden sidst i november, og så kunne de ikke få flere børn.

De etablerede sig i Søndergade nr. 5, hvor far drev en lille vognmandsforretning med èn hest (Lotte). Han kørte kul og andet fra toget og hvad der ellers kunne være af forefaldende arbejde. Huset havde de købt af fars faster og hendes mand, og min bedstefar sad til leje i et værelse på loftet. Han flyttede senere, og mine morforældre flyttede ind. Det var ikke altid lige spændende at bo ved siden af den tyske indkvartering, der var på vort nuværende bibliotek. I 1944 solgte de huset til Sigvald Poulsen og flyttede op i Søndergade nr. 13, og far blev vel det, man i dag vil kalde løsarbejder. I hvert fald ernærede han familien ved at påtage sig alle mulige job, såsom snekastning, møgspedning, roehakning, sprøjtning af marker og frugttræer, tagtjæring og meget andet. Han var selvfølgelig altid på udkig efter bedre job, så da der en dag åbnede sig mulighed for at han kunne blive reservepost, slog han til. Man kunne på det tidspunkt ikke blive fastansat, når man var over 30 år. Det job var han utrolig glad for, da han altid var glad for at omgås mennesker. Samtidig var det en lidt mere sikker indkomst. Næsten på samme tid fik mor job som rengøringskone ved dyrlæge Hvolbøls på Refsbøl Bakke.

Det med at have evner som klog mand var han sig ikke bevidst. Det opstod ved en tilfældighed ved en lille familiefest hos min onkel i

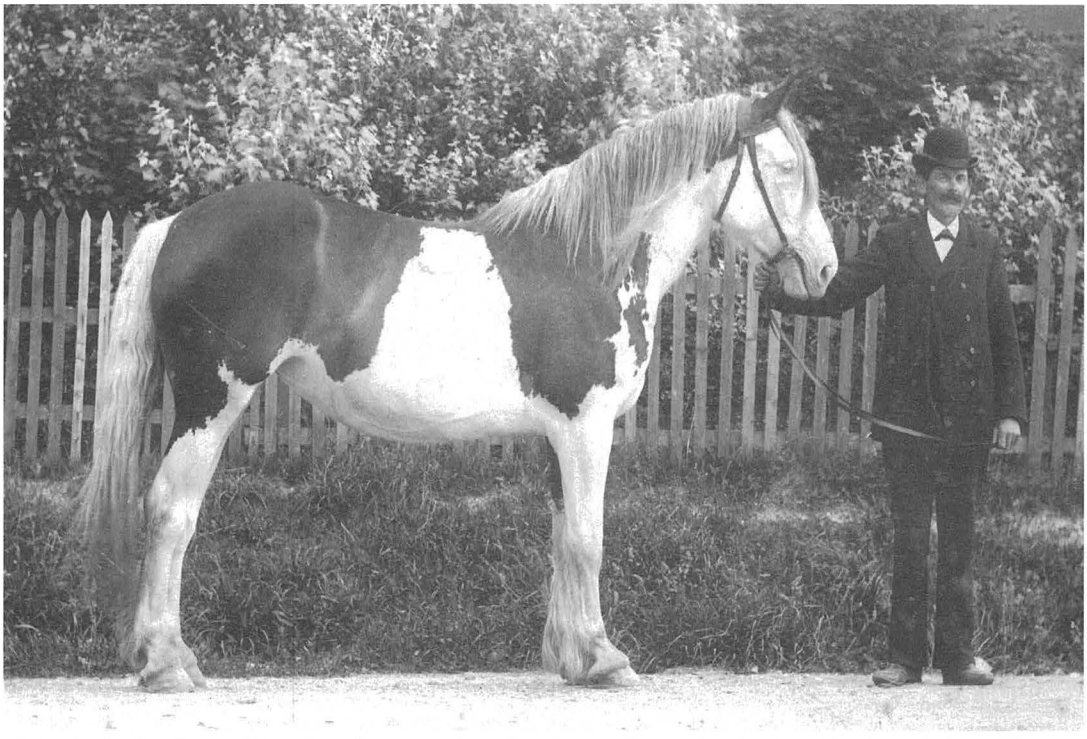

Min bedstefar, Peder Christian Baun, med yndlingshesten foran sin ejendom Søndergade 37 i Hurup.

Thisted, som havde været ved en klog mand. Denne kloge mand kunne få ham til at føle strømninger i fingrene, når han strøg ned ad armen på ham, så det skulle alle jo prøve om de kunne. Min mormor var forsøgskanin, men den eneste, der ikke ville, var min far. Han sagde, det var noget overtroisk pjat, og det var der ingen der kunne. Efter nogen overtalelse fik de ham til at forsøge og min mormor blev mere og mere mærkelig til mode, efterhånden som han strøg hende på armen, så der var altså kun èn i selskabet, der havde de magnetiske evner. Disse evner blev han sig mere bevidst over en periode og kom i tanker om, at han som dreng meget ofte vred om og fik ankelen af led, men så satte han den jo bare på plads. Derfor troede han, at det kunne alle gøre.

Jobbet som reservepost førte i løbet af en periode forskellige konsultationer af dyr med sig, heste der havde trådt forkert, grise der ikke kunne rejse sig og meget andet. Da han havde meget erfaring med dyrene, prøvede han også at hjælpe mennesker med forskellige forvridninger og fødder, der var gået af led.

Postruten tog efterhånden for lang tid på grund af de mange helbredelser. Da der samtidig om eftermiddagen var nok at se til med patienter i Søndergade, valgte far og mor efter moden overvejelse, at han sagde op som post og koncentrerede sig om klogmands-arbejdet. Næsten samtidig var der et skoleinspektørpar i Skolegade i Herning, som åbnede deres hjem om søndagen, så Herning-folk også kunne få sat deres dårlige led på plads og meget andet. I starten havde han dog en lille bibeskæftigelse, hvor vi hængte fluebekæmpelsesmidler op i staldene hos leverandører til Mejeriet Fremad her i Hurup, så der var lidt sikker indtægt den vej. Men Herning-folkenes antal tog til, og det resulterede i fast konsultation mandag og tirsdag i hver uge, først på Østergårds Missions Hotel og senere i en lejlighed i Smedegade.

Det blev en meget travl periode i fars og mors liv, hvor også mor sagde sit rengøringsjob

Far foran mit barndomshjem Søndergade 13 hvor de boede fra 1944 til 1963.

op for at hjælpe far med tidsaftaler og som sekretær. Hans virkeområde kom også til at omfatte stort brug af naturmedicin. Næsten alt det der er populært i dag, brugte han i dagligdagen i tæt samarbejde med de dygtige apotekere, vi har haft her i Hurup.

Eftersom hans virkefelt udvidede sig, kom der jo flere og flere patienter og det var fra hele landet. Der var folk fra Færøerne, som kom hver sommerferie i mange år og boede på Hurup Missions hotel. Hver tirsdag kom der en busfuld fra Aalborg, det var en fast rute og man skal huske på, at det var ulovligt at reklamere for, hvad man havde mulighed for at kunne hjælpe folk med, så det var ren og skær mund til øre metoden. Man måtte for øvrigt heller ikke forlange noget for den ydelse, man ydede. Det var frivilligt, om man ville betale, men de fleste havde så meget ære i livet, at de lagde en skilling.

Mor og fars sølvbryllup den 9. august 1967. Fra venstre Henrik, Ingrid, Morten, mig, far og mor.

Far elskede omgangen med dyr især heste. Her står han med Tot som blev i familien i 31 år, indtil den afgik ved døden.

Der har altid hersket en vis mystik om kloge mænd og kvinder og deres virksomhed. Således også med min far. Både aviser og ugeblade ville gerne have ham til at berette om hans måde at gøre tingene på. I "Ude og Hjemme" nr. 24/1974 fortæller han til bladets Else og Carsten Grønlund:

Jeg er hverken overtroisk eller synsk, men har bare magnetisme i hænderne. Derfor bruger jeg håndstrygninger og forskellige medikamenter fra apoteket, som jeg mikser efter specielle opskrifter. Men dem giver jeg ikke fra mig. Folk er kommet til mig med både mavekatar, galdesten og ben af led og børnelammelse, og det har jeg kunnet klare ud fra min leveregel om, at sandheden er det stærkeste argument. Jeg lyver aldrig i mit konsultationsværelse. Som post blev jeg tit kontaktet af folk, som ville have mig ind for at kurere grise, køer og heste. Somme tider holdt de de mærkeligste steder rundt om på vejene og ventede på mig. Men det var ikke bare syge dyr, jeg kurerede. Efterhånden måtte jeg også tage mig af en syg mand eller kone i en vejgrøft. Så det blev mange gange sent, inden jeg kom hjem om aftenen.

En aften blev jeg ringet op fra Færøerne af en mand, der ville have et råd om sin dødssyge hest. Det ordinerede jeg i telefonen, og hesten kom sig så godt, at manden ringede mig op igen og takke-

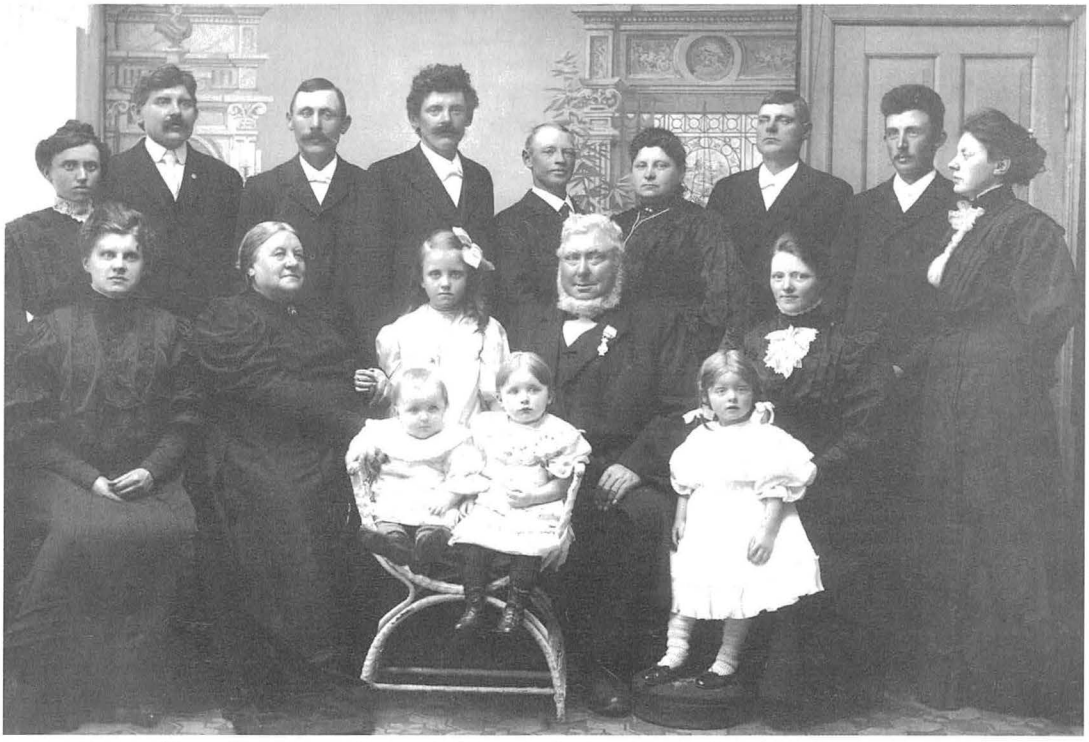

Anders Dahlgaard Baun, gårdejer i Dahlgaard, Refs og hustru Ane Baun, født Østergaard, med familie.
Øverste række fra venstre: Anna Margrethe Baun født Jacobsen (USA), Kresten Baun (USA), Valdemar Baun, Peder Christian Baun (min bedstefar), Peder Jensen, Maren Jensen (født Baun), Anton Baun, Anna Marie Dahl (født Baun).
Nederste række fra venstre: Marthine Kristine Bisgaard (født Baun), Ane Baun (født Østergaard), Anders Dahlgaard Baun, Bodil Kathrine Baun (født Pedersen - gift med Anton), Karen Anna Baun (Krestens datter), Anna Dahl (Anna Maries datter), Kristiane Dahl (Anna Maries datter), Asta Katinka Baun (Antons datter).

Far siddende i sit konsultationsværelse på Højtofte 25 i en stille stund, med mentolsmørelse og restitutionsvæske, samt en af de utallige sodavand han drak i dagens løb.

de mig. Han ville også betale for det, men jeg ville ingenting have. "Jo, for resten, har I ikke nogen go'e klipfisk deroppe", spurgte jeg ham. Og det havde de selvfølgelig. Så kort tid efter modtog jeg en kassefuld af de bedste klipfisk, jeg endnu har smagt. Det var en ren himmerigsmundfuld, for de var tilberedt på fire forskellige måder. – Senere blev jeg opfordret til at flytte derop, for sådan en klog mand havde man ikke på Færøerne. Jeg sagde nej tak. Jeg kan da ikke undvære mine fire børnebørn!"

Det lille hus i Søndergade blev efterhånden alt for lille, der var kun 2 små stuer og et soveværelse og fars konsultationstider var efterhånden fra tidlig morgen til langt ud på aftenen. Derfor besluttede de sig til at bygge et større hus, som egnede sig til deres arbejde. Det blev til Højtofte 25 og nr. 13 blev solgt til Lars Larsens mor. Det varede jo heller ikke længe inden også Højtofte var fyldt med patienters biler, for det med tidsbestilling var for min far kun en orientering om, at de nok skulle blive set til efter dette tidspunkt. Krævede de foregående patienter en time eller mere, så brugte han det, selv om der måske kun var afsat en halv time. Man skal huske på, at mange kom langvejs fra, og han koncentrerede sig kun om den ene patient, der var inde hos ham, og det ville han også gøre for den næste.

Da jeg i mellemtiden var flyttet hjemmefra, droppede han konsultationerne i Herning og

Verset på gravstenen er efter sigende forfattet af min oldemor Ane Østergaard Baun.
Dugdraaben blinker i øjeblikket,
men evig er guddomslivet
den sjæl hvori Guds billed opgik
er evig Guds rige givet.

var hjemme hele ugen. Han arbejdede også om søndagen, da der var mange uheldige sportsfolk, kendte som ukendte, der kom under AJS´s kyndige hænder.

Far havde en meget stor passion for heste, som han jo havde arbejdet med i sin barndom og ungdom. Derfor købte han en lille, lidt dårlig vedligeholdt landejendom med 20 tdr. sæde i Vogntoft, for der at kunne have nogle ponyer og heste med den undskyldning, at så havde hans kære børnebørn et sted at boltre sig og han kunne nyde samværet med dem og de dejlige dyr. Efterhånden udviklede det sig til at omfatte 22 heste og fire børnebørn.

Det var et meget krævende job at være klog mand på fars måde, da han ikke kunne lade være med næsten at påtage sig ansvaret for, at de mest problemfyldte sygdomme blev fjernet fra hans patienter. Men han har aldrig frarådet nogen at fortsætte med at gå til læge. Han var meget ansvarsbevidst, hvilket gav sig udslag i, at de læger vi havde kendskab til, ikke var negativt stemt overfor ham, hvilket ellers ikke var unormalt på det tidspunkt.

Det hårde arbejde, de lange arbejdsdage og indtagelse af måltider på de mærkeligste tidspunkter satte sit præg på hans eget helbred, og allerede i en alder af 54 år fik han de første blodpropper og levede de sidste 10 år med vejrtrækningsproblemer, vand i kroppen og alle mulige følgesygdomme. Men hans ukuelige vilje, tror jeg, holdt ham i live nogle år ekstra. Hans valgsprog var, at han ville have nye kartofler mange år endnu, og denne form for humor var netop gennemgående for fars virke og omgang med sine medmennesker. Han var altid god for en lille historie, som kunne sætte et positivt præg på ethvert selskab. Han døde d. 24. maj 1980, og mor døde 2005. Efterfølgende kan jeg oplyse, at der stadigvæk er folk, der ringer langt væk fra for at høre, om de kan komme i konsultation hos Baun. Vi er også i besiddelse af nogle gæstebøger, hvor i hundredvis af patienter giver udtryk for deres glæde ved at være blevet kureret, så helt glemt er far og mors virke ikke. Der var måske lidt sandhed i det far sagde for sjov: "Baun gør Gavn".

Folkedans

Af Vita Immersen, Hurup

At bevæge sig til musik giver en lethed i bevægelsen, som mennesker har vidst og glædet sig over i mange herrens år.

Det man blandt almindelige mennesker dansede i 1700 - 1800, altså til fest ude på gårdene hos "Folket", er det vi i dag kalder "Folkedans".

På herregårdene og i overklassen dansede man f. eks. Les Lancier og Menuetter.

Måske stammer opbygningen af vore kvadrilledanse og rækkedanse der fra, hvem ved? Over hele landet har man rækkedanse, forskellige fra egn til egn.

I Thy har vi rigtig mange flotte og svære rækkedanse, og i Svankær ved vi, at man blev ved længst med at danse disse danse pr. tradition. Altså ikke med en leder, der styrer dansen, som vi gør i vore folkedanseforeninger i dag. Nej, da fik de unge lært dansene ved at være med til at danse ved festerne og til "Legestuerne".

På det billede fra Svankær, der har givet anledning til denne lille artikel, kan vi se at de danser en "Fandango" Vi kan også se at pigernes skørter er lidt korte, det har nok været mode på dette tidspunkt, en meget praktisk mode.

De folkedragter vi bruger i dag har lange skørter, gerne flere lag skørter. Det tror vi er at være tro mod den beklædning, man brugte til fest i 1700 - 1800 tallet blandt bønderne. Folkedragter/egnsdragter har mange forsket i, og der er dragtsyningskurser, som de meget interesserede kan komme på.

Der er selvfølgelig også danse og spillemandskurser, som er nødvendige og meget lærerige, hvis vi skal bevare denne arv. Heldigvis er der folk, som synes det er vigtigt, at vi holder ved den form for dans.

Foreningen "Snedsted Gl. Danse" inviterer sommetider til "Thy Bal" på Snedsted Kro. Det er Karl Skaarup, der leverer musikken, men der kommer spillemænd udefra, som har stor glæde af at spille sammen med Karl Skaarup. På denne måde får de "tavet" på spillemandsmusikken. Musikken til Thy dansene er ikke den nemmeste at gå til; der har været virkelig gode spillemænd i "gamle dage" i Thy, som kunne deres håndværk. Heldigvis har de også fået musikken skrevet ned, så vi stadigvæk kan have glæde af deres melodier.

På sådanne aftner danses der kun Thy danse, og der kommer ligeledes dansere udefra, som er vilde med Thy dansene. Derfor er de også virkelig gode dansere, og det er en fornøjelse at være med sådan en aften.

Mange steder i landet er man begejstrede for Thy dansene og også for spillemandsmusikken.

I "Egnshæftet" Gamle danse fra Mors og Thy" fra 1939, står der i forordet.

Citat: Mors, den frugtbare Ø i den skønne Limfjord, har sikkert altid huset et glad folkeførd - i alt fald vidner de livlige og humørfyldte danse om, at man ikke har stukket livsglæden under stolen, når man var til leg og dans.

I Vils på Mors bor spillemanden Kresten Bach. Hans far og bedstefar var spillemænd, og hvad de to kunne af gammel musik, det lærte Kresten og HUSKEDE det. Derfor var det så let at tage den herlige skat af gamle melodier frem, som gennem mange slægtled havde lydt ved Legestuerne - Kr. Bach skrev dem ned alle sammen, så INGEN blev glemt. Derfor fortjener han en stor tak for sin trofasthed mod den gamle musik!

Også dansens udførelse kunne Kr. Bach for det meste huske - men kneb det, måtte vi ud til de gamle i Bjergby, Solbjerg, Flade og andre steder.

"Morsødanserne" får også tak for hjælp og bistand - særlig Sofie og Hans Mark, Solbjerg; de var altid rede, når en gammel dans skulle "graves" frem.

Tøndering Skole, Durup, Foråret 1939
J. C. Krogh - Citat slut

Der kunne være skrevet næsten det samme om Thy og spillemændene fra dengang.

Også i Thy havde man spillemænd der lærte at spille fordi de havde talent, og fordi de tidligt fik lov til at komme med til "Legestuer." Sådan kaldte man ballerne dengang, det gør vi også i dag, når vi inviterer til fællesdans med folkedans hele aftenen.

Folkedansere ved "Lille Gadegård" i Svankjær, ca. 1927.
Fotoet er indleveret til redaktionen af Bent Jensen, Kystvejen 79, Svankjær, der sammen med Børge Lykke, Svankjær, og Jens Krogh, Lyngby, har oplyst navnene på en del af personerne som ses på billedet.
"Lille Gadegård", ligger på Hvidbjerggårdsvej i Svankjær. Den ejedes da fotoet blev taget af Anne Marie og Niels Henriksen. Senere overtog sønnen Ingvard ejendommen. Den er nu fritidsbolig for familien Astrupgaard. Et foto af familien Henriksen kan findes i Knud Madsen Nielsens bog: "Westen for Lejbak", på side 49.
Musikanterne er brødrene Johannes og Jens Jensen, som havde en gård i Hedegårdene som også havde lært et håndværk. Violinen blev spillet af Johannes, der var snedkeruddannet. Harmonikaen blev trakteret af Jens, der var skomager af profession.

Personerne på billedet er:
Nr. 1: Johannes Jensen. Nr. 2: Jens Jensen. Nr. 3: Ingvard Henriksen.
Nr. 4: Chr. Tandrup. Nr. 5: Chr. Brandborg. Nr. 6: Jens Henriksen. Nr. 7: Marie Tandrup.
Nr. 8: Inger Jensen.

Bernard Sabbath
En amerikansk soldats skæbne

Af Poul Martin Kjær, Bedsted

I slutningen af september 1944 fandt afdøde strandfoged Jens Martin Jensen, Stenbjerg, på sin daglige inspektionstur langs Stenbjerg søndre Strand, liget af en ilanddreven militærperson, hvis navn og nummer senere kunne identificeres som værende Bernard Sabbath, nr. 16 129 636. Man antog ham for at være ca. 20 år gammel.

Da han blev fundet, var han nøgen med undtagelse af fødderne, som bar støvler. Dækkende benene fra knæet og nedefter sås rester af en nedkrænget flyverdragt. Liget viste dødbringende skudsår i brystet og et skud gennem højre lår.

Selv i døden havde han et tiltalende ydre.

Således indleder afdøde overklitfoged Axel Rasmussen sin beretning om en "Flyverbegravelse i Stenbjerg", i Historisk Årbog for Thy og V. Han Herred, årgang 1980. Selv om det er et tragisk emne, giver Rasmussen en spændende beretning om de følelser, tanker og det postyr, som fundet af den døde unge mand forårsagede blandt lokalbefolkningen og ikke mindst hos besættelsesmagten.

Via gemte breve og diverse avisudklip m.m. fra perioden i krigsårene har det været muligt at gøre efterfølgende tilføjelser til den amerikanske soldats videre skæbne:

Bernard Sabbath havde som skytte sammen med ni andre besætningsmedlemmer deltaget i et bombetogt mod Kiel d. 24. august 1944, ombord på et amerikansk Liberator bombefly. Flyet blev ramt af tysk antiluftskyts og fik derved en del fatale skader bl.a. i flyets instrumentering, men det nåede efter angrebet ud over Nordsøen. Instrumenterne viste, at flyet var ved at løbe tør for brændstof, hvorfor flyets pilot, Joe Garrett, gav ordre til, at mandskabet skulle forlade flyet. Ni mand sprang ud med faldskærm, alle medbringende deres nødudstyr. Hvert besætningsmedlem var udstyret med bl. a. en mindre gummibåd som en del af deres overlevelsesudstyr.

De ni mand forlod efter aftale det beskadigede fly i en samlet gruppe i forventning om også at lande samlet på havet, for derved at kunne give hinanden gensidig hjælp og opbakning. Det vides, at de alle landede sikkert på havet, og at det lykkedes alle at komme ombord i deres medbragte gummibåde.

Den viden har man fra en amerikansk pilot, som førte et af bombetogtets ledsagende jagerfly. Han observerede de ni nødstedte besætningsmedlemmer på havet og overfløj dem jævnligt for at give dem moralsk støtte, ind til hans brændstofbeholdning lige netop kunne bringe ham tilbage til England. Over radioen havde han forinden rapporteret de ni nødstedte mænds position til rette militære redningsmyndighed i England.

Flyets pilot Joe Garrett, eneste overlevende fra missionen. (Fra bogen Eight Air Force Bomber Stories af Ian McLaehlan).

For piloten Joe Garrett var muligheden for at redde sig ud af det stærkt havarerede fly forpasset, idet flyet gik i spin, hvorfor Garrett ikke kunne forlade det, men det lykkedes ham imidlertid at få så meget kontrol over flyet, at han besluttede at fortsætte mod England, vel vidende at han kunne risikere at skulle nødlande på havet.

Imidlertid slap brændstoffet ikke op, hvorfor det lykkedes Garrett at nå den engelske kyst og der at springe ud med faldskærm og efterfølgende lande i god behold i Suffolk. Flyet fortsatte førerløst, indtil det uheldigvis ramte stuehuset til en landbrugsejendom, uden at der dog skete tab af menneskeliv.[1]

Flyets besætning. Personen længst til venstre i bagerste række og nr. to fra venstre i forreste række, deltog ikke i Kielmissionen. Den ene var sygemeldt den anden deltog, men med et andet fly. Den unge mand knælende længst til højre i forreste række er Bernard Sabbath. (Fra bogen Eight Air Force Bomber Stories af Ian McLaehlan).

Drevet af havstrømmen langs den jyske vestkyst landede liget af Bernard Sabbath på stranden i Stenbjerg, d. 25. september 1944, altså ca. en måned efter det skæbnesvangre bombetogt mod Kiel.

I første omgang blev Bernard Sabbath begravet af tyskerne i den yderste klitrække uden kiste og tæt på det sted, hvor han var blevet fundet. På graven satte tyskerne et hvidt trækors med følgende påmalede indskrift:

A.M
27-9
1944
HIER LIEGT EIN ENGL. FLIEGER
NAME UNBEKANNT.

Lokalbefolkningens naturlige omsorgsfølelse for den afdøde passede på flere måder ikke med besættelsesmagtens regulativer, hvorfor man senere søgte og fik tyskernes tilladelse til at opgrave liget, flytte det fra klitrækken ved Vesterhavet til Stenbjerg Kirkegård og der begrave det i indviet jord d. 2. januar 1945.[2]

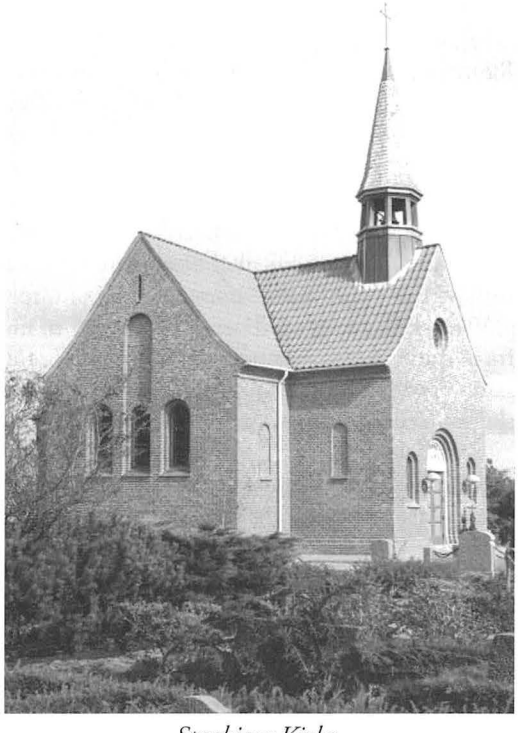

Stenbjerg Kirke.

Et gammelt fotografi af graven på Stenbjerg Kirkegård viser, at man antageligt har brugt trækorset fra graven i klitrækken, og man har kunnet ændre indskriften til:

A.M
27-9
1944
WURDE HIER DIE LEICHE DES ENGL.
FLIEGERS
BERNARD SABBATH
Nr. 16 129 636 BEIGESETZT.

Om begravelsen er udførligt berettet i Historisk Årbog af Axel Rasmussen, hvor der blandt andre Stenbjergbeboere nævnes afdøde købmand Martin P. Hansen.

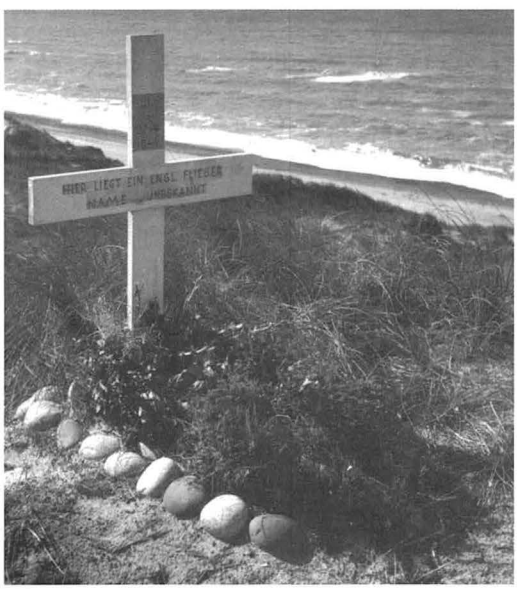

B. Sabbath's grav i klitterne ved Stenbjerg. (Ukendt fotograf). (Billedet er udlånt af Lokalhistorisk Arkiv i Thisted).

En af købmand Hansens døtre, afdøde Tove Cox, var under krigen bosiddende i Hampton, dengang en forstad til London. Under hendes første besøg efter krigen i sommeren 1945 hos forældrene i Stenbjerg fik hun fortalt om fundet af den unge soldat og den efterfølgende

B. Sabbaths grav på Stenbjerg Kirkegård. (Ukendt fotograf).

begravelse af Bernard Sabbat på den lokale kirkegård.

Efter fru Cox's hjemkomst til England må et eller andet have sagt hende, at måske havde Bernard Sabbaths nærmeste pårørende ingen viden om hans tragiske skæbne og om gravstedet på Stenbjerg Kirkegård, hvorfor hun den 3. september 1945 afsender et forklarende brev til Air Ministry i London.

I brevet beretter hun om fundet og tilstedeværelsen af den begravede og om gravstedet på Stenbjerg Kirkegård.

Den 24. september 1945 modtager hun en svarskrivelse fra samme Air Ministry, hvori oplyses, at der har man ingen indberetning om en savnet militærperson med identifikationen 16 129 636 Bernard Sabbath.

Brevet fortsætter med at foreslå fru Cox, at hun henvender sig til Royal Air Force i England med sine oplysninger.

Tel. No.: GERRARD 9234, Ext.

Correspondence on the subject of this letter should be addressed to THE UNDER SECRETARY OF STATE, AIR MINISTRY [P.4 (Cas.)], and should quote the reference P.4 Cas. B.3 B.

Your Ref.

AIR MINISTRY
73-77 OXFORD STREET
LONDON, W.1

24 September, 1945

Madam,

I am directed to refer to your letter dated 3rd September, 1945, and to advise you that there is no trace in our records of an airman 16129636 Bernhard Sabbath as a casualty.

If you are aware that this airman is a casualty, it is suggested that you communicate with the Royal Air Force, Record Office, Barnwood, Gloucester, who will be able to assist in identifying him.

I am, Madam,
Your obedient Servant,

for Director of Personal Services.

Mrs. J. Cox,
8, Percy Road,
Hampton, Middlesex.

Brev fra Ministry Air af 24. september 1945.

Telephone No.: SPRINGWELL 2616
Telegraphic Address: RECORDS, TELEX. GLOUCESTER.
Any communications on the subject of this letter should be addressed to:—
AIR OFFICER i/c RECORDS,
Address as opposite,
and the following number quoted:— ZCID/14040/31.
Your Ref.:

RECORD OFFICE,
ROYAL AIR FORCE,
GLOUCESTER.

Date 4 October, 1945.

Madam,

BERNHARDT SABBATH.

With reference to your letter dated 27th September, 1945, it is regretted that it has not been possible to identify the above-named airman from my records as the number 16,129,636 has not been allotted to any serving airman of the Royal Air Force.

The newspaper cutting enclosed with your enquiry and the letter from Air Ministry, are returned herewith.

I am, Madam,
Your obedient Servant,

for Air Commodore,
Air Officer i/c Records,
ROYAL AIR FORCE.

Mrs. J. Cox,
8, Percy Road,
HAMPTON. Middx.

Brev fra Royal Air Force af 4. oktober 1945.

Det gør hun d. 27. september 1945, hvorfor Royal Air Force modtager samme enslydende henvendelse, som hun tidligere har sendt til Air Ministry i London.

Den 4. oktober s.å. modtager fru Cox en svarskrivelse fra Royal Air Force, hvori man oplyser, at Royal Air Force ikke kan identificere personen, idet ingen med oplyste personlige data er tildelt nogen tjeneste i Royal Air Force. Samtidig returnerer man et dansk avisudklip omhandlende Sabbath, som fru Cox har vedlagt sin tidligere henvendelse til Royal Air Force.

Fru Cox henvender sig igen om sagen til Royal Air Force, idet man derfra d. 30. oktober 1945 i et brev yderligere bekræfter overfor fru Cox, at man intet kendskab har til Bernard Sabbat, men man oplyser, at man har fremsendt kopi af fru Cox's henvendelser til USA Headquarters i London.

Den 28. januar 1946 modtager fru Cox en skrivelse fra American Embassy i London. Heri bekræftes det at S/Sgt. Bernard Sabbath med Serial No. 16129 636 har været savnet siden d. 24. august 1944, og at man venligst anmoder fru Cox om at give dem alle de oplysninger, hun har vedrørende Bernard Sabbaths skæbne.

Den Amerikanske Ambassade må herefter have henvendt sig til Royal Air Force, for d. 4. februar 1946 modtager fru Cox en henvendelse herfra, hvori man anmoder hende om, at fremtidig kommunikation om sagen sker til en anden adresse, og samtidig oplyses det, at den Amerikanske Vice Consul er orienteret om, at han snarest vil få en nærmere redegørelse fra hende om sagen.

AC

Telephone No.: SPRINGWELL 2616

Telegraphic Address :
RECORDS, TELEX, GLOUCESTER

Any communications on the subject of this letter should be addressed to :—
AIR OFFICER i/c RECORDS
Address as opposite,
and the following number quoted :— ZCID/14040/32
Your Ref. :.....

RECORD OFFICE
ROYAL AIR FORCE
GLOUCESTER

30
Date..October,1945..

BERNARDT SABBATH

Madam,

I have to refer to your letter dated 5th October,1945, and to inform you that the number quoted by you has not been allotted to any member of the Royal Air Force. Copies of your letters have however, been forwarded to the U.S.A.Headquarters, London, to ascertain whether the deceased person concerned was a member of the American Air Force.

I am, Madam,
Your obedient servant,
for Air Commodore,
Air Officer i/c Records,
ROYAL AIR FORCE.

Mrs. J.Cox,
8 Percy Road,
Hampton,
MIDDLESEX.

Brev fra Royal Air Force af 30. oktober 1945.

BB/DS.

Telephone No. : SPRINGWELL 2616

Telegraphic Address :
RECORDS TELEX, GLOUCESTER.

Any communications on the subject of this letter should be addressed to :—
AIR OFFICER i/c RECORDS,
Address as opposite,
and the following number quoted :— ZCID/14040/35.
Your Ref. :

RECORD OFFICE,
ROYAL AIR FORCE,
GLOUCESTER

Date 4 February 1946.

Madam,

BERNARD SABBATH.

A communication has been received from the American Embassy, London, requesting that all details relative to the date and place of the above named's burial be forwarded. In these circumstances, it is requested that you write direct to the following address, quoting reference number ' 330 JJO/NC of 18th January 1946,' furnishing whatever information you may hold.

The American Vice Consul has been informed that he may expect a communication from you in the near future.

I am, Madam,
Your obedient servant,
for Air Commodore,
Air Officer i/c Records,
ROYAL AIR FORCE.

Mrs. J. Cox,
8, Percy Road,
HAMPTON, Middx.

Brev fra Royal Air Force af 4. februar 1946.

AMERICAN EMBASSY
OFFICE OF THE MILITARY ATTACHE
1, GROSVENOR SQUARE, W. 1
LONDON, ENGLAND.

Misc. 1093

28 January 1946

Mrs. J. Cox,
8 Percy Road,
Hapton, Middlesex.

Dear Mrs. Cox:

Reference is made to your letter to the Air Ministry stating that the body of Bernard Sabbath was washed up on the beach near your home in Denmark, and is now buried at the cemetery there.

S/Sgt. Bernard Sabbath was a member of the American Air Force (Serial No. 16129636) who was reported missing in action on 24 August 1944. The Adjutant General of the U.S. Forces in the European Theater has requested that all known or obtainable details relative to date and place of burial be obtained and forwarded as soon as possible.

It will be greatly appreciated if you will furnish this office with all information you may have in this case, in order that we may transmit the details to our Adjutant General as requested.

Very sincerely yours,

MILTON M. TURNER,
Colonel, Air Corps,
Military Air Attache.

Brev fra den Amerikanske ambassade af 28. januar 1946.

Sygdom i fru Cox's nærmeste danske familie gør, at hun i en periode i vinteren 1946 opholder sig hos sine forældre i Stenbjerg.

Hun modtager her d. 20. februar 1946 fra den Amerikanske Ambassade i London et brev, hvori man henviser til og takker for, hvad hun har oplyst om Bernard Sabbath's gravsted i Stenbjerg, og man fortæller, at hendes oplysninger er viderebragt til "Adjudant General, Headquarters US. Forces European Theater".

I et af sine breve til de amerikanske militære enheder må fru Cox have udtrykt ønske om at få oplyst navn og adresse på Bernard Sabbaths nærmeste familie, for i brevet fra ambassaden oplyses Bernard Sabbaths mors navn og adresse som værende: Mrs. Lillie Sabbath, Los Angeles, California.

Det må formodes, at man i USA Headquarters i London, da man får kendskab til Bernard Sabbaths skæbne, har meddelt Bernard Sabbaths nærmeste familie dette, men det vides, at fru Cox har skrevet til fru Sabbath, bekræftet af følgende brev fra fru Sabbath til fru Cox:

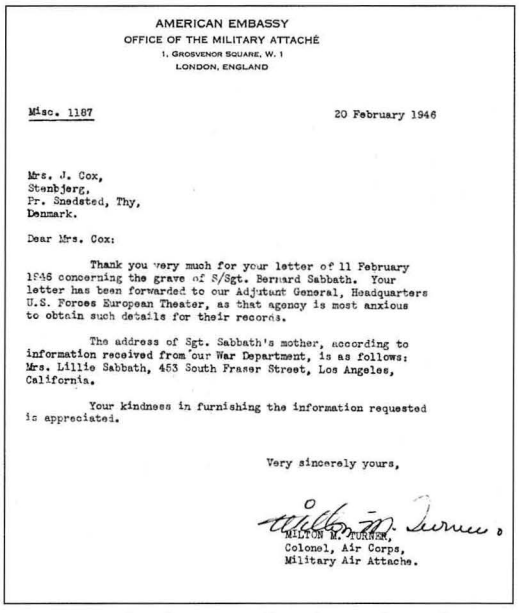

AMERICAN EMBASSY
OFFICE OF THE MILITARY ATTACHÉ
1, GROSVENOR SQUARE, W. 1
LONDON, ENGLAND

Misc. 1187 — 20 February 1946

Mrs. J. Cox,
Stenbjerg,
Pr. Snedsted, Thy,
Denmark.

Dear Mrs. Cox:

Thank you very much for your letter of 11 February 1946 concerning the grave of S/Sgt. Bernard Sabbath. Your letter has been forwarded to our Adjutant General, Headquarters U.S. Forces European Theater, as that agency is most anxious to obtain such details for their records.

The address of Sgt. Sabbath's mother, according to information received from our War Department, is as follows: Mrs. Lillie Sabbath, 453 South Fraser Street, Los Angeles, California.

Your kindness in furnishing the information requested is appreciated.

Very sincerely yours,

MILTON M. TURNER,
Colonel, Air Corps,
Military Air Attache.

Brev fra den Amerikanske Ambassade af 20. februar 1946.

Kære fru Cox

14. august 1946

Jeg skrev til dig i april som svar på dit tidligere fremsendte brev, hvori du fortæller om min søn Bernard Sabbaths skæbne, og da jeg ikke har modtaget noget svar på mit brev, er jeg nået til den konklusion, at mit første brev til dig er tabt under forsendelsen.

Imidlertid vil jeg gerne benytte lejligheden til at takke dig for alle de besværligheder, du har haft med at informere mig om min søns grav. Gennem dit brev fik jeg den første sikre viden, om min søn var levende eller død. Det Amerikanske War Department havde kun informeret mig om, at han var savnet. De havde på ingen måder noget bevis for, at han var død.

Bernard var min eneste søn, hans far døde for ti år siden, så hele mit liv var tæt knyttet til min søn. Jeg har altid håbet og bad til, at Bernard et eller andet sted var i live, og at han ville komme hjem til mig, men sådan skulle det ikke gå.

Dine breve var som at få breve fra en engel. De gav mig en vis befrielse, selv om nyheden ikke var god. Den får mig til at føle mig bedre, nu hvor jeg ved alt i stedet for at leve i det uvisse.

Hvis ikke det er til for meget besvær, vil jeg gerne, om du kunne forsyne mig med yderligere nogle oplysninger, bl.a. om hvem der fandt min søn og hvor?

Hvem begravede ham? Hvorledes døde han? Hvilke identifikationer blev der fundet på ham? (Han bar en identifikation om håndleddet samt en fingerring). Ligeledes andre detaljer, som du kunne forestille dig, at jeg måtte ønske at få kendskab til. Jeg vil sætte stor pris på, hvis du kan sende mig så meget information som muligt.

Du nævnte i dit brev, at du vil fotografere Bernards grav, hvis jeg ønsker det. Det vil jeg være meget glad for. Hvis du mangler film, så lad mig vide størrelse og nummer, så sender jeg filmen over til dig.

I taknemlighed for din omsorg for min søns grav og for alle oplysninger om ham vil jeg gerne sende dig en gave. Jeg har imidlertid erfaret, at det ikke er tilladt at sende penge, men venligst lad mig vide, om der er noget, du ønsker. Lad mig endelig vide, hvis din familie mangler mad, tøj eller begge dele?

Jeg kan ikke takke dig nok for alt, hvad du har gjort. Vær venlig snart at skrive til mig.

I taknemlighed
Lillie Sabbath

Sidst kendte brevudveksling mellem fru Cox i England og Lillie Sabbath i USA sker i efterfølgende brev, skrevet af Lilli Sabbath den 14. november 1946.

Min kære fru Cox

Jeg er ked af, at jeg ikke har fået besvaret dit sidste brev før nu, men jeg har haft meget travlt de sidste måneder, idet min datter har født en søn, hvorfor jeg har opholdt mig i hendes hjem for at hjælpe hende.

Jeg var meget glad for at modtage dit sidste brev.

Det indeholdt detaljerede svar på meget, som jeg i længere tid har søgt besvaret.

Endnu engang tak for alle informationerne og ikke mindst for den ulejlighed som jeg har pålagt dig.

Jeg sender dig en pakke indeholdende mad og nogle nylonstrømper.

Mrs. Lillie Sabbath
5477 S. Greenwood
Chicago, 15, Illinois
U.S.A.

August 14, 1946

Dear Mrs. Cox:

I wrote to you in April in answer to your letter about finding the of my son, Bernard Sabbath and as yet I have received no answer from you, so I've come to the conclusion that my first letter never reached you. It must have gotten lost in the mails.

I want to take this opportunity to thank you for all the trouble you have gone to to inform me of my son's grave. Your letter was the first bit of definite information I had received as to whether my son was dead or alive. The American War Department had only informed me that he was missing. They had proof as to his death one way or the other.

Bernard was my only son, his Father has been dead for the past ten years and my whole life was wrapped up in my son. I had always hoped and prayed that somehow or somewhere Bernard was alive and would be coming home to me, but that's not the way Fate had planned.

Your letter was like a letter from an angel. It gave me a certain sense of relief. Even though the news was not of the best nature, it makes me feel better to know something definite and not just go on wondering and hoping in vain.

If it isn't too much trouble, I was wondering if you could furnish me with some additional information as to who found my son's body and where? Who buried him? How he met his death? What means of identification were found on Him? (He was wearing and identification bracelet and a ring) And every other detail you think I would be interested in knowing. I would really appreciate all the information you could send.

You mentioned in you letter that you would take a photograph of Bernard's grave, if I so desired. Well again I would really appreciate it. If you need film, please let me know the size and number you need and I will send some to you.

I want to send you a gift in appreciation of taking care of my son's grave and for your kindness in sending me the information about him. I found that I am not allowed to send money, so please do not hesitate to let me know what you would like. Do you people need food or clothing or both? Please let me know.

I am now living in Chicago, Illinois so please send you next letter to my new address at the top of this letter instead of my address in Los Angeles, California.

I can't seem to be able to thank you enough for all your trouble Please let me hear from you soon. Thanking you again, I am

Sincerely yours,
Lillie Sabbath

Brev fra fru Sabbath til fru Cox fra 14. august 1946.

Nov. 14, 1946
5477 S. Greenwood
Chicago, Ill.

My dear Mrs. Cox:

I'm sorry I hadn't acknowledged your last letter before this, but I've been quite busy these last few months as my daughter gave birth to a baby boy and I've been staying with her and helping her.

Your last letter was very lovely. It contained all the details which I had wondered about for so long.

Thanks again for the information and again for all the trouble I've put you to.

I'm sending you a package containing some food and a

2.

couple of pair of nylon stockings.

I tried to pick out the items that we've heard were hard to get in England. If there is anything else that you need, please do not hesitate to write and tell me.

I have quite a lot of very good used clothing. If you can use any, also please let me know.

I would also like very much to have the name and address of the man who found my son and fought for the right of a ~~decent~~ decent grave for my son. I would also like the address of your Father, as I would like to send

3.

some food and clothing package to them also.

Have you heard whether or not a "Star of David" had been put on the grave?

When they buried my son, do you know if they buried him with his bracelet? If not what became of the bracelet?

Well again, thanks for the kindnesses you have ~~sh~~ shown to me.

Hoping to hear from you real soon. Let me know if you receive the package.

Sincerely yours,
Lillie Sabbath

Sidst kendte brevudveksling mellem fru Sabbath og fru Cox d. 14. november 1946.

Jeg har prøvet at udvælge ting, som vi kan købe her, men som jeg har hørt, er svære at anskaffe i England. Hvis der er andet du mangler, så vær ikke beskeden, men lad mig det vide.

Jeg har også en hel del gode, men brugte klæder, så lad mig endelig vide, hvis du kan bruge disse.

Jeg vil meget gerne, om du kan fremskaffe navn og adresse på den mand, som fandt min søn og foranledigede, at han fik et respektabelt gravsted. Ligeledes vil jeg gerne have adressen på din far, idet jeg også gerne vil sende en pakke til din familie.

Ved du, om man har anbragt en Davidsstjerne på graven?

Ved du, om man begravede min søn med sit armbånd på armen? Hvis ikke, hvad tror du der skete med hans armbånd?

Endnu engang tak for den venlighed, du har vist mig.

Jeg glæder mig til snart at høre fra dig. Lad mig vide, om pakken nåede frem til dig.

I taknemlighed
Lillie Sabbath

Epilog

I overklitfoged Axel Rasmussens beretning nævnes forviklingerne vedrørende købmand Martin P. Hansens, i første omgang mislykkede bestræbelser på at lægge en krans på Bernard Sabbaths grav. Kransen var fælles indkøbt af en række lokale folk fra Stenbjerg.

Et avisudklip fra Thisted Amtsavis dateret 2. juli 1945 fortæller udførligt, at Bernard Sabbath fik sin krans. Kransen var bundet i januar 1945, men den blev først (sikkert opfrisket) nedlagt på Bernard Sabbaths grav på befrielsesdagen d. 5. maj.

En bemærkning i Nørhå sognepræsts embedsarkiv fortæller, at Bernard Sabbath ingenlunde fik sit sidste hvilested på Stenbjerg Kirkegård.

I 1948 besøgte en amerikansk militærenhed Danmark. Den havde til opgave at finde og hjemføre de faldne amerikanske statsborgere, som fandtes begravet på danske kirkegårde.

Bernard Sabbath blev efterfølgende opgravet på Stenbjerg Kirkegård d. 4. maj 1948 og ført til USA, hvor han blev begravet på en militær kirkegård.[2]

I det sidst kendte brev til fru Cox spørger fru Sabbath (citat): *Ved du, om man har anbragt en Davidsstjerne på graven.* (citat slut).

Det havde man. Gravstenen med Davidsstjernen kan i skrivende stund ses på Stenbjerg Kirkegård. Den er anbragt på kirkegården, hvor sløjfede graves gravsten opbevares. Stenen blev efter krigen antageligt skænket af Den Jødiske Menighed i Danmark, begrundet af efterfølgende udtalelse til avisen:

Jævnfør viste avisudklip udtaler købmand Hansen til avisen bl. a. (citat): *Den omkomne soldats mor fortæller, at han var af jødisk slægt, hvorfor hun gerne vil have en Davidsstjerne anbragt på graven i stedet for trækorset. Sogne-*

aa.

Kransen kom alligevel paa den engelske Flyvers Grav.

I Tilslutning til Beretningen i Fredags om den engelske Flyvers Begravelse paa Stenbjerg Kirkegaard oplyses nu, at den store Krans, som paa Købmand M. P. Hansens Initiativ var indkøbt, alligevel tilsidst kom paa Flyverens Grav.

Da Tyskerne paa Begravelsesdagen anholdt Overklitfoged Rasmussen, og man tillige blev klar over, at Tyskerne paa en eller anden Maade havde faaet Nys om, at der var indkøbt en Krans, skjulte man den og udspredte Rygtet om, at den var tilintetgjort.

Men Kransen blev gemt i god Behold, saaledes at man havde den, da Kapitulationen kom, og d. 5. Maj gik Købm. M. P. Hansen, Strandfoged Jens Martin Jensen og et Par andre af Fiskerlejet op paa Kirkegaarden og lagde den paa Flyverens Grav.

Berettet i Thisted Amtsavis d. 2. juli 1945.

Den amerikanske Flyvergrav i Stenbjerg.

Det er lykkedes at komme i Forbindelse med Soldatens Mor.

Den 27. September 1944 drev Liget af en amerikansk Flyver ind ved Stenbjerg. Tyskerne begravede det i Sandet, men senere blev der opnaaet Tilladelse til at begrave det paa Kirkegaarden, hvilket skete den 2. Januar 1945. Paa en ikke helt almindelig Maade lykkedes det senere at komme i Forbindelse med Soldatens Hjem, og det skete med Bistand af en Datter af Købm. Martin Hansen, Stenbjerg.

Købm. Hansen fortæller os, at hans Datter, der er gift med en Englænder og bor i London, efter et Besøg i Stenbjerg i Vinter henvendte sig til de engelske Myndigheder og gav dem Navnet paa den omkomne Soldat. Paa den Maade lykkedes det at komme i Forbindelse med Soldatens Familie i Amerika. Hans Far var død for 10 Aar siden, og han var eneste Barn.

Der er nu kommet Brev til Købm. Hansens Datter, der atter er paa Besøg i Hjemmet, fra den omkomne Soldats Mor. Hun fortæller, at han var af jødisk Slægt, og hun vil gerne have en Davidsstjerne anbragt paa Graven i Stedet for Korset. Sognepræsten har ikke haft noget imod dette, oplyser Købm. Hansen, og nu skriver jeg til Overrabbineren i København for at faa ham til at ordne Sagen. Det gaar sikkert saadan, at den amerikanske Flyver faar en Stjerne paa sin Grav.

Købmand Hansens udtalelse til avisen.

præsten har ikke noget imod dette, oplyser købmand Hansen. Efterfølgende skriver jeg til overrabbineren i København for at få ham til at ordne sagen. Det går sikkert sådan, at den amerikanske flyver får en stjerne på sin grav. (citat slut)

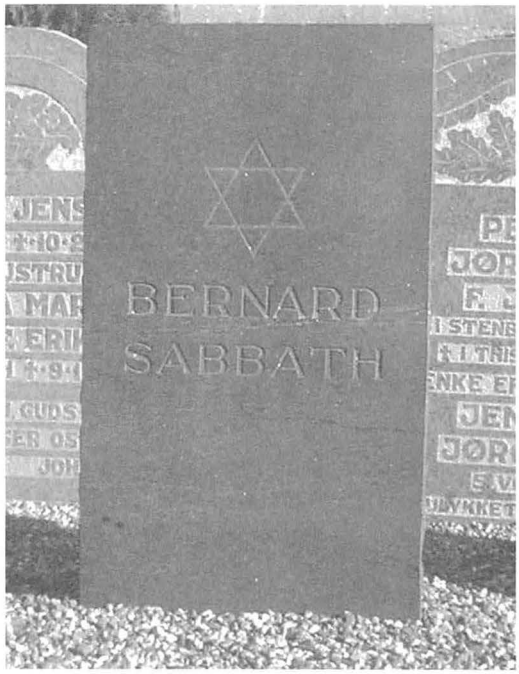

Sabbaths gravsten.

Hvor på Stenbjerg kirkegård Bernard Sabbaths grav var at finde indtil sløjfningen i 1948, kan dokumenteres via kirkens fortegnel-

Sabbaths sløjfede grav.

Bernard Sabbath. (Fra bogen Eight Air Force Bombers Stories af Ian McLachlan).

se over eksisterende og sløjfede graves placering.

Bernard Sabbaths grav, engang bærende det tidligere viste hvide trækors og senere stenen med Davidsstjernen, fandtes anlagt umiddelbart til højre for den på billedet viste grav med gravsten, hvor i der øvrigt er begravet en ilanddrevet engelsk søofficer, som deltog i 1. verdenskrig.

I efterkrigsårene var der gisninger mellem allierede flyveteraner om en nådesløs tysk ubådsbesætnings nedskydning af hjælpeløse nødstedte allierede flybesætninger på åbent hav. Undersøgelser har indtil dato ikke kunnet forklare de to mystiske skudsår, som fandtes på Bernard Sabbaths krop, da han blev fundet, især når det vides fra den eneste overlevende fra togtet, Joe Garrett, at Bernard Sabbath ikke var såret, da han forlod flyet.[1]

Stenbjerg:
Er beliggende ved vestkysten i Thy, 7752 Snedsted, Thisted Kommune.

[1] Fra bogen: Eight Air Force Bomber Stories, forfatter Ian McLachlan.
[2] Nørhå sognepræsts embedsarkiv.

Jagt som binæring til kystfiskeriet i Thy

"Ulovlig jagt i klitbrynet efter havmåger"

Af Mie Buus, Frøstrup

Ovenstående undertekst til artiklen stammer fra en sag fra 1927 om ulovlig jagt fundet på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg. Her kan man i den gamle politiprotokol fra Hassing – Refs Herreder læse, at fisker Jens Karl Johan Ruby, Agger, den 17. november 1927 anmeldes for at have skudt en måge i klitterne nord for Agger, hvor jagtretten tilhører smedemester Andersen, Agger. Smedemesteren havde lejet jagten af sandflugtskommissionen under Klitvæsnet. Ulovligheden blev senere takseret til en bøde på 25 kr.

Foreholdt sigtelsen forklarede fisker Ruby, at han ikke har gået på ulovlig jagt i de fredede klitter i Agger. Han sad i et hul i bakkekanten i Aalum Fælled, der ejes af lodsejere i Agger. Han mener, at det er lovligt at færdes med bøsse og jage på stranden og i klitterne på anmeldte sted. Han skød den pågældende dag om formiddagen ved 10:30-tiden en havmåge.

Hvorfor nu trække denne gamle historie fra 1927 frem af gemmerne?

Jo sagen belyser et stykke jagtkulturhistorie, som de færreste i dag kender noget til. Sagen foregik på et tidspunkt, hvor to forskellige tilgange til jagt støder sammen: Jagt som en økonomisk nødvendighed, indlejret i en livsform, contra jagt som en fritidsaktivitet. Også forskellige opfattelser af jagtrettigheder støder sammen i denne sag. Fisker Ruby henholder sig til en gammel sædvanepraksis – en ret til at jage på et fællesområde nemlig Aalum Fælled. Smedemester Andersen holder på sin jagtret – han har jo lejet jagten i klitterne af Klitvæsnet, betalt for jagten og mener naturligt nok, at han har retten og juraen på sin side.

Så fortæller sagen også indirekte noget om et stykke madkultur, der relaterer sig til jagt. Havmåger var dengang en værdsat traditionel spise i fiskerlejerne på kysten af Thy.

Dette gamle billede viser en jæger fra Agger, der måske er på vej ud i klitten for at skyde måger.

Jagt som binæring til kystfiskeriet i Thy

Jagten har altid afspejlet økonomiske og kulturelle forhold i samfundet. I dag spiller jagten en rekreativ rolle for mange fortravlede danskere; men går vi et par generationer tilbage, spillede jagten i visse egne og visse perioder en afgørende rolle for overlevelsen.

Kystfiskeriet på Thy-kysten var helt op i begyndelsen af 1900 for usikkert til at basere en tilværelse på, derfor måtte fiskerne supplere økonomien med andre aktiviteter såsom jagt.

Vildt spillede således en vigtig rolle i fiskernes husholdningsøkonomi, og udgjorde et godt supplement til en til tider ensidig kost. Fisk var naturligt nok en hjørnesten i kosten, hvad enten den var friskfanget eller saltet og tørret til "tarfisk". Også fårekødet, som der blev spist meget af i hele Thy, blev som regel saltet. Derfor var det ferske vildt et velkomment indslag i kosten; men vildt kunne også sælges og indbringe en rimelig fortjeneste.

Formand for Agger Jagtforening gennem mange år, Gustav Andersen, ernærede sig ved jagt og fiskeri.

Kystfiskeriet var især koncentreret i efterårs- og forårsmånederne; men satte det ind med "ødewejle" dårligt vejr, havde fiskerne god tid til at gå på jagt. Fiskeri og jagt er beslægtede aktiviteter og der er flere ligheder i tilgangen. Dengang var fiskeriet betydeligt mere frit end i dag, og kystfiskerne høstede frit af havets ressourcer, hvor de fandt den. En tilgang de også anlagde i forhold til jagten. Drengene blev fra barnsben socialiserede ind i begge aktiviteter, og jagt var en naturlig del af fiskeriets livsform. *Jeg fik jagtkort da jeg var 14 år; men så skulle du med en voksen – du måtte ikke gå alene. Så var jeg altid med min far eller også en anden mand. Jeg fik sådan et brugt jagtgevær for 180 kr. der under krigen. (NJJ) Jagttegn fik de fleste når de fyldte 16 år. Jeg fik mit jagtkort da jeg var 16 år. På min fødselsdag stod jeg nede på politikontoret i Hurup, hvor jeg skulle have jagtkort. Samme dag skød jeg en lille krikand og var stolt som en pave! (LC)*

Fællesudnyttelse af klit og hede til jagt

Det der i særlig grad tidligere karakteriserede jagten på klithedene i Thy var, at de store arealer traditionelt blev opfattet som områder med en vis fælles udnyttelse. I praksis blev arealerne med klitter og heder, anset for områder hvor man frit kunne lade fårene græsse, gå på jagt, samle bær m.m. og vildtet blev opfattet som en ressource, jægeren frit kunne jage på. Selv efter udskiftningen, af de tidligere områder der hørte til landsbyfællesskabet, var den praktiske udnyttelse for en stor del fri, og den enkeltes lodder blev kun sjældent markeret med hegn eller lignende.

En ældre jæger udtrykker det således: Fra gammel tid var der frit spil til at gå på jagt alle vegne, når man lige holdt sig fra herregårdens jorder. Det var først efter at staten var begyndt at plante i klitterne, at det begyndte med indskrænkning af friheden. (A. Frederiksen, I-strup).

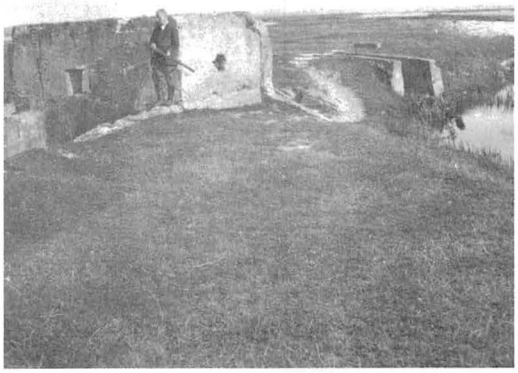

Jægeren der færdedes alene på jagt i klitten og på heden var før i tiden almindelig. Her er den ukendte jæger truffet ved Flade Sø.

Jagt og fangst af måger

Nogle af de ældste beretninger om jagten og vildtet i Thy, får vi gennem præsten Knud Aagaard som i bogen Beskrivelse over Thye fra 1801 skriver: *Der mangler ikke harer, for de er godt beskyttet i klitterne. Agerhøns er hyppigt forekommende, og de fanges i snarer, når jorden er beklædt med sne. Af vandfugle og sumpfugle er der mange arter, som folk driver jagt på. Desuden jager folk strandmåger, som de koger suppe og kål på og spiser kødet.*

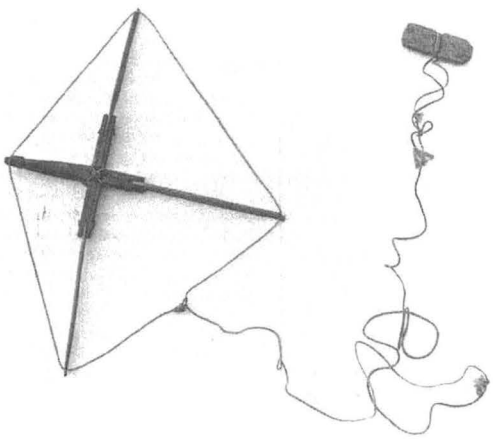

Mågerammen var i begyndelsen af det 20. århundrede et almindeligt fangstredskab i fiskersamfundene på Thykysten.

Ovenstående giver allerede et godt billede af det vildt der før i tiden havnede i kødgryderne i Thy; men det fremgår ligeledes, at der i lige så høj grad er tale om fangst som om jagt. I ovenstående nævner Aagaard, at folk jager strandmåger. Også her var der dog snarere tale om fangst, da man lokalt fremstillede en slags snarer, der betegnes mågerammer. I en indberetning til Nationalmuseets etnologiske undersøgelser fra Klitmøller fremgår metoden til fangst af måger. *Når en måge er gået i rammen, lægges vingerne over kors på ryggen, for så ligger mågen stille, mens snoren løses af halsen. Når rammen er sat igen, kan man slå den ihjel eller putte den i en pose. Min bedstefar havde engang 22 levende måger gående i storstuen. Så havde de frisk mad i lang tid.* I begyndelsen af 1900 var det skikken i mange fiskerhjem, at der kom mågesuppe på bordet om søndagen. Suppen blev som oftest lavet på skrogene af de måger hvor brystet blev skåret ud og saltet ned. Suppen blev tilsat porrer, gulerødder og kartofler, altid melboller der kaldes "kumper."

Dengang blev mågerne ikke flået; men plukket, og fjerene blev stoppet i dyner og pudevår.

Nogle fiskere kunne tage varsel om storm af fjerene.

Følgende beretning fortalt af en jæger fra Agger viser at måger stadig i 1950erne var en værdsat spise:

Min far var jo ivrig jæger og når vi kom der til august hvor andejagt og mågejagt gik ind – hvis det var vestenvind, så skulle han på mågejagt. Der var han jo sikker på, at han kunne bjerge et måltid mad. Andejagt var langt mere usikkert, det var ikke sikkert man kunne skyde et knippe ænder. Og hvis det er pålandsvind, så kan man næsten skyde, de måger man gider, for de følger kystlinien, og så udnytter de den opvind, der bliver ved klitkanten. Det bedste sted var et sted, hvor der var blevet en skrænt, og hvor der var gnavet i klitten. Der kommer mågerne glidende – de holder vingerne stive og glider langs kanten.

Så gravede man et hul deroppe, og så satte man sig ned på hug og plantede marehalm langs kanten, som man kunne kigge ud i mellem. Mågerne glider på stive vinger helt hen til en. Når man så

rejste sig op og sigtede, så drejede de bare lige op i vinden ud mod stranden. Det var næsten lige som at skyde på skive. Man kunne ramme en for hvert skud man skød, hvis man vidste, hvad det drejede sig om.

Og man kunne sortere i dem, for man skød kun ungfuglene. Måger bliver jo først udfarvede, når de er 2 år gamle. Ungmåger de er grå. Det er de store havmåger sildemåger, sølvmåger og svartbag først og fremmest. De andre stormmåger "djangler" kaldes de – de var for små. Man tog kun de store og de unge. De unge er jo lette at kende, De har "strikketrøje på" Så fik man dem der var nemme og stege og ikke så trannede. (J. Andersen, Agger).

Jæger Jens Andersen, Agger med måger ca. 1979.

Ovenstående beskrivelse af jagtmetoden stemmer godt overens, med den forklaring fisker Ruby afgav i sagen, som artiklen startede med. At mågejagt var en almindelig aktivitet i klitterne i Agger, medgiver smedemester Andersen da også i løbet af sagen. Han anerkender for så vidt fiskernes sædvane med at skyde måger til husholdningsbrug – de ældre, gifte fiskere vel og mærke. Det har smeden ikke noget imod, fordi denne praksis ikke generer hans jagt, da han ikke selv skyder måger, som han forklarer. Smedemesterens bekymring går på, at hvis der ikke skrides ind og statueres et eksempel, så vil de unge mænd, der driver omkring i klitterne, føle sig fri til at gå på jagt her, og det kunne godt gå hen og ødelægge hans egen jagt og få store omkostninger for vildtet i hele området.

Salg af vildt

Det vildt smedemesterens jagt retter sig mod kunne bl.a. være harer og agerhøns. En stor hare på 3-4 kg repræsenterede et godt måltid mad til hele familien; men den kunne også sælges og indbringe en god skilling. Kontrabøger fra de lokale købmænd viser, at en del vildt blev solgt ud af området. Salg af vildt gennem købmanden, har været ret udbredt i fiskerlejerne.

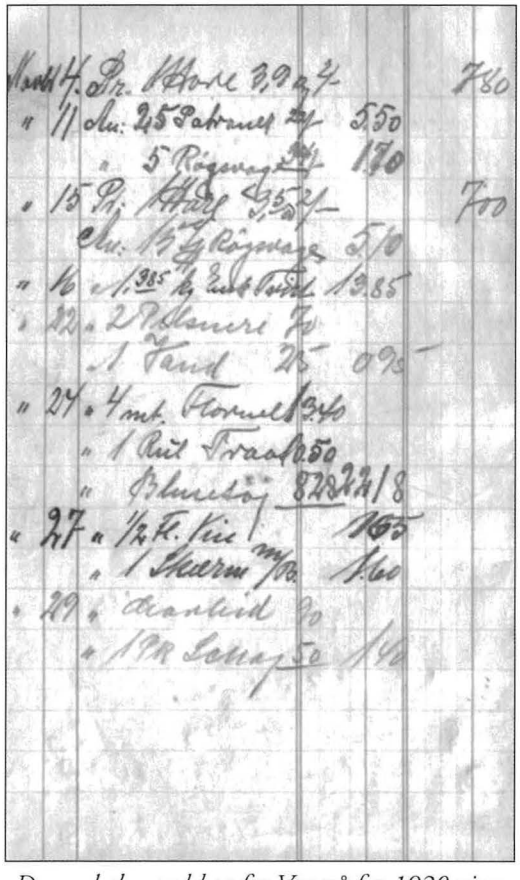

Denne købmandsbog fra Vangså fra 1920 viser hvad vildtet kunne indbringe ved salg.

Ældre jægere fortæller, at en del vildt blev solgt til lokale vildthandlere f. eks. i Thisted eller Ålborg; men meget blev sendt til vildtfirmaet Møller & Meldgaard i København der bl.a. annoncerede i jagtbladene. Kontrabøgerne har den fordel, at oplysningerne kan sammenholdes med priserne på de dagligvarer, som fiskerne brugte, og som står opført side om side med indtægter for salg af vildt. De giver derfor et godt indblik i den enkeltes husholdning og økonomi. I 1920 afregnedes en hare på godt 3 kg. med 6,60 kr. og agerhøns afregnedes med 1,65 kr. Til sammenligning kostede et rugbrød 88 øre og 250 g kaffe kostede 1,40 kr. Der var naturligvis også udgifter forbundet med jagten; men kontrabøgerne viser klart, at salg af vildt i perioder har strakt godt på fiskernes økonomi.

Snepper spiste man sjældent i fiskersamfundene, for de var for dyre: *Dengang måtte vi jo sende vildt til Møller & Meldgård i København. Jeg, min far og så min broder Holger vi sendte en masse vildt derover. En skovsneppe den kunne du få 5 kr. for i 1954, da jeg fik jagtkort. Dengang måtte snepperne skydes om foråret. Vi skulle altså helst have skudt 5 snepper hver, så var der lige til at dække omkostningerne, når et jagtkort kostede 25 kr.* (B. Nielsen, Agger)

Vildtet spillede en stor rolle i husholdningsøkonomien. Inga Nielsen, Agger med gråænder 1962.

Gamle jagtprotokoller kan ligeledes fortælle, noget om den økonomiske betydning vildt repræsenterede. En jagtprotokol fra Sydthy viser at jægeren i perioden 25. maj 1940 til 2. januar 1941 nedlagde 317 stk. vildt til en samlet pris af 148,55 kr. Jægeren var dette år på jagt 55 dage. Til sammenligning lå gennemsnitstimelønnen i 1940 for en ufaglært mandlig arbejder i byerne på 1,61 kr.

Der er således ingen tvivl om at jagt altid har spillet en stor økonomisk rolle i fiskersamfundene på vestkysten af Thy; men jagten udgjorde også et socialt fællesskab blandt fiskerne. Agger Jagtforening, der blev dannet i 1933 og i lange perioder organiserede næsten alle voksne mænd i fiskerlejet, var således en samlende kraft på tværs af de skel, der ellers prægede Agger, det være sig sociale og religiøse skel. En tidligere formand for Agger Jagtforening forklarer således: *Der var flest fiskere med i Jagtforeningen. De regler som blev lavet i jagtforeningen, stammer fra dengang, det var fiskerne, der bestemte. Vi startede altid en lørdag, for der skulle være en chance for, at alle fiskerne var hjemme. Var det noget særlig jagt, der gik ind, så var det en lørdag. Alle fiskerne, de var medlem af begge foreninger – Agger Fiskeriforening og Agger jagtforening.* (L. Christensen, Agger.)

Databoks:

Det er artiklens fokus at beskrive træk af den kulturhistorie, som knytter sig til jagten i fiskersamfund i Thy sidst i 1800-tallet op til omkring 1950. Baggrunden herfor er en kulturhistorisk undersøgelse, som Museet for Thy og Vester Hanherred udførte med støtte fra Kulturarvsstyrelsen i 2006 i anledning af planerne om at skabe en Nationalpark Thy i det område af klitter og heder der udgjorde fiskernes vigtigste jagtområde.

Artiklen er skrevet af etnograf Mie Buus, Frøstrup.

Doveroddeminder, 2. del

I krigens tid - Skolen - "Lære for livet"

Af Svend Erik Sund Laursen, Esbjerg

(Fortsat fra 2006 årbogen)

I krigens tid

Som tidligere fortalt oplevede vi d. 9. april som de fleste danskere jo gjorde, nemlig ved at høre og se alle de tyske flyvemaskiner komme flyvende hen over hovedet på os. Senere kom far hjem fra Hurup og fortalte om alle de tyske køretøjer, der var opmarcheret oppe på hovedvejen. Vi hørte også regeringens meddelelse i radioen. Ak ja, så var vort kære land besat, og mørket sænkede sig over by og land.

Egentlig mærkede vi ikke så meget til krigen, men noget skete der da hen ad vejen. Afstanden var jo forholdsvis stor til de strategiske punkter som f.eks. Hanstholm og Thyborøn kanal. Tyskerne gik jo ret hurtigt i gang med at bygge bunkers og kanonstillinger langs hele vestkysten. Dertil skulle der jo bruges arbejdskraft, og jeg husker da også, at der i en lang periode kom en lastvogn hver morgen for at hente arbejdere, og sidst på eftermiddagen vendte de så tilbage, så var det fyraften. På ladet af lastvognen var der opstillet et lille skur med bænke i begge sider og et par små vinduer. Her sad arbejderne så under transporten, som vel varede en times tid hver vej. Arbejdsstedet var Hansted, hvor vel nok de største kanonstillinger i Jylland, ja, vel nok i hele Europa, blev bygget. Kanonen kunne efter sigende række omtrent til Norge! Jeg husker i hvert fald, at Peder Skammelsen, tømrer og arbejdsmand, var med på holdet.

I Dover skov etablerede tyskerne et våbendepot, vel nok på 5-6 tønder land. Det blev hegnet ind med pigtråd, og jeg husker endnu skiltene med dødningehoved og påskriften: "Verboten - lebensgefahr!". Uden for porten stod vagter døgnet rundt med opplantet bajonet og de obligatoriske håndgranater. Da jeg senere kom i FDF og skulle cykle hjem fra patruljemøderne, som for det meste foregik i Ydby, var det med en vis ærefrygt, når jeg skulle passere vagten. Nå, de var nu meget fredelige, og jeg blev da heller ikke holdt an på noget tidspunkt.

Den eneste direkte konfrontation med tyskerne havde jeg senere under krigen. Jeg havde overtaget salget af Aller's ugeblade, herunder "Radiobladet". Et eksemplar skulle bringes op til en abonnent i Dover, for øvrigt føromtalte Peder Skammelsen med familie, som var flyttet til et lille hus i Dover. Det var ved vintertide, og der var faldet en del sne med efterfølgende fygning. Det gav som regel mange snedriver ved vejen, og så lærte vi, at vi kunne gå inde på markerne. Der lå som regel kun et jævnt, tyndt lag. Jeg var "skrånet" ind over Peder Bisgaard's mark, det var sidst på eftermiddagen, og mørket begyndte at sænke sig over landskabet. Pludselig hørte jeg et råb bag mig, jeg tror, det var "halt"! Jeg vendte mig om og kunne straks se, at det var en tysk soldat. Han var iført vinterkappe og skråhue og havde et gevær over skulderen. Jeg blev selvfølgelig noget forskrækket, men vandt nogenlunde fatningen igen. Han kom helt hen til mig, og spurgte så på gebrokkent dansk om vejen til Hurup. Jeg pegede så med hånden i retning mod Hurup, han takkede og forsvandt i tusmørket. Mærkeligt, hvorfor han gik rundt der alene ved den tid! Nå, han tilhørte sikkert forlægningen i Hurup, hvor tyskerne jo havde oprettet hovedkvarter i Realskolen. Den lå i nærheden af stationen, hvor der hele tiden var vagter posteret.

Hjemme på kroen så vi heller ikke meget til

Kroen set fra Doverodde by.

tyskerne. Jeg husker kun en enkelt gang, hvor vi fik besøg en søndag eftermiddag af 3 officerer, der kom til hest. Hestene skulle jo også røres en gang imellem, og vejret var fint. Det var dog i den kolde tid, for der var ingen varme på i skænkestuen, så de blev vist ind i privatstuen og bænket ved bordet, der stod midt i stuen. Mor lavede kaffe ude i køkkenet, far sad ved skrivebordet, og min lillesøster Else og jeg sad i chaisselong'en. Pludselig kaldte en af tyskerne Else over til sig. Hun tøvede noget, hun var vel 5 år dengang. Så strøg han hende over håret, mens han prøvede at forklare, at han havde en lille pige hjemme i Tyskland. Else var ikke helt tryg ved situationen, men blev dog pænt stående! Jeg husker, at neglen på hans tommelfinger var helt nedgroet! Ellers sagde de ikke ret meget, men far snakkede dog lidt med en af de andre to officerer, han var fra Aabenraa! Vi drog alle et lettelsens suk, da de red af sted igen.

Da sabotagehandlingerne satte ind, blev Thybanen en af de banestrækninger, som blev udset som mål på grund af den omfattende transport af materialer, våben og ammunition til befæstningen af Thy's vestkyst. Til trods for at der var udsat vagt-poster langs hele strækningen, blev der foretaget flere sprængninger, både på Thyholm og en del i Sdr.Ydby. Det var da også her ved baneoverskæringen, at Peter Lund blev skudt af en vagtpost en aften, da han på cykel var på vej til et FDF-patruljemøde. "Halt" råbte vagten, men Peter fortsatte, og så faldt der et skud! Peter blev ramt i maven, men heldigvis gik kuglen lige gennem maven uden at anrette større skade. Peter blev kørt på sygehuset i en fart og kom heldigvis over det efter et stykke tid, men han var jo heldig. Senere kunne han stolt vise sin FDF-uniform frem med lapper på, hvor kuglen var gået igennem!

Nævnes skal også Slagter Jensens søn Knud, som den 9. april var indkaldt som garder og var i vagtkompagniet på Amalienborg. Som bekendt blev der åbnet ild, da tyskerne ville besætte slottet, og da tyskerne svarede igen, blev han ramt i benet af en riffelkugle og slap, så vidt det erindres, uden synderlig men. Ja, ja, de er alligevel modige, de gæve thyboere!

Der foregik også en del våbennedkastninger, men hvor nøjagtigt, erindrer jeg ikke. Jeg husker dog, at der blev skudt med karabinrifler omme på mejeriengen. Kuglerne peb og gik lige igennem elmasterne! Jeg husker, at en af dem der skød var Kesse Josefsen, vist nok den yngste af de mange Josefsen-brødre. Han var forhyret med Esbjerg-kutteren "PAN", som sammen med en anden Esbjerg-kutter lagde ind til broen en nat, og så vidt jeg husker, havde de været i England, og måske havde de våben med derfra, skjult i lasten?

Krigen fortsat

Men der skete selvfølgelig meget af den slags, som først blev afsløret, da krigen var godt og vel forbi. Det mest ømtålelige spørgsmål var og er stadig: Værnemagerne og værnemageri, hvor går grænsen? Mange "små fisk" blev dømt for, hvad vi i dag vil kalde bagateller, mens andre "bagmænd" gik fri. Mange var jo blot formidlere af det arbejde, som tyskerne, ud fra deres betragtninger, måtte udføre for at "forsvare" os

mod de allierede ved en eventuel landgang! Arbejde til ledige hænder var jo også den gang velkommen. Jeg husker kun en mand, "Pe' Hyw", som var fra Hurup og som var bygningsentreprenør.

Næsten hver aften kl. halv syv var der mange, som sad og lyttede ved radioen: "Bom-bom-bom-bom - her er London. Der er i aften hilsen til: "Bodil, Inge, Anna" osv. De fleste vidste jo godt, at det var "kodede" meddelelser om våbennedkastninger, men kun de "indviede" vidste, hvor og hvornår det skulle foregå! Som sagt, så mærkede vi ikke så meget til krigen, men vi havde alligevel en fornemmelse af, at der foregik en masse ting, som der ikke rigtig skulle snakkes højt om. Der kom jo også af og til meddelelser i radioen om situationen ved de forskellige fronter, og det var jo ikke rare ting, man hørte! Jeg husker, at min farbror af og til kom på besøg, og så var der tit diskussion mellem far og ham om, hvem der var værst, tyskerne eller russerne!

Mørklægning, rationering, mangel på dit og mangel på dat, men vi tabte ikke modet

Befalingen om mørklægning blev nok ikke taget så efterretteligt på landet som den blev i byerne, hvor der jo efterfølgende blev ført streng kontrol. Jeg husker dog, at vi på kroen fik anskaffet sorte rullegardiner og trærammer påsat sort pap. De få biler der kunne eller måtte køre, fik hætter på lygterne, så der kun var en smal sprække, hvor lidt lys kunne slippe ud. Det gjaldt også for hestevogne, det så mange gange ret "spøjs" ud! Nå, de fleste kendte vel de veje, de skulle køre på, og i det hele taget var der jo ikke meget trafik. Skulle man i byen, hvad enten det var til kortspil eller et møde, ja, så gik man til fods, og var det længere end 2-3 km., så tog man cyklen. Cykellygten eller dynamolygten skulle også camoufleres med en hætte, baglygter på cykler kendte man ikke dengang. Jeg husker en aften, hvor mor, far, min søster Else og jeg skulle besøge tante Ane og farbror Laust, som dengang boede til leje i en lille ejendom i Ginnerup. Der var vel 5-6 km. hver vej, en pæn lille spadseretur. Jeg husker, at det var stjerneklart og let frost, da vi skulle hjem sidst på aftenen, det var hen på efteråret. Man havde som regel en lommelygte med, men den blev som regel slukket efter en 5-10 minutters gang, for så havde vi vænnet os til mørket. Man sad jo sjældent i stærkt lys, det var enten petroleumslamper, og de, der havde strøm (el) indlagt, skulle jo spare på strømmen, så det var som regel 15 og 25 Watts pærer, der sad i lamperne, en 60 Watts pære var vild luksus!

Rationeringen af de forskellige fødevarer mærkede vi nok ikke så meget til på kroen. Vi fik jo ekstra tildelinger hele året. Det gav måske underskud for nogle ting om sommeren og overskud for andre ting resten af året, og så blev der jo "byttet" mærker! Nogle drak måske ikke så meget kaffe, men manglede sukker- eller smørmærker osv.... Kaffe var nok for mange den største mangelvare, og kaffeerstatninger som "Richs" og "Danmark" havde jo ikke noget med kaffe at gøre! Nogle fandt andre muligheder, jeg husker, Kirstine "Sal'mager" Jensen brændte korn (det var vistnok byg) i en speciel gryde, hvor der i låget var monteret et håndsving med en "skovl", så kornet hele tiden var i bevægelse under brændingen på komfuret. Efter brændingen skulle kornet males i "kaffemøllen". Ok - det kunne da drikkes, men kom heller ikke i nærheden af kaffe! Det bedste ved f.eks. Richs var de indlagte billeder, hvortil man kunne få tilhørende albummer til at klistre dem ind i. Lim kunne ikke opdrives, så vi brugte melklister - ikke det allerbedste! Der var en ivrig bytten Richs-billeder hver dag i skolen!

Slik blev jo også hurtigt en mangelvare, selv den bedst kendte: "brystsukker" til 5 øre for et kræmmerhusfuld! Chokoladen forsvandt også hurtigt fra hylderne. Ikke fordi vi spiste meget slik, der kunne sagtens gå mange dage imellem, men lidt sødt skal der jo til en gang imellem. Om sommeren fik vi af og til en "ispind", og så vidt jeg husker, blev der lavet is under hele krigen. Syltetøj og marmelade var også en saga blot, hvis man da ikke lavede det selv, men der skulle jo sukker til, sødepulver og sødetabletter gav en dårlig smag. Så kunne man pludselig købe noget erstatning, "Ramona" til at smøre på brødet, ikke allerbedst, men man kunne jo

ikke tillade sig at være kræsen! En overgang kunne man også købe Johannesbrød. Hvordan de var kommet helt til Danmark, ved jeg ikke, men en dag fik jeg et med en ækel orm eller maddike i, og så var det slut! Dansk frugt som æbler, pærer og blommer var jo kærkomne, men f.eks. appelsiner og bananer kendte vi ikke, de kom jo først længe efter krigen. Vi fik dog lært sangen: "Når der kommer en båd med bananer" udenad! Der blev for øvrigt lanceret mange nye melodier under krigen, som f.eks.: "Jeg kommer li' fra Svendborg av", "Gillelejevalsen" og en masse andre fisker- valse. Da tømrer Anton havde lavet et grammofonskab til os, tog far til Thisted for at købe grammofonplader i musikforretningen på Nytorv. Der var ikke så mange grammofonselskaber, jeg husker mest Tono (dansk) og Polyphon eller Polydor (det var vist tysk). Far kunne godt li' wienermusik, så han købte "An der schönen blauen Donau" plus nogle tyske marcher som f.eks. "Alte Kameraden" og "Berlinerluft", men nå, så fik vi da også lært dem! Tono-pladerne var ægte danske, som f.eks. "Fynsk Polka" m. Kaj Julian's orkester, et festligt potpourri med Harald Mortensen's orkester, "Skamlingsbanken" osv..., så der blev spillet, sunget og danset på livet løs. Det må have været sidst under krigen, for vi fik først installeret strøm i 1944. Der blev trukket en ledning fra grammofonen op i den anden ende af kroen til den store sal til en højttaler, som Anton havde monteret på en krydsfinerplade, bejdset og lakeret, jo, jo! Stikket til grammofonen var et almindeligt el-stik (i dag ulovligt!), og vi havde fået strenge formaninger om, at vi ikke måtte sætte stikket i elkontakten! Men en dag, jeg havde nogle kammerater på besøg, blev fristelsen for stor, og bang! - der røg højttaleren, og jeg var ikke særlig populær, da far opdagede det!

Noget som håndsæbe var også elendigt, det var næsten rent ler! Men brunt sæbe kunne da heldigvis købes under det meste af krigen. Beklædning og skotøj blev efterhånden også et stort problem. Jeg gik meget i aflagt tøj, det var nok mest Henry's, men det slap jo også op på et tidspunkt. Jeg husker, at mor fik Jens "Plantages" kone til at sy et par korte spejderbukser af hørlærred, nok ikke det bedste stof at sy bukser af! Jeg fik i hvert fald hurtigt røde vabler på indersiden af lårene! Jensine Poulsen syede en skjorte til mig, men det var dog rigtig lærred! Skulle man have et sæt tøj, var det "maksimaltøj" eller tøj af celluld, det var ikke til at rette op, hvis det blev krøllet! Fodtøj var næsten det værste, til sidst var sålerne lavet af det rene pap, selv om det havde flotte navne som "Bjørnelæder" og lign. Det bedste var næsten pigernes nye sommermode "klip - klap'erne med tykke bunde af bøgetræ. Det snor man købte, var lavet af papir, og gik i stykker, hvis det blev vådt, så far passede godt på sit sejlgarn, det skulle han jo bruge, når ruserne skulle repareres. Fodtøj til indendørs brug var lettere at fremstille. Der blev flettet "sivsko" og syet tøjsko af gamle tøjrester. Begge dele bruges da for øvrigt den dag i dag.

Apropos mode - noget som kaninskind blev også meget anvendt, f.eks. til "pipalukker" (kyser). De fleste af pigerne i Doverodde havde en sådan. Uldgarn blev også svært at skaffe, så når en striktrøje begyndte at blive lidt tyndslidt eller få huller på albuerne, blev den trevlet op, så garnet kunne bruges igen, måske sammen med andet optrevlet garn til en 2-farvet trøje eller måske et par sokker. Her kunne skafterne som regel bruges, så der kun skulle strikkes nye fødder i. Jeg husker, når min farmor fra Jegindø var på besøg i et par uger om efteråret, så sad hun ude i køkkenet og kartede uld og spandt det til garn på spinderokken. Hvor vi fik ulden fra, husker jeg ikke, der var ikke så mange af landmændene på vores egn, der holdt får.

Opfindsomheden var stor. Jeg husker også, at vores fætter Niels fra København kom sammen med en kammerat et efterår og fik lov til at bo på kroen. De havde fået lov til at skære revlingeris oppe i skoven. Ved fyraftenstid vendte de så tilbage med cyklerne læsset med ris. Disse blev derefter renset og hængt til tørre. Derefter var de klar til brug som råmateriale til børster og koste.

Stærk tobak

Endelig var der tobakken, et stort problem for rygerne. Tobak, og især cigaretter, blev hurtigt

en "sortbørsvare". Jeg husker, at der en morgen var skrevet med kæmpestore bogstaver tværs over gavlen på det store pakhus omme ved landevejen:

"PAS PÅ SORTBØRSPRISERNE, KOMMIS!"

en "venlig" hentydning til kommis'en i købmandshandelen! Men også her var opfindsomheden stor. De større drenge, der var begyndt at ryge, samlede "skodder" op, pibeudkrads blev genbrugt. Senere hen begyndte vi på kroen at samle indholdet fra askebægrene i en cigarkasse, og når den var fyldt, var der en eller et par stykker, jeg husker ikke hvem, der kunne bruge det til at drøje skråen eller snusen med, stærke sager - uha! Nogle prøvede forskellige slags te til at putte i piben, Niels "Sal' mager" tørrede æbleblade til at ryge i hans "lange pibe", der skulle jo noget til, for at fylde den op! Det lugtede fælt. Det gik an udendørs, det var værre inde i de små stuer. Jeg husker, når vi havde "fremmede", hvor mandfolkene spillede whist, og kvindfolkene strikkede, ja så skulle der jo gerne "damp" på piben, og så var det jo ikke ligefrem nogen nydelse, når Niels fik ild på æblebladene, der var nok en og anden, som hostede lidt her og der.

Tobak blev jo dyrket overalt i landet, nok mest på Fyn. Chr. Lund, der altid havde øjnene åbne for noget nyt, forsøgte sig også som tobaksavler. Han byggede et drivhus omme bag ved loen, og tobaksplanterne trivedes fint. Det var spændende, lige før bladene skulle plukkes af, at stikke næsen indenfor og indsnuse den stærke duft af tobak! Det kunne da ryges, men kom dog aldrig i nærheden af at smage som den ægte vare.

Af de gængse cigaretmærker huskes "Powhattan" (den med indianeren), "Flag" var der vist også en der hed. Fintskåret tobak til at rulle cigaretter af, var for det meste den blå "Bali".

Benzin blev det også temmelig småt med, selv om der ikke var mange biler på vejene. Men så opfandt man gasgeneratoren (gengas). På bilerne blev der monteret en kakkelovnslignende beholder. Om morgenen på de dage, hvor der skulle køres, blev så "fyret op" med tørt træ i bunden af beholderen. Når det så brændte godt, fyldtes der efter med bøgeklodser, låget på, og så lå det ellers og "kvulmede"! Den gas (røggas), som så udviklede sig, blev ledt gennem et filter og videre til motoren, og søreme, om ikke skidtet kunne køre! Jeg husker ikke helt, om slagter Jensen fra Ydby holdt op med at køre rundt med kød af den grund, men bager Hove, også fra Ydby, fik hurtigt omstillet til gengas på brødvognen. Chauffør var dengang og i mange år derefter Aksel Sørensen ("æ' bryjjer") ("brødet"). Også deres konkurrent, "Moselunds Rugbrød", nu Struer Rugbrødsfabrik, fulgte trop, selv om der vistnok var lidt længere imellem deres kunder! Taxa-erne eller lillebilerne, som de hed dengang, må åbenbart have fået så store rationer tildelt, at de holde bilerne kørende, jeg mener i hvert fald, at vognmand Henry Nielsen i Hurup kørte på benzin under hele krigen.

Men også købmandshandelens første lastvogn, "den grå", som den blev kaldt, blev udstyret med en gasgenerator. I forhold til benzin var trækkraften jo noget reduceret, så det kunne somme tider knibe at komme over bakkerne. Vi havde jo 2 bakker, som nødvendigvis skulle forceres, mod vest "Doverodde Bakke", og mod øst, når vi var kommet over dæmningen, "Boddum Bakke". De var næsten lige stejle, og dengang skar man ikke ret meget af bakketoppene, da det jo skulle udføres ved hjælp af håndkraft, hvor man i dag har maskinerne og næsten alt er muligt. Nå, men chaufføren, Niels ("sviger-Niels") fandt ret snart ud af, at han kunne komme op ad bakkerne ved at vende vognen og køre op i bakgear! Jeg var en gang med ham i Blåhøj efter et læs tørv. Det var en heldagstur! Man sagde aldrig nej tak, hvis man blev tilbudt en køretur, det var slet ikke så tit, at man fik chancen.

Befrielsen

Det var i sandhed et befrielsens øjeblik, da vi om aftenen d. 4. maj hørte budskabet fra London: "Det meddeles i dette øjeblik, at de tyske styrker har overgivet sig" osv... Reaktionerne var jo nok ikke så spontane og heftige, som de

Skolebillede fra Dover Skole.
Bagerste række fra venstre: ? Mortensen, Niels Åge Christensen, Svend Laursen, Harry Josefsen, Gunnar Christensen, Ida Sørensen, Else Lynge, lærer Jensen.
Midterste række fra venstre: Palle Lund Andersen, Peder Kortegård, Laurits Andersen, Vera Skammelsen, Lilly Sørensen, Bodil Larsen, Hanne Josefsen, Anne Marie Kortegård, Inger Skammelsen, Gudrun Yde.
Forreste række fra venstre: Kristian Bang Larsen, Uffe Andersen, ? Mortensen, ? Mortensen, Vera Andersen, Ruth Christensen, husker ikke navn, Karen Josefsen og til sidste min lillesøster Else Marie Laursen.

udfoldede sig i byerne, men blev nok udtrykt som en stille og oprigtig glæde - endelig fred igen – i hvert fald i vort eget lille land! Der var "rigtigt" forår i luften! Vi fik snart lært at synge Mads Nielsen's sang: "En lærke letted...." og "En vinter lang, mørk og hård..".

Men "normale tilstande" kommer jo ikke lige på engang, og hvad er i det hele taget normale tilstande? Nå, det blev i hvert fald hurtigt hverdag igen, og livet gik sin vante gang.

Skolen - lære for livet

Jeg begyndte i skolen d. 1. april 1942, altså samme år, som jeg fyldte 8 år. Vi hørte til Dover skole, som lå et par kilometer væk. Min første tid i skolen var ikke noget at prale af. Skolemiljøet var ikke lige mig, og det kneb noget med indlæringen, især regning og skrivning, hvorimod læsning mærkeligt nok ikke voldte nogen problemer. Dover skole var en landsbyskole, og vi blev undervist efter de regler, som landsbyskoleloven foreskrev med skyldig hensyntagen til forholdene på landet. En lærer forestod skolen og undervisningen, men det passede fint med lokaliteterne, for der var kun et undervisningslokale, "æ skuelstouw". Først skulle man op ad 3 - 4 trapper, ind ad hoveddøren og ind i "æ gang", et rum på

omkring 5-6 m. på hvert led, med nøgne vægge og knager til overtøjet hele vejen rundt. Herude foregik al aktivitet i frikvartererne, når vejret var dårligt udenfor.

Lille- og store klasse

I første eller "lille" klasse blev de første 3 - 4 årgange undervist, og de sidste 3 - 4 årgange i "den store klasse". Af hensyn til især de drenge, som enten skulle hjælpe til hjemme med bedriften eller var "ude at tjene" ved fremmede, var skoletiden i sommerhalvåret (maj - oktober) kun 2 halve dage, nemlig onsdag og lørdag fra 8.00 til 12.00, altså "den store klasse". Den lille klasse måtte så gå hele 4 dage fra 8.00 til 15.30 (var det vist) i sommerhalvåret. Det kunne somme tider være nogle lange dage! Omvendt var det så i vinterhalvåret (november - april), da slap den lille klasse med 2 hele dage, mens den store klasse måtte "svede" i 4 lange dage. Meget praktisk, blot ikke for undervisningen! Men, som vi siger, os fra "landet": "Vi fik da lært at læse, regne og skrive"! Og det var da også hovedfagene plus salmevers, det første om morgenen, katekismus og bibelhistorie, danmarkshistorie, geografi og sang.

Æ degn

Lærer Eriksen, "æ degn", var lærer "af den gamle skole", selv gammel, han var vel sidst i tresserne, da jeg kom i skole. Han havde været lærer i Dover skole i en menneskealder og havde også haft mine 3 ældre brødre. Det medførte naturligvis, at både formen og tonen var noget gammeldags. De "tunge" elever var både dumme og dovne og blev placeret på de bageste bænke, hvorimod de mere "kvikke" elever var dygtige og flittige og sad på de forreste bænke. Hidsigheden kunne godt løbe af med ham. Jeg husker en episode, vistnok i en regnetime, hvor han ville banke noget ind i knolden på Jens Peter, som ikke forstod ret meget, hvad han også gav udtryk for! Det hidsede lærer Eriksen så meget op, at de til sidst stod ude på gulvet og tog livtag, ak, ja!

Jeg husker også ved et arrangement, hvor samtlige elever i skolen var samlede, lige efter, at jeg var begyndt i skolen og den eneste gang, jeg og min bror Henry var i skole på samme tid. Der skulle synges nogle sange, og lærer Eriksen spillede til på violinen. Henry sad sammen med en kammerat, vist nok Ejgil Nielsen. En af de to lavede kunster, mens vi sang, men det så Eriksen, så pludselig fik vedkommende et "smæk" på øret af violinbuen! - Ingen slinger i valsen!

Lokalerne

Der var faktisk en atmosfære af "gammel skole" over det hele. Skolestuen var vel næsten kvadratisk og på 35-40 m^2, og med 2 vinduer til hver side. Modsat døren, og midt for gavlvæggen stod katederet på et stykke "ophøjet" gulv, og bag ved katederet sad "æ degn" og kunne overskue det hele. På væggen bagved hang en, efter nutidens forhold, lille sort tavle. Den blev mest brugt af læreren. Ved siden af tavlen hang spanskrøret til skræk og advarsel. Jeg erindrer nu ikke, at den blev anvendt, det var som regel "flade lussinger", og de faldt prompte!

På væggene hang der billeder af kong Christian d. 10. og dronning Alexandrine plus N.F.S. Grundtvig og B.S. Ingemann. Der var vistnok et par koryfæer mere, jeg husker ikke hvem.

Midt for bagvæggen, til højre for døren, stod den store runde kakkelovn, som skulle varme skolestuen op. Det kunne den sagtens, men om vinteren trak det fælt ude ved siderne fra de store vinduer. Der var vel plads til ca. 14 -16 to-mands bænke, og dermed ca. 30 elever. Jeg mener ikke, at vi på noget tidspunkt var over 20 elever i klassen. Ved siden af kakkelovnen stod "tørvekassen", en stor trækasse på næsten 1 m^3 med et hul forneden, hvor man kunne skovle tørvene ud.

Undervisningen

Undervisningen var virkelig gammeldags! I min skoletaske, et tornyster, var der af bøger: (Det første års tid) "Myrebogen", en tavle, "en strintflaske", et træ-penalhus med blyant, viskelæder, griffel og penneskaft. Senere kom så salmebog, katekismus, en bibelhistorie, geografibog og atlas, og endelig en danmarkshistorie.

Læsebøgerne var på skolen. "Strintflasken" skulle helst være en parfumeflaske med et lille hul og skruelåg. Den lille tavle skulle bruges til øvning i regning og skrivning. Den var af skifer og griflen var lavet af noget hårdt, cementagtigt materiale og skulle spidses en gang imellem, enten med en kniv, på en sten eller et stykke smergellærred. Det gav nogle forfærdelige høje og gennemtrængende lyde, når vi sad og skrev på tavlerne. I regnetimen blev der skrevet nogle stykker op på tavlen, f.eks. 3+4=, 5+2= osv. Når så ens egen tavle var fyldt, gik man op til læreren, og var stykkerne rigtige, gik man ned og fortsatte til timen var slut. Ligeledes i skrivetimen, hvor læreren lavede fine linier på den store tavle og skrev "for", dvs. Abe, Bente osv. og igen, når ens tavle var skrevet fuld, og det var godkendt eller man skulle skrive det hele om, så var det, at "strintflasken" kom i brug, og man havde selvfølgelig også en lille klud til at tørre tavlen med. Jo, jo, dengang fik man tit "tørret tavlen ren"!

I skole - øv

Men som sagt, jeg var ikke vild med at gå i skole. De første 3 - 4 måneder var en plage. Nogle gange, når jeg sammen med de andre var på vej til skole, kunne jeg pludselig finde på, at jeg havde ondt i maven f.eks. Så satte jeg mig ude i siden af vejen, og nogle gange vendte jeg om og gik tilbage, hjem igen. Far blev sur, hvad var det for noget pjat! Mor var mere bekymret, og nogle gange blev der ringet til doktoren, det var ellers ikke noget man gjorde ret tit! Et middel mod mavepine var gerne en skefuld vand med kamferdråber, det skulle bare ned på en gang, for det smagte rent ud sagt forfærdeligt! Nogle gange havde jeg også ondt i halsen, så det var en værre "søllehed".

Indgrebet

Det kunne selvfølgelig ikke gå i længden, så et eller andet skulle der ske. Min tale var efterhånden blevet noget "snøvlet", så det endte med, at far og mor tog en snak med doktor Drost i Hurup som anbefalede, at jeg "fik taget mandler og polypper", som det hed. Det skulle foretages hos ørelæge Bertelsen i Thisted, så

Mine forældre - Johanne og Jens Sund.

der blev bestilt tid, og en formiddag rullede mor og jeg af sted med Boddum-Hurup-Thisted rutebilen. Det var som om, at det ikke var så sjovt at køre i rutebil lige netop den dag! Nå, vi havde dog følgeskab af lidelsesfæller, idet naboens Gerda som var 2-3 år ældre end jeg, og en dreng fra Boddum, som jeg kendte lidt til, som var på alder med mig og i øvrigt også hed Svend, led af samme skavank. De havde også hver især deres mor med som ledsager. Ak ja, "moderpligterne" - de gælder vel stadigvæk? Vi nåede til Thisted ved middagstid, jeg husker, der kom en tordenbyge, ligesom vi skulle ud af rutebilen, men heldigvis lå Bertelsens klinik kun få skridt derfra, så vi blev kun lidt våde - regntøj og paraply var ikke opfundet endnu - ikke for os, i hvert fald.

Operationen forløb godt for os alle tre. Jeg husker kun, jeg fik en maske for hovedet, der blev dryppet noget æter på, alt imens jeg skulle tælle til 100, (det havde jeg da heldigvis fået lært!). Jeg nåede vist til en 20-30 stykker, så begyndte det at rotere rundt med sol og måne og stjerner, og så var jeg væk.....Noget lignende oplevede de andre vist også. Vi vågnede op et par timer senere i et tilstødende rum, hvor vore mødre sad og passede på os. Det kneb gevaldigt med at synke! Nå, men det passede fint med, at

Fødselsdag i haven. Nærmeste bordende: Ida Sørensen t.v., Else, de 3 drenge t.h. ukendte, for bordenden Svend, drengen med hund Palle Lund, Jørgen Sloth, københavnerdreng, Lars.

vi "blev sluppet ud", da rutebilen skulle hjemad igen sidst på eftermiddagen. Vi havde jo ikke fået mad siden morgenmaden, så vi fik hver en ispind, det var nok det eneste, vi havde en chance for at få ned. Det gik da også, men kun et stykke tid, så kom det hele op igen, også nedsunket blod m.m. - ikke særligt lækkert!

Et vendepunkt

Efter 2-3 dage derhjemme, noget af tiden i sengen og madet med havresuppe, begyndte det ligesom at lysne lidt. Det var selvfølgelig også midsommer, lige før min 8 års fødselsdag, tror jeg. Men et vendepunkt var det i hvert fald blevet, fremgang på alle fronter, men mest mærkbar i skolen. Alting blev ligesom lettere, og jeg vandt terræn, bid for bid. Også i omgangen med kammeraterne. Palle, min ven og legekammerat fra barneårene var kun overlegen i regning, han var jo vant til talbehandling hjemmefra, idet hans far, Chr. Lund, lavede mælkeregnskaber for mejeriet.

Skolemiljø anno 1943

Klokken 8.00 skulle vi stå ved vore pladser, når degnen kom ind fra privaten, lukkede døren og gik op til katederet, bød os at sætte os, og satte sig selv til rette i stolen. Først skulle der synges morgensang. Jeg tror, vi stod op under morgensangen. Lærer Eriksen havde ikke det helt store repertoire, "I østen stiger solen op" - "Morgenstund har guld i mund" - "Nu vågner alle Guds fugle små" - "Til vor lille gerning ud" var nok nogle af de mest sungne. Somme tider sang han selv for, og somme tider spillede han på violinen. Efter morgensangen blev vi hørt i salmevers, vi nåede vel igennem de mest kendte i salmebogen, for eksempel:

Kirken den er et gammelt hus,
står, om end tårnene falde!
Tårne fuldmange sank i grus,
klokker end kime og kalde,
kalde på gammel og på ung,
mest dog på sjælen træt og tung,
syg for den evige hvile.

Derefter blev vi som regel hørt i skriftstederne i den lille katekismus. Det vigtigste var "Den lille bibel": "Således elskede Gud verden osv"... Vi havde også, hver gang vi havde bibelhistorie, et stykke for i bogen, som indeholdt både det gamle og det ny testamente lige fra da "Gud skabte himlen og jorden", Adam og Eva og til Jesu opstandelse og de 4 evangelier. De andre religioner i verden lærte vi om i geografitimerne.

Så var det vist frikvarter, vi havde vel 3 - 4 stykker om dagen. Som før nævnt foregik det ude i gangen, hvis det øsregnede, for regntøj var der vist ikke mange, der havde, det var jo dyr luksus! Vi kunne sagtens være de 15 - 20 stykker, vi var, i gangen. De fleste af os var nogle tynde "pinde", for der blev bestemt ikke ruttet med maden derhjemme nogen steder, og slik var der ikke mange, der havde med i skole. Vi legede de kendte børne- og sanglege som: "Tornerose", "Jeg gik mig over sø og land", "Så går vi rundt om en enebærbusk", "Der brænder en ild" m.fl. Meget populært var især, da vi blev lidt ældre og fik øje for pigerne (og omvendt), at "banke ud", dvs. at man gik rundt med en pige under armen, og så var der hele tiden en "uden for kredsen", som så kunne vælge, hvilken pige, han ville gå med, ved at banke den pågældende dreng på ryggen, og så var det hans tur osv. Jeg husker, at Chresten Gunnar slog hårdt! Man fik hurtigt lært teksterne, og alle skrålede med af fuld hals:

Ja. mit navn det er Klaus, mit humør det er snavs,
For jeg kan ikke finde mig en mage,
Jeg har alle vegne væ' t, og nu er jeg blevet træt
Af at gå her på voldene alene.
Ha, ha, ha, ja, den var bra, ja, den var helt af lave,
"Enken" må alene stå, for ham vil ingen have!
Jeg så ham i aftes i det klare måneskin,
Hver ta'r sin, og jeg ta'r min, så bli'r der en tilbage!

Tyv, ja tyv, det skal du være, for du stjal min lille ven.
Men jeg har det håb tilbage, at jeg får mig en igen!
Åh ja, en igen - åh ja, en igen, åh ja, en igen - en igen!

Jeg tror, du går og sover, og ikke passer på, min ven,
Jeg tror, du går og sover, og ikke passer på!
Ak nej, ak nej, jeg sover ej! Ak nej, ak nej, jeg sover ej!
Jeg sover ej, men våger, og tænker kun på dig!

Da jeg rejste fra min kone, glemte jeg min paraply.
Den har kostet fire kroner og var næsten god som ny.
Åh ja, god som ny, åh ja, god som ny, åh ja, god som ny, god som ny!

"Der brænder en ild"

En dreng og en pige står i midten, de andre danser rundt i kreds.

Der brænder en ild, den brænder så klart, den brænder i tusinde flammer.
Der brænder en ild, den brænder så klart, den brænder i tusinde flammer.
Tag mig i hånd, sving du mig om, jeg vil så gerne danse,
Tag mig i hånd, sving du mig om, jeg vil så gerne danse!

Drengen og pigen tager hinanden i hænderne og danser rundt:

Hønsefødder og gulerødder og halsen af en svane,
den, der kysser pigerne, han har en hæslig vane.
Du er født i Engeland, og jeg er født i Skaane,
vil du være min lille mand, så vil jeg være din kone.

Vi skal ha' en lille dreng, og han skal hedde Ole,
han skal have bukser på, og han skal gå i skole.
Vi skal have en lille pige, og hun skal hedde Olga,
hun skal have kjole på, og hun skal danse polka!

Piger er jo dejlige

Apropos piger - tiltrækning af det andet køn - begynder nok aldersmæssigt, før man selv er bevidst om det!

Allerede den første dag i skolen fik jeg en kæreste - eller hun fik mig! Det var Åse med fletningerne, og hun var faktisk 3 år ældre end jeg. Hun var tilfældigvis duks den dag og skulle dele bøger mv. ud på bordene. Da hun kom til mit bord, hviskede hun: "Skal vi være kærester?". Ja, det kan vi da godt, svarede jeg, nok lidt tøvende! Jeg gjorde ikke det store stads ud af det, men det var nok alvorligt ment fra hendes side.

I et frikvarter, hvor vi skulle danse "kæde", altså hvor drengene går den ene vej rundt, og pigerne den anden, og vi et kort øjeblik tog hinanden i hånden, ville hun give mig et lille rødt glashjerte. Jeg blev så forfjamsket, at hjertet faldt ud af hånden på mig, og da dansen var færdig, var der en, der fik øje på det på gulvet, men der var ingen, der kendte noget til det hjerte! Jeg må nok indrømme, at jeg nok ikke var rigtig moden til den store forelskelse endnu! Året efter rykkede hun op i den "store" klasse, og derefter sås vi kun til skoleudflugterne, og der var jo også andre piger at kigge efter!

Nå - tilbage til "æ leis" (lektierne). Som sagt, vi fik lært at regne, skrive og læse, men vi lavede næsten heller ikke andet! Da jeg først havde lært at skelne bogstaverne fra hverandre, det kneb lidt med I og J, så gik det stærkt derudad. Undervisningen var jo fælles for hele klassen, d.v.s. at da vi nye, første års elever var færdige med "Myrebogen", ja, så deltog vi i undervisningen så at sige på lige fod med 2. og 3. års eleverne! Det var, foruden bibelhistorie, dansk, læsning, diktat og genfortælling, danmarkshistorie, geografi, skrivning og sang. I regnetimerne foregik det mere individuelt, da det hovedsageligt var efter bøgerne (Chr. Hansen's regnebøger).

De gamle læsebøger var virkelig "hård kost" i starten. De var næsten slidt i laser efter mange års hårdt brug. Mange af historierne var skrevet med gotiske bogstaver, for at gøre det endnu værre! F.eks. "Historien om en Moder", "Thor og Midgaardsormen", "Njals saga", så det var ikke så sært, om nogen næsten gav op på forhånd. Men da læsning var mit bedste fag, så var det jo fint med mig. Danmarkshistorien startede med "Kong Skjold" og sluttede med "Versaillestraktaten" eller deromkring. Det værste var nok kongerækken - ikke til at huske! I geografibogen startede vi med Danmark, derefter Europa osv., og når vi nåede til vejs ende, begyndte vi bare forfra igen. Det tog vel et årstid at nå igennem, så vi kunne dem næsten udenad, når vi skulle ud af skolen! Nå, heldigvis ændrede det sig til det bedre, da vi fik ny lærer, nye bøger osv., men herom senere.

Lærer Eriksen var nok hård i filten, men hvad, et langt liv med elever - hvor nogle, nok mest drenge, hellere ville gå ude i marken i Guds frie natur end at sidde på en skolebænk, hvor det hele var uoverskueligt - kunne nok præge selv en pædagog af lærer Eriksens kaliber. Fru Eriksen var et elskeligt menneske, som prøvede at formilde ham i hans hidsige øjeblikke. Hun kom af og til ind i skolestuen med en besked eller andet, og hun hilste altid venligt på os elever. Eriksen var da også rar ind imellem, måske lidt drilsk. I en bibelhistorietime skulle jeg overhøres, og så stod man op ude på gulvet ved siden af bænken. Jeg husker ikke lige, hvad emnet var, men jeg var gået i stå, og Eriksen begyndte at blive utålmodig. Pludseligt sagde han: "Det kunne din bror da let have svaret på!" - "Hvad er det nu han hedder?". Jeg var godt klar over, at han tænkte på Richardt, min næstældste bror. "Rekke (sådan udtalte vi Richardt)", svarede jeg troskyldigt. "Er det en pige", spurgte han så med et drilagtigt smil, og hele klassen fniste og lo!

Dagens sidste time var som regel sangtime. Vi lærte børnesange som: "Jeg en gård mig bygge vil...", "Mæh, siger det lille lam..." A,B,C,D, osv...", fædrelandssange og årstidens sange. Før vi gik hjem, sang vi altid et lille vers, f.eks.: "Klokken slår", "Til vor lille gerning ud" og lign.

Lærerinden i tørvekassen
Apropos genstridige knægte - der var da vitterligt nogle rigtige lømler imellem. I en naboskole, jeg tror, det var Tvolm (Ydby), var der nogle knægte, sådan forlød det, der havde puttet læreren, en stakkels ældre skolefrøken, ned i tørvekassen, hvorefter de satte sig ovenpå kassen, indtil læreren fra en anden naboskole kom til hjælp og fik kollegaen befriet! Det var bestemt ikke fred og idyl det hele!

Lærer Eriksens afsked
Efter mit første år i skolen gik Eriksen på pension. Der blev holdt et fælles arrangement for forældrene og Eriksen holdt afskedstale, efter nogles udsagn, ulideligt langt! Nå, som jeg tidligere har nævnt, så sad man ved sådanne "møder" som regel på træbænke, og det kunne da være hårdt en hel aften! Men en og anden kneb da en tåre, "Eriksen var nu alligevel god nok".

Ny lærer
Lærer Jensen var en ung nyuddannet lærer fra Himmerland. Jeg husker det ikke helt nøje, men enten var han nygift eller også blev han det umiddelbart efter starten. Det var befriende med nye, friske kræfter! Vi fik nye bøger, i første omgang dansk- og læsebøger og senere supplementshæfter til f.eks. geografibøgerne. Især skrivningen blev radikalt ændret. Den lidt "stive" skønskrift blev afløst af "op og ned øvelser", så nu skulle vi ikke længere skrive, som vore bedsteforældre gjorde!

Desværre, jeg tror allerede året efter, blev den unge frue alvorligt syg og døde kort efter. Vi nåede faktisk ikke rigtig at få hende lært at kende, det hele gik så stærkt. Det satte selvfølgeligt sit præg på den unge lærer, og han blev ligesom bitter og mere hård derefter. Jeg husker ikke, om det var lige efter eller senere, at han måtte tage orlov. I hvert fald havde vi nogle måneder en vikar, selv tidligere elev på skolen, Elly Møller Jensen, og lige udsprunget fra seminariet. Jeg tror, det var hende, der indførte nogle hæfter til brug i geografitimerne, hvor vi selv kunne tegne og farvelægge motiver fra fremmede lande. Det var ret revolutionerende! Det var også Elly, der iscenesatte et julespil, hvor jeg spillede Ole Lukøje med paraply og iført en af fars hvide skjorter. De andre drenge var ved at flække af grin!

En anden begivenhed var knap så flatterende for mig.

Vi var en 3 - 4 drenge, der havde fået "kig" på en pige, Anne "Basun" Hansen. Tilnavnet havde hun fået, fordi hendes far spillede basun i et lille orkester på egnen og kun var kendt som "Basun" Hansen. Nå, men vi drenge mente, hun havde sladret, jeg husker ikke om hvad, så hun skulle "kanøfles"! (Det var jo længe før, at ordet "mobning" blev opfundet). Vi tog en af hendes gummistøvler ude i gangen, og fyldte den halvt op med vand omme ved pumpen ved gavlen ud mod vejen, hvorefter vi stillede den "pænt" på plads igen. Det opdagede hun selvfølgeligt i det næste frikvarter, så samtlige drenge kom i forhør! Jeg tilstod straks, at jeg havde været med, det var vist mig der havde holdt støvlen under tuden! Desværre tilstod de andre ikke, og man angav selvfølgelig heller ikke nogen! Nå, jeg modtog dommen, en "sveder", så da alle de andre glade og fro gik hjem fra skole, måtte jeg sidde en stiv klokketime og høre på frk. Jensens formanende gardinprædiken! Jeg var vist også "noget" sur på mine "medsammensvorne"!

Støt og rolig fremgang
Efterhånden som tiden gik, befandt jeg mig ganske godt i skolen.
Lidt terperi var der jo stadigvæk, men det virkede ikke så anstrengt mere, og vi kunne godt indse nødvendigheden af terperiet, det gælder jo den dag i dag.

Der skete også af og til uforudsete og spændende ting. Jeg tror, det var, mens frk. Jensen var vikar, at der kom et lille "omrejsende cirkus" på besøg. Det bestod af et par voksne personer plus 6 - 7 forskellige dyr. Jeg husker kun en lama og en vaskebjørn. De fik lov til at traske et par omgange rundt ude på legepladsen. Mens den ene så holdt øje med dyrene, optrådte den anden som klovn og tryllekunstner. Ak ja, der skulle såmænd ikke så meget til dengang for at fornøje folk!

Frikvarter

Skønt var det, når vi kunne komme ud i den friske luft. Vi havde vel et stort frikvarter om formiddagen plus middagsfrikvarteret, og da spillede vi drenge som regel fodbold. Legepladsen var ikke særlig stor, vel omkring 500 - 600 m^2. Det var en "hjørnegrund", afgrænset af amtsvejen og en sidevej, en mark og foroven af selve skolebygningen. Langs siden mod marken var der opstillet 2 "bomme", dvs. 2 træbjælker i 3 lodrette u-jern med huller, så de kunne anbringes i forskellige højder, alt efter formålet. Græsset fik kun ro til at gro i ferierne, så det var for det meste slidt af, der var kun lidt i hjørnerne. Fodboldmålet bestod af 2 pinde, "fleksibelt" alt efter, hvor dygtig målmanden var! Om efteråret kunne der godt være lidt "blævret", Og så så målmanden ikke altid lige "pæn" ud, når vi skulle ind på skolebænken igen!

Pigerne havde andre sysler, f.eks. at spille bold op ad gavlen. Nogle var hele jonglører og kunne spille med 3 - 4 bolde på en gang.(F.eks. Else og Anne Marie Kortegaard var dygtige). Andre "sjippede" eller "hinkede" (hoppe i mand).

Gymnastik og Idræt

Udover de førnævnte bomme havde vi "Mads Buk", som blev trukket ud på legepladsen en 2 - 3 gange i løbet af sommeren. Der var jo ikke noget, der hed idræt på skoleskemaet, så det gik vel ud over en sangtime, jeg husker det ikke nøje. Men så var der bøj- og strækøvelser, spring over buk og balancegang på bommene. Vi var nogle stykker, der ikke kom helt over, men blev "hængende", især når den kom op i de øverste huller! Nå, det blev jo bedre med tiden. Nogle enkelte gange om vinteren kunne det også ske, at vi en time blev kommanderet ud ved siden af bænkene for at lave bøj- og strækøvelser i en 5 - 10 minutter. I Elly's vikartid spillede vi meget "rundbold", og noget som "to mand frem for en enke" var også populært, og sanglege var der bedre plads til udendørs. En enkelt gang var vi i Doverodde, og bade i fjorden, henne "under æ bakker". Pigerne klædte om nede på engen, mens vi drenge måtte op på bakken bag nogle træer for at klæde om. Det var sådan nogle "afbræk", der var med til at gøre det lidt "sjovere" at gå i skole.

Jeg husker også en episode af de mere sjældne. En unghest skulle kastreres, og det foregik på marken ved siden af. I et frikvarter stod vi, både piger og drenge og kiggede ud mellem træerne for at følge begivenheden. Fire mand med et reb i hvert ben holdt den stakkels hest nede på ryggen, mens en dyrlæge udførte "operationen". Jeg ved ikke, om den var bedøvet, jeg tror det ikke! Den skreg i hvert fald i vilden sky! Vi drenge stod med tilbageholdt åndedræt og megen medfølelse, og pigerne sukkede, ak ja!

Om vinteren var det kærkomment, når der faldt noget sne, for så stod den på "sneboldkamp" i hvert frikvarter! Vi delte os op i 2 hold, også et par af de modigste piger var med, og så gik det løs! En gang var jeg så uheldig at få en snebold lige i det ene øje. Om der var en sten eller en isklump i, ved jeg ikke, men den slog hårdt, så resten af dagen løb øjet i vand så bøgerne blev helt våde!

Ellers gik frikvarterne med forskellige sysler, vi byttede Rich's-billeder eller andre samlerobjekter.

En duft af - jeg ved ikke hvad!

Der er sagt og skrevet meget om lugte, eller dufte om man vil, og deres virkning på hukommelsen. Der var mange forskellige dufte, selv i så lille en skole. Alt efter, hvad man foretog sig derhjemme, så "hang der noget ved". Dem fra gårdene kunne nemt lugte af "stald". Var faderen jæger, kunne man godt lugte af hund osv. Jeg husker også fra de første år en dreng, som ikke fik skyllet sæben væk bag ørene om morgenen, og det kunne både ses og lugtes! Når og hvis jeg en enkelt gang støder på denne specielle sæbelugt, så går tankerne tilbage, selv om det er over 50 år siden! Jeg skal ikke uddybe det her, men pigernes hår havde jo også en speciel duft, i hvert fald hos nogle af dem!

Sund levevis - eller hvad

Det var vist Luther, der opfandt udtrykket: "En sund sjæl i et sundt legeme", og det er da den dag i dag en god leveregel. Lidt "åndelig føde"

Bedstemor og mig i haven ved kroen.

fik vi jo hver dag, men om det "satte sig", ja, det afhang jo nok i nogen grad af, hvordan man blev påvirket derhjemme. Om vi levede sundt dengang, ja, det gjorde vi nok på sin vis. Ingen levede i overflod, for der var ikke noget at rutte med. Mange var radmagre og havde haft børnesygdomme som små. De mest velnærede var nok dem fra gårdene, de kunne jo altid slagte en gris, hvis sulekarret løb tomt, hugge hovedet af en høne, og mælk og fløde havde de i stalden. Vi børn nede ved fjorden fik nok mere fisk, mest sommer og efterår. Madpakkerne lignede nok dem, som skolebørnene har med i dag, det var leverpostej, spegepølse, æg og ost, og om sommeren fik vi af og til en tomat med. Frugt og grønsager fik vi slet ikke i samme målestok, som børn får i dag.

Vaccineres - av, det gør ondt

Den første vaccination oplevede vi allerede ved skolens start. Det var mod kopper og blev udført af amtslægen fra Thisted, der sammen med en sygeplejerske kørte rundt fra skole til skole, og de fleste af os mødte så op med mor ved hånden. Nogen skreg i vilden sky, jeg tror, det var Erik, der var helt balstyrisk, og det gjorde jo ikke vi andre, som stod længere nede i køen, mere tryg ved situationen! Nå, jeg bed tænderne sammen, det var jo slet ikke så slemt. Det var værre, da vi skulle have den næste vaccination, som var mod difteritis. Fy for en sprøjte! Og så fik man en hel bule omme i nakken, og det gjorde ondt i flere dage! Senere hen blev vi vaccineret mod tuberkulose, først prøver på armen, og var de positive, var det 3 indsprøjtninger. Noget af det sidste var vist mod polio, og der kunne vi nøjes med en "sukkerknald". Pøj - det smagte forfærdeligt!

Lærer Jensen vendte tilbage, men han blev aldrig helt den samme, som da han startede på skolen. Konens død havde taget hårdt på ham, han var næsten altid alvorlig og smilte sjældent. Men undervisningen gik han op i med ildhu. Det var nok terperi, men jeg vil da vove at påstå, at vi lærte grundfagene dansk og regning til bunds. Selvfølgelig var der nogen, som havde det svært, både mundtligt og skriftligt. F.eks. Peder (Pe'Kjerk), som var ordblind. Dengang var der ikke som nu, hjælp at få til den slags skavanker.

Peders forældres ejendom lå for øvrigt lige ved skolen, på den anden side af Dovervej. Peders far, Johannes Kirk, var foruden landmand også vejmand ved amtsvejvæsenet og dermed også snefoged om vinteren og dermed afhængig af en telefon. Da skolen ikke havde telefon, blev der gerne ringet til Kirks, der så måtte bringe besked videre til læreren. Det var gerne Peders bedstemor An'Marijk'. der kom løbende, åbnede døren og råbte: "Der er telefon", og så måtte Jensen af sted i fuldt firspring. Tit havde hun Peders to små søskende, tvillingerne Anne Mie og Carl Peter, i hælene, og efterhånden som de blev større, kunne de løbe hurtigst, og så var det gerne dem, der kom med beskeden!

Lærer Jensen spillede også violin, og han lærte os mange nye sange og salmer. Det var som regel sange, der passede til årstiden, og vi hav-

de jo naturen, mark og skov lige uden for skolens vinduer. Når en lun sommerbrise bragte frisk luft ind gennem et åbent vindue, sang vi f.eks.: "Se, det summer af sol over engen..." eller "Storken sidder på bondens tag". Om vinteren, når sneen dalede ned udenfor, sang vi: "Der er ingenting i verden så stille som sne..." eller: "Sneflokke kommer vrimlende...". Jensen var som sagt himmerlænding. Om det var derfor, han var vild med Jeppe Aakjær, ved jeg ikke, men vi lærte i hvert fald de fleste af Aakjærs sange. I læsebogen var der for øvrigt også mange af Aakjærs små historier, bl.a. om "Visti" (f.eks. da han tog en omgang i møllevingerne!). Også Blicher var han meget optaget af. "Hosekræmmeren" står stærkt i erindringen!

Vi fik vel egentlig lidt litteraturforståelse listet ind i dansk-timerne, selv om det ikke var på timeplanen! F.eks. husker jeg, at der i læsebogen var et lille uddrag af I. P. Jacobsen's - ja, hvad hedder den egentlig? Det var noget om tordenvejr eller optræk til tordenvejr. Den begynder nogenlunde sådan: "Luften var tung af den kvælende varme, bladene hang slappe på - træerne osv." Vi kunne tydeligt fornemme situationen og senere befrielsen, da regnen brød løs! *(Historien hedder "Mogens" - (Red.))*

Skoleudflugt

Jeg husker 3 udflugter, alle i Jensen's tid. Den første var under eller lige efter krigen og foregik i hestevogn, bilerne var jo klodset op, og der var ingen benzin. Der var forskellige typer køretøjer som: charabancs, ponyvogn og hvad de ellers hed. De fleste af os kørte med en arbejdsvogn (høstvogn) med faste hjul og uden affjedring, ikke særlig behageligt, selv om der var lagt tæpper på de hårde brædder. Turen gik over æ draw (draget) - Helligsø - Gettrup til Vestervig Kirke og derfra videre igen til Ashøje, hvor vi spiste den medbragte mad og legede, inden det gik tilbage til skolen og hjem igen. Vel en tur på 20 - 25 km., men hestene gik jo for det meste i skridtgang, så det tog sin tid! Den første del af turen regnede det, og det var vel ikke engang halvdelen af os, der havde regn-

Skoleudflugt.

frakker, så vi blev gennemblødte. Men vi sang da i vilden sky: "Vi er børn af sol og sommer, og i slægt med blæst og regn"! Humøret fejlede ikke noget, og Jensen var god til at opmuntre os. Da vi nåede til Ashøje skinnede solen, og vi blev tørre og fik varmen, da vi fik noget at spise og det gik løs med sanglege og "To mand frem for en enke".

Et år gik turen til "Sjørring Vold". Hvordan vi kom dertil, husker jeg ikke, men der var også andre skoleudflugter, måske var det alle skoler fra vores kommune, der holdt "træf".

En tredje tur foregik med lastvogn til "Toftum Bjerge" ved Humlum. Det var købmand Vestergaard, der lagde vogn til, og han var selv chauffør. Det var nr. 2 lastvogn, som købmandsgården havde anskaffet. Den blev kaldt "æ franskmand", det var vistnok en Peugeot. Der blev sat høje "sidefjæl" på, og så et par bænke – alle tiders! Og det gik jo noget hurtigere end hestevognene! Vi drenge fik lov at stå op henne foran, det susede godt om ørene!

Skolen - en tilværelse på godt eg ondt

Man husker bedst de sjove oplevelser, det spontane eller uforudsigelige. En af "sommergæsterne", han hed Verner Led og tjente en sommer nede ved Chr. Frost. Han var rødhåret og fregnet over hele hovedet - en rigtig "spøjs" fyr! I et frikvarter satte han sig op på en af hegnsstolperne og råbte alt, hvad han kunne: "De' er de' æ sejer å alti hå såe, I ligner en skjælbas' æ hue æ bet åe"! (Det er det jeg siger og altid har sagt, I ligner en skarnbasse som hovedet er bidt af). Den kunne vi andre godt grine ad! Vi drenge skulle jo også prøve kræfter ind imellem. Jeg var de sidste par år i skolen "løbet godt i vejret", så jeg kunne ikke rigtig holde mig tilbage. En dag kom jeg op at toppes lidt med Erik Jensen, en kraftig bondedreng. Nå det blev altid afgjort efter de gamle, uskrevne regler: Den, der blev lagt ned på ryggen og blev nede, han måtte give op. Det blev Erik, der måtte sige: "be-be", og det gav jo altid lidt respekt fra de øvrige i klassen!

Vi fandt også af og til på andre adspredelser. Næsten alle cyklede til skole. Til Peder Kirk's forældre's ejendom hørte der en lille lund, hvorigennem der løb nogle smalle stier på kryds og tværs. Da den lå lige på den anden side af vejen, kunne vi sagtens høre, når der blev kaldt ind efter frikvarter, så vi drenge legede "cykelleg", dvs. vi "jagtede" hinanden rundt på stierne. Men hen på efteråret blev det for "pløret", så en dag kom Peder's far og sagde, at det brød han sig ikke om længere, og så var det slut!

Racerbilen

Neden for lunden, ved den lille branddam, stod "racerbilen", en af de store fra 20-erne. Det var spændende for os drenge at stå og betragte den og "pille" lidt hist og her, skønt alle dele efterhånden var rustet fast. Den havde selvfølgelig sin egen specielle historie! (Ja, hvordan var det nu det var?)

(Bilen stod over for skolen ved Laurits Johannes Kirks ejendom. Den var bananformet og havde tilhørt Laurits J. Kirks svigerfar, Peter Helligsø Rokkjær. Oplyst af Johannes Thingaard, Hurup (Red.)).

Biler var i det hele taget et særsyn på vejene. Det var først et godt stykke efter krigen, at de gamle Ford'er og Chevrolet'er kom på vejene igen efter opklodsning og benzinmangel. Ja, og "Basun-Hansen's" fine Citroen, ikke at forglemme! Man skulle vel være en halv snes år, før man fik en cykel, så de første 2-3 år var det på gåben til skole. Nå de 1,5 km. var jo heller ikke meget, men på landet synes afstandene altid længere end inde i byen, især om vinteren.

I en af sne- og isvintrene havde det sneet og føget så meget, at alle vi fra Doverodde, vel nok en 6-7 stykker, blev hjemme i et par dage. Alle de øvrige kom i skole, så lærer Jensen var noget fortørnet!

Vil I mej op å aeg

Nå, vi fik da af og til et "lift". En dag på vej hjem fra skole, kom en gammel gårdejer kørende i sin charabanc. "Vil I mej op å aeg?" ("Vil I med op at køre?"). Det tilbud sagde man jo aldrig nej til! Det skete også af og til, at vi sprang op på en arbejdsvogn, det er den med skrå sidefjæle og som regel åben i begge ender,

Familien Sund. Bagerst til venstre: Lars, Henry, Richard.
Forrest fra venstre: Johanne Sund, Svend, Jens Sund og Else.

så der kunne lige sidde 2 på bag kanten. Man skulle bare passe på ikke at få fingre eller andet i klemme mellem sidefjælene og bunden, de var til dels løse og bevægede sig, hvis vejen var ujævn, og hestene blev gennet i trav! Det sjoveste var at komme op på toppen af et hø- eller halmlæs. Det var besværligt at komme derop, men sikken udsigt, der var helt deroppe fra!

Drengestreger

Langs med landevejen stod telefonmasterne på den anden side af vejgrøften. Oppe i toppen af masten sad "klokkerne" fastgjort på vandrette stykker vinkeljern. På klokkerne var telefontrådene fastgjorte og strakte fra mast til mast. Der kunne vel være omkring 15-20 klokker på en mast. Der var næsten altid "musik" i trådene, selv i vindstille. Og i hård frost "sang" det rigtig i trådene, fordi de trak sig sammen p.gr. af kulden. Det var jo fristende at forsøge sig med at ramme en klokke med en sten, når vi nu gik i vejsiden på vej hjem fra skole. Selvfølgelig skulle der ikke være nogle voksne i syne, for så kunne man risikere at blive indberettet til telefoncentralen, og så vankede der! Jeg husker ikke, om jeg fik nogle klokker på samvittigheden, jeg har aldrig været god til at ramme, men der røg da en klokke af og til! Slangebøsser var fortrinlige at ramme med, men jeg tror nok, at far havde forbudt mig at gå med en sådan! De kunne også bruges til at skyde solsorte og "spajere" (gråspurve) med. Jeg husker en gang, da min storebror Lars og de andre store drenge havde skudt et par solsorte, som så skulle "ste-

ges" på bål. Først blev de pakket ind i ler, og derpå smidt ind midt i bålet. Når bålet var brændt ned, tog man lerkuglerne, som nu var hårdt brændte, slog dem i stykker, fjerene var brændt fast i leret, og solsorten var lige til at spise! Der var også blevet smidt et par kartofler ind på bålet, så det var et rent festmåltid! Det var det også, når vi legede nede ved stranden. Vi fandt som regel en konservesdåse, som vi fyldte lidt vand i, fangede et par krabber, som vi brækkede kløerne af og puttede i vandet, evt. sammen med nogle rejer, som vi fangede med en kese. Så blev der lavet et lille bål mellem 2 sten, der var som regel en, der havde tændstikker i lommen, dåsen blev sat over ilden, og lidt efter "var maden klar"!

Nogle tog "realen" med

Når man blev omkring de 12 år eller et par år før man skulle ud af skolen, kunne man, hvis man var blandt de dygtige, komme i realskolen og der tage mellemskole- og siden realeksamen. Realskolen lå i Hurup og var en privatskole, dvs., man skulle til dels selv betale for at gå der. Jeg ytrede ikke noget ønske om at komme i realskole, og da ingen af mine store brødre var gået den vej, blev det ret hurtigt besluttet, at jeg heller ikke skulle. Blandt de få, der skulle i "realen" det år, var min gode kammerat Palle, som, hvad jeg før har nævnt, var et tal geni, så det var helt naturligt, at han gik den vej. Men det medførte desværre også, at vi ikke kom så meget sammen mere, dog inviterede vi hinanden med, når vi holdt fødselsdag. En anden medvirkende årsag var nok også, at Palles forældre blev "adventister".

Eksamensfeber

Hvert år i april blev der afholdt "eksamen", både mundtligt og skriftligt. Så vidt jeg husker, bestod det mundtlige i, at vi hver især læste nogle linier i læsebogen. I geografi skulle vi nævne navnene på nogle hovedstæder, bjerge og floder, efterhånden som læreren pegede på dem på det store kort ved tavlen. Jeg husker ikke, om vi blev overhørt i bibelhistorie. Det skriftlige var enten diktat eller genfortælling, hvor vi først skrev kladde med blyant, og derefter "skrevet ind" med pen og blæk, hvor også skrivestilen blev bedømt. Mine karakterer var ret pæne, som regel ikke under mg

Censorerne var de samme år efter år. Selvskreven var præsten, som jo havde tilsynspligten ved alle skoler i kommunens 2 sogne. Derudover var der formanden eller et medlem af skolekommissionen. Det var i mange år Henrik Christensen, en gårdejer fra Boddum, altid venlig og rar. Selv om der jo ikke stod særlig meget på spil, kunne der jo godt være lidt "nerver på"! Det værste var, når der skulle "skrives ind", og man kom til at lave en "klat". Så var det hele ødelagt, selv om man prøvede at - "pynte på det" med barberblad og viskelæder! Men lettet var man, når det hele var overstået! Til eksamen var vi også lidt pænere i tøjet end ellers, håret var pænt redt og skoene pudset, jo, jo!

Doveroddespillemand - fisker på Nordsøen

Af Inga Frost, Hurup

De fleste thyboer kendte ham kun som "Doveroddespillemanden Lars", men dermed er hele historien ikke fortalt. I det følgende lader jeg min fætter, Lars Kynde Laursen, berette den historie, som han fortalte mig den 24. januar 1995.

Det skal her oplyses, at Lars er bror til Svend Sund Laursen, som har skrevet Doveroddeminder i såvel 2006 årbogen som i nærværende årbog.

Her følger Larses beretning:

Jegindø

Jeg er 70 år, og jeg er født på Jegindø. Min bedstefar, som jeg er opkaldt efter, var fisker og hed Lars Kynde Laursen. Min far, som gennem en årrække havde sejlet som kok på verdenshavene, levede nu også af fiskeriet.

Da jeg var et år gammel, døde min bedstefar. Som seksårig kom jeg i skole; der var seks kilometer dertil, og det var en lang vej for en lille dreng at gå.

Doverodde

Året efter, den 1. maj 1931, flyttede vi fra Jegindø til Doverodde, idet mine forældre havde købt kroen for 8.000 kr.

Vi var da tre drenge født med halvanden års mellemrum, de to andre, Henry og Richardt, var tre og fem år gamle. Senere i 1934 kom vor yngste bror Svend til, og i 1937 fødtes vor lille søster Else.

Vi fik en fin og skøn barndom i Doverodde med mange rige oplevelser ved fjord og skov.

Herfra var bare to kilometer til Dover skole. I skolen var der kun to klasser, nemlig den lille og den store klasse.

I den lille klasse gik vi fire dage om sommeren og to om vinteren pr. uge. I store klasse var det modsat. Dette havde sin forklaring. De små skulle ikke færdes så meget ude om vinteren, og de store skulle hjælpe til hjemme om sommeren.

Vi fik lært at læse, skrive og regne. (Lars lærte sig både engelsk og tysk)

Miner på havet

I foråret 1939 var jeg femten år gammel, og jeg fik min første hyre på en fiskekutter, som var hjemmehørende i Thyborøn. Jeg var yngste mand ombord, og en sådan var altid kutterens kok. Madlavning var på dette tidspunkt ikke noget, drenge normalt beskæftigede sig med. Min mor, krokonen, havde dog lært mig at bage og lave mad.

Forår 1939. Lars ombord på kutteren Conny af Thyborøn, hvor han fik sin første hyre som skibsdreng 15 år gammel.

December 1958. Jens Lund på jomfrurejse fra Hansted til Doverodde.

Ombord bagte jeg to franskbrød hveranden dag.

Efter ca. tre måneder på havet var Anden Verdenskrig brudt ud. Tyskerne var gået ind i Polen. Straks derefter nedlagde tyskerne minefelter langs hele Jyllands vestkyst. Fra Thyborøn blev det for farligt at fiske. Vi betragtede Skagen som et lidt mere sikkert sted, og derfra fiskede vi under hele krigen. Dieselolien var rationeret. Jeg husker en måned, hvor der kun var olie nok til fire dages fiskeri.

På havnen i Skagen stod der store kanoner, som var bemandede med tyskere. Havneindsejlingen kunne kun passeres om dagen, da den om natten var spærret med ubådsspærringer.

43 år på havet

Det blev til 43 år på havet med gode og dårlige oplevelser. Gode oplevelser var det, når fiskeriet og vejret var godt, og dårligt var det, når stormen rasede, og fiskeriet var umuligt.

Den 4. maj 1945 var jeg påmønstret en kutter, som hed "Skagklit".

Kutteren skulle netop på denne dag hente mig i Doverodde. Efter at have fejret freden, drog vi af sted mod fiskebanker nær England. Efter 16 – 17 dages fiskeri landede vi vor fangst i Hull i England.

Vi fik en mægtig god hyre ud af det, da priserne for fisk var store i England. Englænderne manglede fisk, fordi de fleste engelske fiskekut-

tere under krigen måtte sejle som vagtskibe langs Englands kyst.

På vor næste tur blev en mand alvorligt syg. Vi måtte afbryde fiskeriet og søge havn i England så hurtigt som muligt. Manden kom på sygehuset i sidste øjeblik. Han havde fået en byld i halsen.

I efteråret 1945 kom jeg på skipperskole i Skagen, hvor jeg bestod eksamen i foråret 1946.

Fra 1. juli 1946 og et års tid fremover var jeg marinesoldat. Rekruttiden blev afviklet i Frederiksværk. Resten af tiden tilbragte jeg ombord på en minestryger, "Flotilde". Vi strøg især miner på færgeruterne. Miner, som blev nedlagt, skulle ifølge international konvention være fastgjort til et anker, men efter to til tre år var fastgørelsen rustet over, og derefter drev minerne frit omkring. Dette var meget farligt.

Den første kutter

To af mine brødre, Henry og Richardt, var kort tid efter deres konfirmation også begyndt at fiske fra Skagen.

Året 1948 blev jeg gift med vendelbopigen Ellen. Samme år købte vi tre brødre vores første kutter, som vi gav navnet "Doverodde". Det var en meget gammel kutter, hvorfra vi fangede dybvandsrejer på 200 – 250 meter vand ud for Norges kyst.

Tre år efter udskiftede vi kutteren med en bedre. Efterhånden fik vi tre brødre hver sin båd. Tilsammen har vi i alt haft fem nybygninger.

Fiskeriet blev dårligt fra Skagen, og fra året 1953 blev Thyborøn vor basishavn, medens Doverodde blev bostedet, hvortil Ellen og jeg medbragte vore to børn, Karin og Leif, og her blev så senere vort tredje barn, Jan, født.

Efter femogtyve års fiskeri fra Thyborøn, solgte jeg i 1979 min kutter og gik i land.

Jeg solgte før kvoter og restriktioner blev indført. Før den tid måtte vi fiske alt det, vi ville og kunne, blot fiskenes mål blev overholdt.

Jeg har været heldig. Miner, vi har påsejlet, sprængte ikke. Storme har der været mange af, og somme tider var de så hårde, at andre skibe forliste. Kun en gang er jeg forlist, et forlis som blev til en stranding, efter påsejling af en høfde ved Thyborøn. Engang imellem tænker jeg over, om jeg ville gøre det hele om igen, hvis jeg kunne. Hvis alt var som før, ville jeg nok. I dag er det ikke en tilværelse nogen kan ønske sig. Der er ikke nogen fremtid i fiskeriet.

I dag ville jeg have været ingeniør og have bygget broer.

Limfjordsål

Da jeg gik i land, drømte jeg om at sætte åleruser ud i fjorden, men ingen fanger ål mere. Den sidste rigtige ålefisker har lagt op sidste år. Ved Doverodde fanges der kun ca. 10% af, hvad der for få år siden var almindeligt.

Jeg har netop i dag hørt om en ny teori, der fortæller, at en snylter har angrebet ålen, og derved ødelægger dens svømmeblære. Dette forhindrer, at ålen kan vandre til Sargassohavet ved Bermuda, hvor den ellers yngler. Måske er dette rigtigt.

Jeg tror nu stadigvæk, at Cheminova ved Thyborøn har noget af skylden. De små rødspætter kan ikke komme levende igennem det giftige grønne fenollag ved Harboøre, så derfor er der nu også kun få rødspætter tilbage i fjorden.

Det er underligt at tænke på, at Richardt, min næstældste bror og jeg tjente vore første penge hos fiskere fra Agger, som om sommeren kom sejlende til Doverodde for at fiske ål. Fiskerne boede hver sommer et par måneder på kroen hos mine forældre.

Hver lørdag tog de hjem til Agger for at besøge familien. Det var før krigen, og på det tidspunkt var der kun en bil i Agger, nemlig en taxa, som ejedes af en mand ved navn Thøger Thøgersen. Hvis vognmanden var forhindret i at hente fiskerne, så tog disse køjesækkene på skuldrene og gik hele vejen hjem.

Richardt og jeg klarede kroge for dem samt lænsede deres både for vand, medens de besøgte Agger. For at holde bådene fri for vand, medens de var borte, fik vi 25 øre.

Rejselivet

I årene 1984 og 1992 har min kone Ellen og jeg, sammen med vores søn Leif, sejlet ture

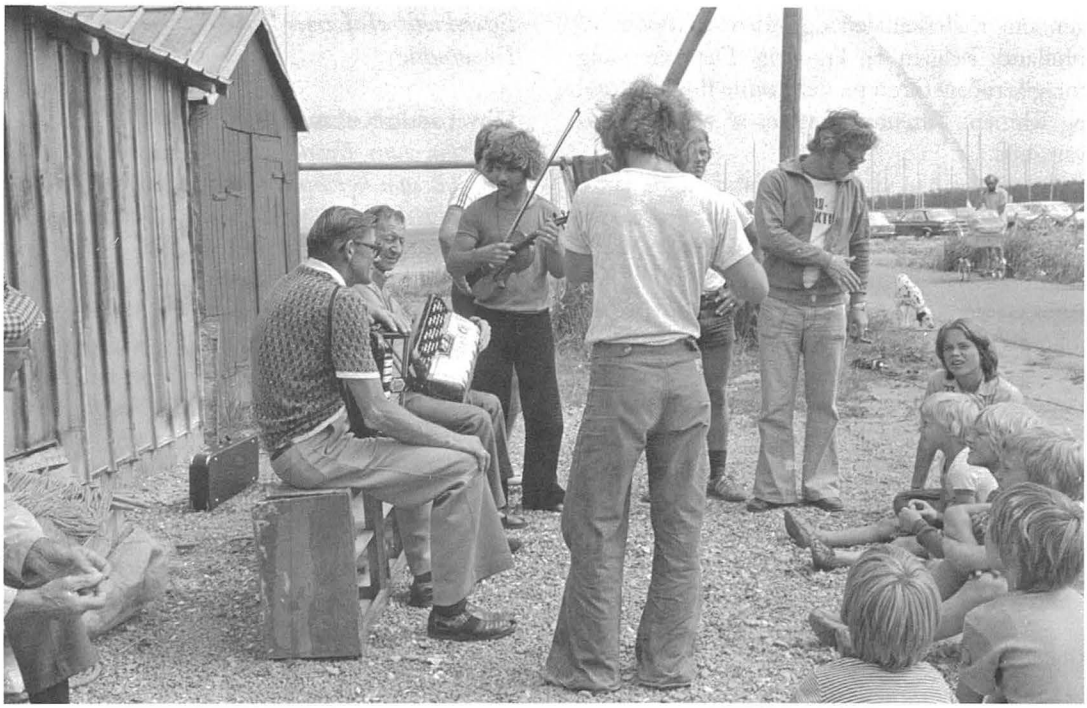

Juli 1977. Doverodde spillemændene spiller sømandsviser, som Radio Midt/Vest optager til Fjordredaktionen i Doverodde.

Der spilles sømandsviser på havnen i Doverodde. Henry til venstre - Lars til højre.

gennem Kielerkanalen og videre ad floder til Holland, Belgien og Frankrig. Den ene gang foregik tilbageturen på de skønne floder Mosel og Rhinen. Turene har været af to måneders varighed.

Tre gange har vi besøgt Irland, hvor vores datter Karin er direktør for en uldvarefabrik.

Vi har været på mange ture i dette smukke land. Jeg har fotograferet meget der, og nu tager jeg gerne ud i forsamlinger for at vise lysbilleder og fortælle om vore rejser.

Doveroddespillemændene

Om Doveroddespillemændene må jeg også berette lidt, da jeg er en af dem. Henry, min bror, og jeg spiller begge på harmonika. Vi har sammen med vor ven Knud, der spiller violin, på opfordring optrådt sammen i femten til seksten år. Knud er nu pga. sygdom fratrådt. Vi optræder mest på plejehjem og lignende steder. Vi tager et mindre honorar, mest for at begrænse efterspørgslen og for at have kørepengene hjemme. Det er kun i vintertiden, vi spiller. Det bliver nok til ca. tredive gange pr. sæson. Fra næste år lægger vi op.

I aften skal jeg til Thisted for at fortælle til gamle maskinmestre om Irland.

Efterskrift af Larses datter Karin Nikolaus, Doverodde

Doverodde Købmandsgård

Min far, Lars Kynde Laursen, var en af aktionærerne, som købte købmandsgården i 1993, da den mistede sin betydning som handelsplads for korn- og foderstoffer. Han var med i den første bestyrelse efter overtagelsen, og han løste mange af de praktiske opgaver i forbindelse med renovering og opsyn med stedet, indtil Limfjordscentret i 1999 endeligt var færdigt og officielt blev åbnet som oplevelses- og aktivitetssted til gavn for lokale beboere og turister og dermed bevaret for eftertiden, således som aktionærerne fra begyndelsen havde ønsket sig.

Havnen i Doverodde

Lige til det sidste var min far, Lars, en kendt skikkelse på havnen. Nede ved sit lille fiskeskur fik han en snak med sejlerne og andre forbipasserende, mens han ordnede ruser, ligesom han altid var parat til at give en hjælpende hånd, hvis det var nødvendigt.

Lars Kynde Laursen døde den 23. august 2007 efter et styrt med sin cykel i en alder af 83 år.

Turistfører for Sydthy

Fra Uffe Læssøe, Aalborg, har redaktionen modtaget en tidlig udgave af en turistfører for Sydthy, skrevet af P. D. Brun i 1927. Bringes her i sammentrængt form, men uforkortet. Meget er ændret på egnen siden da, men pjecen gir et godt indtryk af, hvad man dengang fandt væsentligt. Hæftet er nu overdraget til arkivet i Hurup.

P. D. Brun var skovrider i Dover skov fra 1921 til 1932 med bopæl på Hovmarksgård. En datter, Agnethe, blev gift med cand. pharm. Henrik Axel Læssøe, der var apoteker i Hurup i årene 1950 til 1962, hvor han overtog Vejgård apotek ved Aalborg. - Se også det efterfølgende indslag om familien Læssøe (Red.)

Turistfører for Sydthy (anno 1927)

Af P. D. Brun, Ydby

"Du skønne land med dal og bakker fagre"

Således synges der om vort genvundne land, Sønderjylland, som jo også på så mange måder er et såre skønt land, men disse ord kunne med lige så stor ret siges om mange andre egne af vort fædreland og da navnlig den del vi her skulle omtale, den sydlige del af Thy. "Landet med de vide udsigter" er det ofte blevet kaldt og ganske med rette, thi med så mange højdedrag og sin spredte bebyggelse samt mangel på skove findes der så mange fortræffelige udsigtspunkter, hvor det rundskue man stilles overfor er lige så storslået som f. eks. det så ofte og så højt berømmede fra Bregninge Kirketårn på Tåsinge syd for Fyn.

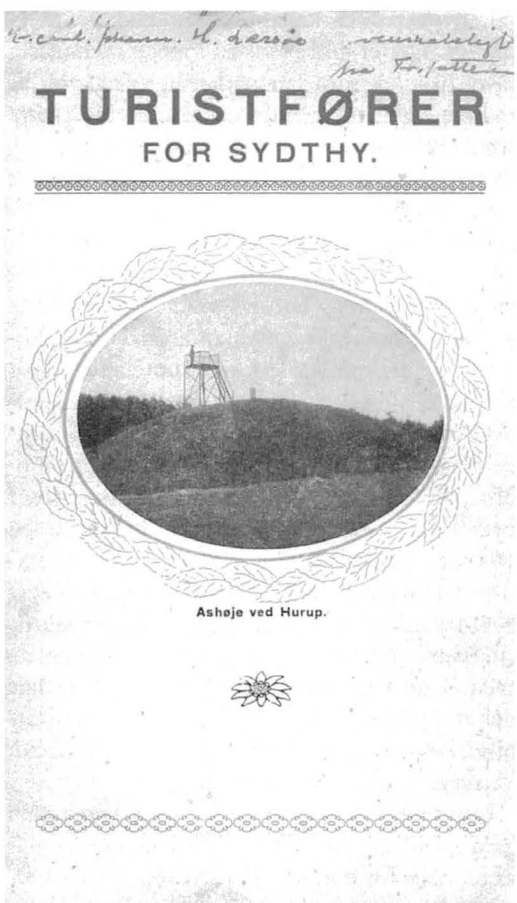

Som midtpunkt af de skønne steder i Sydthy toner "Ashøje Plantage" med sin to mægtige høje frem over alle de andre. Det er det højeste punkt i denne del af landet, 92 m. og man har fra et udkigstårn på den ene af højene en forbavsende vid udsigt. Mod vest ud over Aggerkanal, Thyborøn by, Vestervig by og langt ud over havet. Mod nordvest ses Lodbjerg Fyr, mod nord Bedsted by, Grurup og langt i nordøst Snedsted kirke.

Mod øst ligger Hurup by udbredt ved højdedragets fod og længere ude ses Heltborg kirke samt i baggrunden flere kirker på øen Mors. Endelig mod syd ser man ud over Limfjorden og ind over landskabet ved Bovbjerg og Lem-

vig, hvilke punkter i klart vejr er ret tydelige at kende. Alt i alt er det en udsigt, som spænder over 12-14 kvadratmile land og hav, altså ret enestående.

"Ashøje Plantage", som er 24 td. land stor, er en granplantage, anlagt i 1884 af gårdejer Niels Lodahl og ejes nu af et aktieselskab, hvis formand for tiden er slagtermester Oxenbøl, Hurup. Den ligger ca. 2 km. vest for Hurup og ca. 33 km. sydvest for Thisted samt har udmærket vejforbindelse både mod syd og nord med landevejene fra Hurup til Vestervig. I plantagen er en stor amfiteatralsk festplads ovenover hvilken er anbragt en mindesten for en af egnens kendte mænd, afdøde landstingsmand L. Christensen, Hurup. Foran festpladsen ligger en lille idyllisk skovsø, hvori altid er vand trods det, at den er meget højt beliggende. Ved siden af denne findes en køn resturationspavillion samt en sal, hvor møder kan afholdes, hvis vejret er dårligt. Der er god plads til mange mennesker såvel til biler, som har parkeringsplads ved de to høje, og de besøgendes antal er derfor stadigt stigende hvert år ligesom mange møder og fester afholdes på denne plads, som synes at have skaffet sig ry for at være Sydthys mest ideelle og mest søgte samlingsplads.

For tilrejsende, som kommer langvejs fra og vil besøge egnens naturskønhed, yder Hurup stationsby et meget godt standkvarter. Der findes to gode hoteller (Missionshotellet og Hurup hotel), og den stærkt opblomstrende stationsby rummer tillige mange forretningsdrivende såsom apotek, bank, bogtrykkeri, automobilreparatør, købmænd, slagtere, bagere osv. I byen findes også to læger. Byen er opstået siden 1883, da Thybanen blev anlagt og der blev station i Hurup. Siden da er byen vokset meget betydelig, har anlagt eget vandværk og elektricitetsværk og tæller nu ca. 1200 indbyggere. Den er nu den største stationsby i den sydlige del af Thisted amt og har foruden sin togforbindelse daglige rutebilforbindelser til Thisted, Vestervig og Nykøbing Mors.

Omtrent 6 km. vest for Hurup ligger den gamle landsby Vestervig, som i mange år har været sæde for dommeren i Hassing – Refs herreder, har apotek og amtssygehus. Byen ligger overordentlig venligt ved foden af et højdedrag, men da jernbanen i 1883 ikke kom til at berøre byen, fik den et knæk, som vanskeligt kan forvindes. Som en seværdighed må det i høj grad anbefales at besøge byens kirke, som ligger ca. 2 km. nord for selve byen. Den er resterne af det bekendte Herrekloster, som stiftedes 1110 og indviedes af St. Thøger, Thylands skytshelgen, som efter kong Olav den helliges fald 1030 kom til Thy og begyndte at kristne de vilde Thyboer. Han byggede den første kirke der, hvor nu Skt. Thøgers kirkegård ligger nordvest for den nuværende kirke; på kirkegården vises endnu Sct. Thøgers hellige kilde. Klosterkirken, som er den nordlige fløj af det gamle kloster, er for få år siden restaureret og fremtræder nu i sin gamle skikkelse som en prægtig treskibet basilika fra hvis tårn der er en prægtig udsigt over Limfjorden, Aggerkanal og Vesterhavet. Klosteret var en tid lang sæde for de vendsysselske biskopper og havde meget jordegods. Men da kanalen ved Agger sandede til og samfærdslen derfor ophørte vestpå, flyttedes bispesædet i 1135 til Børglum og Vestervig tabte sin betydning.

På kirkegården ses nord for kirken Liden Kirstens Grav, en middelalderlig grav dækket af en meget lang gravsten med to udhuggede kors i forlængelse af hinanden. Den indeholdt ved undersøgelse i 1875 en mandegrav og en kvindegrav, som efter sagnet skulle indeholde resterne af prins Buris og kong Valdemar den Stores søsterdatter Kirstine.

Kirkens indre er efter restaureringen overordentlig smuk og leder, med sine store forskelligt formede søjler og sine hvælvinger og triforier, tanken hen på en domkirke. Af gamle gravsten findes i kirken flere bl.a. den ældste signerede her i landet over en kannik Atto, død 1217; ligeledes et smukt gravminde over ridderen Niels Strangesøn, død 1424, og adelsmanden Peder Friis, død 1483. Endvidere forefindes smukke malmlysekroner, skænkede af Vestervigklosters ejere efter reformationen, af hvilke kan nævnes hollænderen Jochum Irgens og den bekendte bondeplager Peder Mollerup. I kirken er indmuret en del udhuggede sten af hvilke navnlig "Vestervig vartegn", fire mande-

hoveder af et uhyggeligt udseende med formentlig symbolsk betydning, er den mest bekendte.

Besøger man Vestervig må man ikke forsømme en tur til Agger og Thyborøn ved Vesterhavet. Her befinder man sig på en plet, hvor menneskene i flere århundreder har ført en forbitret kamp mod Vesterhavet, som efterhånden har ædt af landet, så kun en smal tange er tilbage udfor Limfjorden. Ved Thyborøn opretholdes en sejlbar kanal gennem tangen og adskillige skibe benytter denne årlig. Ovennævnte tange har i årenes løb flere gange været gennembrudt for atter igen at tilsande. Knud den Store sejlede 1027 med sin flåde vest ud af Limfjorden; 1135 var udløbet tilsandet.

1560 brød havet igen igennem tangen og atter i 1624 og 1644 var hullet dog lukket, da svenske ryttere og fodfolk passerede det; og således skiftede det fremdeles mens tangen stadig blev smallere og flere landsbyer opslugtes af havet. Værst gik det i det 19. århundrede og for ca. 30 – 40 år siden begyndte staten at bygge høfder ud i havet for at standse sandvandringen og borttagningen af landet. Det er et overordentlig stort arbejde her er udført, men det er lykkedes at standse ødelæggelsen selv om vedligeholdelsen kræver store summer årlig.

Et par kilometer øst for Hurup ligger landsbyen og sognet Heltborg. I modsætning til landskabet ved Agger ser man, når man står på kirkebakken her, et så smilende og herligt rundskue, at man skulle tro, man var på Sjælland. Byen ligger på en østtrelde og begrænses af Limfjorden; en sommerdag med solskin er det landskab man ser ud over et af de aller smukkeste i Thy; i baggrunden ligger Mors og syd for denne ligger Salling, og gennem alt dette snor Limfjorden sig som et dybblåt bånd. Mod nord i sognet ligger "Lundehøj", som er en velbevaret og fredet kæmpehøj, tilgængelig for publikum. Gennem en lang gang af store kampesten kommer man ind i jættestuen med kamre, hvis loft og vægge består af mægtige sten. Højen udgravedes i 1838 og Frederik VII bevilligede 500 Rd. hertil. Det er en typisk familiebegravelse fra oldtiden vi ser.

I nyeste tid har Nationalmuseet i landsbyen Ginnerup, lidt syd for Heltborg kirke, undersøgt en del hustomter fra jernalderen og gjort ret enestående fund, som oplyser om vore forfædres byggemåde, indretning af husene, formene af de brugte kar til levnedsmidler og lignende. Da de er nogle af de første af den slags fund her i landet, vil udgravningen blive fortsat.

Omtrent 6 km. sydøst for Hurup ligger Sydthys største nåleskov, Dover plantage, som med tilstødende plantager omfatter ca. 400 Td. ld., væsentlig granplantage.

Med sit afvekslende terræn, sine mange smukke udsigtspunkter, sine skønne skovpartier er det vel værd at aflægge den et besøg, der er udmærket vej dertil fra Ydby Mølle forbi det landskendte Cirkus Miehes gård, og der er god parkeringsplads på festpladsen Langhøje. Plantagen stiftedes 1888 af en kreds patriotiske mænd, som betalte hvad tilkultiveringen androg. Plantagens nuværende formand er amtsrådsmedlem P. Smed i Dover. Det er en af de største private plantager i Thy og anlagt som en mønsterplantage for andre lignende plantninger. Plantningen er da også gennemgående lykkedes godt, når hensyn tages til det overordentlig barske klima, som næsten umuliggør rationelt skovbrug på disse egne af landet. Som det vil ses er det også, af ovennævnte grunde, andre træarter end ellers, der benyttes her. Navnlig spiller ædelgranen, som et af de sundeste, mest hårdføre og vindføre træer man har, en hovedrolle i plantagen. Trods sin udsatte beliggenhed forrenter plantagen sig godt, idet den fra den var 25 år gammel har givet 4 % udbytte til sine aktionærer.

Foruden de mange smukke udsigtspunkter har Dover plantage andre seværdigheder at byde på. Her skal blot nævnes de to langhøje, som er beliggende omtrent midt i plantagen. De er af mægtige dimensioner, 110 alen lange og indtil 10 alen høje; de er fra bronzealderen og indeholder kun få begravelser; formentlig har det været høvdinger, som har fået så storslået et gravmæle. Ligesom stedet sikkert i oldtiden har været samlingsplads for bronzealderfolket, så har det gennem tiderne også tjent den senere befolkning til dette brug; og vil man

læse i forhørsprotokollerne fra hekseprocesserne i forrige århundrede, vil man se, at også heksene i Ydby her har holdt deres sammenkomster og om natten lagt råd op om, hvem man nu skulle forhekse, og danset om højen. Derfra stammer også den uhyggefølelse, som mange gamle folk har ved at passere disse høje ved nattetide, noget som de grumme nødig indlader sig på.

Men siden beplantningen er sket og en festplads er anlagt mellem højene er al gammel overtro dreven på flugt og stedet er nu et yndet samlingssted, navnlig om søndagen, for egnens beboere samt også for turister langvejs fra.

Det er få landsdele, der er så rig på mindesmærker fra oldtiden som Sydthy. Både langhøje runde høje og jættestuer knejser på hvert højdedrag og en del af dem er nogenlunde velbevarede. Hvor de ligger tæt samlede har sikkert i oldtiden været bebyggelser og tillige vejforbindelser mellem disse. Som regel ligger de højt; vore forfædre holdt af at bo frit med udsigt over fjord og hav og dog tillige noget i læ af de oldtidsskove, som dengang sikkert fandtes der på egnen. Fra kulrester i de undersøgte grave ved vi, at disse navnlig bestod af birk, ask og hassel.

Et udpræget smukt eksempel på en sådan oldtidsbygd, med mange gravhøje og gamle oldtidsveje har vi i den nu fredlyste oldtidskirkegård lidt syd for Dover plantage. Her er en mængde smukke høje (34) samlede på ca. 30 td. land. Efter at Nationalmuseet havde udtalt ønske om, at et så karakteristisk parti blev fredet, købte en kreds af patriotiske mænd arealet og lod det ved deklaration frede, for at efterslægten kunne se, hvor og hvorledes vore forfædre i oldtiden levede og virkede, og hvor de højsatte deres døde. Arealet som skænkedes til Nationalmuseet, er af dette underlagt Dover plantages tilsyn.

Når man har besøgt Dover plantage og oldtidsfredningerne, bør man ikke undlade at besøge Ydby plantage, som ligger lige øst for den gamle Ydby kirke. Det er kun en lille plantage, men beliggenheden er særlig skøn lige på toppen af et højdedrag og kronet af 6 – 8 broncealderhøje, hvorfra der er en enestående vid udsigt. Det er et lystanlæg, som ejes af Ydby kommune, men anlagt af folketingsmand, etatsråd N. Andersen til Søholm og skænket til kommunen af samme. Etatsråd Andersen var barnefødt i Ydby i et boelssted og arbejdede sig, ved jernflid og dygtighed, op til at blive en af Danmarks dygtigste mænd, som ved sin død skænkede flere store legater til sin hjemegn. Han var i mange år kredsens folketingsmand. Ydby kommune satte ham en smuk mindesten i plantagen.

På Ydby kirkegård ligger en stor gravhøj fra bronzealderen, hvilket er et ret sjældent forekommende tilfælde. Om denne lever der megen overtro og mange spådomme, væsentlig af samme art som andetsteds i landet.

Hovmark skovridergård, i maj 1927
P. D. Bruun

Fotos fra Sydthy

- og lidt om familien Læssøe

Redigeret af Eigil T. Andersen, Grurup

Fra Uffe Læssøe, Aalborg, har vi modtaget nogle fotos fra det gamle Hurup og omegn. Måske kan læserne oplyse mere om personerne på billederne. Kontakt da venligst redaktionen af årbogen.

"I 1888 blev den nye dyrlæge i Hurup, Hans Frederik Abrahamsen Læssøe, i en alder af 24 år gift med Margrethe Vindfeldt, der var 23 år gammel. Hun var plejedatter af Preben Fabricius (født 1820) og Margrethe (født 1829), som ejede gården Futtrup fra 1852. Dyrlæge Læssøe var præstesøn fra Kvong ved Varde og brorsøn af den fra 3-årskrigen så kendte officer, oberst Læssøe. Brylluppet blev holdt på Futtrup, hvortil Læssøes flyttede i 1894 og blev bestyrerpar, samtidig med at Læssøe fortsatte sin dyrlægepraksis herfra. Da gården blev solgt i 1904, flyttede dyrlægen sin praksis til Ydby. Fabricius og hans kone flyttede med og blev til deres død passet af plejedatteren. Fabricius, der var præstesøn fra Ydby, døde i 1911, 91 år gammel. Hans kone døde i 1913 i en alder af 85 år. Dyrlæge Læssøe og hans kone døde i hhv. 1932 og 1938. De havde seks børn".

L'Hombre selskab fra Ydby. Siddende fra venstre dyrlæge Læssøe, øvrige desværre ikke kendt af redaktionen.

Hurup hovedgade. Bemærk skiltet! »Til Amerika med: American Dominion Hvide Stjerne Linier, ved Tandtekniker P. Pedersen, Dollerup«.

Dyrskuepladsen i Hurup, hvor nu Huruphallerne ligger. – Cirkus Miehe giver som sædvanligt årets første forestilling i Hurup. Tv. Lauge Larsen, søn af købmand Alfred Larsen, Hurup. I stribet trøje Uffe Læssøe.

Dyrlægen i jagtdress.

Sådan beretter Aksel Kirk i Sydthy Årbog 1990 i artiklen om gården Futtrup. Indsat i artiklen er også et foto af dyrlæge Læssøe med teksten: H. F. A. Læssøe, dyrlæge i Ydby 1904 – 1932. – Ældre folk på Ydbyegnen kan berette, at dyrlægen og hans kone for egen bekostning fik trykt og uddelt kristelige blade.

Nedlægning af fjernvarmeledning i Hurup udenfor det gamle apotek. Stående skomagermester Kibsgaard (med yngste søn ved hånden?). Stående t.v. Lauge Larsen, t.v. i udgravningen Lasse Hansen og på røret Uffe Læssøe.

Dyrlægesønnen, Henrik Axel Læssøe, født 1899, blev gift med Agnethe, datter af skovrider P. D. Bruun i Dover skov. Denne søn blev senere apoteker i Hurup i tidsrummet 1950 til 1962, hvor han overtog Vejgaard Apotek ved Aalborg. Hurup fik sit første apotek den 23. juli 1908. Det var dog kun et "hjælpeapotek", men 1918 oprettedes det første selvstændige apotek. Uffe Læssøe er søn af Agnethe og Henrik Axel Læssøe og havde sin opvækst i Hurup.

Brevsamling til Egnshistorisk Arkiv i Hurup

Anne Marie Thøgersen, Aalborg, har til Arkivet i Hurup afleveret et hæfte med titlen: "Kjære Marie og Ajs Wollesen". Hæftet udgør en afskrift af en stor brevveksling fra 1918 til 1919 mellem bedstemoderen, Ane Marie Mikkelsen, Krabbesholm Tuberkulosesanatorium og hendes familie i Handrup. Redaktionen af Egnshistorisk Årbog ønsker at gøre interesserede opmærksom på brevsamlingen ved at viderebringe følgende orienterende oplæg, som Anne Marie Thøgersen har sendt til os:

Brevenes historie

Af Anne Marie Thøgersen, Aalborg

Brevene har i alle årene ligget i min mors barndomshjem i Handrup i Sydthy.

Først har de været opbevaret og passet af min bedstefar, Kristian Mikkelsen, senere af min morbror, Launy, som overtog gården i 1946 og dermed også brevene. Launy har med ære og respekt passet godt på brevene, så da han blev gammel og flyttede på plejehjem, og gården skulle ryddes, havde den respekt smittet så meget af på hans børn, så de havde meget svært ved at røre og læse brevene.

Derfor tog de dem med til Fyn, hvor nogle af dem bor. Der lå de så i nogen tid, inden de med bankende hjerte dristede sig til at se i dem. Som de siger, så har de altid fået at vide: "brevene skal i holde jer fra, det kommer ikke jer ved".

Jeg fik kendskab til brevene ved en familiefest i 1996, og blev klar over, at vi i familien havde noget meget værdifuldt. Da jeg havde læst brevene, besluttede jeg at skrive dem af, således at indholdet kunne læses og blive tilgængeligt.

Dette er nu gjort, så godt som det kan lade sig gøre. Mange af brevene er mærket af tidens tand, nogle er skrevet med blæk og er nogle steder fugtskadede, andre er skrevet med blyant og derfor blegede og utydelige, andre igen har været angrebet af sultne sølvfisk, men med lup og tålmodighed er dette stykke slægtshistorie nu tilgængeligt for familien, og hvem der ellers kan have interesse i at læse det.

Men det er ikke kun et stykke slægtshistorie, det er også et indblik i tiden som den blev levet i perioden1918 til 1919, på landet i Sydthy. Marie beretter også meget detaljeret, hvorledes hun levede på tuberkulosesanatoriet, og hvordan patienterne blev behandlede, og om den Spanske Syge som brød ud, og hvordan de i forvejen syge mennesker døde i stort tal. Første verdenskrig er også nævnt med sprængninger af miner ved havet og håbet om at få Sønderjylland tilbage. Men det mest fascinerende er nok Maries stærke religiøse overbevisning, og hendes optimisme trods hendes svære sygdom.

Ane Marie Olesen

"Kjære Marie" er beretningen om en ung kvinde, Ane Marie Olesen, født 5. april 1893 i Handrup, Vestervig. Hun døde i 1919, 26 år gammel af tuberkulose og efterlod mand og tre små børn.

Hendes skæbne kender vi fra 98 breve skrevet til og fra hende, mens hun lå som patient på Krabbesholm Tuberkulose Sanatorium i Skive.

Ane Marie Olesen, (kaldet Marie) er født som 5. barn i en søskendeflok på 6, af Ane Katrine Pedersen, født d. 7. august 1851 i Handrup og Anders Olesen, født d. 7. december 1859 i Kobberød, Gettrup.

Maries mor

Moderen Katrine Pedersen (kaldet Trine) er født i en stor søskendeflok på Bakgård i Handrup. Hendes slægt er i en slægtsbog ført tilbage til ca. 1654.

Maries forældre.

Maries far

Om Maries far, Anders Olesen (kaldet Ajs Wollesen) vides at han som ung lærte tømrerfaget i Hvidbjerg på Thyholm. Ved giftermålet 7. december 1882 overtog han en ejendom i Handrup. (Nuværende adresse er Kystvejen nr. 90, Vestervig). Denne ejendom er meget smukt beliggende ved Handrup Odde ned til Ørum Sø. Ejendommen er nu revet ned og meget af jorden er solgt fra. Der ligger et hus på grunden, som ejes af Ajs Wollesens efterkommere, (oldebørn) som bruger det til sommerhus, og de går på jagt på noget af Odden, som stadig hører til stedet.

Dette er helt i Ajs Wollesens ånd. Han var en ivrig jæger, og for at spare ladede han selv sine patroner. Han skød mange andefugle ude på Odden, og de var selvforsynende med fjer og dun til dyner og puder. Han stangede mange ål på Ørum Sø. Det siges, at han fangede mange ildere og mår i fælder. Han var så ivrig en jæger, at han på sin bryllupsmorgen stod op kl. 4 for at se til fælderne.

Han centrifugerede selv mælken for at lave smør, og de var selvforsynende med honning fra egne bistader.

Han gik tit til Bakgård for at få en snak med svogeren Poul Østergård. Når han kom, sagde han altid, at han var ved at lave noget derhjemme og havde travlt, men det var blevet en sport for Poul Østergård at holde ham hen med snak, og det endte tit med, at Ajs Wollesen fik både middagsmad og eftermiddagskaffe, inden han listede hjem over bakken.

Den sidste, der har drevet landbrug på stedet, er Ajs Wollesens barnebarn, Launy Mikkelsen.

Da Ajs Wollesen købte ejendommen, lå der to små huse på hver side af vejen. De lå så tæt, at man kunne stå i hver sit køkkenvindue og snakke sammen. Husene blev ret hurtigt fjernet og Ajs Wollesen byggede nyt. Alt tømrerarbejdet lavede han selv. Han købte egetømmer på strandingsauktion i Agger. Træ til vinduer blev lavet af pitchpine, ligeledes købt på strandingsauktion. Denne træsort er så hård, at det var vedligeholdelsesfrit, og vinduerne varede da også gårdens tid ud.

Marie.

Maries mand Kristian Mikkelsen.

Ajs Wollesen var en fremsynet mand. Han lavede fodergang, således at han kunne fodre dyrene forfra, hvilket ikke var almindeligt dengang. Gården stod færdig til indflytning til hans førstefødte, Oles fødsel den 22. januar 1884.

Ajs Wollesen drev gården frem til 1916, hvor hans datter, Marie, blev gift med Kristian Mikkelsen, født den 3. maj 1888 i Kjallerup, Hvidbjerg v. Å, og de overtog gården. Ajs Wollesen flyttede selv til Morup Mølle, hvor de købte et hus, som i dag er revet ned, hvorefter han byggede et nyt hus på nuværende adresse, Nordvejen nr. 14, Morup Mølle (i min familie hedder huset stadigvæk oldefars hus). Hans kone Trine, døde i 1931, og han boede ene indtil 1939 hvor et barnebarn med familie af praktiske årsager flyttede ind hos ham, så de kunne hjælpe ham med bl.a. vask og husførelse. Der blev skrevet lejekontrakt, som lød på, at der ikke måtte drikkes spiritus og spilles kort i huset.

Engang i 1941 havde Ajs Wollesen været i Lyngby for at prædike, han plejede ofte at overnatte, når han var derude, men denne aften kom han sent hjem, og fandt gæster hos de unge i huset, som havde både øl og kort på bordet. Han blev så vred, at de øjeblikkelig fik deres opsigelse med henvisning til kontraktbrud.

Han boede så igen ene en tid, men i 1942 eller 1943 flyttede han til Svankær til hans datter Godtheldine, hvor han blev passet og plejet, til han døde i august 1946.

Ajs Wollesen var et meget religiøst menneske.

Engang var han taget til Vestervig Præstegård, og ville have et barn døbt en søgnedag. Det nægtede pastor Riis Lauersen, som efter sigende var en meget krasbørstig karl. Det kom til et voldsomt skænderi mellem Ajs Wollesen og pastor Riis Lauersen, og barnet blev døbt en søndag, men da de bar barnet op i kirken stod

præsten i koret og sagde så højt, at alle kunne høre det:"Se der kommer det syndens barn".

Kort tid efter meldte Ajs Wollesen og Trine sig ud af folkekirken, og han døbte herefter selv sine børn hjemme i dagligstuen.

Han sluttede sig til de forenede Evangeliske - Lutherske Frimenigheder i Danmark, startet af en Bornholmerpræst ved navn Chr. Tranberg, (præstens navn er usikkert, måske hed han C. H. Tønsberg). Denne præst var stærkt påvirket af Søren Kirkegård. Præstens kone hed Godtheldine og Ajs Wollesen opkaldte sin yngste datter efter hende.

Sekten havde på Ajs Wollesens tid stor tilslutning på egnen og i hele Thy. De havde således indrettet en kirkesal, smukt pyntet med kulørte glas i vinduerne i Mads Jacobsens ejendom, som er den sidste ejendom når man kommer fra nord på Kystvejen, inden vejen drejer ned til Morup Mølle.

Her prædikede Ajs Wollesen ofte. Han rejste også en del ud som prædikant, også til Sjælland, bl.a. til Holbæk, og var to gange i Norge.

Han forberedte sine egne og menighedens børn til konfirmation, som han også selv foretog.

Flere af Ajs Wollesens børn og deres svigerforældre var med i menigheden. Senere, da han fik børnebørn, døbte han også dem, bl.a. Maries fire børn, og barnebarnet, forhenværende møbelhandler Henry Frøkjær Knudsen, Thisted. Deres dåbsattester er efterfølgende stemplet og underskrevet af en præst ved navn C. H. Tønsberg, St. Stefans Kirkebolig pr. Holbæk, for Launys vedkommende med løbe nr. 200.

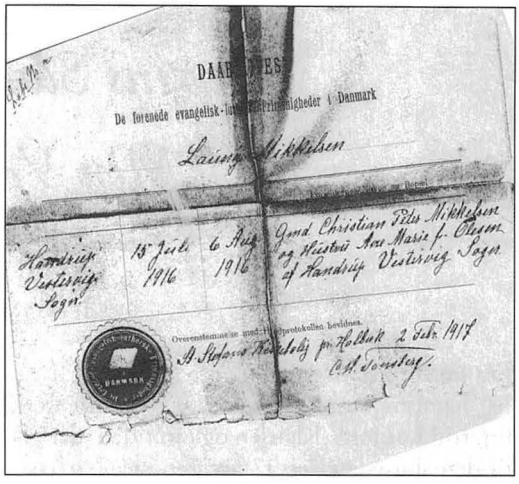
De forenede evangelisk-lu[illegible]rimenigheder i Danmark

Launy Mikkelsen

Hanstrup Vestervig Sogn | 15 Juli 1916 | 6 Aug 1916 | Gmd Christian Peter Mikkelsen og Hustrue Ane Marie f. Olesen af Hanstrup Vestervig Sogn

Overensstemmende med Dåbsprotokollen. Levidnes

St. Stefans Kirkebolig pr. Holbæk 2 Juli 1917

C. H. Tønsberg.

Dåbsattest.

Maries historie og skæbne

Maries historie og skæbne kender vi fra 98 breve, fundet af hendes børnebørn i hendes hjem i Handrup. Efter Maries død blev hendes mand, Kristian Mikkelsen, boende med de tre små børn. Han giftede sig aldrig igen. Han var en god far for sine børn, og havde forskellige husbestyrerinder, blandt andre hans egen søster, Stine, som havde en psykisk sygdom, der gjorde, at hun havde rengøringsvanvid. Hun var flere gange indlagt på Psykiatrisk Hospital i Viborg. Stine var ikke altid god ved de tre små børn. Når hun havde udbrud i sin sygdom, slog hun dem med grydeskeen og nappede dem. Om sommeren, når de var blevet brunet i nakken af solen, troede Stine det var snavs, og skrubbede løs med en stiv børste, til skindet gik i stykker.

Hvornår Maries tuberkulose begyndte, vides ikke, men hun skal have fået at vide af en læge, at det ville være godt for hendes helbredelse at få så mange børn som muligt. Hun fødte Anna d. 25. august 1914, Launy d. 15. juli 1916, og tvillingerne Esther og Erna d. 14. juli 1917. Esther døde da hun var ca. tre måneder gammel.

Brevveksling

I de 98 breve kan læses, hvordan livet blev levet på landet i 1918 og 1919, hvordan det var at være indlagt på tuberkulosesanatorium, og hvordan Marie oplevede den spanske syge, som også huserede blandt de tuberkulosesyge patienter.

Afslutningen af 1. Verdenskrig bliver også kommenteret i brevvekslingen, og hvor stor betydning religionen havde, ikke mindst for Marie.

For Maries mand, Kristian, betød religionen ikke så meget. Han berørte sjældent emnet, og vi efterkommere af ham ved også, at han ikke var et særligt religiøst menneske.

Marius Sloths erindringer

Min Værkførertid

(fortsat fra 2006 årbogen)

Af Marius Sloth, Hurup

Fra lærling til svend

Jeg har længe ønsket at skrive om min værkførertid hos Johs. Klausen og om tiden, der gik, til den sluttede efter 37 års tjeneste. Nu 16 år efter, at jeg blev pensioneret, er jeg kommet i gang med skriveriet.

Først vil jeg fortælle om min håndværkeruddannelse og om de pladser, jeg har haft, som jo er grundlaget for min ansættelse som værkfører, og som var den ballast, jeg mødte op med.

Jeg er udlært hos Johs. Klausens far, Karl Klausen. Her stod jeg i lære i fire år og gik på Hurup Tekniske Skole. Jeg blev udlært den 1. maj 1936 og lavede svendeprøve som maskinarbejder, hvilket bedømtes til en bronzemedalje.

Karl Klausen drev et lille maskinværksted i Nørregade, hvor vi lavede alle mulige mekaniske reparationer, hovedsagelig vindmotorer. Vi reparerede også petroleumsmotorer samt de store tærskeværker og damplokomobiler, som kørte rundt og tærskede for landmændene. Det var et meget alsidigt maskinværksted. Vi var foruden far og søn som regel to lærlinge og en svend. Jeg var svend der i 2 $^{1}/_{2}$ år efter min læretid.

Høstede erfaringer

Derefter var jeg tre måneder på Karsholte Maskinværksted på Sjælland. Det var en af Karl Klausen gamle lærlinge, som ejede denne virksomhed. Der lavede jeg udelukkende sanitetsarbejde ved et større byggeri. Derefter var jeg svend på Hurup Jernstøberi i et halvt år, hvorefter jeg flyttede tilbage til min gamle læreplads, som nu var overtaget af sønnen, Johs. Klausen. Der var jeg, til tyskerne besatte Danmark den 9. april 1940. 14 dage senere blev jeg midlertidig fyret på grund af for lidt arbejde.

Fars og mors sølvbryllup 1939.

Otte dage efter begyndte jeg at arbejde hos Børge Nørgaard, som også havde maskinværksted i Nørregade. Det var sanitet og centralvarme, han lavede. Der var jeg i knap to år.

Den 1. marts 1942 flyttede jeg til Gulds maskinværksted i Sjørring som montør. Det var et decideret landbrugsmaskinværksted, som havde en stor kundekreds blandt omegnens store gårde. Guld havde efter besættelsen af vort land startet en produktion af gasgeneratorer til lastbiler og traktorer, hvilket gik strygende. Der blev også fremstillet en større gasgenerator til brug på de små elværker. Det blev min opgave at montere disse generatorer og ombygge motorerne til gasdrift.

Når jeg ikke var ude på monteringsarbejde, blev jeg meget brugt på gårdene til reparation

Maren og Niels Sloth 1946.

af landbrugsmaskiner og traktorer. Den plads havde jeg til august 1945, da Johs. Klausen hentede mig tilbage til Hurup, hvor jeg blev værkfører på min gamle læreplads.

Værkfører på min gamle læreplads

Jeg tiltrådte værkførerstillingen 1. august 1945. Det lille værksted var ikke ændret ret meget siden min læretid. Værktøjsmaskinerne var også de samme: drejebænk, boremaskine, koldsav. Der var nu to lærlinge, tre svende og mester selv.

Arbejdsområdet med reparation af landbrugsmaskiner var uændret, men fabrikation af klapsejlere var ophørt, og reparation af de eksisterende møller ophørte i de kommende år. Vi tog mange møller ned, da de fleste var rustet op eller var blevet umoderne.

Værkstedets produktion af rundsave var begyndt i min læretid, men nu ophørte den. Faktisk tror jeg, der kun blev fremstillet et par stykker efter min ankomst. I min læretid lavede vi også enkelte halmpressere. Det var også slut nu, da den tunge model med træramme var forældet. Vi reparerede stadigvæk tærskeselskabernes tærskeværker, men damplokomobilerne var forsvundet pga. ælde. I stedet brugte man traktorer til at trække tærskeværkerne.

Vi havde en del arbejde med at holde slagteriets maskinpark i gang, og på det tidspunkt fik vi opgaven at lave Hurup Vandværks hovedledninger, hvilket varede hele min værkførertid ud.

I mange år havde vi maskinarbejdet på Næssund Teglværk. Der arbejdede jeg ofte i min læretid, så jeg var godt kendt med opgaverne. Vi var senere med til at modernisere teglværket, da der blev bygget ny tunnelovn. Såvel på Næssund som på Søvang Teglværk lavede vi alle reparationer, til virksomhederne nedlagdes.

Efter krigens ophør var det jo andre tider med vareknaphed og rationeringer. Det varede flere år, inden vi nogenlunde kunne få de varer og reservedele, som vi skulle bruge. Alt blev repareret via svejsninger og lapninger, så det kunne bruges igen. Mange gange måtte vi bruge gammelt jern fra udtjente maskiner. Intet blev smidt væk, hvis det på nogen måde kunne bruges igen.

Johs. Klausen og jeg talte om, at vi måtte finde ud af at lave en produktion. Det var meget almindeligt den gang, at de små maskinværksteder producerede et eller andet for at beskæftige de ansatte, når der var mangel på reparationsopgaver. Vi blev enige om at modernisere den halmpresser, som før krigen var blevet fremstillet på værkstedet. Designet skulle moderniseres, og presseren skulle fremstilles i stål.

Det blev min opgave at finde ud af, hvordan den skulle laves, så jeg gik i gang med arbejdet. Det skulle laves ved siden af arbejdet med at holde det øvrige personale i gang. Jeg tog ud til nogle af vore kunder, som havde moderne stålpressere for at danne mig en mening om, hvordan den nu skulle se ud. Derefter sad jeg hjemme og tegnede vort kommende produkt – en mindre letvægtspresser, som kunne passe til egnens mindre gårde. Endelig gik vi i gang med at fremstille prototypen.

1947 købte Johs. Klausen Børge Nørgaards

maskinværksted, som lå på modsatte side af Nørregade, hvorefter han her byggede et større værksted i tilknytning til det bestående værksted. Vores maskinpark og alt øvrigt grej blev flyttet derover, så vi nu rådede over masser af plads, og efter datidens forhold var det et meget moderne værksted.

I 1947 byggede Hurup nyt elværk, hvilket gav os meget arbejde, idet vi lavede stålspærrene til maskinhallen. Der var aldrig tidligere i Hurup blevet anvendt stålspær i et byggeri. De var ingeniørtegnede, sammennittede og meget specielle. Vi lavede også portalkranen, som kørte på jernbaneskinner, der lå på øverste murkant, så kranen kunne køre i hele hallens længde. Kranen skulle bruges, når motorerne skulle opstilles, og når de skulle repareres. Der var tre motorer, da værket var bygget færdigt, og der kom senere endnu en til. Vi lavede jernet til tavlerummet samt leverede og monterede alle stålvinduerne, som var fremstillet på Pedershåb Maskinfabrik. Endvidere lavede vi alle kølerumsrørene. Kølevandet anvendtes til opvarmning af bestyrerboligen samt de nærmeste huse.

Landbrugets mekanisering

I slutningen af fyrrerne, da Marshallhjælpen kom til landet, kom der gang i mekaniseringen af landbruget i Danmark. Salget af Ferguson og Ford traktorer tog til år for år. Johs. Klausen var en meget fremsynet mand, og vi var begge klar over, at ville vi have vores del af traktorsalget og reparationerne, måtte vi i gang nu. Her lå en ny opgave til mig.

For mig at se var der en magtkamp i gang mellem smedene, landsbymekanikerne og maskinhandlerne – sidstnævnte gruppe tilhørte vi. Landsbysmeden mente, det var hans kunder, der skulle bruge traktorerne, så det var også ham, der skulle sælge og reparere dem. Mekanikeren mente ikke, at smeden eller maskinhandleren kunne klare den opgave, så derfor skulle han stå for salg og reparation, og maskinhandleren mente, han skulle træde i karakter, da det jo var ham, der havde solgt landmændene slåmaskinen, selvbinderen, tærskeværket og alle de andre maskiner.

Jeg forstår godt, at landmanden var lidt i tvivl om, hvorvidt smeden kunne reparere hans traktor, for det var jo ofte det grove, denne arbejdede med. Vi kom lidt sent i gang med traktorsalget, men valgte at satse på I. H. International, idet vi sidst i trediverne havde solgt Mc. Cormick og Deering selvbindere, som også leveredes af I.H. De maskinhandlere, som havde solgt traktorer før krigen, fik dog de første traktorer, der nu kom på markedet fra den amerikanske fabrik. Da den tysk producerede I.H. traktor D3 og D4 kom til landet midt i halvtredserne, kunne vi få dem, vi kunne sælge. I mellemtiden solgte vi en del Allis Chalmers, men det blev nu aldrig den store succes, så vi valgte at droppe dette traktormærke.

For at dygtiggøre os til traktorreparationer tog jeg et ugekursus i traktormotorer på Teknologisk Institut i Århus. Vi var en halv snes deltagere i kurset, og vi fik lært meget. Reparation af I. H. traktorer gav ikke de store problemer. Vi fik traktorerne leveret fra serviceafdelingen i Horsens, og denne afdeling holdt hver vinter et en til to dages kursus for maskinhandlernes traktormekanikere. Her lærte vi ligeledes de nye modeller at kende. Jeg deltog altid i disse kurser sammen med en af mine svende. Når jeg personligt deltog i kurserne, var det for at være på forkant med udviklingen. Hvis jeg nøjedes med at sende en svend, ville jeg være ilde stedt, den dag svenden valgte at søge arbejde i et andet firma.

Det var ikke alene traktorfolkene, som skulle videreuddannes. Specialiseringen var allerede begyndt, og der kom nye metoder frem. Det var mest Teknologisk Institut, der kørte disse kurser, men vi har på vort værksted flere gange med visse mellemrum afholdt svejsekursus, hvor nogle af vore lærlinge og svende deltog. Teknologisk Institut kørte også et drejekursus, hvilket foregik i en jernbanevogn, som var parkeret på Hurup Station. Kurset, hvori flere af vore folk deltog, foregik om aftenen og varede en uge. Jernbanevognen har flere gange senere været på stationen, og der er blevet afholdt autokurser, elektriske kurser, samt dieselkurser, hvori flere af vore folk deltog.

Pressere, gødningslæssere og vejmateriel

Efter at vi var flyttet i vort nye værksted, kom der gang i produktionen af presseren, som jeg havde tegnet. Prototypen blev afprøvet på en af egnens gårde, og den gik tilfredsstillende, idet den var god til at binde og havde stor kapacitet. Vi lavede den i serier på fem eller ti stykker, og mange af dem solgte vi til andre maskinhandlere. I alt producerede vi omkring 100 pressere, inden mejetærskeren slog den ud.

Af andre maskiner, som kom på markedet, kan nævnes staldgødningslæsseren, som især solgtes til maskinstationer. Vi fik eneforhandling af Salta læsseren. Den leveredes fra et firma, som lå i Broager, men den var fremstillet i Tyskland. Vi monterede den på almindelige traktorer, så jeg og en af mine svende deltog forinden i et tre dages kursus i Broager. Det nye ved den var, at den var fuldt hydraulisk. Maskinstationerne kørte med den i mange år, inden den endelig blev slået ud af den moderne rendegraver.

Vi lavede en del reparationer af vejtromler og traktorer for Thisted Amts vejvæsen. Særligt husker jeg den gamle encylindrede totakts Munktell vejtromle. Den havde råoliemotor, men var slem til at sætte stemplet fast. Da Thisted Amt blev nedlagt, mistede vi dette arbejde, idet Viborg Amt havde eget værksted.

Hurup Kommunes vejtromle fra Pedershåb Maskinfabrik reparerede vi, og det var os, der i sin tid monterede kommunens første sneplov på Karl Nielsens lastbil. Da storkommunen etableredes, solgte vi flere såvel traktorer som sneplove og saltspredere til den, hvilket selvfølgelig medførte nye arbejdsopgaver til vort værksted. Sne-og isvintrene kunne være plagsomme. Jeg er utallige gange blevet kaldt ud til reparation af en sneplov eller en saltspreder midt om natten.

Nye tider for reparation og salg

Som mekaniseringen skred frem, skete der en vis ændring i landmandens forhold til værkstedet. Før mekaniseringen var det utænkeligt, at en landmand deltog i reparationen af den maskine, han havde på værksted. Han så passivt til og gjorde kun gloarbejdet. Efter som mekaniseringen skred frem, ændredes dette forhold totalt. Efter nogle år blev det almindeligt, at landmanden kom med sin harve eller plov for så selv at skifte slidjernet ud. Først når han kom dertil, at han måtte give op, hentede han assistance på værkstedet. På gårdene anskaffede man sig vinkelsliber, svejseværk, boremaskine og meget andet grej. De unge landmænd kunne selv, men reservedelene hentede de på vort værksted.

For at få vores del af traktor- og maskinsalget, så Johs. Klausen og jeg os i midten af halvtredserne nødsaget til at ansætte en sælger. Johs. Klausen havde ellers altid haft den indstilling, at var der nogen, der ville handle med ham, dukkede de nok op, men det gjaldt ikke længere. Skulle der sælges noget, skulle kunderne opsøges.

Den første, der fik pladsen, duede ikke, så han var snart væk. Den næste kunne heller ikke handle. Den tredje passede ikke til forholdene på arbejdspladsen, så han søgte selv væk. Da vi efter tre år fik fat i Elgård Jensen, skete der noget. Han opsøgte kunder både i Thy og på Mors, og han kunne sælge. I mange år var han vores salgsleder, hvilket han da også var, da jeg blev pensioneret.

Den gamle dieselmotor

Købmanden i Floulev havde en gammel encylindret 25 hestes B.W. motor til at trække møller iet. Det var altid mig, der skulle ud til den, når den ikke kunne starte. Han kørte med den i flere år efter krigen, skønt den var totalt opslidt i lejerne. Jeg havde advaret ham om, at når den en skønne dag knækkede krumtappen, ville det blive for kostbart at reparere den med nye lejer. En dag ringede han og fortalte, at nu var det sket. Jeg kørte ud og konstaterede, at han havde ret. Hvorefter jeg erklærede den for skrot at være, inden jeg tog endelig afsked med den.

Hoved- og stikledninger samt den døde kat i avneblæseren

Sidst i halvtredserne kom fjernvarmen til Hurup. Kedlerne, som skulle olieopvarmes, blev installeret i en nybygget hal ved siden af elvær-

ket. Hoved- og stikledninger blev lavet af et Odensefirma, som nedlagde dem i gaderne i en betonstøbt skumbeklædt kanal. Tilslutning af de enkelte huses centralvarmeanlæg udførtes af byens egne installatører. Jeg ved ikke, hvor mange anlæg, vi tilsluttede, men arbejdet varede i mange uger. Ikke alle husejere ville være med i første omgang, så arbejdet fortsattes de følgende år. Efterhånden som byen voksede, fortsatte Odensefirmaet med at udvide hoved- og stikledninger, men en skønne dag blev fjernvarmeværkets bestyrelse enige om, at Odensefirmaet var for dyrt et bekendtskab, så man overlod hovedledningsarbejdet til lokale firmaer. I begyndelsen var vi to, som skulle dele arbejdet, men det andet firma mente ikke at have tid. Vi blev derfor spurgt, om vort firma alene kunne magte opgaven. Det tilbud kunne vi ikke sige nej til, for kom arbejdet på udenbys hænder, ville det være vanskeligt at generobre det.

Vi gik over til at anvende en ny slags rør, som var færdigt isolerede fra starten. De skulle lægges ned med sand omkring og efterdækkes med jord. En af mine svende, som var en dygtig svejser, indvilgede i at foretage rørsvejsningerne og blev dermed en slags formand for arbejdet. I de følgende år lavede vi hovedledninger til Aldershvileudstykningen, Thormodsvejudstykningen og meget mere. Dette ledningsarbejde samt arbejdet med de nye hovedledninger for vand varede min værkførertid ud.

Jeg var en dag ude at reparere et tærskeværk på en gård, idet avneblæseren var gået fast. Jeg skilte avneblæseren ad og fandt en død kat, som var fuldstændig splittet ad. Jeg pillede selvfølgelig stumperne af katten ud og samlede blæseren, men det var et ubehageligt arbejde.

Montering af skibsmotorer

Efter krigen da fiskeriet kom i gang igen, og fiskerne begyndte at investere i nye kuttere, lavede vi en del skibsbeslag til Agger Bådebyggeri. Det stod på i en del år, indtil bådebyggeriet selv etablerede smedeværksted. De gamle glødehovedmotorer reparerede vi også. Nye både bygget efter krigen blev i øvrigt også påmonteret Grenå eller Hundested glødehovedmotorer. Først i tresserne kom der nye kuttermotorer frem. De lignede nærmest traktormotorer i overstørrelse og havde 6 eller 8 cylindre samt elstart.

Den første moderne dieselmotor, som skulle monteres i en nybygning på Agger Skibsværft, skulle monteres af os. Vores dygtigste svend på traktorværkstedet blev sat på opgaven, og det lykkedes på tilfredsstillende måde at montere den seks cylindrede Gardner motor. Vi var nu kommet i med Gardnerfirmaet og fik bestilling på montering af flere motorer rundt om i Jylland bl.a. i Hvide Sande, Esbjerg, Hanstholm, Jegindø, Thyborøn, Vildsund, Nykøbing og Hobro. Vores mand var heltidsbeskæftiget, og vi måtte have endnu et montørhold ud. Desuden gav det en del værkstedsarbejde, når der skulle laves motorfundamenter, rørbeslag og ophæng.

Årsagen til, at vi fik så mange motorinstallationer, var ganske enkelt den, at smedene ude på skibsværfterne ikke ville montere disse nye motorer. De var vant til Hundested- og Grenåmotorerne og mente, det var godt kram. De moderne dieselmotorer var noget bras, mente de. Efter nogle år vænnede skibsværftsmedene sig dog til de nye motorer og begyndte at montere dem, hvilket betød, at vi fik færre installationer at udføre. Gardnerfirmaet kom på et tidspunkt til det resultat, at de selv ville foretage motormonteringerne, hvorefter de tilbød vores dygtige montør en stilling og egen servicevogn. Han tog selvfølgelig imod tilbudet, men jeg var ikke glad for at miste såvel arbejdet som en god mand. Helt galt gik det nu ikke, for jeg havde en dygtig mand, som kunne erstatte førnævnte. Vi kom fremover til at reparere mange Gardnermotorer, og vi monterede i tiden fremover mange andre dieselmotorfabrikater. Efter en årrække gik fiskeriet mod dårlige tider, hvilket betød, at nymontering og reparation af skibsmotorer næsten gik i stå.

Vi monterede på Nykøbing Skibsværft ny motor i Næssundfærgen. Motoren gik tilfredsstillende i mange år, indtil der en dag kørte en tung lastbil om bord på færgen. Da lastbilen fik forhjulene på dækket, rejste færgen sig så meget

på enden, så lastbilen hverken kunne komme frem eller tilbage. Færgens fører glemte at stoppe motoren, så smøreolien løb fra oliepumpen, hvorefter lejerne blev brændt af. Under den efterfølgende store reparation kom der ny motorblok og krumtap i motoren, som derefter genmonteredes.

Værkføreren som bindeledet

Jeg var engang med i en udsendelse i Radio Thy. Journalisten spurgte mig, om det var svært at være værkfører. Noget skulle jeg jo svare, så jeg svarede ja til spørgsmålet, hvorefter jeg forklarede, at værkføreren er bindeled mellem kunden og firmaet, mellem medarbejderne samt mellem firmaet og firmaets indehaver. Det er ham, der skal sørge for, at arbejdet fordeles, og han har ansvaret for, at det udføres til kundens tilfredshed. Han skal have på puklen, hvis kunden er utilfreds, og så skal han altid se glad ud og være nem at komme i kontakt med.

I min værkførertid har jeg altid haft et positivt forhold til mine medarbejdere, hvilket er nødvendigt i sådan en mindre alsidig virksomhed. Jeg orienterede altid mine medarbejdere om, hvor meget arbejde vi havde, om hvad vi solgte af traktorer og maskiner, samt om, hvilke fremtidsplaner vi havde.

Der var ikke standsforskel mellem værkfører og medarbejder. Vi udgjorde en helhed og trak på samme hammel. Derfor havde jeg aldrig spektakel med mine folk, som alle arbejdede i firmaets interesse.

Staldmekaniseringen

Da landmændene efter krigen begyndte at modernisere svinestaldene, ydede vi også vort bidrag, idet vi lavede et forværk i galvaniserede rør, som kunne slås ind over truget, når der skulle fodres. Det virkede udmærket og var på mode en del år.

Vi fremstillede også en isoleret brandfri loftlem, på hvis overside der var monteret en stige, som kunne slås ud. Lemmen, som var hængslet på karmen, havde to kraftige fjedre, som trak den op, når den fik et lille skub. Den var i produktion i mange år, indtil man gik over til at bygge nye stalde af stålspær og uden loft.

Da udmugningsanlæggene kom frem, gik vi i gang med at sælge fabrikatet Nagbøl med skrabere i grebningen og mekanisk trækstation og kædetransportør. Anlæggene var velfungerende, men fabrikken ophørte på et tidspunkt med at fremstille dem, hvorefter vi selv fortsatte produktionen af trækskinne og skrabere. Trækstationen samt transportørerne købte vi herefter hos smeden i Thorsted, som havde påbegyndt en produktion af disse. Senere, da gylleanlæggene kom frem, gik man bort fra udmugningsanlæggene, men da jeg stoppede i 1982, var der dog enkelte gårde, som stadig kørte med udmugningsanlæg.

På et tidspunkt fremstillede vi en stålkornsilo af vinkeljern og plade. Den kunne samles af kunden selv og fungerede udmærket. Den silo skulle vi nok have fortsat med at producere, men vores maskinpark egnede sig ikke helt til det, og vi skønnede, at det ville være for dyrt at investere i nyt grej.

Malkeanlæggene

Omkring halvtredserne begyndte vi at sælge Alfa Laval malkeanlæg for Kvist i Fjerritslev, som havde hovedforhandlingen i hele Thy.

Alfa Laval havde et godt ord på sig og var udbredt i landsdelen, så vi overtog forhandlingen i Thy, da Kvist stoppede pga. alder. Alligevel var konkurrencen fra andre mærker stor, så vort salg gik langsomt. Bedre gik det, da rørmalkeanlæggene kom frem. Malkning udviklede sig imidlertid til at udgøre et studium omkring celletal, hygiejne etc., så det endte med, at specialiserede firmaer satte sig på markedet.

Sjove oplevelser

Engang ringede en ophidset landmand til mig. Han var helt rundt på gulvet og forklarede, at der var kørt et træ ind i hans traktor.

Efter at jeg havde fået beroliget ham, forklarede han, at det var traktoren, som var kørt ind i træet, hvorved den havde tabt hele forhjulspartiet.

Efter at vi havde fået traktoren bugseret hjem, reparerede vi den, så den atter var så god som ny.

Jeg blev drillet

En dag omkring fyraftenstid skulle jeg ud at se på et stykke arbejde. Jeg ville køre i en af vore 2 Chevrolet varevogne uden lad. Inden køreturen stak jeg en tommestok ned i benzintanken på den bil, jeg agtede at køre i. Jeg ville måle benzinstanden, for der var ikke måler på varevognene. Derefter hentede jeg min værktøjskasse. Da jeg kom ud på gårdspladsen, tog jeg fejl af bilerne og satte værktøjskassen op på den Chevrolet, som jeg ikke havde målt benzinstanden på. Mine folk havde observeret episoden og kendte forklaringen, da jeg lidt senere ringede hjem og bad en af dem komme med benzin, fordi jeg var kørt tør. Den historie blev der grinet meget over, og jeg er ofte blevet drillet med den.

Traktoren som kom til service

Engang solgte vi en brugt traktor til en landmand, som boede 20-25 kilometer borte, og som ikke tilhørte vor normale kundekreds. Efter i mange år ikke at have hørt fra ham, holdt han en dag ude på gårdspladsen med sin traktor. Da jeg gik ud til ham, forklarede han, at han i sin tid havde købt traktoren hos os, hvilket jeg godt kunne huske. Manden forklarede, at traktoren jo var købt med garanti, hvilket han aldrig havde benyttet sig af, hvorefter han ville have at vide, om garantien stadig gjaldt. Jeg spurgte ham om, hvor længe det var siden, han havde erhvervet køretøjet. "13 år" svarede han lunt. – Nå, traktoren blev repareret, men hvordan vi klarede det med garantien, kan jeg ærlig talt ikke huske. Det var en tilfreds kunde.

Forretningens renomme

Længe før min tid var Johs. Klausens værksted kendt som et sted, der lavede godt arbejde. Når man havde repareret en ting, så holdt det, men prisen var jo nok i den dyre ende. Johs. Klausen tog sig det meget nært, når lønningerne steg. Jeg fik hver gang at vide, at der nu ingen var, der havde råd til at få noget lavet. Nu blev der ikke mere arbejde. Jeg fik at vide, at der endelig ikke måtte slækkes på arbejdstempoet. Tobaksrygning i arbejdstiden var han meget imod, og øl var slet ikke tilladt. Selv har jeg aldrig røget, så det med rygning gjorde personligt ikke mig noget, men alligevel var det min opgave at føre hans principper ud i livet på virksomheden. Samtidig skulle jeg helst have de cirka 20 ansatte på min side, så arbejdet kunne forløbe tilfredsstillende. Selv var Johs. Klausen en meget stædig mand. Havde han en bestemt mening om, hvorledes et stykke arbejde skulle gribes an, så var der ingen vej udenom, selv om det måske betød ekstra arbejdstimer.

Johs. Klausen var alt for ærlig til at være forretningsmand, hvilket kostede ham mange penge. Han var altid på kundens parti og løste aldrig problemer med en sludder for en sladder. Han troede altid på, hvad kunden forklarede, hvilket betød, at jeg som regel trak det korteste strå.

Havde vi solgt en brugt traktor med garanti for, at den var i orden, så sørgede jeg selvfølgelig for, at den var i orden, så godt som det kunne lade sig gøre. Det vil jo altid være sådan med brugte traktorer, at der er slitage her og der, hvilket ikke behøver at betyde noget for ydeevne etc. Men brugt er brugt, og prisen er selvfølgelig derefter.

At en garanti skal overholdes 100%, er en given sag, men mange klager kan jo også ordnes med en fornuftig snak og uden omkostninger. Nogle klager skyldtes vel nok uvidenhed hos kunden, men begærlighed forekom også. Der var eksempler på, at enkelte gik efter at få mere service, end de faktisk havde krav på. Jeg talte en gang med en mand, som solgte brugte importerede traktorer. Vi talte om garantispørgsmål og om vort ansvar overfor kunderne. Han sagde, at hvad der var lovligt af fiduser, det brugte han i sin forretning.

Uløst problem

Jeg havde et stort problem, når en svend havde lavet et dårligt stykke arbejde, som måtte kasseres. Bebrejdede jeg ham det, og han brødebetynget forklarede, at han havde lavet det så godt, han kunne, ja da gik jeg selv bagefter og følte mig slået ud. Anderledes forholdt det sig, hvis jeg bebrejdede en svend, at han havde lavet

et dårligt stykke arbejde, og han så svarede mig næsvist igen, at han da nærmest var ligeglad. I sådanne tilfælde kunne jeg godt med god samvittighed give sådan en svend en røffel.

Når lærlingene samlede selvbinder

Dengang vi solgte nye selvbindere i halvtredserne, kom de hjem i trækasser og var fuldstændig adskilte. En selvbinder kom som regel i tre- fire trækasser samt et par trærammer til de store dele. Jeg brugte gerne et par lærlinge til at samle disse maskiner. Det var en spændende opgave at pakke en selvbinder ud og gå i gang med at samle den. Der var altid en vejledning med, der fortalte, hvad man skulle begynde med samt den videre fremgangsmåde, så opgaven kunne klares med lidt hjælp fra min side. Det store problem var at få hver eneste bolt spændt rigtigt, så ingen gik løs, når maskinen kom ud at høste. Jeg pointerede altid dette, og en gang bemærkede jeg for et par lærlinge, at jeg havde dårlige erfaringer fra sidste gang, hvilket de blev lidt fornærmede over. Det endte med, at vi blev enige om, at de skulle betale en bøde for hver bolt, der ikke var ordentlig spændt, når jeg efter samlingen gik binderen efter.

Da jeg fik en belæring

En gang kom en kunde ind på værkstedet for at få lavet et eller andet. Jeg husker ikke, hvad arbejdet gik ud på, men det skulle udføres med det samme, da han straks skulle bruge grejet. Jeg forklarede kunden, at det ikke kunne lade sig gøre straks, da vi havde travlt, så jeg foreslog, at vi udsatte hans arbejde. Kunden mente ikke, det var hans problem, at vi havde travlt og spurgte direkte, om han kunne få arbejdet udført eller ej.

Det gav mig stof til eftertanke. Jeg følte, at jeg ved at lade mit problem være kundens problem, havde handlet forkert. Efter den tid pålagde jeg mig at handle mere afdæmpet i sådanne situationer.

Vore lærlinge

I de 37 år jeg har været værkfører, har jeg haft ansvaret for uddannelsen af cirka 40 lærlinge. Vi fik hvert år en ny lærling, og da læretiden var fire år, havde vi altid fire lærlinge. Enkelte gange var der en ekstra lærling, som færdiggjorde sin lærlingetid hos os.

I de første mange år blev de alle uddannet som maskinarbejdere, men som mekaniseringen skred frem, blev lærlingeuddannelsen ændret. Det betød, at da vi var et landbrugsmaskinfirma, skulle vore lærlinge fremover uddannes som traktormekanikere eller landbrugsmaskinsmede.

Der var jo meget forskel på de unge mennesker, som mødte op første dag i læretiden. Vi har aldrig drevet gæk med en ny lærling, som det var skik på mange værksteder før i tiden. Vi har heller aldrig brugt lærlinge som stik i rend drenge. I stedet blev de fra først færd sat til at hjælpe en af de andre.

Jeg husker en lærling, som den første dag skulle hjælpe en svend med at reparere en staldgødningsspreder. Før selve reparationsarbejdet gik i gang, skulle lærlingen rengøre gødningssprederen. Det var nær gået galt, for lærlingen følte, det var langt under hans værdighed at skrabe komøg. Han var nær rendt af pladsen, men heldigvis valgte han at blive, for han endte med at blive en dygtig svend.

Mange af vore lærlinge var nogle prægtige fyre, som var både velbegavede og arbejdsvillige, og som gjorde, hvad de fik besked på. Andre prøvede at modarbejde mig og gjorde, hvad der passede dem. Da kunne det være vanskeligt at opnå et ordentligt forhold mellem dem og mig, men med min langmodighed lykkedes det som regel på længere sigt. Kun i et tilfælde opnåede jeg aldrig en ordentlig kontakt. Udlært blev lærlingen, men det var som den dårligste af alle dem, vi har haft.

Mange af lærlingene fik efter et halvt eller et helt års læretid en periode, som om de helt eller halvt havde tabt lysten til at fortsætte. Gejsten var væk, og jeg frygtede det værste. Galt gik det nu aldrig. De kom over den kritiske periode efter nogle måneder og fortsatte læretiden ud uden problemer.

Faren ved at grine ved eksplosioner

Der kunne jo også være sjove oplevelser ved at

have lærlinge. En gang havde jeg sat en lærling til at lappe en cykel. Han fik slangen ud af dækket og fyldte luft i fra luftpistolen, men fyldte så meget i, så slangen eksploderede, hvorefter jeg sendte ham til cykelhandleren efter en ny slange, som han ved tilbagekomsten også pumpede så meget op, så den eksploderede. Da jeg måtte sende ham af sted efter slange nummer to, var jeg godt nok lidt knotten.

Optrinet vakte opmærksomhed hos et par svende, som arbejdede på værkstedet. Da slange nummer to blev monteret, var det under stor bevågenhed hos specielt en lidt ældre smed. Tro det eller ej, da endog denne slange eksploderede, grinede smeden så voldsomt, så han kom til at tisse i bukserne.

Morgenfrisk landmand

En vintermorgen mellem jul og nytår blev min kone og jeg vækket klokken fem ved, at dørklokken ringede. Min kone stod straks op, gik ned ad trappen og åbnede fordøren. Udenfor stod en af vore gamle kunder, en landmand. Da han rakte hånden frem og åbnede den, lå der en ventildel til hans malkemaskine i den. Han sagde, at han dæleme skulle have sådan en dims, da han ellers ikke kunne få malket den morgen. Jeg gik selvfølgelig med ham over på værkstedet og fandt den reservedel, han skulle bruge.

Værkstedets forhold til kunderne

Helt tilbage i tiden før anden verdenskrig betragtede hverken landsbysmede eller andre håndværkere sig som værende kolleger, nej, man var konkurrenter. En smed kunne ikke tåle, at en kunde fik lavet et stykke arbejde hos en anden smed. I flere tilfælde ville en smed ikke have mere med en sådan løsagtig kunde at gøre. Håndværkerne vogtede over kunderne, så de ikke skejede ud.

I min værkførertid ændredes det forhold totalt. Vi kaldte hinanden kolleger, og vi hjalp hinanden på bedste måde. Alligevel kan jeg da godt indrømme, at jeg ikke var glad ved det, når jeg erfarede, at en af dem, som jeg regnede som fast kunde, havde været på et andet værksted. Trods det lod jeg mig ikke mærke med noget, næste gang han vendte tilbage til vort værksted.

Selvfølgelig mistede vi undertiden en kunde, hvilket der typisk kunne være to årsager til. Enten var vi for dyre, eller også var kunden utilfreds med vort arbejde. Var det fordi, vi var for dyre, tog jeg det i stiv arm, da det var noget, vi ikke kunne gøre noget ved. Var det fordi, kunden var utilfreds med vort arbejde, tog jeg det meget nær og følte det som et nederlag. Vort værksted skulle hele tiden leve op til den standard, som jeg mente det havde.

Det manglende sold

Jeg blev en gang kaldt ud på en stor gård, hvor man var i gang med at tærske med et Nordsten tærskeværk med finrenseri. Meldingen var, at kornrenseriet ikke kunne tage kornet, så det flød ud over alle bredder. Man regnede med, at kopperne på kornelevatoren var slidt op. Jeg syntes, det lød lidt mærkeligt, at den slags skulle kunne ske fra den ene dag til den anden.

Da jeg kom hen til maskinen, stod karlene rundt om den. Forvalteren sagde til mig, at jeg godt kunne gå i gang med at undersøge elevatorkopperne, men jeg gik straks i gang med at undersøge soldene og fandt ud af, at der manglede en sold i finrenseriet, så al kornet, som kom op med elevatoren, løb direkte tilbage i undersoldet, mens intet kom i sækkene.

Jeg efterlyste det manglende sold, og vi fandt det bag maskinen. Da vi havde fået det sat på plads, kunne tærskningen fortsætte, og jeg sagde farvel til forvalteren, som var meget flov.

Specielle jobs

På et tidspunkt blev mit firma godkendt til at syne og trykprøve vandværkshydrofore og trykluftbeholdere, hvilket var noget Fabrikstilsynet krævede skulle foretages med bestemte mellemrum. Det var mig, der fik godkendelsen og som skulle foretage tilsynet, et arbejde jeg havde i mange år, indtil der kom nye regler for det.

Mens Landboskolen i Hurup fungerede, underviste jeg i mange år i traktor- og maskinlære for landboungdommen. Om undervisningen etableredes de enkelte år afhang af, om der kunne dannes hold. Det gav mig nærkontakt

til de unge landmænd. Selv har jeg altid følt, at mekaniseringen skred for hurtigt frem, så landmanden og hans medhjælpere dårligt kunne følge med. De var ikke vant til at behandle deres redskaber med nænsomme hænder. De var ikke vant til, at maskiner skulle udsættes for daglig pleje.

Ved traktorens indtog i landbruget, måtte landmanden vænne sig til, at den dagligt skulle passes med rengøring, vand, olie og smøring. Vi havde en kunde, som syntes, hans traktor brugte for meget olie, når den arbejdede hårdt hele dagen, hvorefter han rationerede olien til en liter pr dag. Nogle dage senere sparkede den plejlstangen ud gennem siden og knækkede krumtappen.

Det, jeg prøvede at lære de unge landmænd, var, at de skulle forstå, hvor nødvendigt det var med vedligeholdelsen. Ingen traktor eller maskine er bedre, end den bliver vedligeholdt til.

Firmaets udvikling

Først i halvfjerdserne omdannede Johs. Klausen firmaet til et anpartsselskab, i hvilken jeg blev medindehaver på linie med nogen fra hans familie. Det var et led i generationsskiftet, da Johs. Klausen var ugift og ingen børn havde. Samtidig blev forretningsnavnet ændret fra Johs. Klausens Maskinfabrik til Sydthy Maskincenter, og Johs. Klausen fortsatte som firmaets direktør.

Vore arbejdsområder ændredes med mekaniseringen. Vi kom til at udføre mange opgaver omkring hydraulik så som lastvognsbagsmæk, tippelad og kraner. Mejetærskeren og højtrykspresseren var kommet til, og vi udførte arbejder ved entreprenørmaskiner.

Det krævede mere og mere værkstedsplads, som vi manglede i allerhøjeste grad, idet mange af de store maskiner slet ikke kunne gå ind af vore værkstedsporte. Derfor havde vi måttet lave mange reparationer udendørs i al slags vejr, hvilket specielt i vintertiden skabte irritation og utilfredshed hos vore folk. Værst var det en streng vinter med sne og is, hvor vi dag og nat måtte reparere sneplove ude på gårdspladsen.

Det blev årsagen til, at jeg gik til Johs. Klausen og fortalte ham, at det var sidste vinter, vi reparerede sneplove og store maskiner ude på gårdspladsen. Nu ville jeg og vore folk have bygget et værksted, så vi kunne tage de store maskiner og sneplovene ind, ellers kunne han godt afskrive dette arbejde.

Marius som hjemmeværnsmand. Han fejrede sit 50 års jubilæum i 1999.

Vi havde i mange år haft byggeplaner om nyt værksted og lagerlokale, idet det værksted og lager, som var bygget i 1948 var utidssvarende. Forud havde jeg lavet mange forslag om, hvor-

dan det nye værksted skulle se ud for at være egnet til vore forhold. Johs. Klausen havde trukket byggeplanerne ud i flere år, da han altid har haft vanskeligt ved at tage en beslutning. Økonomien spillede selvfølgelig også ind, men det var jo ikke mit område.

Der opstod en krise mellem Johs. Klausen og mig, men jeg holdt stædigt på, at fik vi ikke et værkstedsbyggeri i gang, blev vi snart nødt til at lukke forretningen.

Omsider gav Johs. Klausen grønt lys for byggeriet, idet han indså, at det var en nødvendighed.

Vi fik bygget hal med store porte, så de helt store maskiner kunne køre ind. Vi fik bygget butik og lagerlokale. Og da alt var, som det skulle være, var freden genoprettet.

I 1980 købte to af vore folk halvdelen af anpartsselskabet. Det var flymekaniker og merkonom Robert Sørensen samt Niels Bedsted, som var udlært hos os, og som i mange år havde været montør hos os.

På det tidspunkt havde jeg to år tilbage, inden jeg faldt for aldersgrænsen, så det blev bestemt, at jeg skulle fortsætte som værkfører, indtil jeg blev 67, hvorefter jeg skulle fratræde første september 1982. Niels Bedsted skulle derefter overtage værkførerpladsen, mens Robert Sørensen skulle overtage direktørposten, når Johs. Klausen ønskede at fratræde.

Mit værkførerjubilæum.

Efter min pensionering tog jeg en måneds ferie, hvorefter jeg fortsatte i firmaet som en slags konsulent, idet jeg hovedsagelig beskæftigede mig med vandværkets hovedlinier, som skulle udvides. Jeg trappede langsomt arbejdet ned. Min sidste opgave var at tegne nye kort over Hurup Vandværks ledningsnet, hvilket varede et halvt år.

Maskincenter og privatliv

I min værkførertid har jeg oplevet hele landbrugets mekanisering fra de hestetrukne redskaber til traktorens og mejetærskerens sejrsgang.

Jeg har haft familieliv og fritid. Jeg var gift med Astrid i 51 år, men nu er hun død. Vi fik drengene Jørn og Karsten. Jørn blev gymnasielærer og skakspiller. Karsten blev udlært maskinarbejder. Jeg havde den glæde at være hans læremester. Han blev blind af sukkersyge som 30 årig, men havde i mange år et værksted, hvor han reparerede veterantraktorer og veteranmotorcykler. Her tilbragte jeg mange år af mit otium sammen med ham. Karsten er død nu.

I 30 år af min værkførertid var jeg aktiv i hjemmeværnet, og jeg var formand for Hurup Boligselskab i 20 år.

Marius Sloths artikel er renskrevet af Lisbeht Ejlersen og redigeret af Villiam Mortensen.

Klostermøllen i Vestervig

Af Jørn W. Madsen, Vestervig

I sidste års udgave af Sydthy Årbog fortalte Charlotte Boje H. Andersen møllens historie i en meget interessant artikel. Jeg har igennem de senere år været stærkt involveret i restaureringsprocessen og pasning af det klenodie, som jeg mener, den gamle klostermølle er. Derfor føler jeg trang til yderligere at kommentere omtalen.

Som det fremgår af artiklen, var møllen i min families eje i perioden 1921-1960. Min farfar, Carl Emil Madsen, overdrog den i 1930 til min farbror, Viggo Madsen. Han drev møllen, indtil den ophørte med at være aktiv 1960.

I midten af 50'erne besøgte jeg ofte min farbror i møllen. Det var spændende for en dreng på en halv snes år at følge arbejdsgangen, jeg erindrer såvel lyde som lugten i "bageriet", det giver mig mange gode minder om den rare onkel Viggo. Jeg husker, når landmændene kom med kornet, som jo dengang var høstet med selvbinder, og derefter i en periode havde stået i "råer" for at blive tørret. Derefter fik gårdene besøg af det larmende tærskeværk, som medbragte et større folkehold. Det var en stor begivenhed med det leben, de mange mennesker afstedkom.

Viggo Madsen.

Viggo Madsens søn Kaj.

Hos mølleren skulle kornet så males til mel og grutning til grisene, og en god blæst var lige sagen. Landmændene kom kørende i hestetrukne arbejdsvogne med kornet i store tunge sække. Jeg husker, at Viggos tekniske snilde bl.a. udmøntede sig i en drejebænk, som blev trukket af møllen. Genialt. Her blev lavet mange spændende ting. Gårdene sendte også bud efter ham, når der skulle bildes kværne. Dengang havde mange gårde jo selv klapmøller på ladetaget, og derfor kværne, som skulle renses op.

Onkel Viggo var noget af en spasmager. Min far har fortalt mig, at Viggo engang følte trang til at vise sine akrobatiske evner ved at springe på en møllevinge og køre hele vejen rundt. Det imponerede rakket! En "svær kå`rl" syntes de andre unge.

Jeg har i øvrigt tænkt, om jeg skal prøve det samme, men det er jeg vist blevet for gammel til.

Siden møllen gik på pension, har den fået en ny status. Den står i dag som et nyrestaureret vartegn, og sammen med kirken signalerer den områdets kulturelle atmosfære.

Året igennem nyder jeg at være en aktiv deltager i det frivillige team, som står for vedligeholdelse og pasning af diverse aktiviteter. Ind under jul er den velbesøgt. Der sælges juletræer og andet grønt, gløgg, kager og masse af mundgodt i øvrigt. I sommertiden tiltrækker møllen mange turister når den hver onsdag eftermiddag roterer og skaber liv i det smukke landskab. I Vestervig siger vi: "Møllen kører, som det blæser".

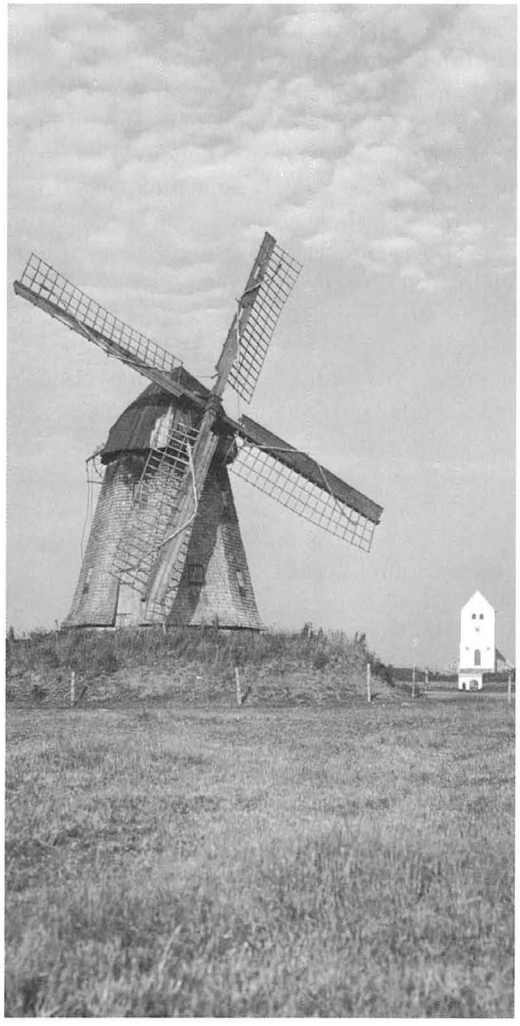

Thybanen

Af Knud Møller Madsen, Hurup

Den første jernbane åbnedes i England (Stockton – Darlington) i 1825. Herefter fulgte andre europæiske lande hurtigt efter. I 1835 Belgien og Tyskland, i 1838 Østrig og Rusland, i 1839 Italien og Holland osv..

Den første danske jernbane mellem København og Roskilde blev indviet af kong Christian VIII d. 26. juni 1847, og dagen efter blev den åbnet for offentligheden. Når 1847 altid regnes som året, hvor jernbanedriften startede i Danmark, er det dog ikke korrekt, idet Chr. VIII's Østersøbane, der gik fra Kiel til Altona, åbnedes i 1844.

I 1865 nåede banen til Struer, men der gik endnu nogle år, før man var klar med en Thybane.

Thybanen

Anlæggelsen af en jernbane i Thy blev vedtaget ved lov af 16. juni 1879, hvor det blev bestemt, at fra Struer til Oddesund var banen med en standard på 22,5 kg/m skinne, medens strækningen Oddesund N – Thisted af sparehensyn blev anlagt med 17,5 kg/m skinne og desuden uindhegnet. Af den grund brugte man i Thy et særligt let lokomotiv med en tophastighed på 37,5 km/t. Det specielle ved det første lokomotiv var, at det kørte baglæns.

Thybanen åbnedes for ordinær drift d. 20. april 1882, men først d. 23. maj skete den officielle åbning af banen i overværelse af kong Christian IX, dronning Louise og flere andre medlemmer af kongefamilien. Kongeparret kom sejlende til Thisted d. 22. maj, og d. 23. maj kørte kongeparret med følge fra Thisted mod Oddesund N. Undervejs blev der gjort ophold ved alle stationer, hvor der blev holdt div. taler og råbt "hurraer" for de kongelige. Eksempelvis var Hørdum station dekoreret med bøgegrene og kongens navn i blomster, i Hurup var der opført æresport og på Ydby station fik kongeparret overrakt blomster af hvidklædte piger.

Ikke alt er dog forløbet "smertefrit" i de 125 år banen har eksisteret - her et eksempel!

Snekaos – julen 1915

De mange forventningsfulde DSB-rejsende, der i 1915 skulle til Thy for at fejre julen, kunne d. 22. december klokken 8.00 høre/læse følgende vejrudsigt fra Danmarks Meteorologiske Institut (DMI) gældende for hele landet: *"Lavt luftryk ved Skotland, stigende barometertryk med streng frost over Nord- og Mellemskandinavien. Udsigt til skiftende, efterhånden østlige vinde med temmelig streng frost. Stedvis sne".*

På samme tid lød lokalmeldingen for Thy: *"Nordøstlig kuling med sne og ned til minus 9 grader".*

Den 23. december meldte man i området om hård kuling med sne og temperaturer på minus 14 grader. Om morgenen begyndte en meget voldsom snestorm, og skønt snefaldet hen imod aften hørte op, fortsatte en kraftig fygning, som resulterede i kæmpestore snedri-

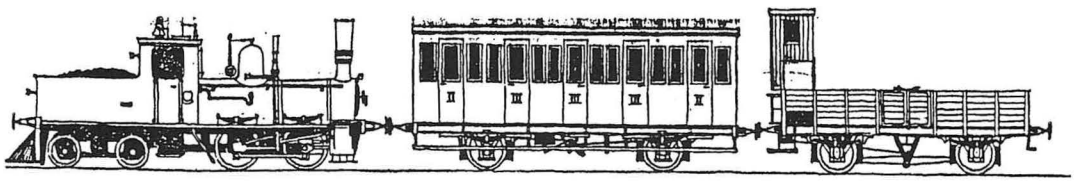

Tegning af det første tog på Thybanen. Lokomotivet kørte baglæns.

Jernbanestrækningen Hurup - Bedsted den. 27. december 1915.

ver på 4 – 5 meters højde, hvilket gav voldsomme problemer for togtrafikken. Bl.a. måtte 80 rejsende sydfra tilbringe flere døgn indesneet i Oddesund N, medens andre forsøgte at begive sig til fods op i landet. Nogle blev indkvarteret i stationsbyerne og på gårdene på Thyholm, medens enkelte, som vovede sig videre, nåede til Hurup, Vestervig og Lodbjerg, ja, et par stykker endog helt til Thisted.

Da folk vågnede d. 24. december oplevede man endnu kraftigere vindstyrke med snestorm til følge. Man besluttede at udsende sneplove fra såvel Thisted som Oddesund N, men måtte på grund af snefygningen opgive al togkørsel. Også juledag rasede stormen – endog med forøget styrke, så al togtrafik på Thybanen var fortsat indstillet.

Det var Thy, der var hårdest ramt af snestormen. Der havde været enkelte aflysninger fredag og lørdag i det øvrige Jylland, medens der på øerne kun havde været få afbrydelser af trafikken på privat- og sidebanerne.

Søndag d. 27. december forsøgte DSB at sende sneplove ud fra Bedsted og Hurup for bl.a. at få de ti vogne fri, der var indesneet mellem de to byer. Sneploven fra Bedsted måtte imidlertid opgive at forcere snemasserne, medens det for den anden lykkedes at rydde banelegemet, så togvognene kunne komme til Hurup. En tredje sneplov, der om formiddagen blev sendt af sted fra Oddesund N, kørte fast mellem Uglev og Hvidbjerg. Det efterfølgende tog, der medførte de rejsende, som nu i flere døgn havde opholdt sig i Oddesund N, nåede til Uglev, hvor toget måtte blive. Klokken 16.30 lykkedes det dog sneploven at nå Hvidbjerg, og toget med de rejsende fulgte efter. Hen på aftenen nåede sneploven og passagertoget til Ydby, hvorfra man måtte opgive al transport videre nordpå.

Med toget var flere hundrede rejsende, hvoraf nogle blev indkvarteret på kroen og hos private, andre tilbragte natten i togkupeer, og endelig tog nogle rejsende sydpå igen, da en del af toget returnerede til Oddesund N.

Den efterfølgende dag blev hele strækningen fra Oddesund N til Ydby gjort farbar, medens strækningen mellem Hurup og Bedsted fortsat var lukket.

Fra Hurup og Bedsted udsendtes nu en arbejdsstyrke på over 100 mand med skovle til assistance for sneplovene.

Først onsdag d. 30. december lykkedes det sneplovene og snekasterne at rydde banen mellem de to stationsbyer. Det tog således to døgn for to sneplove og ca. 100 mand at gøre strækningen Hurup – Bedsted farbar. Ved tretiden ankom efter en uges forløb det første tog sydfra til Thisted.

Flere af de rejsende så meget trætte ud, men de havde da også været en uge om at rejse fra Struer til Thisted. Regelmæssig trafik - med forsinkelser - genoptoges nu igen på Thybanen.

Utilfredshed med DSB

Det var ikke blide ord, der lød til DSB om håndteringen af situationen. Således bebrejdede man DSB, at man havde ført så mange rejsende til Oddesund N på et tidspunkt, da kørsel på Thybanen måtte anses for udelukket. Det var ganske uforsvarligt, udtalte nogle af de rejsende, at man havde samlet så mange mennesker på et så lille sted som Oddesund N, hvor det i høj grad kneb med opholdsplads og fødevarer.

Som undskyldning for den svigtende drift, sagde man fra DSB's side, at man ikke havde kendt lignende ekstraordinære forhold siden vinteren 1888, og desuden var juletrafikken langt større end i de tidligere år. Man lovede fra DSB's side at sætte en undersøgelse i gang for at klarlægge hændelsesforløbet, så man senere var forberedt på en lignende situation.

Kilder:

Thisted Amtsavis fra den sidste uge i året 1915

Danmarks Meteorologiske Institut (DMI)

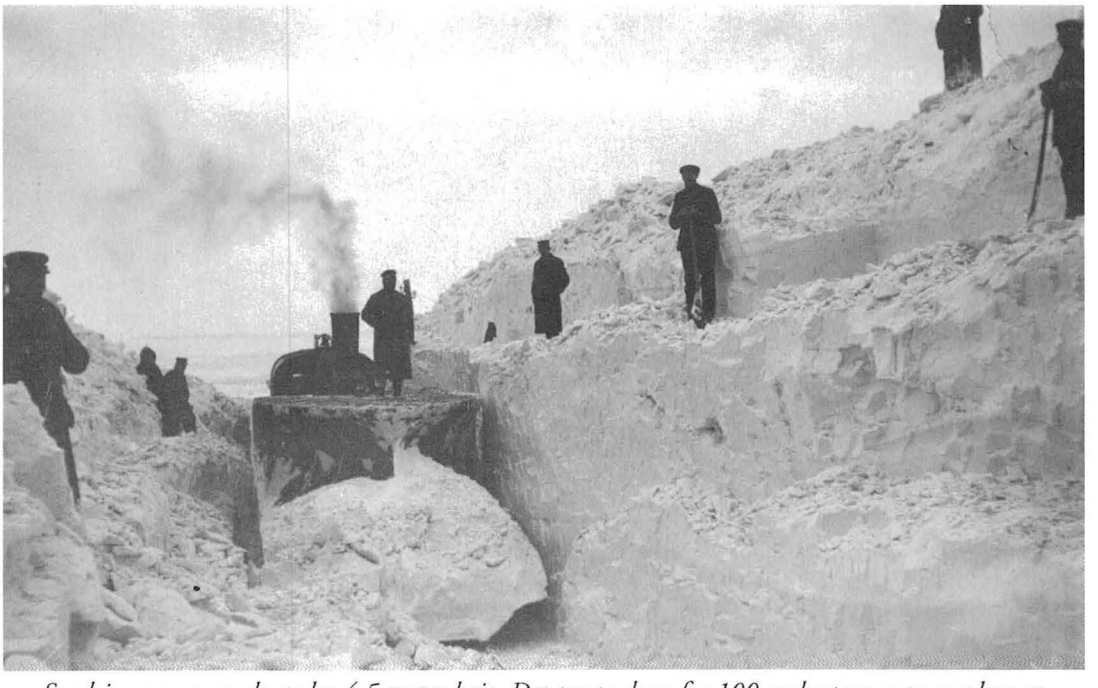

Snedriverne var nogle steder 4-5 meter høje. Det tog to døgn for 100 snekastere og to sneplove at rydde banelegemet mellem de to stationsbyer.

Ved det yderste hav

Af Kaj Nissen, dramatiker, Sønderhav

Opgaven for Fyrspillet år 2007 var med udgangspunkt i "De sorte huse" i Agger at forsøge at tegne et billede af et samfund, som gennem århundreder havde nægtet at lade havet sætte den endelige dagsorden for såvel liv som levned - så hellere selv have en hånd med i spillet.

Det blev et omfattende stykke researcharbejde som førte forunderlige resultater med sig og i sidste ende samlede alle trådene i denne Aggerboernes overlevelseskamp, som aldrig rigtig havde set ud til at ville lykkes, og som ikke engang betød de store sociale landvindinger undervejs.

Aggerboerne har - det fandt jeg snart ud af - været lige så udskældte og nedgjorte som molboerne på den modsatte kyst. Der findes en samling af Evald Tang Kristensen - under titlen "Molbo- og Aggerbohistorier". Der bliver ikke lagt fingre imellem i disse vittige udfald som da mest stammer oppe fra Vestervig, hvor man så meget ned på slænget ude ved vandet.

Og det er en holdning der ligger på lur den dag i dag. Undervejs i mine samtaler med folk derude hørte jeg en HUSKET historie om en aggerbo der kom cyklende oppe i landet. Og så var der en mand der sagde til sin lille dreng: Det er en aggerbo, ham må du godt kaste sten efter!

Nogen skal det jo gå ud over. Og aggerboerne var da heller aldrig helt for gode til ikke at

Børsterne kommer.

En flok nysgerrige aggerboere.

lade det gå ud over sig selv og diverse andre i klitten. De holdt sammen, og de stod ud, men de råbte også en del efter hinanden, og det var ikke alt sammen søde ord der blev råbt hen over de åbne arealer.

Det utrolige ved Agger er, at det kun er den østlige ende af byen, der står tilbage. Den vestlige plus to kilometer land plus fire landsbyer, plus græsgange og marker, ligger ude i havet. Men der har til stadighed boet folk i Agger. Selv under de værste forhold har de ikke været til at drive derfra, selv uden de ringeste eksistensmuligheder er de blevet ved med at eksistere.

Og så er det man kommer til at tænke på, hvad det er for folk der på samme tid udsættes for nedgørende ord og er i stand til med stor styrke og udholdenhed at blive på det sted, de nu har valgt sig. Der er et eller andet over dem, som man bliver meget ydmyg overfor, men også meget nysgerrig efter at lære nærmere at kende.

Jeg har ikke villet tegne et portræt af nogle navngivne personer fra Agger. Jeg har snarere ønsket at fremmane et billede af nogle holdninger og indstillinger, således som jeg fornemmede dem under mine samtaler med folk derude. Jeg har under hele forløbet følt mig utroligt velkommen, og jeg har fra hvert møde kunnet hente nogle stærke og relevante historier med hjem.

Desuden blev jeg fra starten forsynet med store mængder læsestof og billeder af enhver art. Det var under denne læsning, at jeg på et

tidspunkt blev bevidst om børnenes position herude. Stedet var jo egentlig en ideel legeplads, men af en sådan ganske særlig beskaffenhed, at legen afspejlede alvoren, arbejdet, sliddet og det uophørlige beredskab, der var nødvendig for på det korte og lange sigt at kunne overleve på en sådan kyst.

Der findes smukke beretninger om børnenes udfoldelser. De kunne bruge de vældige omgivelser i deres leg, men samtidig var det nødvendigt med en hårdt tiltrængt indsats fra børnenes side - de skulle arbejde med på den fælles overlevelse, til tider på lige fod med de voksne.

Derfor besluttede jeg mig for at de egentlige hovedpersoner i stykket skulle være en lille skare af disse børn. De skulle bære hele den arbejdsmæssige side af sagen, de skulle bygge dæmninger og høfder, de skulle redde nødstedte søfolk i land, de skulle kort sagt tage sig af alt sliddet og slæbet.

Til det formål fik vi lov til at lægge en vældig bunke sand midt på pladsen mellem De sorte huse, hvilket var en utrolig gestus. I den bunke sand kunne børnene grave og gøre ved, de kunne strande og bygge og lade sig overrumple af havet, når det for gud ved hvilken gang slog ind over dem og truede med at ødelægge deres store indsats og splitte sandvolden ad.

Det var børnene, der var de forudseende, det var dem der udtænkte løsninger - både på det korte og det lange sigt - det var dem der aldrig gav op.

Det kostede hver gang, men så havde de til gengæld selv hånd i hanke med det og en stadigt bedre fornemmelse for det store Haw derude.

Æ Haw blev en selvstændig person i stykket, og denne person fik ud over et overordentlig smukt kostume også sin egen sang:

I har vagten,
jeg har magten.
Jeg slår til
når vinden vil.
Stærkt jeg råber,
salte dråber
sætter landet til.
I har sliddet,
jeg har biddet.
Når jeg vil
går jorder til.
Sand på lande,
salte vande
sætter liv på spil.

Bedst som det var, kunne det store monstrum komme ind og smadre alt det, man møjsommeligt havde bygget op. Der måtte findes på midler, og midler blev der fundet på. Da jeg også bad om at få sendt en gummiged ind i slutningen af stykket, så blev også den sendt ind. Den kunne ikke klare det hele, naturligvis ikke, men den var ud over sandpumpningen, høfdebyggeriet, og et tæt plantedække, en god og betryggende faktor i kampen mod havet.

Der var naturligvis også voksne med i stykket. Der var alle de "almindelige" aggerboere og dertil et hold børster, som blev sendt ind efter en stor katastrofe i 1911. Forestillingen kom på den måde til at udspille sig hen over det lange tidsrum fra 1911 og op til vore dage, og det er jo tæt på de 100 år. Så der var måske ikke noget at sige til, at en af de voksne hovedpersoner undrede sig over, at de børn blev ved med at være de samme børn - eller i hvert fald lignede de samme. Men det er nu engang forfatterens privilegium at kunne lave den slags små numre.

De voksnes "hovedopgave" i stykkets handling blev at skildre den sociale kamp ude i klitten. En lokal pige traf sit valg angående kæreste. Og hendes valg faldt på en børste. Det var så sin sag for hende at skaffe ham indpas og få ham accepteret i det noget lukkede samfund. Han kom fra Fyn, og det var jo i sig selv en betænkelig sag.

Hos det andet hovedpar gik det omvendt, der kunne konen ikke længere klare strabadserne og de evige storme, hun ville flytte. Helst til Salling hvor hun havde noget familie. Men det viste sig lige så svært at trænge ud, som det var at trænge ind. For når hun flyttede på den måde, antydede hun for de andre, at her VAR for hårdt at leve og at det kunne være en god løsning af flytte, ind i fjorden for eksempel -

Redningsaktionen er i gang.

eller op til Lyngby. Hun blev set som et dårligt eksempel, der nemt kunne rive jorden og beslutsomheden væk under de andre.

Op gennem 1900-tallet blev der en renden i Agger. Der kom mange børster. Dem var der mange problemer med, men de tilførte jo også stedet nyt blod, samtidig med at de rent faktisk hjalp med til at holde på kysten og forhindre dens videre indrykning. Og i det lange tidsrum, inden for hvilket handlingen udspillede sig, skete der rent faktisk fremskridt, og kysten virker i dag ret sikker.

Men i baggrunden sad der under hele forestillingen to sladderkællinger. De fyrede historier af fra Evald Tang Kristensens samling. Og disse to sladderkællinger var nu slet ikke det mindste af det. De fik sat tingene i perspektiv. Samtidig med at de kunne rakke ned på stedet, var de i stand til at fremhæve de store bedrifter, der også blev udført her: Et redningsarbejde næsten uden sidestykke, en indsats på liv og død, som alle udenforstående måske var nødt til at forholde sig til med et lille grin, men som her var en selvfølgelig indsats og et særdeles alvorligt anliggende.

Og derfor ligger Agger der den dag i dag. Der var tider hvor ingen havde troet det muligt. Og der er stadig tider hvor man, sådan en dejlig sommerdag, tænker at så slemt var det da vist ikke - men begge dele af historien er sand. Og begge dele af historien har overlevet:

Vi ved om et sted,
næsten revet fra landet,
kun så lidt står tilbage,
resten ligger i vandet,
når solen går ned
derude bag sandet,
da fanger dens stråler
skoler og kirker fra Agger,
sunket - helt løsnet fra landet.

Vi ved om et sted,
næppe regnet til landet,
her hvor tanken og drømmen
springer skumfødt af vandet,
når solen får fred
bag klitten og sandet,
belyser dens stråler
dette: stationen i Agger,
sikret - tæt knyttet til landet.

Beretning fra Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune - Sydthy-afdelingen

Af arkivar Thomas Norskov Kristensen

En forandringstid
Siden kommunereformen i januar 2007 er meget forandret for arkivet på Hurup bibliotek.

§7-funktionen
På det administrative plan er arkivet blevet den ene af to afdelinger i Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. Deraf kommer navneforandringen fra Sydthy Egnshistoriske Arkiv til Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune – Sydthy afdelingen.

En af begrundelserne for at lægge de to arkiver sammen er, at Thisted Kommune i forbindelse med kommunesammenlægningen besluttede at give Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune status af §-7 arkiv. Det betyder, at kommunen ikke længere afleverer deres arkiver til det statslige arkivvæsen, men til Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. Arbejdet med §7-arkivet skaber mange spændende og udfordrende opgaver, som vi ved Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune glæder os til at løse.

På arkivet
Arkivet har sagt farvel til Knud Møller Madsen, der er gået på pension. Knud har dog ikke helt sluppet lokalhistorien, idet han fortsat holder byvandringer og skriver bøger. Så vi ser fortsat Knud på arkivet. I stedet for Knud er jeg, Thomas Norskov Kristensen, blevet ansat som arkivar på fuldtid.

Jeg er 27 år, opvokset i Hjørring og blev i efteråret 2006 færdig som cand. mag. i historie og samfundsfag fra Århus Universitet. Jeg kom fra en stilling som arkivar ved Landsarkivet for Nørrejylland. Gitte Jensen Sloth er fortsat ansat på arkivet.

I lokalet på biblioteket er der også sket forandringer. Vi har fået arbejdsplads i arkivet, hvilket har medført, at vores læseapparater med dertilhørende mikrokort og –film er flyttet ind på bibliotekets læsesal. Flytningen af læseapparaterne er en fordel for brugerne, da de nu får mulighed for at bruge mikrokort og –film i hele bibliotekets åbningstid.

Ud over at varetage de traditionelle arkivopgaver er vi godt i gang med at registrere papirarkivalierne elektronisk. Formålet med den elektroniske registrering er, at arkivet får registreret alle vores arkivalier i en søgbar database, som lægges ud på vores hjemmeside *http://arkiv.thisted-bibliotek.dk.* På hjemmesiden kan brugerne søge i både Sydthys og Thisteds arkivregistraturer. Den elektroniske søgemulighed bliver en stor gevinst for såvel brugere som ansatte ved arkivet. Registreringsprojektet kommer til at vare et godt stykke ind i 2008. I kan følge med i projektet på hjemmesiden, hvor vi løbende informerer om, hvor langt vi er.

Frivillige
Arkivet arbejder på at få digitaliseret vores meget værdifulde, men også omfattende foto- og mediesamlinger. Digitaliseringen af samlingerne indebærer, at fotos, kassette- og videobånd indskannes/indlæses i en database. Herefter vil brugere på arkivets hjemmeside kunne se fotos og filmsekvenser samt høre lydklip fra arkivets samlinger.

Vi mangler i den grad frivillige til digitaliseringsprojektet, så forhåbentligt vil nogle af jer deltage i dette spændende arbejde. Det er ingen forudsætning at have arbejdet med IT før, for arbejdet med at digitalisere vores foto- og mediesamling er ikke svært. Desuden vil I

modtage instruktion og vejledning i forbindelse med arbejdet.

Hvis nogle har lyst til at give en hånd med, kan I komme forbi arkivet eller kontakte mig på mail eller pr. telefon.

Opfordring

Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune vil fortsat appellere til alle, som har arkivalier liggende på lofter, i kældre eller stående i reoler til at aflevere dem hos os. Hvis arkivalierne går tabt – går et stykke af lokalhistorien også tabt.

Lokalhistorisk arkiv for Thisted kommune – Sydthy-afdelingen ser frem til at møde jer i den nærmeste fremtid.

Thomas Norskov Kristensen
Arkivar
tlf: 99 17 28 64
email: HYPERLINK "mailto:tnk@thisted.dk" tnk@thisted.dk
Klik forbi arkivets imponerende hjemmeside: http://arkiv.thisted-bibliotek.dk

Sydthy Andels-Svineslagteri under besættelsen

Af Thomas Norskov Kristensen

Arkivar på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune – Sydthy-afdelingen
NB: Fotos fra midten af 70'erne

Inspiration fra gemmerne på arkivet

Ideen til artiklen udspringer af, at jeg under den elektroniske registrering af arkivalierne på Lokalhistorisk arkiv for Thisted kommune – Sydthy-afdelingen erfarede, at Sydthy Andels-Svineslagteri havde afleveret deres arkivalier til arkivet. Afleveringen dækker perioden tilbage fra slagteriets oprettelse i 1930 til fusionen med Struer Svineslagteri i 1976, og materialet spænder vidt fra forhandlingsprotokoller, hovedbøger til saltningsprotokoller og protokoller for fedtlagre. Med andre ord er der masser af spændende emner at undersøge.

Artiklens fokus

Landbrugets rolle i og betydning for samarbejdet med Tyskland under besættelsen har været genstand for mange undersøgelser. Interessen for emnet er fortsat enorm. Således har de to historikere Ole Brandenborg Jensen med *Infiltration, kollaboration og nødvendigt samarbejde* og Mogens Rostgaard Nissen med *Til det fælles bedste* inden for de senere år foretaget meget omfattende undersøgelser af landbrugets rolle i samarbejdet med besættelsesmagten.

Hvor Brandenborg Jensen og Rostgaard Nissens undersøgelser fokuserer på landbrugets

Kontoret - fra venstre: Phillip Bjerregård, Keld Johannesen, Tage Jensen, Lene Nielsen, Preben Grønkjær og Bente Primdahl. Foto 1975.

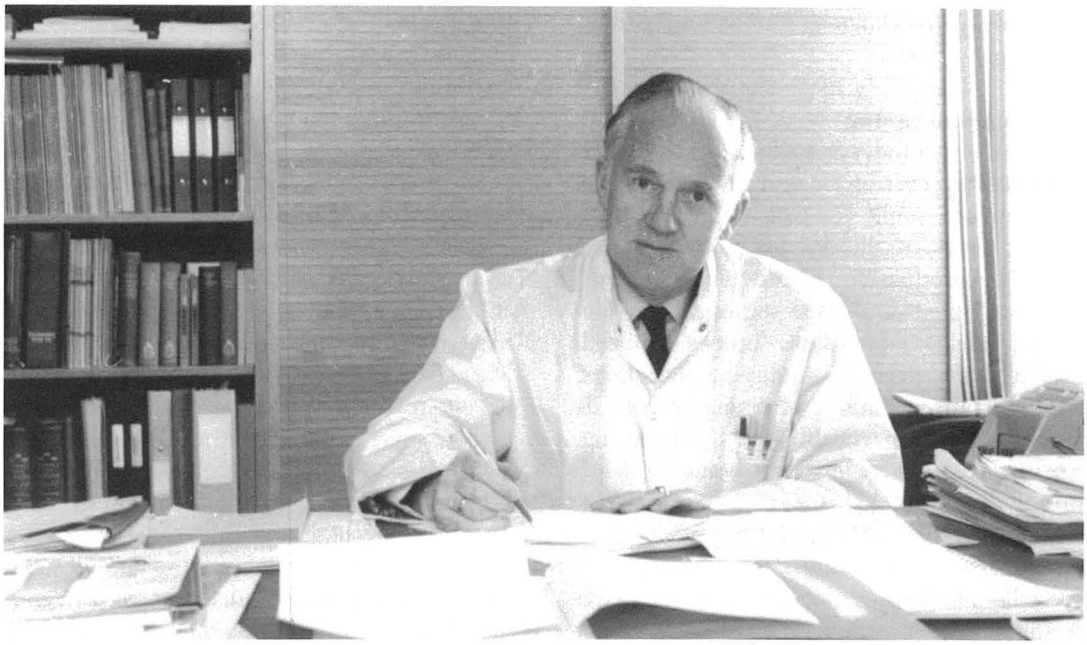

Direktør T. Vad. Efter sammenlægningen i 1976 med Struer Andelssvineslagteri økonomidirektør for det fussionerede selskab.

rolle under besættelsen, dykker jeg nogle lag dybere ned og fokuserer på besættelsens økonomiske konsekvenser for Sydthy Andels-Svineslagteri. Ud over at undersøgelsen er særdeles interessant set ud fra et lokalhistorisk perspektiv, er emnet også interessant, fordi de danske slagteriers rolle under besættelsen er et emne, der ikke er behandlet særlig grundigt.

Besættelsen og landbruget

Besættelsen af Danmark fik både stor produktionsmæssig og økonomisk betydning for det danske landbrug. For at kunne forstå besættelsens økonomiske konsekvenser for landbruget er det nødvendigt at redegøre for de ændrede vilkår, som besættelsen medførte og de deraf følgende reguleringer, som Landbrugsrådet og den danske regering foretog.

Med den tyske besættelse af Danmark stod landbruget overfor omfattende forandringer. Den engelske blokade af søvejen til Danmark umuliggjorde importen af foderstoffer og gødning, som var så væsentlig for det danske landbrug. Det var ikke muligt at få erstatningsprodukter, idet besættelsesmagten hverken kunne eller ville erstatte de manglende leverancer. Hermed skulle den danske høst alene forsyne såvel konsummarkedet som fodermarkedet.

Besættelsen skabte utryghed hos regeringen og i landbruget. Begge parter kalkulerede med, at besættelsesmagten ville tvangsomlægge det danske landbrug for at tilpasse dets produktion til den tyske efterspørgsel med tvangseksport til Tyskland til følge. Konsekvensen heraf ville blive en sultende dansk befolkning, mens landbruget reelt ville miste magten over sit produktionsapparat. Frygten viste sig hurtigt at være ubegrundet.

Besættelsesmagten dikterede ikke, som frygtet, udviklingen – den blandede sig faktisk helst ikke i planlægningen. Denne overlod man til landbrugsorganisationerne og regeringen. Grunden var, at man frygtede for den danske befolknings reaktioner, hvis man dikterede landbrugspolitikken. Samtidig var man overbevist om, at omlægninger, som tilgodeså tyske interesser, kunne opnås ved at føre en gunstig prispolitik. Så besættelsesmagten foretrak altså

at opretholde ro, orden og stabilitet og se til fra sidelinien.

Tvungen omlægning

Uden import af foder og gødning stod det danske landbrug overfor en tvungen omlægning. Befolkningen skulle først og fremmest forsynes, og det måtte uundgåeligt gå ud over den animalske produktion. Således gjorde regeringen det pligtigt at aflevere rug og hvede, idet kornet udelukkende skulle bruges til brød. Desuden blev det gjort muligt at beslaglægge foderkorn for at skaffe ombytningskorn til de landmænd, som havde afleveret hvede og rug. Reguleringerne skete med opbakning fra Landbrugsrådet.

Situationen krævede, at der blev etableret et omfattende omfordelingssystem. Grundet de specielle omstændigheder Danmark var i efter 9. april 1940, pressede regeringen hårdt på, for at landbrugets parter selv blev enige om systemet. I en hård tid var signalet om sammenhold indenfor et så betydningsfuldt erhverv som landbruget nødvendigt. De symbolske signaler, et regeringsindgreb ville have sendt, ville være ubærlige.

Til trods for stærke interessekonflikter mellem Landboforeningerne og Husmandsforeningerne lykkedes det hurtigt at blive enige om en meget detaljeret aftale omkring fordelingen af korn. En fordeling, som var tæt på at være en katastrofe for den animalske produktion. Mængden af foderkorn blev kraftigt beskåret og eneste mulighed var at foretage drastiske nedskæringer i besætningerne. Det var trods alt vigtigere at sørge for, at befolkningen kunne få brød, end at dyrene kunne få foder.

Besættelsesmagten gav allerede i maj 1940 udtryk for ønsket om at opretholde den størst mulige kvægbesætning, idet man var interesseret i en fortsat høj smørleverance. Midlet til at sikre opretholdelsen af en høj smørproduktion

Opskæringsbånd med fra venstre Sigurd Nielsen, Willy Ekmann, Børge Christensen, Tage Jensen og Børge Hansen.

var gunstige priser. I 1940 var den tyske eksportpris på smør og kvæg stærkt stigende, mens prisen på flæsk blev holdt på nogenlunde samme niveau som før besættelsen. Prisforholdet mellem smør og flæsk blev mere og mere skævt, som krigen gik. Hvor eksempelvis eksportprisen på smør fra feb. 1940 til feb. 1941 steg fra 2,50 til 5. kr. pr. kg, steg flæskeprisen i samme periode kun fra 2,35 til 2,60 kr. pr. kg. Det var nu ikke udelukkende de økonomiske fordele ved kvægdrift, som fik landbruget til at skære dybt i netop svinebesætningerne. Væsentligt var det også, at det var langt hurtigere at genopbygge svinebesætninger end kvægbesætninger. Denne fleksibilitet i svineproduktionen bevirkede, at nedskæringer på sigt ikke ramte så hårdt.

Svineproduktionen

Fodersituationen ramte hurtigt og hårdt. Faldet i svinebestanden skete meget drastisk. Fra juni 1940 til juni 1942 blev bestanden beskåret fra ca. 3,2 mio. svin i 1940 til lidt over 1 mio. svin i 1942, hvilket var et fald på mere end 2/3. For svineslagterierne betød det drastiske fald i svinebestanden naturligt også et drastisk fald i antallet af slagtninger. Hertil skal der desuden lægges, at landmændene lovligt kunne slagte hjemme til eget brug, og denne mulighed blev i høj grad udnyttet. Hvem husker ikke billederne fra Matador, hvor fru Larsen forsyner sin mand, grisehandler Larsen, andre indsatte og personale i fængslet med hjemmelavede pølser fra de hjemmeslagtede svin. Det har ikke for eftertiden været muligt at dokumentere omfanget af hjemmeslagtninger, men en forsigtig vurdering er, at forbruget af svinekød fra hjemmeslagtninger udgjorde mere end halvdelen af det samlede forbrug af svinekød på ca. 80.000 tons årligt.

Sydthy Andels-svineslagteri

Ud fra antallet af leverede svin til slagteriet afspejlede den generelle udvikling for svineproduktionen sig også i Sydthy. Således blev der i 1939 leveret 19.043 svin til slagteriet, mens leverancen i 1940 var steget til 22.097 svin. Leverancen faldt i 1941 til 12.903 svin og yderligere til kun 6505 svin i 1942, hvilket samtidig markerede lavpunktet under besættelsen.

Sammenholdes tallene fra 1940, 1941 og 1942 tegner de et klart billede. Det høje antal slagtninger i 1940 skyldtes ikke, at landmændene producerede flere svin end tidligere, men at de for at nedbringe svinebesætningerne leverede usædvanligt mange svin. Et billede der forstærkes af, at landmændene også leverede uforholdsvis mange smågrise til destruktion. Det stærkt faldende antal slagtninger i 1941 og 1942 må derfor ses som et resultat af, at omlægningerne lykkedes. En del af faldet må naturligvis forklares med et stigende antal hjemmeslagtninger. En nærliggende og alternativ forklaring på det faldende antal slagtninger kunne naturligvis også være, at mange andelshavere valgte at sælge deres andel og levere deres svin til slagterier i Thisted eller Struer. En gennemgang af medlemsoversigter og forhandlingsprotokollen viser dog, at antallet af andelshavere ejendommeligt nok var stigende gennem besættelsestiden, så tesen må forkastes.

Det interessante spørgsmål er så, om det drastiske fald i antallet af slagtninger havde konsekvenser for slagteriets økonomi. Umiddelbart virker det logisk at antage, at dette var tilfældet, men et kig på årsregnskaberne og i forhandlingsprotokollen tegner et andet billede.

Naturligt nok skabte det faldende antal slagtninger et drastisk fald i omsætningen. I årene 1940 og 1942 faldt omsætningen fra 3,28 mio. kr. til 1,55 mio. kr - et fald på mere end 50%. Omsætningsfaldet kunne dog ikke måles i størrelsen på slagteriets overskud. Til trods for omsætningsfaldet gav driften nemlig år for år overskud i besættelsesperioden – faktisk i nogle år ganske pæne overskud. Således kunne slagteriet i 1941 præsentere et overskud på 123.179 kr., som var næsten 20.000 kr. større end i 1940 til trods for det store fald i omsætningen. I årsregnskabet for 1944 kunne slagteriet præsentere det største overskud i slagteriets 14-årige historie på 260.129 kr., hvilket var ganske imponerende, for der blev kun slagtet 13.760 svin. Det samlede overskud for besættelsesperioden var på 944.429 kr. ud af en sam-

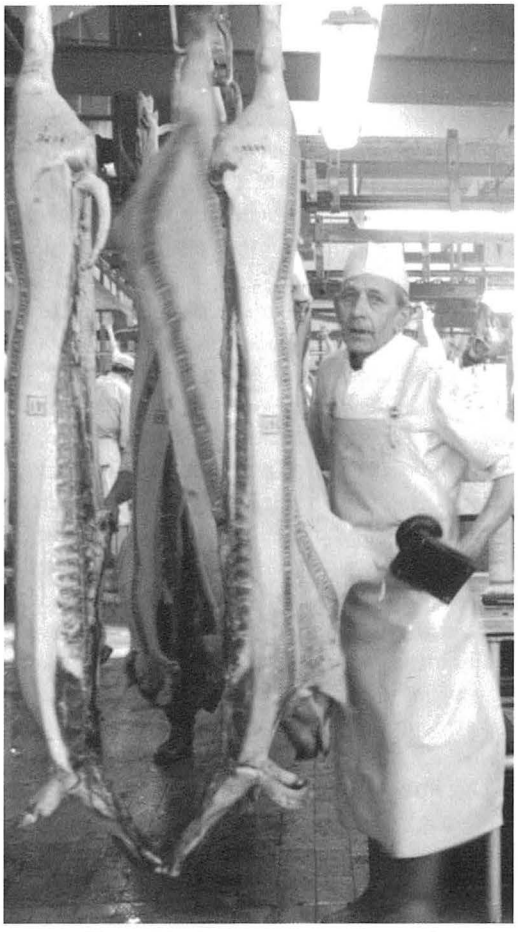

Slagterbåndet med Lars Graugård.

let omsætning på 17.621.493 kr., når både 1940 og 1945 medregnes. Hovedårsagen til besættelsestidens overskud skal nok findes i, at svinepriserne trods alt var stigende i perioden. Således steg eksportpriserne på svin i 1943 til deres højeste niveau 3,10 pr. kg, hvilket var 85 øre mere pr. kg. end i 1940.

En del af overskuddet gik til afskrivninger og investeringer. Den årlige afskrivningsprocent på slagteri med inventar blev i 1941 hævet fra 15.000 til 20.000, samme år som slagteriet investerede mere end 25.000 kr. i et nyt slagteriudsalg. Hen mod krigens afslutning i 1944 og 1945 begyndte slagteriet at forberede sig på tiden efter den tyske besættelse. Således blev der henlagt 10.000 kr. ud over afskrivninger til nyinvesteringer. Man skulle jo ruste sig til fremtiden, hvor antallet af slagtninger gerne skulle stige.

Langt størstedelen af slagteriets overskud gik tilbage til andelshaverne i form af efterbetalinger. Efterbetalingerne steg kraftigt i besættelsestiden. Fra 1940, hvor den var på sit laveste med 9 øre pr. kg, nåede efterbetalingerne deres maksimum i 1944 med 21 øre pr. kg. Ingen andelshavere beklagede sig på generalforsamlingerne over efterbetalingsraten. Landmændene modtog jo også en betydelig merindkomst gennem efterbetalingerne.

Afrunding

Besættelsen skabte nogle forandrede vilkår for landbruget i almindelighed og for svineproducenter i særdeleshed. Knappe foderressourcer, prisudviklingen og avlsforudsætninger gjorde,

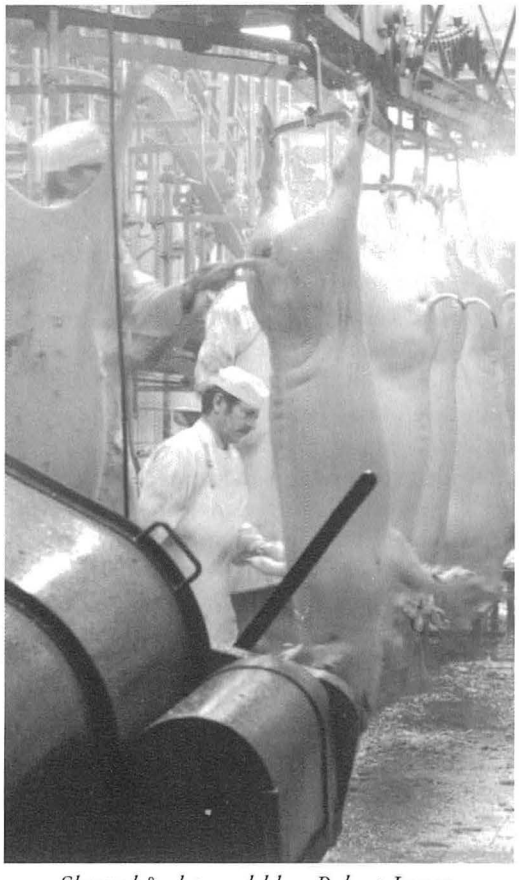

Slagterbåndet med bl.a. Robert Jensen.

at svinebesætninger blev beskåret med næsten 2/3 fra 1940-1942. En sådan udvikling ramte naturligvis også Sydthy Andelssvineslagteri. Tilbageblikket på slagteriets forretning under besættelsen viser et drastisk fald i omsætningen som følge af det kraftige fald i antallet af slagtninger. Trods en reduceret omsætning opnåede slagteriet alligevel et overskud hvert år under besættelsen – ja tilmed det største overskud i slagteriets historie i 1944. Overskuddene gav faktisk slagteriet råderum til at foretage investeringer og henlægge betydelige beløb til investeringer efter krigen, samtidig med at andelshaverne fik tilfredsstillende høje efterbetalinger. Så til trods for at besættelsen var hård for svineproduktionen i Danmark, var tiderne ikke værre, end at både slagteriet og andelshaverne kunne tjene gode penge. Måske var det ikke så *ringe endda* at være i svinebranchen under besættelsen.

[i] Nissen, Mogens Rostgaard, Til det fælles bedste – det danske landbrug under besættelsen, (Lindhardt & Ringhof, 2005), s. 53ff
[ii] Nissen, (2005), s. 72ff
[iii] Nissen, (2005), s. 124ff
[iv] Nissen, (2005), s. 136 og s. 141
[v] Nissen, (2005), s. 186
[vi] Nissen, (2005), s. 141
[vii] Hele afsnittet omkring Sydthy-Andelssvineslagteri bygger på slagteriets årsregnskab for 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944 og 1945 og forhandlingsprotokollen for samme periode. Arkivet findes på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune – Sydthy Afdelingen.

Sydthy Andels-Svineslagteri anno 1961. At slagteriet gik godt under besættelsen kan også aflæses i det stærkt stigende antal andelshavere, der steg fra 1432 i 1940 til 1848 i 1945.

Tegner Jensen og de andre gårdmalere

Af Niels Bendsen, Hjørring

I maj 2007 igangsattes *Projekt Danske Gårdmalere – Nordjylland* i et samarbejde mellem Dansk Landbrugsmuseum på Gl. Estrup og Vendsyssel Historiske Museum i Hjørring.

Projektet har til formål at beskrive gårdmalernes virke i Region Nordjylland gennem de seneste 200 år.

Det er opgaven at: - samle materiale til en biografisk oversigt over de malere, der har arbejdet i regionen - kortlægge den enkelte malers geografiske virkefelt - beskrive relationer gårdmalerne imellem og deres forhold til gård- og luftfotografer - undersøge den enkelte malers troværdighed i forhold til virkeligheden med henblik på billedernes værdi som kulturhistorisk kildemateriale - at skabe interesse for at bevare gårdbillederne, der i disse år, i takt med landbrugets udvikling ofte ender på genbrugspladsen og hermed endegyldigt er tabt for eftertiden.

Som grundlag for projektet ligger blandt andet materialet fra den store indsamling af gårdbilleder som Dansk Landbrugsmuseum i samarbejde med Landsbladet gennemførte i 1990-91 til en stor udstilling på landbrugsmuseet.

Museets daværende leder Svend Nielsen registrerede i den forbindelse omkring 200 malere og mere end 1000 billeder.

Indsamlingen var på mange måder en succes,

Ukendt gård malet af Jens Brandt, Silkeborg, kaldet »skymaleren«, fra 1930'erne.

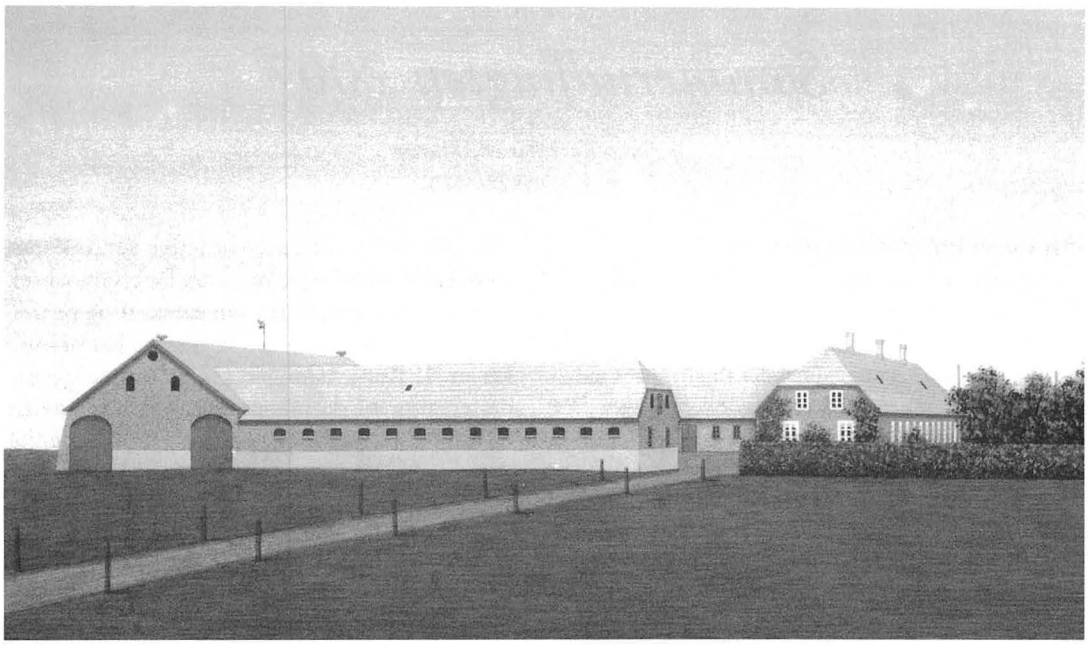

Den 20. august 2007 besøgte Projekt Danske Gårdmalere arkivet i Hurup for at registrere, hvad der måtte være af billeder i arkivets gemmer. Det var især malere fra andre steder i landet, der var repræsenteret og ikke lokale kunstnere.
Her Østergaard i Gjettrup sogn foreviget i tusch af C. Sørensen fra Randers i 1919.

idet mange arkiver, museer og især private reagerede positivt på opfordringen. Men det viser sig nu ved en gennemgang af materialet, at der er et misforhold i de enkelte landsdeles repræsentation. Fra eksempelvis Bornholm findes der slet ingen indberetninger om gårdmalere eller deres arbejder. Det samme gælder næsten for Thy og Mors. Her findes kun én henvendelse om ét billede af Anton Jensen - kaldet "Tegner Jensen", nemlig et billede af Kibsgaard på Mors fra 1927. Ud over dette ene billede er fem andre malere repræsenteret med hver ét billede fra Thy og Mors.

Denne fordeling malerne imellem giver ikke det rette indtryk af udbredelsen af gårdmalerier i Thy og på Mors, hvor Tegner Jensen ved et udstillingstiltag på museerne i Thisted og i Nykøbing i 2004 samlede omkring 200 billeder.

At de andre malere har været der er sikkert, men hvor meget de har kunnet konkurrere med Tegner Jensen står ikke klart.

For at kunne belyse dette forhold er Projekt Danske Gårdmalere meget interesseret i henvendelser om gårdmalere i Thy og på Mors.

Nærmere om projektet kan findes på hjemmesiden *www.gaardmaler.dk*

Sommerudflugten 2007

Af Hans Kr. Ejlersen, Hurup
Fotos: Lisbeth Ejlersen

Det var en stor glæde for foreningen, at der den 25. august kunne afholdes en sommerudflugt til Museumscenter Hanstholm og en tur ud i en lille del af "Nationalpark Thy".

I frisk sommervejr startede busturen med opsamling i Hurup og videre over Bedsted, Hassing og Koldby. Derefter gik turen mod Hanstholm og undervejs gav formanden, Eigil Andersen, en orienterede uddybning af dagens program.

Vi ankom til Museumscentret, hvor der straks efter ankomsten blev serveret den eftermiddagskaffe, som bestyrelsen havde medbragt. Derefter kunne man gå omkring og se de mange udstillede våben, uniformer og andre effekter med relation til den tyske besættelse i 1940 til 1945. En times tid efter vor ankomst stødte den bestilte guide, Erik Petersen, til selskabet og gav en særdeles interessant og professionel forklaring i og om den store kanonbunker nr. 1. Rundvisningen gik ad snævre forbindelsesgange til de mange rum, der var knyttet til kanonstillingen og personalet til betjeningen. Det var et stort plus at have en kyndig guide med os. Rundvisningen varede ca. 1 time.

Dernæst gik turen videre til Tved Kirke, hvor klitplantør Ib Nord Nielsen først fortalte om kirken, der som flere andre langs vestkysten havde været ramt af sandflugten, men som nu ligger omgivet af en smuk plantage. I kirken kan man se et kalkmaleri, der viser Adam og Eva i en sandørken, hvor de står ved et æbletræ!

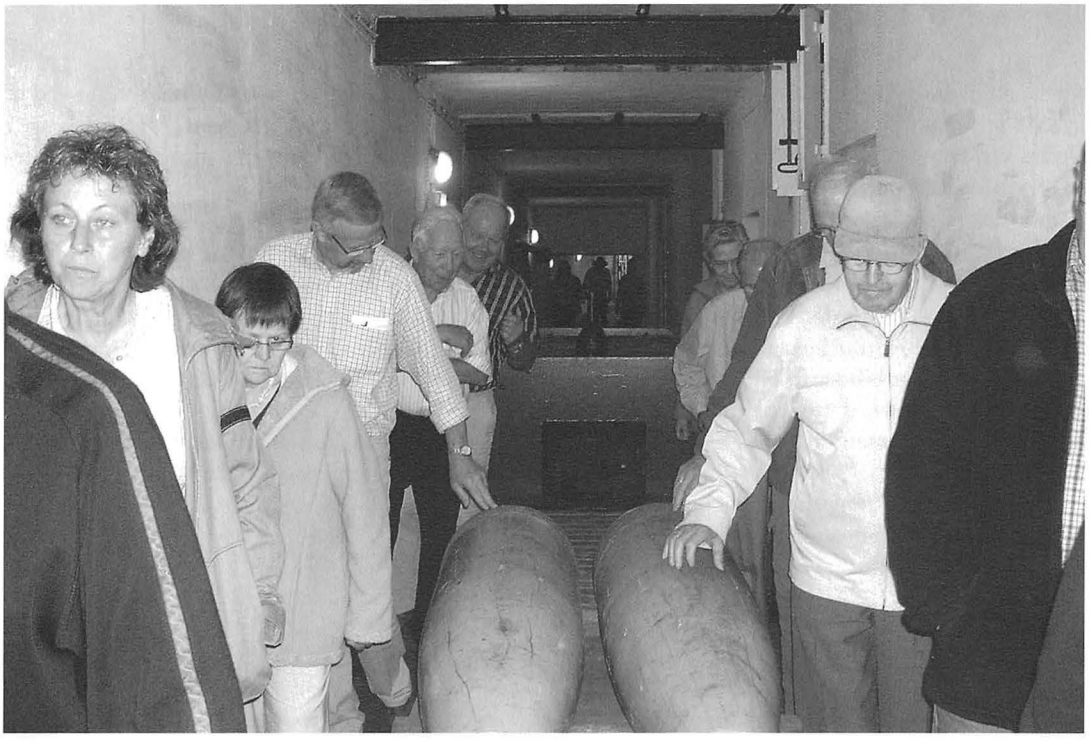

Hanstholm Museumscenter.

Hanstholm Museumscenter.

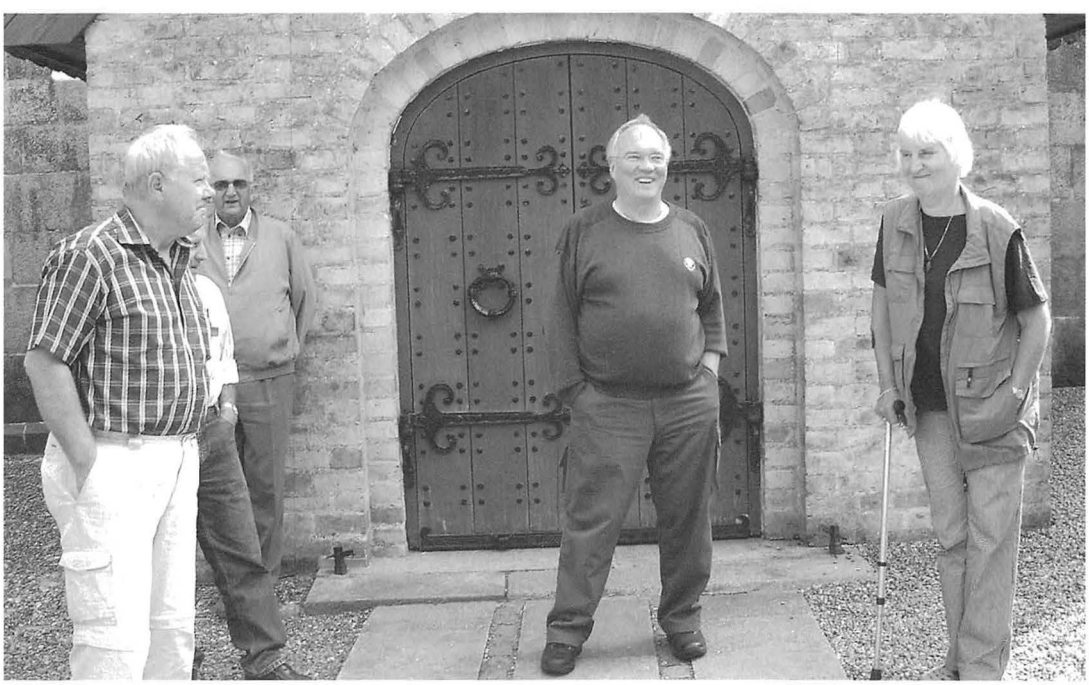

Tved Kirke - Ib Nord Nielsen.

Fugletårnet.

I bus kørte selskabet derefter ud på en rundtur i de omkringliggende skovarealer, hvor Ib Nord Nielsen undervejs fortalte om den nye "Nationalpark Thy". Vi fik aflivet nogle af de værste forestillinger om vilde planer med vildsvin, ulve, og hvad der ellers har været skrevet om.

Der blev gjort holdt, for at man kunne få en lille forfriskning, og man havde så muligheden for efter en kort travetur at se et fantastisk panorama fra fugleudsigtstårnet ud over en del af Hanstholm vildtreservat, der jo også vil indgå i Nationalparken. På traveturen gjorde deltagerne holdt ved en plet med kantareller, som både blev beundret, lugtet til og smagt – lidt – på. Ib kunne fortælle, at det navn, tyskerne benytter om kantarel er "Pfifferling", der betyder lille pebbersvamp, og at svampen ikke bærer sit navn forgæves!

Tilbage igen ved Tved kirke tog vi afsked med vor guide, og så gik turen hjemad mod Sydthy. Undervejs blev der lejlighed til at synge et par medbragte sange ledsaget af Uggis harmonika. På bestyrelsens vegne takkede Uggi Larsen for deltagelse i turen og luftede samtidig foreningens ide om at arrangere en tur den første søndag i december måned til Hjerl Hede for dér at se de gamle håndværk i funktion. - En helt igennem vellykket eftermiddagstur sluttede kl. 18 i Hurup.

Fra Museets Arbejdsmark

Af Jytte Nielsen, Museet for Thy og Vester Hanherred

Snart er endnu et år gået, men det forgangne år har på mange måder skilt sig ud fra de foregående.

Fra den 1. januar 2007 blev de tre Thy kommuner – Sydthy, Thisted og Hanstholm til Thisted Kommune. Viborg Amt holdt op med at eksistere og Thisted Kommune blev i stedet en del af Region Nord. Gamle, veletablerede samarbejdsrelationer og netværk måtte vige for nye uprøvede konstellationer. Indenfor museumsverdenen betød det at Museumsrådet for Viborg Amt opløstes og i stedet blev vi en del af Nordjyske Museers Udviklingsråd. På det kommunale plan betød den nye struktur at der blev færre forvaltninger at samarbejde med. Internt på museet betød ændringerne imidlertid ikke så meget, idet vi jo i forvejen var én institution med fælles bestyrelse, personale, arbejdsopgaver og administration. Nu hvor de nye strukturer snart er et år gamle og vi er ved at vænne os til nye samarbejdspartnere og netværk, er det tydeligt at de gamle kommunegrænser ikke nedbrydes på en nat, men samtidig var de også bare grænser, som var trukket for en menneskealder siden og før den tid var der andre administrative grænser. Overordnet set må vi jo betragte Thy som en kulturel enhed, hvor der trods alt er mere som samler end skiller.

Som en optakt til den nye store Thisted Kommune udgav forlaget Knakken og Museet for Thy og Vester Hanherred i november måned 2006 bogværket "Thy – landet mod nordvest". I over 30 artikler belyses mange forskellige sider af området – dets natur – erhverv – kultur og foreningsliv. Forud for udgivelsen var gået et stort forarbejde med forfatterkontakt og redigering. Til at kitte de mange forskellige emner og forfattere sammen var billedsiden vigtig. Derfor blev fotograf Klaus Madsen, Thisted Dagblad forespurgt, hvorvidt han havde lyst og mulighed for at løse opgaven. Til alles glæde indvilgede han deri, og resultatet er da også blevet forbilledligt, idet billedsiden i sig selv også er en fortælling om dette forunderlige land mod nordvest. Bogen blev trykt i 2000 eksemplarer og blev i løbet af denne sommer udsolgt – så et nyt oplag er på trapperne. Bogen er ikke at betragte som en efterfølger af det gamle bogværk "Landt mod nordvest" fra 1947, men mere en status over de sidste 3 årtier, samt udsyn til fremtiden – uden dog at kunne forudsige denne. Og selv om tiderne forandres hurtigt, vil store dele af bogen blive "stående" i de kommende årtier.

"Hjem té Thy"

Den internationalt kendte blomsterkunstner Tage Andersen vendte for en stund "Hjem té Thy" – nærmere bestemt til fødebyen Heltborg. I marts og april måned gæstede han museet med en udstilling specielt udarbejdet til stedet. Anledningen til udstillingen var hans 60 års fødselsdag og et gensidigt ønske fra både kunstner og museum om at markere det her, hvor barneskoene blev trådt.

Så store dele af museet blev forvandlet og iklædt Tage Andersens scenografi og kunstneriske værker.

Tage Andersen stammer som sagt fra Heltborg, og i bogen "Ung på Blicheregnen 3" fra 1993 skriver han selv i en artikel følgende om årene i Heltborg:

"I Heltborg i Thy, så jeg første gang dagens lys, det var den 29. marts 1947. Min mor Katrine Andersen stammer fra Heltborg og min far, Christian Andersen, fra Gammelby i Thy. Endelig har jeg en 2 år ældre bror, Oluf.

Min skolegang begyndte i Heltborg skole i 1954. Det var en meget lille skole, ca. 25 – 30 elever var der vist, jeg husker ikke så meget om det, det meste har jeg fået fortalt.

Det var kun en lille landsbyskole, der var 3 klasser, så man gik 2 år i 1. klasse, osv.

Tage Andersen blandt gæster på udstillingen "Hjem té Thy".

Selv om jeg ikke husker ret meget fra min skoletid i Heltborg, kan jeg da huske at selve skolearbejdet ikke rigtigt fangede mig.

Min far havde en taxavognmandsforretning i Heltborg, hvor vi boede i et hus, som mine forældre lod bygge i 1938. Imidlertid syntes min far at der var for lidt kundeunderlag til en taxavognmands-forretning i Heltborg området. Han ville gerne til en større by med bedre udviklingsmuligheder for at drive forretning, så han så på vognmandsforretninger forskellige steder, og det endte med at han købte én i Kjellerup, det var i 1954."

Umiddelbart kan Tage Andersens erindringer om fødestavnen virke sparsomme, men ved åbningen af udstillingen på museet fortalte han levende og bevæget om sine tidlige sansebetonede oplevelser fra Heltborg. Han huskede blandt sin første kærlighed til blomsten fløjlsaurikel, som han samtidig forbandt med forholdet til sin mor, som hele livet interesseret fulgte ham og hans livsværk. Ligeledes erindrede han besøgene i naboens kostald, hvor både køernes duft, farve og blødhed havde betaget ham. Disse erindringer brugte han i udstillingen, hvor han gik i dialog med "husets maler" Jens Søndergaard. Dialogen bestod i forholdet mellem en række malerier af Jens Søndergaard med netop køer som motiv og så Tage Andersens skulpturelt naturbetonede opstillinger.

Mange mennesker fra det ganske land gæstede museet under udstillingen, som både Tage Andersen og museet høstede mange roser for.

40 år i Thy

Sommerens store særudstilling på museet var et samarbejde mellem Sydthy Kunstforening og museet. Jesper Nielsen fra Kunstforeningen foreslog at man fejrede kunstneren Erland Knudssøn Madsen fra Hinding ved Nors med en stor retrospektiv udstilling. Dels fyldte Erland 65 år og dels var det 40 år siden han kom til Thy som kunstner. Som sagt så gjort.

Den 16. juni åbnede udstillingen i Heltborg og samme dag – om formiddagen – var der i Stenbjerg ved kirken, blevet afsløret en stor skulptur udført af Erland. Skulpturen "Vidner" var skænket til Stenbjerg af Sportgoods-fonden, hvis stifter Christian Helmer Jørgensen med familie har stærke rødder i lokalsamfundet dér.

Udstillingen på Heltborg Museum omfattede mere end 200 værker – malerier, akvareller og skulpturer i træ, metal og granit. Alle værker på nær et er stadig hjemmehørende hos private eller kunstneren i Thy.

Erland Knudssøn Madsen startede med "studier" i Hansted Reservatet og bunkerne langs Thy kysten. Blandt andet udsmykkede han en bunker i Agger i 1970. Han kaldte udsmykningen for

"Solbillede" og Virtus Schade skrev i Aftenavisen den 23. juli 1970 følgende om udsmykningen: "Han har udnyttet bunkerformen på en sådan måde, at man får indtryk af et stykke natur, anbragt i naturen. En moderne helleristning af virkning, når man står tæt på den, og især hvis man klatrer op til dens kant." I dag 37 år efter er udsmykningen forsvundet – slidt af vind og vejr.

Erlands trofasthed overfor Thy blev også det gennemgående tema i bogen "HUD", som blev udgivet i forbindelse med udstillingen. Dels var biografien opbygget som en lokalvinklet levnedsbeskrivelse og dels var mange af hans værker afbildet.

Mange steder i Thy kan man "møde" hans skulpturer – ved Thisted Gymnasium – ved Cimbria – ved Rådhuset i Thisted og i Hurup Boligselskabs afdeling 11 i Hurup, hvor han har udsmykket et elevatortårn med et 60 m^2 stort relief med titlen "Løv".

I det øvrige Danmark kan man også finde mange af hans store skulpturer, som f.eks. ved Lindholm Høje hvor skulpturen med følgende titel står: "For vandets visdom gav Odin sit andet øje".

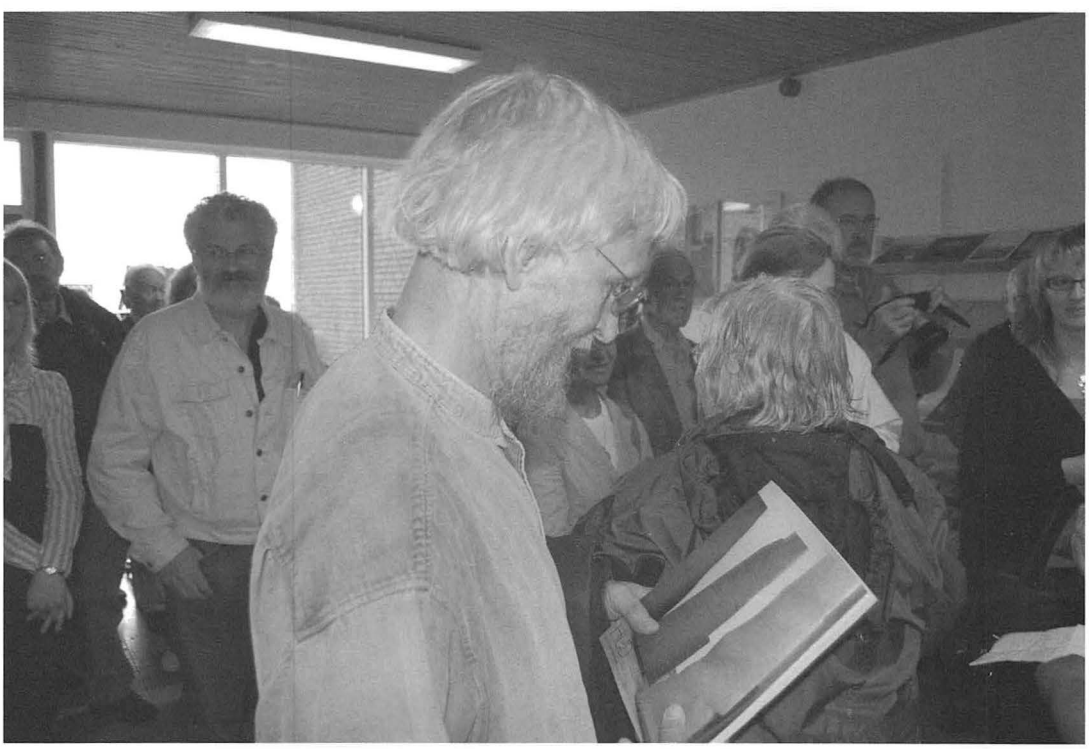

Erland Knudssøn Madsen med bogen "HUD" på ferniseringsdagen.

"Jernaldertøj"

I godt 10 år har man ved jernaldergården kunnet opleve eksperimentel arkæologi – enten i løbet af jernalderdagene eller ved det årlige jernaldermarked. Således også i år, men denne gang kunne man se nogle af aktørerne iført kopier af jernalderens dragter. Tekstilkyndige Tove Lodal fra Heltborg fremkom med ideen til at sy forskellige rekonstruktioner, og førte selv nål og tråd. Mandsdragten blev en rekonstruktion af Thorsbjergdragten, som kan dateres til romersk jernalder. Dragten stammer fra Thorsbjergmosefundet i Sønderjylland og kan i dag ses på Gottorp Slot. Kvindedragten blev en rundvævet kjortellignende dragt, som kan anvendes på forskellige måder. For begge dragters vedkommende er de udført i uld – datidens lokale råvare. Dragterne er forsynet med brikvævede bånd ved kanter og linninger.

Vi har ikke bevarede dragter fra jernalderen i Thy, højst små stofstykker, som sidder på bagsiden af smykkenåle, men der er næppe tvivl om, at jernalderens thyboer har haft beklædning, som svarer til de rekonstruerede dragter. Om alt går vel, udvides garderoben i de kommende år.

Mange gæster

Heltborg Museum har været velbesøgt i årets løb – alene over 1000 gæster til jernaldermarkedet.

Ovenfor er kun beskrevet en lille del af de mange tiltag som året har budt på. Måske skulle Tage Andersens installation med hængebugsvin været nævnt – Billedskolens udstilling – de mange foredrag – jernudvindingsforsøgene – indkomne genstande – forespørgsler og rundvisninger, ja emnerne er talrige.

Til slut skal der lyde en stor tak til alle venner, frivillige, gæster og personale – som tilsammen gør museet levende og vedkommende.

Poul Brandt, Jens Jørgen Olesen og Tove Lodal i rekonstruerede jernalderdragter.

Sydthy Egnshistoriske Forening

Af Eigil T. Andersen, Grurup

Generalforsamlingen i 2006 blev afholdt mandag den 20. november på Limfjordscentret i Doverodde med deltagelse af ca. 65 medlemmer af Foreningen. Et flot fremmøde på et dejligt sted. Mange sognerepræsentanter var mødt op. Deres deltagelse er af stor betydning. Mest som en vigtig del af "netværket" i Foreningen, men også som værdsatte uddelere af årbogen til medlemmerne og kontaktpersoner mellem medlemmer og bestyrelsen for Foreningen. Vores "rødder", kan vi roligt kalde dem. Vi får mange meldinger tilbage om medlemmer, der er flyttet eller personer, der ønsker optagelse som nye medlemmer i Foreningen

Der blev som sædvanligt indledt med en fællessang, hvorefter der blev valgt en dirigent. Da Jens Jørgen Krogh ikke altid ønsker at være dirigent(!), foreslog bestyrelsen Villy Mardal som emne, og Villy Mardal valgtes og kunne konstatere generalforsamlingen lovligt indvarslet.

Eigil T. Andersen aflagde beretning for det forløbne år, fra generalforsamlingen på Thinghuskroen i Vestervig i november 2005 til efteråret 2006. Beretningen findes trykt i sidste års årbog. Herefter forelagde kasserer Hans Ejlersen regnskabet, der udviste en pengebeholdning ved årets slutning på kr. 90.770. Såvel beretning som regnskabet blev godkendt af forsamlingen uden kommentarer. Der var ikke indkommet forslag fra medlemmerne til behandling på generalforsamlingen. – På valg til bestyrelsen var Eigil Andersen og Uggi Larsen, der begge modtog genvalg og blev genvalgt uden modkandidater. Som suppleant til bestyrelsen nyvalgtes Rita Solveig Christensen, Bedsted. Som revisor genvalgtes Niels Rask Nielsen, Bedsted. Der var ingen, der ønskede ordet under "Eventuelt", der var sidste punkt på dagsordenen. Herefter kunne Villy Mardal afslutte generalforsamlingen med tak for god ro og orden.

Årbogen blev dernæst omdelt til de fremmødte medlemmer. Efter kaffen gav Leo Bjørnskov en grundig orientering om det fortsatte arbejde for at etablere Kulturcenter Thy, hvorefter han afsluttede aftenen med muntre fortællinger!

Ved et senere bestyrelsesmøde har bestyrelsen konstitueret sig. Der var ingen ønsker om ændringer i bestyrelsesarbejdet. Der var stor tilfredshed med, at Foreningen havde fået en ekstern kasserer, der som bekendt er Hans Ejlersen, da ingen i den nuværende bestyrelse for tiden mente at kunne påtage sig det krævende kassererjob. Bestyrelsen har vedtaget en stigning i medlemskontingentet, således at kontingentet for året 2008 og indtil videre er 120 kr.

Bestyrelsen har ved et møde i februar planlagt to udflugter. En sommerudflugt i august til Museumscenter Hanstholm, kombineret med en tur ud i den nu vedtagne Nationalpark Thy. Denne tur er afholdt lørdag den 25. august som en eftermiddags udflugt med deltagelse af ca. 30 personer. Man kan i den foreliggende årbog 2007 læse mere om udflugtens forløb. Den næste planlagte tur afholdes den første søndag i advent til Hjerl Hede, hvor der er mulighed for at se de gamle håndværk blive udført i de arbejdende værksteder.

Nationalpark Thy er nu vedtaget oprettet som den første nationalpark i Danmark. Nu skal rammerne så udformes, og der skal nedsættes en bestyrelse med lokal deltagelse og indflydelse. Flere løse rygter og forestillinger om Nationalparken vil blive sat på plads. Under forarbejdet er der fundet megen ny viden om området og dets historie; en vigtig del at formidle, når gæster skal have en god oplevelse i Nationalparken. Skudefart, redningsvæsen, kirker og gårde ødelagt af sandflugten, botaniske sjældenheder, sandflugtens dæmpning og meget andet. Vi tror på, at der kommer noget rigtig godt ud af oprettelsen, og

at det vil blive til gavn for både natur og mennesker.

Som formand for Foreningen er jeg medlem af bestyrelsen for Museet for Thy og Vester Hanherred og deltager i møder, ekskursioner, mv. Også Museet har mærket til den nye regionsdannelse, hvor man også indenfor museumsverdenen skal finde nye samarbejdspartnere. Museets virke er mangeartet, og indsatsen er imponerende, internt på Museet og dets afdelinger, men også den vigtige udadvendte information klarer personalet i fin stil.

Arbejdet med Årbog 2007 har stået på siden forsommeren, stadig med et redaktionsudvalg på fire personer, de samme som de sidste to år: Poul Martin Kjær, Villiam Mortensen, Eigil Andersen og Lisbeth Ejlersen.

Heltborg Museum har også i det sidste år haft flere gode udstillinger, hvor Museets håndværkere gør en flot indsats med opstilling og afvikling. Heldigvis resulterer det store arbejde også i et besøgsmæssigt tilfredsstillende resultat. Om en af udstillingerne kan nævnes, at Jytte Nielsen ved personlig kontakt med blomsterkunstneren Tage Andersen udvirkede, at denne arrangerede en flot udstilling af sin kunst den 18. marts. Udstillingen blev kaldt for "Hjem til Heltborg", da Tage Andersen stammer herfra. Tage Andersen fortalte om sit arbejde og operasangeren Jens-Christian Wandt foredrog danske sange på fremragende vis.

Der er mange udbydere af gode foredrag for tiden. De foreninger på egnen, som er sammen om foredragsrækken "Kend din Egn" på Heltborg Museum, har igen kunnet samle pæn tilslutning til foredragene.

Til slut vil jeg gerne på bestyrelsens vegne rette en tak til vore skribenter for deres bidrag til Årbogen. Også tak til personalet ved arkiverne i Thisted/Hurup, biblioteket og Museet for Thy og Vester Hanherred for godt samarbejde.

Parti fra Ørum Sø med bostedet omtalt som Marie og Kristian Mikkelsens gård i artiklen "Brevenes Historie". Senere Launy Mikkelsens gård.

Dagbog fra Lyngby under krigen (2)

Af Christian Madsen Nielsen (1924 - 1987)
Fortsat fra Årbog 2006 med introduktion af Knud M. Nielsen, Vestervig

Onsdag, den 21/4 1943.
Så er jeg altså hjemme igen, men desværre har jeg ikke fri Påskelørdag, så jeg må til Thisted denne dag, men jeg tager da hjem igen samme aften.

Torsdag, den 22/4 1943.
Det er dejligt at Påsken i år falder så bemærkelsesværdigt sent som tilfældet er, thi en Påske med koldt vejr og sne som sidste år, er der intet ved, men i dag har vejret været meget fint, og jeg håber rigtignok, det holder resten af påsken. Der var i aften bal i Jens Pedersens samlingsstue, og jeg kom først hjem kl. 3 om natten, men det er godt det er Langfredag i morgen, så man kan sove længe.

Fredag, den 23/4 1943.
Vejret har igen været fint, og jeg har været ved havet for at se på tyskernes pigtrådsspærringer, hvor der arbejdedes skønt det er Langfredag. Arbejdsmændene tjener rigtignok også 40 kr. på sådan en helligdag, men der er mange der forarges over deres gudløshed.

Jeg er nu parat til at tage til Thisted med 10 toget, da jeg skal arbejde i morgen, men jeg bliver dog ikke i Thisted i påsken.

Lørdag, den 24/4 1943.
Jeg er nu atter hjemme, og for første gang i mange år, var toget ikke overfyldt, da jeg rejste hjem, men der er jo også mange Thisted forretninger, der har haft lukket i dag.

Der har i aften været afholdt prøvevalg herude, og da far nægtede at lade sig genopstille, fik listen efter megen drøftelse følgende udseende: Nr. l Thorvald Iversen, nr. 2 Niels Sørensen og nr. 3 Viggo Kruse. Listen er upartisk. De konservative her i kommunen har opstillet følgende liste: Nr. l Carl Gravesen, nr. 2 Sognefoged Peter Pedersen, nr. 3 Chr. Kræmmer, Vilhelmsminde, nr. 4 Jens Kobberø og nr. 5 Niels Lykke. Desforuden er der tilført yderligere fire på listen, bl.a. Jens Hilligsøe og uddeler Vestergaard.

Søndag, den 25/4 1943.
Jeg har spillet mausel og "Djævel" hos Carls i nat sammen med Vilhelm Jørgensen, Erling, Carl og Magnus, som dog først kom fra Morup Mølle kl. 24 i en meget bedugget tilstand. Vi har spillet fra i aftes kl. 9 og nu er klokken over 4. Vi spillede først 40 øres mausel, og derefter 70 øres "djævel". Jeg tabte 7 kr. og Erling 13 kr. Aftenen før tabte Erling 48 kr. og aftenen før igen 38 kr.
Skønt klokken nu er halv fem er jeg dog ikke søvnig, men jeg er det nok i morgen, når jeg skal vågner, men man kan jo også sove til middag, da der jo heldigvis er en 2. Påskedag også.

Mandag, den 26/4 1943.
Atter i Thisted oven på en meget anstrengende rejse, da toget var så overfyldt, at det var yderst vanskeligt i det hele taget, at komme ind i toget for slet ikke at tale om kupeerne. Dertil kom så, at toget var en time forsinket, så nogen behagelig rejse har det ikke været.

Vejret har været dårligt både i går og i dag, så godt påskevejr fik vi desværre ikke, skønt påsken i år er faldet så sent, at den ikke falder så sent igen før i næste århundrede, så vidt jeg ved.

På stationen i Bedsted talte jeg med Chr. Nørgaard som oplyste, at Ulla nu er fuldstændig rask og ikke har fået men af påkørslen, da rygmarven er ubeskadiget.

Tirsdag, den 27/4 1943.
Håndværkerne er nu for alvor begyndt at rive ned og bygge op på lageret, så vi har et værre roderi for tiden.

Der er i påsken begået indbrud på Kolonial Importen, hvor der er blevet stjålet 700 kg. sukker, som er kørt bort i en lastbil. Også andre steder i Thisted har der været tyve på færde i påsken. Man har endnu ikke fundet den morder, der forleden dræbte den 17 årige gravide pige i Nordsjælland. Teoretisk set er en karl på gården morderen, da han er udlagt som fader til det barn hun ventede sig, men karlen synes at have sit alibi i orden. Jeg er dog ikke i tvivl om, at politiet er i stand til at finde morderen.

En kvinde fra Østerild blev i dag dræbt ved kollision med en lastbil fra Thisted. Chaufføren var dog uden skyld, da den dræbte svingede lige ud foran bilen.

Jeg har i aften set filmen "Alle mand på dæk", som er en af de bedste danske film, jeg længe har set. Bedst synes jeg Hans Kurt spillede, men Gull Maj Norin og den nyopdukkede stjerne Gjerd Gjerding spillede også fortræffeligt, for ikke at glemme Maria Garland, der også spillede sin rolle godt.

Det skal blive dejligt at komme i seng nu, thi jeg er træt af de sidste nætters kortspil.

Onsdag, den 28/4 1943.
Far har i dag været i Thisted, og jeg har været sammen med ham hele aftenen. Det meste af aftenen har vi været på den nye restaurant "Markedshallen", hvor vi nød en del genstande og fik tjeneren lokket til at servere to øl til hver. Da der er musik hver aften af tre smukke uniformerede damer, og da restauranten er pæn og hyggelig, er der næsten fuldt hus hver aften. Fra Markedshallen gik vi op på hotel Royal, hvor repræsentant Nymark fra chokoladefabrikken "Elvirasminde" befandt sig, og sammen med ham fik vi øl og kaffe. Lige da jeg var kommet ud fra "Royal" blev der blæst luftalarm. Jeg gik dog ikke i beskyttelsesrum, men gik lidt omkring i byen og var ude ad Dragsbæk til for at iagttage den voldsomme skydning ved kysten. Lidt efter at jeg var kommet hjem, kom afblæsningen.

Torsdag, den 29/4 1943.
Jeg har i aften hjulpet med at flytte chefens lager og har således arbejdet til kl. 21.30, og da vi skal hjælpe til med flytningen i morgen igen og endvidere begynde på lageret kl. 6.30, bliver det en meget lang arbejdsdag.

Mordet i Nordsjælland er nu opklaret, idet en tjenestekarl har tilstået at have myrdet pigen, som han havde besvangret.

Fredag, 30/4 1943.
Vi har stadig meget travlt med flytningen og begynder i morgen tidlig kl. 6.30. Jeg har fået udbetalt min løn i dag, 150 kr.

Jeg har i aften set den meget dårlige film "Vi kunne have det så rart" med Bodil Kjær i hovedrollen. De fleste synes filmen er god, men jeg synes det var en kedelig film, hvor børn næsten spillede hovedrollen.

Lørdag, den 1/5 1943.
Der er i dag stort liv i byen, da der jo er mange der flytter.

Jeg fik i aften en pakke god gammeldags tobak af chefen, da jeg hjalp til med at flytte efter lukketid.

Søndag, den 2/5 1943.
I modsætning til tidligere har der kun været få besøgende fra oplandet i dag, skønt det er majdag, og grunden er, at de fleste forretninger har lukket.

Jeg har dog truffet flere bekendte, bl.a. Chr. Skovsted og Vilhelm Larsen, der er i lære i Klim Brugsforening. Sammen med Chr. Skovsted og den karl han tjener sammen med, var jeg på adskillige beværtninger, og vi fik mange øl og genstande samt smørrebrød. Skovsted blev lettere beruset.

Mandag, den 3/5 1943.
Vi har i dag arbejdet fra 6.30 morgen til 6.30 aften, så man får lært hvad det vil sige at arbejde, thi der arbejdes ustandseligt uden et minuts hvile.

Der blev i går kun indsat 4 personer i arresten for beruselse.

Bliver vejret ved at være lige varmt og sommerligt tror jeg, at jeg vil ud at bade på søndag.

I Tunis fortsætter det blodige tovtrækkeri, som hver dag kræver store ofre.

Tirsdag, den 4/5 1943
Atter en tolv timers arbejdsdag med uafbrudt arbejde. Jeg er lidt forkølet, så jeg agter mig i seng allerede nu kl. 21, skønt vejret er godt. I morgen bliver det spændende at se, hvordan det går med byrådsvalget. De konservative vil nemlig prøve at generobre flertallet fra socialisterne, men desværre tror jeg ikke det lykkes.

Den unge mand, Samuel Pedersen fra Vorupør, som jeg har delt værelse med siden jeg kom her rejste i aften, da han skal hjem for der at arbejde ved molen, og derefter starte på Nørre Nissum seminarium. Jeg har nu opgivet at blive lærer, da handelen nu har hele min interesse, og da lærergerningen, særlig under de nuværende forhold, ikke er særlig godt lønnet.

Onsdag, den 5/5 1943.
Valgdagen er blevet markeret på festlig måde, idet byen har været flagsmykket og byorkestret i morges drog spillende gennem gaderne, og i middagspausen gav de koncert på rådhuspladsen. Resultatet er endnu ukendt.

Ved folketingsvalget på Færøerne fik nationalpartiet flertal, men de dansksindede er dog i overtal.

Torsdag, den 6/5 1943.
Socialdemokraterne mistede atter flertallet i byrådet, idet de fik 7 mandater medens de konservative fik 6 og venstre 2. Socialisterne gik tilbage næsten over alt, og mistede flertallet i flere byer bl.a. i Ålborg og Nørresundby. I alt gik de 43 tilbage medens de konservative gik 44 frem. Derhjemme i Hvidbjerg v. Å, Lodbjerg kommune fik venstre 4, de konservative 2, socialdemokraterne 1 og Lyngby 1, nemlig Thorvald Iversen. Niels Sørensen nåede altså ikke at blive genvalgt. Valget blev et meget glædeligt resultat for de konservative, som efter min mening også er det sundeste og mest danske af alle partier.

Fredag, den 7/5 1943.
I dag begyndte vi til normal tid på lageret, og det var dejligt igen at kunne sove til kl. 7, men i morgen skal vi atter møde tidligt.

Den svenske ubåd, "Ulven", er nu fundet, og Thisted Amts Tidende meddeler, at den synske mands forudsigelse var rigtig.

Der er i den sidste tid sket endnu et par mord her i landet. En tysk patrulje har skudt en dansker, der stjal tømmer fra en tysk lagerplads.

Lørdag, den 8/5 1943.
Tunis og Bizierte er faldet, idet henholdsvis engelske og amerikanske styrker efter umådelig vilde og hårde slag er trængt ind i byerne. Tysker holder nu en lille halvø, men har ingen chancer for at undslippe, da de allierede både behersker vandet og luften.

En tysk krigsret har dømt en dansk kommunist til døden for sabotage, og dømt to andre kommunister til livsvarigt fængsel for samme forseelse. Den danske kommunist er efter indtrængende henvendelse fra statsministeriet blevet benådet, og dommen er omstødt til livsvarigt fængsel. Straffen skal afsones i tysk fængsel.

Der er i Odense indtruffet det sjældne, at en kone har født siamesiske tvillinger, som dog døde straks efter fødselen.

Søndag, den 9/5 1943.
Jeg har i dag set 2 film, nemlig det 5 år gamle danske lystspil "Kidnappet", og Alice Babs filmen "Vi kommer med musik". Jeg traf i dag Karen Berthelsen og hendes mand, der var på besøg her i Thisted.

Desværre har vejret ikke været særlig godt i dag, så jeg har været afskåret fra at komme ud at bade.

Mandag, den 10/5 1943.
Vejret er slået om og er blevet gråt og kedeligt med regn og kølighed.

Aksetroppernes modstand i Tunis er nu næsten brudt helt sammen.

Den ondartede sædelighedsforbryder fra København har nu tilstået, og mange andre sædelighedsforbrydere er blevet fængslet og har tilstået.

Jeg traf i dag mekaniker Fink fra Svankær, der var her i Thisted sammen med Jens Back.

Tirsdag, den 11/5 1943.
Gennem telefonen har jeg talt med min mor,

der fortalte at Knud og Esther i søndags blev kørt på sygehuset i ambulance, da de var angrebet af skarlagensfeber.

Den ny bager forbundter, jeg deler værelse sammen med, er meget fåmælt, men er i øvrigt en flink ung mand.

Onsdag, den 12/5 1943.
Der kæmpes nu med bajonetter i Tunis, hvor aksens troppecenter er indesluttede. Der befinder sig egentlig mange tyske kvinder her i byen, og enkelte af dem er uniformerede.

Af aviserne ser jeg, at den skriftlige eksamen på Hvidbjerg Realskole er begyndt. Det er således nu snart to år siden jeg tog eksamen, og jeg mindes eksamenstidens egen spændende atmosfære.

Torsdag, den 13/5 1943.
Modstanden i Tunis er nu fuldstændig hørt op, og general von A(ulæseligt) er blevet taget til fange sammen med 130.000 soldater.

Fredag, den 14/5 1943.
Sommeren er nu kommet til Danmark, og temperaturen ligger over 20 grader i skyggen hele landet over, ja København havde endda 26 graders varme, mens temperaturen her i Thisted var på 22 grader.

Lørdag, den 15/5 1943.
Der har i aften været afholdt en omfattende luftværnsøvelse her i Thisted.

En del af befolkningen evakueredes og såvel brandsprøjte som ambulance var i aktion.

Søndag, den 16/5 1943.
Vejret har i dag været lidt køligere en de sidste par dage, så jeg besluttede at lade være med at bade.

Da der nu er kommet endnu en bagersvend, er jeg flyttet ud på gangen. Det er jo ikke særlig hyggeligt, men det kan da gå an om sommeren.

Cirkus Robert Danica? gæster for tiden byen, men jeg tror ikke der er særlig meget ved programmet, skønt kæmpen Ursus viser mange fantastiske kraftpræstationer.

Jeg har de sidste par aftner set to film, nemlig den svenske film "En kvinde om bord" og den gamle danske Fy og Bi film "Han, hun og Hamlet", hvor Marguerite Viby spillede med.

Kraftfænomenet Ursus spiser på KFUM, og da han har vist os nogle fantastiske præstationer, behøver jeg ikke at komme i cirkus. Vi fik ham til at rive den tykke telefonbog over på langs og tværs. Dernæst løftede han med én arm en høj og tung mand, der sad på en stol, op på bordet. Han lagde derefter overarmen på bordet og holdt underarmen stiv lodret i luften. Den stærkeste af os skulle prøve at bøje underarmen mod bordpladen, og da han masede med at bøje den ned spurgte Ursus "Er du begyndt". Han bøjede også en krone mellem tænderne, og lavede mange andre numre. Det er løjerligt at høre ham tale, da han jo er islænding og taler med accent. Han er ikke særlig høj (175 cm.), men har en flot holdning og en enestående skuldervidde.

Jeg så i aften den franske film "Tågernes kaj", hvori Jean Gabin spillede hovedrollen.

Mandag, den 17/5 1943.
De første dødsfald som følge af sommeren indtraf i går i København, hvor en gammel dame døde af solstik. Vejret er nu blevet køligere, men koldt er det ikke.

En af byens kendte borgere, musikhandler Einer Christensen er pludselig død på Vejlefjord Sanatorium kun 37 år gammel. Hans musikforretning er en af provinsens største.

Gårdejer. og sognerådsmedlem Nic. Haagaard, Ørumby har mistet sin datter, Elna, der er død af tuberkulose, kun 23 år gammel.

De engelske og amerikanske luftangreb på Tyskland antager nu et hidtil ukendt omfang, og hver døgn dræbes masser af civile.

Tirsdag, den 18/5 1943.
Engelske bombemaskiner har ødelagt store floddæmninger. De forårsagede oversvømmelser, har kostet mange mennesker livet, meddeler den tyske radio.

Efter at kongen nu har overtaget regeringen, har han holdt en tale og opfordret til ro og besindighed, idet han hentydede til den senere tids sabotagehandlinger, hvor der i det ene

tilfælde blev skudt på sabotørerne samt fabriksvagterne og derved såredes to livsfarligt. Senere udvekslede de skud med politiet, og herunder blev en af sabotørerne dræbt. Hans tre kammerater tog ham med i en pram, hvorefter de gik i land i Skov?, men politiet indkredsede dem og fængslede dem.

De 2 bagersvende jeg bor side om side med er 2 herlige gutter, som jeg kommer godt ud af det med. Den nye svend, som jeg ikke ser meget til, spiser på KFUM, og det samme gør den ældste svend, der er 25 år gammel.

Onsdag, den 19/5 1943.
Højsommeren må nu siges at være sat ind, da vejret fremdeles er varmt og stille. I aften viste termometeret 20 grader i skyggen så sent som kl. 19.

Hvis sommervejret holder, vil jeg ud at bade når jeg kommer hjem. Jeg har været så heldig at få lørdag fri, så jeg får jo en hel lille ferie ud af det, det bliver også dejligt, for vi har fremdeles travlt, og skal begynde kl. 7 i morgen tidlig.

Jeg lejede i aftes et uhyggeligt mørkt og fugtigt værelse hos en enkefru Christensen på Møllevej, men netop i dag ringede fru Mølgaard og tilbød mig et værelse. Jeg tog straks mod tilbudet og afbestilte det andet.

I disse dage har der været afholdt et stort møde på Skamlingsbanken til minde om, at P. Hjort Lorenzen som for 100 år siden ved et møde der, fik overrakt et sølvfad med inskriptionen "Han talte dansk, og han vedblev at tale dansk."

Hundrede år er gået siden den tid, og i dag har vi mere end nogensinde lyst til at vise arvefjenden, at vi taler dansk og vedbliver at tale dansk.

Torsdag, den 20/5 1943.
Så er jeg atter hjemme, og hvor var det en varm rejse, men vejret er også ualmindelig varmt og smukt. Da jeg kørte fra Bedsted ved 8 tiden om aftenen, var det endnu så varmt, at man kunne svede ved at stå stille ude i det fri. Far og mor kom i aften fra Aarhus, og vi har i de tre dage de har været væk, haft Chr. Nørgaard til at hjælpe vor nye kommis, der ikke er meget bevendt skønt han er 29 år gammel. Chr. Nørgaard er nu blevet kreaturhandler, skønt han kun er 19 år gammel, men handelen ligger ham i blodet.

Far fik i Aarhus en ny frakke og en guldring til over 100 kr. og et par guld manchetknapper til 75 kr. Mor og Signe fik også en dyr guldring hver, men det er heller ikke uklogt, at sætte pengene i værdigenstande, som man ved ikke bliver værdiløse.

Fredag, den 21/5 1943.
For første gang i år har jeg taget solbad og været ude at bade. Jeg badede alene i Besolevande, og vandet var ret varmt.

Chr. Nørgaard tog hjem lige over middag, da hans brødre var på besøg. Jeg har i aften vundet lidt i kortspil, idet jeg spillede "Djævel" med bedstefar og Erling.

Nu håber jeg, at vejret vil blive lige så godt de kommende dage som denne Store Bededag, så jeg kan holde badningen ved lige.

Lørdag, den 22/5 1943.
Igen i dag var jeg i vandet, men vejret var også fuldt ud så varmt som i går. I formiddags var jeg i Vestervig, hvor jeg besøgte Esther og Knud, der ligger på sygehuset af skarlagensfeber. Fra Vestervig tog jeg til Bedsted og Morup Mølle, hvor jeg havde forskellige ærinder at udrette. Jeg byttede mig således til 8 smørmærker, for cigaretter.

Søndag, den 23/5 1943.
Vejret har i dag været fugtigt med regn, så jeg har ikke været i vandet.

Erling og Jens fulgte med mig til Morup Mølle, hvor vi fik 3 øl, 3 snaps, 1 solbærrom og 1 genever hver, inden jeg cyklede videre til Bedsted. Jeg punkterede inden vi nåede Svankær, men vi kom dog om ved det ved at køre to på én cykel.

På kroen i Morup Mølle traf vi Chr. Nørgaard, der var sammen med Grethe Mikkelsen og en pige fra Jelling.

Mandag, den 24. maj 1943.
I dag er jeg så flyttet ned til Mølgaard, og hvor

er det dejligt igen at have sit eget værelse, også selvom det er lille.

Jeg vil nu til at lære at skrive på maskine, og har besluttet at øve mig en time hver aften, så jeg håber at have lidt færdighed i maskinskrivning inden Pinsen.

Tirsdag, den 25/5 1943.
For første gang i den tid jeg har været her i Thisted, er vi nu ved at være godt med på lageret, men det varer sikkert ikke længere end til i overmorgen når Kokholm kommer med Thyholm ordrerne. De danske ofre fra bombeangrebet på Flensborg blev begravet i går under stor deltagelse fra hele Sydslesvig. I alt omkom der 24 af det danske mindretal, og der gives nu bidrag over hele landet til lindring af nøden blandt de bomberamte danske.

En karl på Skive egnen blev i går dræbt af lynet, da han gik på marken og harvede.

Onsdag, den 26/5 1943.
Da jeg bor lige ved siden af Mølgaards søn Poul, har jeg god lejlighed til at høre radio, idet han har en ny radio. Vi hører da også den engelske presse så tit den udsendes.

Skønt det i dag har været meget varmt, har jeg ikke været i vandet.

Torsdag, den 27/5 1943.
Der er nu indtrådt en slags stilhed i krigen til lands, idet kampene på østfronten indskrænker sig til stillingskrig, og slaget i Tunis jo er afgjort. Luftkrigen raser derimod som aldrig før, og Tysklands og Italiens byer bombes uafbrudt, men man kan ikke have det mindste ondt af de forhadte nazister og fascister. Englænderne bombarderer også med god samvittighed, thi da tyskerne havde luftherredømmet i vinteren 1940-41, gjorde de hvad de kunne for navnlig at ødelægge London.

Skønt det i dag ikke har været så varmt som i går, har temperaturen dog været oppe på 25 gr. i skyggen.

Jeg prøver at lære maskinskrivning efter 10 finger blindskrift systemet, og jeg må indrømme, at der skal energi til, hvis man skal lære sig selv at skrive ordentlig.

Fredag, den 28/5 1943.
Det gode vejr holder sig stadig, og næste søndag bliver sikkert en stor badesøndag, dersom varmen og solskinnet fortsætter.

Henry Fords ældste søn, Edel Ford, er død efter en maveoperation, 50 år gammel.

Udenrigsminister Eden erklærede i går, at luftbombardementerne af Tyskland og Italien vil blive fortsat til den bitre ende.

Lørdag, den 29/5 1943.
Jeg har nu fået bestemt min ferie, så den falder i den sidste uge af juli, men jeg ved endnu ikke hvordan jeg vil tilbringe den. Dersom jeg kan låne Chr. Leeds telt, tænker jeg dog jeg tager på cykeltur med Robert Iversen og Chr. Nørgaard ligesom sidste år.

Det har i dag regnet lidt, og luften er blevet kølig, men koldt er det ikke.

Søndag, den 30/5 1943.
Vejret er igen blevet godt, og der er en masse mennesker i Holstebro for at se mellemrækkeholdet spille oprykningskamp mod Ikast.

Endvidere har jeg set Chr. Langballe og Chr. Fogh samt deres koner.

I aften har jeg set to film, nemlig den gode gamle danske film "Panserbasse" samt den spændende tyske film "affæren Dr. Crippen".

Mandag, den 31/5 1943.
Skønt solen ikke har vist sig i dag, har temperaturen ligget på 20 gr., men badevejr er det ikke. Under en revolverduel er en sabotør blevet dræbt, og en sabotagevagt er nu død af de skudsår, han fik for nogle dage siden.

Onsdag, den 2/6 1943.
Vi har i dag haft årets første tordenvejr på disse kanter, men jeg tror heldigvis ikke lynet har slået ned nogen steder.

Det er vel nok dejligt, at det er Kristi Himmelfartsdag i morgen, så man kan sove længe, men jeg håber rigtignok, det bliver badevejr i morgen.

Torsdag, den 3/6 1943.
Det tordnede i dag kraftigt.

Jeg så i aften filmen "Laila", den var virkelig god og spændende, men til tider så sentimental, at man væmmedes ved det.

Så gik denne Kristi Himmelfartsdag, og der er egentlig kun en arbejdsdag til i denne uge, da vi jo lukker kl. 12 Grundlovsdag.

Fredag, den 4/6 1943.
Der er atter omkommet et par Thyboer ved krigsforlis.

Vor lagerforvalter søger nu plads som uddeler i Sperring, og får han pladsen, så er vi skidt kørende, da en af vore kontordamer rejser til den 15.

Vinden er nu i vest, men vi har da solskin, selvom vejret ikke er så sommeragtig, som det har været den sidste månedstid.

Lørdag, den 5/6 1943.
I anledning af Grundlovsdag lukkede forretningen kl. 12, hvorefter jeg lånte en af vore cykler på lageret, og tog til Vildsund, hvor der det dårlige vejr til trods var forsamlet mange mennesker.

Jeg traf straks mange bekendte, bl. a. Verner Lauridsen, som jeg beså pelsdyrfarmen sammen med. Derefter traf jeg Chr. Nørgaard og lærer Nordentoft, og lidt senere Robert Iversen. Vi spiste smørrebrød sammen på Strandhotellet, og jeg overraskede dem alle ved at byde dem en "Blå North States" cigaret. Senere hen på aftenen tog jeg til Thisted sammen med Robert

Mandag, den 7/6 1943.
Jeg stod op kl. 5 i morges, og cyklede kl. 6, men da jeg kørte forkert og kom over Vorupør og Hundborg, var jeg først i Thisted godt halv ni, og da jeg skulle have skiftet tøj, mødte jeg først på lageret kl. 9, men lagerforvalteren grinede bare af, at jeg kom for sent.

Tirsdag, den 8/6 1943.
Årets, så vidt jeg ved, første badeulykke skete i går, idet en karl fra Sønderjylland druknede under badning. Antallet af badeulykker er dog på grund af oplysningsarbejde gået stærkt tilbage, da der nu kun drukner ca. 40 mennesker under badning om sommeren, mod over 70 for 10 år siden.

Onsdag, den 9/6 1943.
Oven på de sidste dages regnvejr, har vi igen fået varme og det eftertrykkeligt. Termometeret viser nemlig 26 gr. i skyggen.

Torsdag, den 10/6 1943.
Igen i dag har vejret været varmt og strålende, og jeg var for første gang i vandet i Thisted. Jeg badede sammen med vores bydreng fra badehuset i Dragsbæk, og vandet var enestående varmt. Thistedboerne plejer ellers at bade ved Simons Bakker, men terrænet der har tyskerne taget i besiddelse.

Fredag, den 11/6 1943.
Igen en strålende varm højsommerdag, hvor jeg igen benyttede lejligheden til at gå i vandet, som var meget varmt.

Jeg har i aften set den tyske krigsfilm "Kurs stik vest".

Søndag, den 13/6 1943.
Det ser ud til at pinsevejret skal blive godt, og ubestrideligt er det, at vejret i dag har været ualmindelig godt. Jeg var ude at bade sammen med Signe, Eva og en montør, der arbejder for tyskerne. Da fiskerne i går tog på havet, faldt Laurids Iversen overbord, og kunne ikke komme op i prammen igen. Therkild Iversen som stod på stranden, kastede resolut tøjet, og svømmede ud til prammen, men forinden var Laurids blevet bjerget af en anden pram, der kom roende. Jeg blev i aften pludselig syg, mens vi sad hos bedstefar og spillede kort. Jeg opdagede dog snart, at jeg havde mavekneb, og skønt jeg ikke har et ildebefindende længere, skal jeg dog på WC ustandselig. Jeg er nu godt søvnig, men det er godt, der er noget der hedder 2. Pinsedag.

Mandag, den 14/6 1943.
Bedstefar fylder i dag 75 år, og har været genstand for stor opmærksomhed.

Jeg har i dag været til fodboldkamp i Svankær, hvor tyskerne fra Lyngby vandt en al for

stor sejr over et kombineret hold fra Svankær. Sejren var på 13 - 0, men var altså alt for stor om end fortjent. Gerhard Worm var så uheldig at brække underarmen under kampen, men det var dog ikke tyskernes skyld, de spillede nemlig humant og ikke nær så råt som Svankær.

Erling, Sigfred og Magnus var i aften i Morup Mølle og var ovenud fulde, da de kom hjem.

Jeg tager ikke til Thisted i aften, men venter og tager med halv ni toget i morgen formiddag.

Tirsdag, den 15/6 1943.
Valdemarsdag - genforeningsdag. Flagene vajer overalt fra offentlige og private bygninger.

De allierede har nu erobret 3 italienske småøer.

Der skete i pinsen 6 badeulykker, der alle havde døden til følge. Jeg så i aften den meget morsomme danske film "Baby på eventyr."

Der er i den sidste tid sket endnu et par mord her i landet.

Onsdag, den 16/6 1943
Den svenske konge fylder i dag 85 år og har været genstand for en overvældende opmærksomhed.
Jeg så i aften filmen "Lykken kommer" som dog ikke var særlig morsom eller spændende.

Torsdag, den 17/6 1943.
Vejret er nu blevet dårligt med blæst og køligh ed.

KFUM pensionatet er blevet tilmeldt firmaturneringen i idrætsugen, og der trænes i aften. Jeg har dog ikke været med til træningen.

For første gang siden jeg kom ind i firmaet har vi måttet være opfindsomme for at få noget at lave, da vi nu er godt foran.

Fredag, den 18/6 1943
Chefen vendte i dag tilbage fra København.

Vejret er i dag lidt bedre, men jeg har dog ikke været i vandet. Jordbærsæsonen er nu sat ind, og prisen er faldet til l ½ kr. pr. pund.

Lørdag, den 19/6 1943.
Da den unge mand fra Vangså, der bor her ved siden af mig ville give biografbillet, fordi jeg har maskinskrevet noget for ham, var jeg igen i aften i Royal Teateret for at se "Baby på Eventyr", som er en af de morsomste danske film jeg endnu har set.

Søndag, den 20/6 1943.
Danmark vandt landskampen mod Sverige 3 - 2, og begejstringen over denne uventede sejr var endeløs.

Idrætsugen i Thisted indledtes i dag, og Niels Buck gav opvisning med sit elitehold, der fuldstændig forbløffede publikum. Jeg traf i dag 2 af mine gamle realskolekammerater, Christoffer Lyngs og Holger Graugaard.

Mandag, den 21/6 1943.
Svenskeren Gunder Høg vandt overbevisende over amerikaneren Rice, som han mødte i New York.

Igen i aften var jeg på stadion, hvor der bl.a. var nogle gode boksekampe.

Den lokale cirkus "Top Hat" så jeg i aftes, og det var det værste skidt, jeg længe har set.

Desværre er min pen gået i stykker, så jeg skriver dårligt.

Tirsdag, den 22/6 1943.
Jeg var atter på stadion, hvor Danmarks løberelite konkurrerede. Harry Seifert vandt under stor jubel 5 km. løbet på godt 14 min. Aksel Pedersen, Nykøbing vandt 1500 m. løbet. Der var over 5000 tilskuere på stadion.

Onsdag, den 23/6 1943.
Set. Hans aften, men ikke med afbrænding af bål til hen på morgenstunden, som før krigen, og dog, denne Sct. Hans aften blev meget fornøjelig for mig, da kampen mellem byrådet og byens største skatteydere blev et komisk skue, men jeg ville hellere have været med til en rigtig gammeldags Sct. Hans fest med bål, øl og dans til langt op på formiddagen. Jeg har dog aldrig rigtig taget del i en sådan fest, da jeg jo kun var 15 år, da tyskerne besatte landet for over 3 år siden.

Resultatet af kampen blev, at de to hold spillede lige op 1-1.

Torsdag, den 24/6 1943.
Vejret har den sidste tid været temmelig ensartet med gråvejr om formiddagen og solskin om eftermiddagen, men sommervejr er det ikke.

Vi har nu fået en kontordame, som foreløbig dog kun er på prøve.

Fredag, den 25/6 1943.
De voldsomme luftangreb mod Tyskland antager nu enormt omfang, og på østfronten har russerne flere steder gennembrudt de tyske linier under blodige artilleridueller og infanterikampe, hvor der er blevet kæmpet mand mod mand med bajonetter.

Lørdag, den 26/6 1943.
Hele dagen har det været meget varmt, og vejret er ualmindeligt lyst, men solen går også først ned kl. 10 og står op kl. 04 så det er således næsten aldrig mørkt på denne årstid, og nu kl. halv 1 er det så lyst, så man kan se langt, langt omkring og færdes overalt uden kunstig lys.

Vor lagerforvalter gik i dag kl. 16, men jeg arbejdede til kl. 19, og fik en pakke rigtig tobak af chefen derfor.

Søndag, den 27/6 1943.
Idrætsugen sluttede i aften på en smuk måde, idet der efter borgmester Bjerregaards afslutningstale blev sunget nationale sange, hvorefter der fremvistes et tableau. Fem piger hver iført et af de nordiske landes flag, kom en efter en frem, og fremsagde et vers om det nordiske land, hvis fane de bar, og efter at have fremsagt dette vers, sang forsamlingen det vedkommende lands nationalsang. Til slut fremsagde alle 5 piger et vers om norden, og forsamlingen sang "Høje nord". Der sluttedes derefter med "Der er et yndigt land".

Ved den spændende fodboldkamp mellem Vejle divisionshold og TIKs mesterskabshold, vandt Vejle fortjent med 4 - 2, lige akkurat hvad jeg havde tippet, men jeg fik selvfølgelig ikke afleveret tipskuponen.

Et udvalgt hold fra Nordthy og TIKs A holdspillere endte uafgjort 1-1. Største parten af Nordthy holdets spillere var fra Vorupør, og jeg traf Svend og Niels Grønkjær. Svend spillede med, og fejede ustandselig Thisted spillerne til side, men han målte også 188 cm. på sessionen, og er meget kraftig. Da han skulle konfirmeres var han dog så lille, at han ikke kunne få færdigsyet tøj, men da han så begyndte at vokse i 15-16 års alderen gik det så hurtigt, at han måtte på sygehuset.

Jeg var for resten også ganske lille indtil jeg fyldte 16 år, men nu har jeg garderhøjde, men er heldigvis hverken ranglet eller opløben, men tværtimod kraftig. Min bedstefar havde det på samme måde, han var ligeledes meget lille indtil han blev 16 år, og da han allerede som 18 årig var på session, blev han taget til gardist. Dette var han dog meget ked af, men han kunne intet ændre derved, da der dengang ikke blev spurgt om, hvad man helst ville være. Hans husbond Thøger Sørensen, kaldet Thøger konge der bestred et utal af tillidshverv og havde en enestående myndighed, fik det dog lavet sådan, at han blev marinesoldat, og under tjenesten blev han udtaget til at sejle til Vestindien med et af orlogsskibene. Han kom dog ikke med, da han var så dum at melde sig syg sammen med en bekendt fra Agger (Poul Thøgersen), da de troede rejsen ville vare meget længe. Skibslægen kunne dog nok se, at de intet fejlede, men da der var nok mandskab, der gerne ville med, lod han dem gerne blive fri, men den dag i dag fortryder min bedstefar, at han ikke tog med.

Mandag, den 28/6 1943.
Igen en varm højsommerdag, men da jeg atter arbejdede til kl. 19, havde jeg ikke tid til at bade, for jeg bryder mig ikke om at bade lige efter at jeg har spist. Kl. 13 kommer der et tog med københavnske feriebørn her til Thisted, og også Mølgaards får et feriebarn.

Tirsdag, den 29/6 1943.
Vejret har atter været godt, men jeg fik ikke tid til at bade. Jeg traf i dag Arne R. Overgaards repræsentant, som var ansat hos Kokholm i 1936, og også han var dengang utilfreds med forholdene og især med Thomsen, der dengang var i lære. Han satte ham dog tit på plads, så

han forstod, at han ikke tålte hans indblanding. Jeg har dog intet at klage på Thomsen over, men nu er jeg jo også meget større end ham, og skaffer ham tit cigaretter. At størrelsen har noget at sige er jeg overbevist om, thi bydrengen hundser han tit med, enten der er grund dertil eller ej.

Det skal blive dejligt når bydrengen kommer tilbage fra ferie, så man igen kan blive fri for at køre med varecykel. Det er dog min egen skyld jeg kom til det, da chefen spurgte mig, om jeg havde noget imod det. Jeg svarede da enfoldigt "nej" da jeg syntes det kunne være interessant til en afveksling. Nu er jeg ked af det, men der er jo den fordel ved det, at jeg får lært at kende Thisted ud og ind.

Jeg traf i går Laurids Mikkelsen fra Svankær, der for tiden arbejder her i Thisted hos en vognmand. Han havde været på ferien på Sjælland og havde taget arbejde på hjemvejen, så han nu var havnet her, og noget af en eventyrer er han jo. Sidste år var han således i Tyskland.

Der er nu en mærkelig stilhed i krigsbegivenhederne, kun luftkrigen raser voldsomt, og på østfronten føres nu en typisk stillingskrig.

Onsdag, den 30/6 1943.
Igen en varm højsommerdag.

Skuespiller Carlo Wieth styrtede på cyklen i dag ved halv tre tiden, han døde, ramt af en hjertelammelse. Han blev kun 57 år gammel og blev for en måned siden valgt til formand for skuespillerforbundet. Han spillede for et stykke tid siden hovedrollen i "Vi kunne ha det så rart". I aften så jeg hans søn, Mogens Wieth, i "En herre i kjole og hvidt".

Der sker nu af og til badeulykker rundt om i landet.

Torsdag, den 1/7 1943.
Vejret har igen været godt og varmt, om end knap så godt som i går.

Vor kontordame Frk. Sørensen er nu rejst, men vi har jo allerede fået en anden, der også hedder frk. Sørensen.

Fredag, den 2/7 1943.
Jeg har i dag fået min skattebillet, der lyder på 9,80 i alt. Det er jo en latterlig lille skat, men den bliver nok større med årene. Jeg har dog 1043 kr. i Morup Mølle sparekasse allerede, skønt jeg ikke er udlært og kun er 18 år, men jeg har også sat penge i sparekassen siden jeg var 10 år gammel. Det kan selvfølgelig ikke blive til noget nu, da jeg kun får 150 kr. i måneden, og dermed skal betale kost og logi. For kosten giver jeg 100 kr. men da jeg er hjemme på de fleste helligdage og enkelte søndage, kan jeg regne med, at jeg gennemsnitlig giver 90 kr. for kosten om måneden, og det er uhørt billig, da den normale pris er 150 kr., men KFUMs pensionat er jo heller ikke baseret på at skulle give overskud, men kun på at få det til at løbe rundt. For værelset giver jeg 24 kr. i måneden, men jeg får tit en skilling af bedstefar og far, og da jeg kom hertil, havde jeg 125 kr., men da jeg betaler kosten en måned forud, er der jo bundet 100 kr. der, og dem har jeg jo så, når jeg rejser herfra.

Lørdag, den 3/7 1943.
Efter en behagelig cykeltur nåede jeg i aften hjem ved 10 tiden. Før jeg tog hjem, traf jeg bedstefar og Vilhelm Jørgensen i Thisted.

Nu vil jeg håbe, at vejret bliver godt i morgen, så jeg kan komme ud at bade.

Søndag, den 4/7 1943.
Jeg har i dag haft en dejlig og meget lang dag, og kl. er nu 03. De sidste 4 timer, har jeg spillet kort hos bedstefar, mens vi sad ved spillet kom Jens Krogh.

Lyngbys ældste, Maren Pedersen fyldte forleden 88 år, og Lyngbys ældste mand, Peter Krogh, fylder 80 år i dag.

Da vejret i dag har været dårligt, venter jeg med at cykle til Thisted til i morgen.

Mandag, den 5/7 1943.
Vor ny lagerforvalter, der kommer fra Randers, kom i dag, og skal nu sættes ind i sagerne. Han hedder Gai, og gør indtryk af at være flink, men hvordan han ellers er, ved man jo ikke.

Tirsdag, den 6/7 1943.
Der var i aftes slagsmål i Nørre Alle, og da de

to slagsbrødre vendte sig mod betjenten, der prøvede at skille dem ad, sprang Gai til og slog dem i jorden. Han har nemlig bokset i to år, så jeg tror, at jeg ingen chancer har for at klare mig imod ham, hvis vi skulle blive uvenner, men jeg tror nok, at vi kommer ud af det med hinanden.

Onsdag, den 7/7 1943.
Heller ikke i dag har vejret været særlig godt, og i aften har vi haft tordenbyger med hagl og voldsomme regnskyl. Jeg traf i går Signe, Eva, Jens og Poul, de skulle til Løkken for at feriere.

Torsdag, den 8/7 1943.
Vejret i går var særlig voldsomt over Midtthy og Hanherred, hvor en meget gammel stråtækket går nedbrændte til grunden. På Randers egnen blev en murermester dræbt af lynet.

Salget af den rød hvide kokarde på Fredericia dagen blev en stor succes, og vil sikkert blive en årlig tilbagevendende begivenhed.

Mange har nu malet den yderste røde cirkel blå, så kokarden bliver til et Royal Air Force emblem.

I København fandt der forleden episoder sted på Rådhuspladsen, hvorved fire mennesker såredes.

Liget af en tysker er fundet ved Eshøj. Da han var i badetøj, er han sandsynligvis druknet under badning.

Tyskerne har nu åbnet en voldsom sommeroffensiv mod de russiske stillingen, men de har ikke formået at trænge gennem fronten.

Fredag, den 9/7 1943.
Man skulle næsten tro, at vi var i hundedagene, så elendigt som vejret har været i denne uge, men jeg må jo håbe det retter sig, til jeg skal på ferie.

Den voldsomme tyske offensiv har stadigvæk ikke givet noget resultat.

Lørdag, den 10/7 1943.
Invasionen af Sicilien er nu begyndt. Meddelelse herom udstedtes fra de allieredes hovedkvarter i morges. Forud for invasionen gik meget kraftige luftangreb, som mødte stærk modstand. Under luftangrebene landede flåden landbatterier på Sicilien. Næste afdeling i foretagendet var landsætning af faldskærmstropper, hvorefter infanteriet blev sat i land i specielt konstruerede landgangsfartøjer. Det italienske hovedkvarter meddeler, at landgangstropperne er blevet mødt med lynhurtig og kraftig modstand, og sandt er det, at det er et meget vanskeligt forsøg, og det bliver uhyre spændende at se, hvordan slaget vil forløbe. Foreløbig bestræber de allierede sig på, at få dannet et brohoved. I angrebet deltager både engelske, amerikanske og canadiske tropper.

Søndag, den 11/7 1943.
Det er nu lykkedes de allierede at danne et brohoved, og landsætningen af artilleri er begyndt. Hovedkvarteret meddeler, at der deltog over 2000 skibe i invasionsforsøget, og skønt en del af dem selvfølgelig blev sænket, blev tabene indtil nu ikke nær så store som beregnet. Man regnede nemlig med et tab på 50%, men tabene er i virkeligheden meget mindre. Der er nu gjort landgang flere steder på øen. Operationerne ledes af general Eisenhower.

Jeg var i aften i biograf sammen med Laurits Mikkelsen. Filmen der var svensk og den havde titlen "Den tossede svigerinde" var noget af det dårligste, jeg endnu har set.

Mandag, den 12/7 1943.
Det er nu en kendsgerning, at invasionsstyrkerne på Sicilien har erobret flere småbyer, deriblandt to havnebyer, men slaget er langtfra afgjort endnu, og de første dage kan der sikkert ingen afgørelse ventes.

Tirsdag, den 13/7 1943.
De allierede har nu fået dannet 5 brohoveder i den sydøstlige del af Sicilien, og chancerne for et heldigt udfald er dermed i høj grad til stede.

Jeg har i aften forpestet hele huset med "tobaksrøg".

Chefen forærede os nemlig lidt tobakserstatning, som vi skal ryge og udtale os om i morgen. Den smager dog ret godt, og jeg er sikker på, det er den bedste der endnu har været fremme.

Onsdag, den 14/7 1943.
Jeg har i aften set den morsomme franske film "Parisere under ækvator" samt den seksuelt oplysende film "Det fuldkomne ægteskab".

De allierede har nu erobret Augusta på Sicilien, og står ved Cataniasletten. Aachen var i nat genstand for et frygteligt bombardement.

Torsdag, den 15/7 1943.
Jeg har i aften arbejdet til kl. 21 på lageret, da vi er ved at komme for meget bagefter.

Vejret holder sig konstant dårligt, så jeg har ingen lyst har til at bade.

De canadiske tropper har foretaget et vellykket fremstød på Sicilien.

General Eisenhower har nu flyttet sit hovedkvarter til øen. Under kampene i denne uge er en italiensk general faldet.

Tyskernes fremstød ved Bjelgorod er nu standset, og russerne har endog trængt gennem de tyske linier flere steder.

Fredag, den 16/7 1943.
For et par dage siden blev der forøvet sabotage nede ved havnen, og gerningsmanden er desværre blevet fundet i dag.

Russerne støder nu langsomt frem ved Bjelgorod, og på Sicilien går de allierede også langsomt fremad.

Lørdag, den 17/7 1943.
Endelig slog vejret om, så vi igen fik sommer, men vi har jo også snart fuldmåne, og det er en kendsgerning, at vejret er dårligt omkring nymåne.

Der har også været usædvanlig mange folk på gaden i dag, og i aften træffer man mange berusede personer.

I palæ teatret så jeg den tyske film "Wienerblod", som var en temmelig god film.

Søndag, den 18/7 1943.
Jeg stod først op, da sirenerne lød kl. 12 i dag, skønt vejret var strålende.

Men da jeg efter kaffetid ville til Vildsund for at bade, begyndte det at regne, så jeg foretrak at blive hjemme, og regnen blev også troligt ved, og er ikke holdt op endnu.

I Royal teatret har jeg i aften set en af de stumfilm, der i stumfilmens dage gjorde dansk film verdensberømt. Det var en Fy og Bi film med titlen "Krudt med knald i".

Uden for biografen traf jeg Ingvard Fink, Harry Kjærgaard, Knud Jensen, Laurids Mikkelsen, Jens Thomsen og Back Boddum, der dog ikke var sammen med de andre, da han nu arbejder hos en vognmand i Rær.

Mandag, den 19/7 1943.
Solskin fik vi ikke i dag, men varmt og lummert har vejret været.

Tredjedelen af Sicilien er nu i de allieredes besiddelse, og tyskerne indrømmer nu, at russerne enkelte steder har gennembrudt fronten ved Bjelgorod.

Esbjerg kutteren "Vagn" er minesprængt, og er gået ned med hele besætningen.

Tirsdag, den 20/7 1943.
Min bror Knud fylder i dag 10 år, og da jeg glemte at sende ham en gave, tog jeg i aften hjem, da vejret var godt. Jeg havde samtidig nogle chokoladeerstatnings prøver med, og fik også solgt forskellige ting. Skønt vejret altså var strålende, blev jeg hjemme natten over.

Onsdag, den 21/7 1943.
Vejret var heldigvis godt, da jeg i morges cyklede til Thisted, og skønt det hele dagen har været meget varmt, har jeg ikke været ude at bade, da vi har haft overarbejde på lageret. Arbejdsmændenes udflugt forløb så nogenlunde, idet der kun var et par slagsmål, som dog ikke fik alvorlige følger Jeg er blevet pladsen tilbudt for 100 kr. i måneden plus kost og logi, og det kan jeg ikke sige nej til, da der ingen steder kan opnås en sådan løn, når man ikke er udlært.

En ung mand fra Thisted blev forleden aften slået ned her i Thisted og frarøvet tegnebogen.

For tiden er der i arresten indsat en mand, der har delirium. Han har bl.a. jaget en gaffel i halsen på sig selv.

Torsdag, den 22/7 1943.
Atter godt vejr, og atter overarbejde, så jeg ikke har fået lejlighed til at bade.

Delirium arrestanten er nu blevet kørt på sindssygehospitalet i Viborg, da man ikke længere kunne styre ham i arresten.

Robert Iversens bedstefar, den 85 årige Mads Fink ligger nu på sygehuset her, da han har brækket låret under en cykeltur.

Fredag, den 23/7 1943.
Siciliens største by, Palermo er nu faldet, og hele øens vestlige del er nu besat af de allierede.

Jeg blev i aften meget overrasket, da jeg traf en af mine gamle kostskolekammerater Erhard Erhardsen, fra Gørting ved Brørup. Han er nu 25 år gammel og er arbejdsmand, skønt han har præliminæreksamen, men han var nu også ualmindelig uheldig til eksamen, og fik så vidt jeg husker kun g i gennemsnit. Han spurgte mig bl.a., om jeg havde været fuld, siden jeg var det på realskolen lige efter min konfirmation i 1938, og jeg måtte jo svare bekræftende herpå, men til min store overraskelse, vil han nu også drikke. Han har været på flere restauranter i dag, og skal nu arbejde i Klitmøller, men har intet værelse skaffet sig, og står nu uden tag over hovedet i nat.

Lørdag, den 24/7 1943.
For en gangs skyld holdt vi op på lageret kl. 17, men det var specielt fordi vi nægtede at arbejde længere, da det er lørdag, og oven i købet dyrskuedag, så Thisted er fyldt med landboere. Gaderne er så fyldt med mennesker, at det er umuligt at cykle, men skønt restaurationerne har fået ekstra øl tildelinger, er øllet sikkert allerede sluppet op, så der vil ikke blive så mange fulde mennesker som sidste år, og navnlig da ikke som dyrskuedagene før krigen.

Jeg vil nu til at vaske mig og klæde om. Bagefter vil jeg måske til dyrskue, og derefter vil jeg hjem. Jeg kunne nok godt komme med rutebilen i aften, men jeg vil næsten hellere cykle, da vejret er ideelt.

Søndag, den 25/7 1943.
Jeg har holdt mig inden døre det meste af dagen, og har kun været på besøg hos bedstefar, da mine kammerater er til sportsfest i Bedsted, hvor der i aften er bal på sportspladsen, men jeg kender gutterne så godt, at jeg med 100% sikkerhed ved, at de ikke undlader at tage til Morup Mølle inden ballet slutter.

Der er en mængde sortbær i år, og sammen med Knud har jeg været lidt ude i klitterne for at smage på dem, thi jeg har altid været en ynder af sortbær, blåbær og tranebær, som de udstrakte klitarealer her omkring byen, altid har været overvældende rig på.

Vi har i aften haft besøg af en dansktalende, dansksindet sønderjyde fra Flensborg. Han var her for at ordne nogle pengesager, og hader jeg tyskerne så ærer jeg i høj grad de dansksindede sydslesvigere. Jeg kan for resten ikke lide, at man benævner den nordlige og sydlige del af Sønderjylland som Nord og Sydslesvig, thi jeg mener dette er en tysk betegnelse.

De tre gardehusarer, der blev offer for eksplosionsulykken forleden, blev i dag begravet under militær honnør.

Mandag, den 26/7 1943.
Verdens første fascistrige er faldet. Mussolini er trådt tilbage. Meddelelsen herom blev givet i middags i den engelske radio, men forinden var det blevet meddelt i to ekstraudsendelser i pressens radioavis, og de større blade udsendte ekstranumre og løbesedler i løbet af formiddagen. Kongekejseren Victor Emanuel har fået overkommandoen over hæren, som nu har magten i Italien. Til stabschef er udnævnt marskal Badoglio, og såvel ham som kongen har udsendt et opråb til folket, som er meget urolig, og flere steder har der under demonstrationer fundet blodsudgydelser sted.

På grund af disse oprørs lignende uroligheder, er der nu belejringstilstand i Italien, og ingen civilpersoner må færdes ude fra solnedgang til solopgang.

Om Mussolinis skæbne vides intet, men en slagen mand er han, og man har svært ved at forstå, hvad der er sket.

Tirsdag, den 27/7 1943.
For tiden er der kun ét samtaleemne i verden, "Mussolinis fald". I Italien fortsætter uroen og demonstrationerne trods militærets voldsomme forholdsregler.

Jeg besøgte i aften lagerforvalter Gai, og fik en øl og 3 snaps, som smagte herligt, eftersom jeg ingen spiritus har nydt i lang tid, ja jeg har nærmest været afholdsmand siden jeg kom her til Thisted til april, men jeg har heller ikke glemt, hvad jeg lovede mig selv nytårsdag.

Onsdag, den 28/7 1943.
Den ny Italienske regering er nu dannet, men uroen er stor, og fascismen har intet at sige mere.

Gai er i dag rejst til Randers i anledning af en retssag, som han skal vidne i.

Torsdag, den 29/7 1943.
Fascistpartiet i Italien er nu blevet opløst, men man ved stadig intet om Mussolinis skæbne.

De sidste dages varme, har kostet flere menneskeliv, idet flere er druknet, og enkelte er døde af hedeslag.

Smed Morsings kones broder, Svend Nielsen, der var i Løkken på sommerferie med Jens, Eva og Signe, fik i forgårs brækket armen to steder, idet han fik armen i et transportbånd. Inden maskinen blev standset, havde han et åbent brud i nakken og skulderen. Han led frygtelig, og blev ført til sygehuset i Thisted.

Jeg skulle egentlig have haft sommerferie i denne uge, og skammeligt er det, at jeg ikke fik det, thi vejret har været meget varmt og godt.

Fredag, den 30/7 1943.
Gai er nu kommet tilbage fra Randers, men har dog ikke arbejdet i dag.

I anledning af, at det for nogle dage siden var 95 årsdagen for sejren på Isted Hede, holdt Det danske Råd i London en sammenkomst.

Der er nu ingen veteraner tilbage fra 1848, men det er ikke ret længe siden de uddøde. I min fars ungdom var der mange på min hjemegn, og dengang var veteranerne fra 1864 ikke regnet for noget, der var jo så mange af dem dengang.

Min oldefar, Mads Nielsen, Carl Josefsens far og Chr. Lykkes far var således veteraner fra 1848, og i mange hjem har man endnu medaljer, hvorpå der står: "For deltagelse i krigen 1848-50".

Lørdag, den 31/7 1943.
I Palæteatret så jeg i aften filmen "Pas på pengene". Da det var en tysk film, var der en mængde soldater til forestillingen, og filmen var virkelig morsom.

Søndag, den 1/8 1943.
For en gangs skyld stod jeg tidlig op på en søndag, idet jeg var oppe allerede kl. 9. Efter at have vasket mig og spist, cyklede jeg til Klitmøller sammen med Gai og typograf Knudsen. Vi nød rigtig badelivet, var i vandet 3 gange og tog næsten uafbrudt solbad fra kl. 10 til halv fem, men jeg fortryder allerede, at jeg ikke viste mere mådehold med solbadet, for jeg er sikker på at jeg får en søvnløs nat. Vejret har været ualmindelig varmt i dag.

Termometeret viste således allerede kl. 12 25 grader i skyggen, og længere hen på dagen blev det endnu varmere. Da vinden var i øst, blæste der varmen ned. Det gode vejr sluttede som så ofte før med tordenvejr, der dog ikke kom direkte herover.

Mandag, den 2/8 1943.
I aviserne læser jeg i dag, at Andrea Sørensen, Lyngby, pludselig er død af en hjerneblødning, knap 77 år gammel. Hun var en af de sidste af Lyngbys oprindelige beboere, idet hun som spædbarn kom til Lyngby fra Agger i 1866. Det var dengang kun 2 år siden byen var blevet grundlagt, og aviserne beretter, at der kun var 6 mennesker i byen på det tidspunkt, men jeg tror nok, det var 6 huse der var.

Fire mennesker druknede i går under badning, og to dræbtes i aftes af lynet.

Der går der nu en stadig strøm af danske flygtninge over grænsen fra Hamborg, der så at sige er udslettet som by, idet der vist ingen ubeskadigede huse findes.

Tirsdag, den 3/8 1943.
En frygtelig nat og en lige så ussel dag har jeg haft i dag, idet jeg er så forbrændt, at jeg knap kan røre mig. Så snart jeg kommer hjem fra arbejde, trækker jeg af skjorten og undertrøjen, men i sengen kan jeg ikke ligge under dynen. Jeg ligger derfor nøgen ovenpå sengen om nat-

ten. I nat vågnede jeg ved at det regnede på mig, så jeg bliver nok forkølet.

Erling Christensen og Sigfred Jensen har i dag været i Thisted for at se til Svend Nielsen, der nu har det ret godt. De var også her for at tale med mig.

Jeg fik at vide, at Andrea Sørensen døde under tordenvejret søndag aften. Hun var bange for at være alene hjemme ved telefonen, da uvejret begyndte. Hun gik derfor om til Peter Pedersen, men næppe var hun kommet indenfor døren, før hun styrtede død om.

Torsdag, den 5/8 1943.
To meget glædelige begivenheder i krigssituationen har vi i dag fået meddelelse om. Fra østfronten meddeles det således, at Orel er faldet, og på Sicilien er Catania blevet erobret. Disse to sejre er meget betydningsfulde. Da tyskerne for snart 2 år siden erobrede Orel meddelte Hitler: "Fjenden er nu slået, og vil aldrig rejse sig mere". I dag tier han. Det er meget morsom at iagttage de fortvivlede anstrengelser tyskerne gør for at forklare de mange tabte slag. De vil således bilde verden ind, at de har narret englænderne ved at rømme Catania. At de ikke selv har øje for, at det er en højkomisk påstand er uforståelig.

Back Boddum var i dag inde på lageret for at hilse på mig. Han er nu chauffør, men så gode dage som han havde i Lyngby, har han sikkert ikke.

Lørdag, den 7/8 1943.
Jeg har i dag truffet mange bekendte herinde, deriblandt "Skallesmækkerens" Valdemar, der fortalte, at han i aftes var i slagsmål. Jeg troede dog ikke rigtig på det, men i aften kunne jeg skam læse om det i avisen. Jeg har været ude hos Gai for at hjælpe ham med at banke tæpper og lave anden husgerning. Det er ellers det værste jeg ved, men det hjalp jo lidt på det, at jeg fik en øl.

Da jeg ikke bruger sukker til noget som helst, har jeg foræret fru Mølgaard alle mine sukkermærker. Overvældende mange havde jeg nu ikke, da det er sjældent jeg husker at få hentet min ration.

Jeg ser at min skrift her i dagbogen er frygtelig, men det er ikke så underligt, da jeg altid skriver min dagbog i en meget dårlig skrivestilling.

Søndag, den 8/8 1943.
Det har regnet uafbrudt næsten hele dagen, men jeg skulle heller ikke have været ved stranden, om vejret havde været aldrig så fint, thi jeg ser følgerne af sidste søndags solbad, idet min hud nu fuldstændig hænger i laser.

Det gamle landskendte Thylandske cirkus, "Cirkus Miehe" holdt i aften afskeds forestilling, som jeg overværede. Numrene var gode, men flere var dog set før, men man kan jo heller ikke forlange et første klasses program i disse tider.

Mandag, den 9/8 1943.
Også i dag har jeg truffet mange bekendte, bl.a. Signe og Robert.

En dansk Quisling er blevet skudt i København, og i Randers har der, i den sidste tid, nærmest været oprør.

Vejret er i aften nærmest efterårsagtigt, men jeg må jo håbe, at det i næste uge bliver godt.

Tirsdag, den 10/8 1943.
Jeg må nu til at se mig om efter et nyt værelse, da fru Mølgaard har sagt mig op, grundet på, at hendes datters tjenestepige skal sove, hvor jeg nu bor.

Den engelske radio meddeler, at der nu er indtrådt en ny krise mellem Danmark og Tyskland, idet tyskerne forlanger, at danske sabotører skal dømmes ved tysk krigsret, selv om sabotagen er rettet mod danske virksomheder.

Onsdag, den 11/8 1943.
Allerede nu har jeg fået lejet et nyt værelse. Denne gang er det på Dragsbækvej, så jeg får jo længere til pensionatet og lageret, men man skal være henrykt over at få tag over hovedet, da bolignøden her er meget stor. Det er dog heller ikke et første klasses værelse jeg får. Der er således intet elektrisk lys, men hovedsager er, at jeg har fået et sted at bo.

Den engelske radio meddeler nu, at der er

undtagelsestilstand i Esbjerg, grundet på gadeuroligheder og overhåndtagende sabotage.

Tirsdag, den 17/8 1943.
Efter 38 dages kampe er slaget om Sicilien vundet, da aksetropperne i morges forlod øen.

I aften har jeg været på jagt sammen med Carl og Robert. Sidstnævnte skød en and.

Onsdag, den 18/8 1943.
Statsminister Erik Scavenius har anmodet regeringen om at måtte trække sig tilbage, da den offentlige mening er imod ham. Regeringen ville gerne lade ham gå, men dr. Best har befalet ham at blive. Regeringen har endvidere sagt nej til det tyske krav om at udlevere danske sabotører. I Esbjerg er undtagelsestilstanden blevet ophævet, da der forekom sympatistrejker overalt, så alt var ved at gå i stå. Tyskerne var sikkert også bange for, at strejkerne skulle brede sig til andre byer.

Jeg har været med Iver på jagt, men vi skød intet, skønt vi begge havde ild i bøssen.

Torsdag, den 19/8 1943.
Jeg har i dag skudt en måge, men skød ellers intet, da jeg var i engen med Carl.

Fredag, den 20/8 1943.
Der er nu noget galt i Odense, da alle møder er aflyst, og byrådet har opfordret til ro og orden.

Vejret har i dag været sommerligt.

Lørdag, den 21/8 1943.
Kongen har holdt statsråd, og har bifaldet et af regeringen udfærdiget opråb til befolkningen. I dette opråb meddeles det, at sabotage og demonstrationer forekommer i stigende omfang, og at forsøg er blevet gjort på at sprænge jernbaner i luften. Det hedder endvidere i opråbet, at situationen er truende, og at ingen må begå uoverlagte handlinger, dersom dansk styre skal bevares. Der er samtidig udsendt opråb til jernbanepersonalet om ikke at strejke.

Mandag, den 23/8 1943.
Under urolighederne i Odense er flere personer blevet dræbt, og i Ålborg er en ung mand blevet skudt, så der er situationen yderst kritisk.

Jeg har i aften været på besøg hos Gai, og der lånt en meget omtalt og god bog. "Ingen må dø", som er en amerikansk lægeroman, skrevet af en ung læge.

Onsdag, den 25/8 1943.
Situationen tilspidses nu time for time, og særlig i Ålborg er det galt. Da man erfarede, at den unge mand var blevet begravet om morgenen, samledes en tusindtallig skare ved kirken og forlangte en mindehøjtidelighed afholdt. Politiet var ude af stand til at opsplitte mængden, og i løbet af dagen indtraf en mængde episoder. Ruderne knustes således i nazi forretningerne.

Hen imod aften holdtes et møde i gården, og der deltog mindst 25.000 personer i dette. Man drog derefter gennem gaderne syngende "Kong Christian" og "Internationale". Efter at mængden havde overfaldet en tysk officer, kom det til et voldsomt sammenstød, hvor mindst 5 danske dræbtes. Der er nu udbrudt generalstrejke i mange flere byer end hidtil, således også i Fredericia. For et par dage siden læstes det i avisen, at Københavns Forum, "var optaget til andet formål". I aftes blev det sprængt i luften.

Torsdag, den 26/8 1943.
Sabotagehandlingerne og uroen fortsætter, og også her i Thisted er man så småt begyndt, men her bliver det sikkert ikke til noget. I København anrettedes der i går skade for over 1 1/2 mill. kr. alene på en fabrik, og 4 personer dræbtes ved en eksplosion.

Russerne fortsætter deres fremrykning, og har for længst erobret Charkow, der nu har skiftet ejer 4 gange i denne krig.

Lørdag, den 28/8 1943.
Urolighederne og strejkerne fortsætter, overalt i landet gærer det. Sidste nat blev de store udstillingsvinduer i det tyske kontor i Storegade knust.

Dr. Best har de sidste dage været i Berlin, så der sker sikkert noget ved hans tilbagekomst.

Gai er i dag rejst til Randers, det kniber ham åbenbart at undvære kæresten ret længe ad gangen.

Vi har i den forløbne uge haft alarmtilstand flere nætter i træk.

Søndag, den 29/8 1943.

Så kom det, thi noget måtte der ske, det har jeg længe kunnet indse. Der er beordret militær undtagelsestilstand i hele Danmark, med øjeblikkelig virkning. Meddelelsen blev givet over Ritzaus Bureau kl. 4 i nat, men allerede i går var al telefon og telegrafforbindelse med Sverige afbrudt. Overalt i byerne er der opklæbet plakater med bekendtgørelsen om undtagelsestilstanden. Bekendtgørelsen er at læse på både dansk og tysk, men mange er allerede revet ned. Det hedder bl.a. i bestemmelserne, at den senere tids begivenheder har vist, at regeringen ikke mere er i stand til at opretholde ro og orden, og at værnemagten derfor må tage denne opgave op. Alle møder, også uofficielle, er forbudt. Al sammenstimling af mere end to personer er forbudt. *(Bem. af KMN: Jeg kan selv huske den 29. august, og jeg mener det var sammenstimling af mere end 5 personer, der var forbudt).* Ved voldshandlinger, sammenstimling osv. vil der hensynsløs blive gjort brug af våben. Efter mørkets frembrud, må ingen færdes ude, og alle forlystelsessteder og forretninger skal lukke ved mørkets frembrud. Sportsstævner er forbudt. Embedsmændene skal forblive på deres plads og rette sig efter de af besættelsesmyndighederne givne ordrer. Al benyttelse af telefon-, telegraf- og postvæsen er forbudt. Strejker er forbudt, og ophavsmændene til sådanne straffes i reglen med døden. Overtrædelse af bestemmelserne vil blive dømt ved de tyske standretter. Bekendtgørelsen er underskrevet: "Den øverstkommanderende for de tyske tropper i Danmark".

Flere på pensionatet, der i dag ville have været hjemme, har måttet blive i Thisted, da de ikke kunne få rejsetilladelse, og de der ville cykle hjem, blev standset 10 km. uden for byen, og kunne ikke komme videre.

Tyske tropper med stålhjelme og håndgranater i støvlerne og i bælter patruljerer i gaderne ustandselig, og flere personer er blevet sat fast, således fhv. borgmester Iversen, der dog atter er frigivet. Redaktionssekretær Rasmussen og overtjener Poulsen "Royal", er blevet taget som gidsler, så hadet mod tyskerne er nu, om muligt større end nogensinde. BBC meddeler fra svensk kilde, at regeringen skal være gået af, og kongen er fange på "Sorgenfri".

Syv danske krigsfartøjer skal være ankommet til Malmø med mange danske civil personer ombord.

Efter flere dages sygdom døde kong Borris af Bulgarien i dag under mystiske omstændigheder. Hans 6 årige søn er blevet udråbt til konge som Simeon den anden.

Mandag, den 30/8 1943.

Man synes nu man er trådt ind i et helt nyt tidsafsnit, som livet former sig nu.

Der foreligger nu bekræftede meddelelser fra BBC om, at 9 danske flådefartøjer er ankommet til Sverige med soldater, politifolk og civile. Enkelte fiskefartøjer har også anløbet svenske havne. Den del af flåden, som ikke nåede Sverige, skal være blevet sænket af sin egen besætning eller af tyskerne. "Peder Skram" skal således være blevet sænket af sin besætning, medens "Niels Juel" blev sænket af tyske bombeflyvere, da den forsøgte at nå Sverige. Mens marinerne sænkede flådefartøjerne på Københavns Red, kæmpede andre marinere med tyskerne for at holde dem på afstand, så det ikke lykkedes tyskerne at forhindre dem i deres forehavende.

Da garderne fik ordre til at lade sig afvæbne, nægtede de dette, og det kom til voldsomme kampe på Rosenborg eksercerplads og ved garderkasernen. I flere timer kæmpede de, og kampen skal have kostet mange hundrede tyskere livet. - Alle dansk befæstningsanlæg og ammunitions lagre blev sprængt i luften, og bragene hørtes tydelig i Malmø.

Tyskerne har nu taget flere politiske fanger fra det konservative folkeparti, bl.a. Ole Bjørn Kraft og Fibiger. Minør Bush her fra Thisted er også sat fast. De engelske aviser er begejstret for den danske modstand, og Danmarks navn høres overalt i alverdens radioudsendelser.

Næsten alle de opklæbede bekendtgørelser er nu nedrevet, og radioen meddelte i dag, at man kunne risikere at blive straffet med døden for denne forseelse. Regeringen er trådt tilbage. Meddelelsen herom blev givet i radioavisen nu til aften.

Der er spiritusforbud her i Thisted.

Tirsdag, den 31/8 1943.

Der ankommer stadig både til svenske havne, og soldaterne bliver behandlet som civile flygtninge. Det meddeles nu, at garnisonen i Næstved ydede særlig kraftig modstand, og kæmpede mod tyskerne i 36 timer, hvilket jeg dog synes lyder fantastisk. I Holbæk skal soldaterne have drevet tyskerne ud af byen.

Der forekommer nu tyske meddelelser i den danske radio, og der råbes stadig om, at alle aktive danske officerer skal melde sig til tyskerne inden den 3. september. Overtrædelse af påbuddet vil blive straffet efter undtagelsestilstandens love. Churchill talte i aftes til hele verden i Quebec, og omtalte også uroligheder i Danmark.

Gai kom omsider til Thisted i dag, men han skulle være kommet søndag aften, hvad han var ude af stand til under de herskende forhold.

Onsdag, den 1/9 1943.

Fire år er gået siden tyskernes angreb på Polen, og hvad har vi ikke oplevet siden den dag. Lige siden tyskerne tog Østrig, anede vi at krigen ville komme, men da England bøjede sig gang på gang, kunne vi dog ikke med bestemthed påstå, at krigen var uundgåelig, og spændingen var ubeskrivelig i sommeren 1939, og da tyskerne så endelig angreb Polen i dag for 4 år siden, hørte vi radioavis hver halve time, og vi syntes dengang, at det var frygteligt, at de polske byer blev bombarderet, men disse bombardementer var intet imod, hvad vi nu hører om bombardementer. At krigen ville blive langvarig var de fleste ikke klar over, da man troede, at de franske og engelske hære kunne slå de tyske og trænge frem til Berlin, men nu er der vist ingen, der tvivler på, at denne krig vil blive længere end den forrige

Den engelske radio meddeler, at tyskerne fortsætter massearrestationer af jøder og fremtrædende politikere. To professorer, Arne Sørensen og pastor Kaj Munk skal således være blevet arresteret. Min søster Signe, fylder i dag 16 år.

Jeg har i dag indmeldt mig i KU, og jeg fik Gai til det samme.

Udgangsforbudet er nu blevet lempet, så vi må være ude til kl. 23, og der er ligeledes sket lempelser i togtrafikken, mens telefonen blev frigivet allerede i går. Mørklægnings tiden sættes stadig tilbage, og nu skal der mørklægges kl. 20.15.

Torsdag, den 2/9 1943.

I København begravedes i dag 11 soldater, der faldt den 29. august.

I Odense er der igen, på grund af sabotage, færdselsforbud efter kl. 21.00.

Gai kom i dag alvorligt op at skændes med chefen, og sagde op til 1. oktober.

Jeg har i aften set den svenske film "Kun en kvinde".

Fredag, den 3/9 1943.

I dag, fire år efter at England og Frankrig erklærede Tyskland krig, er allierede tropper gået i land i Syditalien, men efterretningerne derfra er sparsomme, så det vides ikke hvordan invasionen forløber.

Grundet sabotage, er færdselsforbudet i København skærpet.

Enhver der undlader at aflevere skydevåben og sprængstof udsætter sig for at blive dødsdømt.

På denne historiske dag fylder min fader 47 år.

Lørdag, den 4/9 1943.

De allierede har etableret et brohoved på Calabrien, og går nu støt fremad, men aksen sætter sikkert snart et voldsomt modangreb ind.

I Rusland fortsætter det russiske fremstød, og fra Moskva meddeles, at tyskerne det sidste døgn har mistet 20.000 soldater som alene er døde.

Danske flygtninge ankommer fremdeles til Sverige, og der er nu blevet iværksat en ind-

samling til fordel for danske flygtninge.

Christmas Møller, vor store politiker, talte i aften i radioen og opildnede til fortsat modstand. "Ingen må tænke på sin egen skæbne, men kun på fædrelandets vel" udtalte han bl.a.

Søndag, den 5/9 1943.
På Calabrien går de allierede støt fremad, om end langsomt, og på østfronten er det fremdeles russerne der har offensiven.

Det er nu en uge siden der blev proklameret undtagelsestilstand, og de lempelser der kom først på ugen, er mange steder blevet ophævet på grund af sabotage.

Jeg har i aften set filmen "Rasmines bryllup" i Palæteatret, hvor jeg traf maler Wodstrups datter Thea og hendes kæreste.

I eftermiddags så jeg en tysk Fy og Bi film, der hed "Blinde passagerer".

Tyskerne fortsætter med at arrestere folk, særlig politikere fra det konservative folkeparti og Dansk samling.

Der er også blevet arresteret mange her i Thy, bl.a. købmand Lambertsen fra Vigsø.

Mandag, den 6/9 1943.
Den langsomme fremrykning på Calabrien og østfronten fortsætter, og bombningen af aksens byer vedvarer også.

Tyskerne har nu truffet drastiske forholdsregler i Snedsted, hvor der har været uroligheder gentagne gange.

Chefen har i dag fødselsdag, og fylder så vidt jeg ved 38 år, men han ser ældre ud, hvilket ikke er så underligt, da han har slidt hårdt og virkelig har fået noget ud af det. For 10 år siden var han nærmest en fattig mand, og i dag tjener han ca. 60.000 kr. om året netto, men der er jo heller intet fag, hvor der økonomisk set, er så gode chancer som ved handelen.

I dagens anledning fik vi kaffe bragt ned på kontoret, og fik derved en kaffepause, som vi på lageret knap nok havde tid til at holde.

Man mærker nu tydelig, at sommeren er forbi, dagene afkortes stærkt, og luften bliver efterårsagtig, men jeg har intet imod efteråret med dens kølige friske luft på solskinsdagene og dens frugtrigdom. Evig sommer ville jeg heller ikke bryde mig om. Hver årstid har ubetinget sin store charme.

Tirsdag, den 7/9 1943.
Der er i dag intet særlig nyt, hverken fra øst eller Sydfronten eller fra Danmark.

Der har i aften været alarmtilstand.

I aften begyndte jeg et maskinskrivningskursus på realskolen. Vi skal møde allerede kl. 18.15, så det kniber med at blive færdig. Kurset er for begyndere, så jeg er allerede foran de andre, skønt de var to timer foran mig, da vi begyndte i aften, men jeg har skam meget at lære endnu, da det altid er bedst at have en lærer. Der har været hjemmefest på pensionatet i aften, men jeg glemte det.

Onsdag, den 8/9 1943.
Italien har overgivet sig betingelsesløst. Efterretningen herom blev givet i den engelske radio i aften. Våbentilstanden er underskrevet af marskal Badoglio og general Eisenhowers repræsentanter. Badoglio har talt over Roms radio, og befalet hæren at standse modstanden mod de allierede, men derimod modsætte sig eventuel anden indgreb. Skønt denne udvikling kunne forudses, kom den dog overraskende, og må betragtes som en meget betydningsfuld begivenhed, da tyskerne mister en af deres allierede.

Vi arbejdede i aften meget længe, og var bagefter ude hos Gai, hvor vi fik kaffepunch. Typograf Henry Knudsen var så flink, at hjælpe os på lageret. Tyskerne har udsendt en meddelelse om, at en dansk statsborger, en ingeniør Sørensen fra Ålborg er blevet dømt til døden og henrettet for at have sprængt 6 lokomotiver i luften. Gai og Thomsen var i aften meget uenige, og skændtes som aldrig før.

Torsdag, den 9/9 1943.
Tyskerne bliver i Italien, og det er kommet til kampe mellem tyske og Italienske styrker. Enkelte Italienske enheder er selvfølgelig gået med tyskerne, men langt de fleste er imod dem. De allierede har gjort landgang flere steder i Italien, bl.a. nord for Neapel, og der kæmpes voldsomt overalt. Russerne har nu befriet hele

Donetz bækkenet, hvor så mange utrolig hårde kampe er blevet udkæmpet.

I Berlin betegnes den allierede italienske våbenstilstand som verdenshistoriens største forræderi. Tyskerne er nu gået så vidt, at de har forbudt Københavns befolkning at køre på cykel, da en tysk vagtmester i aftes blev skudt ned og senere døde. Da han faldt, bøjede en person sig ned over ham og tog hans revolver, hvorefter han flygtede sammen med gerningsmanden, og det er ikke lykkedes at finde dem. Det er med glæde, jeg har hørt denne meddelelse, thi de skyder os i vort eget land, så jeg synes det er en god hævn og velgerning at myrde tyskere. General von Hanneken har udsendt en meddelelse om, at værnemagten beslaglægger private og offentlige bygninger.

Fredag, den 10/9 1943.
Hitler talte i dag til det tyske folk, men kun i 16 minutter og ikke som han plejer i 2 - 3 timer. Han kom ind på forholdet i Italien, men tav om Rusland, dog sagde han, at hæren, måske af taktiske grunde, opgav nogle landområder. Til slut gav han som sædvanlig udtryk for sin urokkelige tro på sejren.

Russerne avancerede i dag 40 km. på visse steder af fronten.

I Italien har tyskerne erobret nogle storbyer fra italienerne.

Der er blevet dannet en italiensk eksilregering, der støtter Mussolini.

Lørdag, den 11/9 1943.
For en gangs skyld blev vi færdige kl. 17 på lageret i dag. Jeg er også ved at være træt af det forfærdelige roderi og overarbejde, så jeg er langt fra ked af, at jeg rejser til november.

Søndag, den 12/9 1943.
Der kæmpes voldsomt overalt i Italien, og det meste af den italienske flåde har uden modstand overgivet sig til de allierede. Den engelske landgangsstyrke ved Neapel er nu vel ovre de første kritiske døgn, idet den nu har gravet sig ned, og således er i stand til at modstå tyskernes modangreb.

Vejret har i dag været typisk for septembervejret, høj, klar frisk luft med solskin om dagen og måneskin om aftenen.

Mandag, den 13/9 1943.
Ved en dristig manøvre med faldskærmstropper og SS soldater er det lykkedes tyskerne at befri Mussolini og føre ham til Tyskland. Han slipper således foreløbig for at blive udleveret til de allierede og blive stillet for en krigsret. Frk. Bondo Sørensen, der har været syg nogen tid, er nu atter rask, og har overtaget sin gamle plads hos Kokholm Nielsen.

Tirsdag, den 14/9 1943.
For anden gang var jeg i aften til maskinskrivningskursus, men jeg lærer ingenting, da jeg kan det i forvejen og er langt foran de andre.

"Dagens bog" i Ballebys boghandel er nu blevet forbudt af tyskerne, da de følte sig truffet af de forskellige tekster, og træffende var de da også ofte. Da Mussolini faldt, hed bogen "Tyrannens fald", og da Sicilien overgav sig hed bogen "Den fortabte ø". Da undtagelsestilstanden indførtes "Vi arme djævle" og dagen derpå efter flådens tapre modstand "Danske søhelte". Da Italien kapitulerede hed den "Endnu et skridt frem", og sidste dag den var udstillet "Det har ringet tredje gang".

Chefen er nu kommet tilbage fra sin sommerferie, så nu føler vi os ikke så fri i arbejdstiden som tilfældet var da han ferierede.

Onsdag, den 15/9 1943.
Mølgaard har fået en ny kommis, der stammer fra Hamburg. Han er kommet her til landet efter at hans faders forretning er blevet ødelagt ved luftangreb. Hans fader er dansker og hans moder tysker, og skønt han altid har boet i Tyskland, snakker han godt dansk, og er så dansksindet som nogen af os.

Der er nu snak om, at tyskerne vil have KFUM, men jeg håber ikke, det bliver til noget, skønt de jo gør hvad de vil nu.

Sabotagen herhjemme er ingenlunde i aftagen, så undtagelsestilstanden holder sikkert ikke op foreløbigt.

I de sidste par dage er der sket to jalousimord her i landet.

Torsdag, den 16/9 1943.
Der kæmpes stadig overalt i Italien, men de allierede går kun meget langsomt frem. Tyskerne har nu nærmere gjort rede for, hvordan det lykkedes at befri Mussolini under meget dramatiske omstændigheder. Soldaterne der deltog, er blevet højt dekorerede.

Sekretæren forhandler stadig med kommandanten om KFUM, og i dag sagde man til ham, at pensionatet er en politisk rede, og at pensionærerne ikke just behøver at lade radioen gå så højt, at den engelske presse kan høres over hele Frederikstorv.

Jeg så i aften farvefilmen "Den gyldne Stad". Filmen var god men meget sørgelig. Det var den første rigtige farvefilm jeg har set, men om nogle år afløser farvefilmene måske helt de sort hvide film, ligesom tonefilmen for ca. 12 år siden helt afløste stumfilmen.

Lørdag, den 18/9 1943.
Da vejret har været godt i dag, tog jeg ikke med toget, men cyklede hjem, og under de nuværende rejseforhold, vil jeg helst cykle når vejret er ordentlig, thi en sådan frisk tur kvikker mægtig op. Lige før jeg nåede Sundby, indhentede jeg tømrermester Knudsen med familie. De skulle samme vej, nemlig til Madsted, hvor de vil besøge den store gårdejer Per Rysgaard. I Istrup indhentede jeg Metha Pedersen, som jeg holdt ved selskab til centralskolen, hvor jeg jo skulle svinge.

Jeg har nu ført dagbog i et år, og vil derfor begynde på et nyt hæfte, da jeg vil have de forskellige årgange samlet. Meget er der sket i det forløbne år, særlig af verdenspolitisk betydning, men mit private levned har ikke været særlig begivenhedsrigt.

Søndag, den 19/9 1943.
Det er dejligt, at min fødselsdag faldt på en søndag, så jeg har kunnet fejre den hjemme. I fødselsdagsgave fik jeg et par sko, en lommelampe og 15 kr. Skoene er meget værd, da det er mig umuligt at opdrive et par i Thisted.

Jeg har haft følgende gæster i aften, Erik Jensen og Grethe Mikkelsen fra Svankær, og endvidere Robert, Erling, Jens, Harald Hyldahl, Hilda Kruse, Eva og i eftermiddag Elly Andersen fra Ydby. Hun er Signes veninde, jeg har aldrig set hende før. Thea Skovsted fra Svankær var indbudt, men kunne ikke komme, da hun er syg. Vi havde en meget morsom og vellykket aften, som sluttede med dans.

Mandag, den 20/9 1943.
Da jeg ikke gad stå særlig tidlig op i morges, mødte jeg først på lageret kl. 9.30, skønt det kun tog 1 ½ time at cykle til Thisted, da jeg havde medvind hele vejen. Tyskerne har nu rømmet Sardinien.

Tirsdag, den 21/9 1943.
Far og Signe har været i Thisted i dag, men jeg fik kun talt med Signe, der fortalte, at en arbejdsmand fra Svankær er løbet på en landmine, men slap nådigt fra det. Jeg talte også med Poul, der i sommer brækkede armen. Han kan nu færdes oppe, og vil snart blive sendt hjem. Jeg har aldrig besøgt ham, da jeg ikke rigtig kender ham, og da jeg ikke har tid til sygehusbesøg undtagen om søndagen. Russerne nærmer sig nu Kiev.

Onsdag, den 22/9 1943.
På østfronten går russerne fremdeles fremad, mens der i Italien ikke meldes om nogen fremgang.

Vejret er stadig køligt og sundt, og det er en velsignelse, at man er fri for regn.

Torsdag, den 23/9 1943.
Russerne har nu generobret Poltava, som tyskerne selvfølgelig påstår at have rømmet planmæssigt. Hærberetningerne fra førerhovedkvarteret er efterhånden blevet så komiske, at folk vrider sig af grin, når de hører dem.

Ofte lyder de bl.a. således: "Russerne var ude af stand til at forhindre vore tropper i planmæssigt at rømme byen", eller "Atter har den tyske hærledelse narret russerne ved at rømme byen". Der tales ligeledes altid om planmæssige elastiske tilbagetog eller frontforkortninger som det mest kaldes. Jeg har i aften rettet og maskinskrevet en udflugtsskildring for Gai.

Fortsættes

Sådan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson.

Bestyrelsen:

Eigil T. Andersen (formand), Ullerupvej 5
7760 Hurup. Tlf. 97 95 31 65.
Evt. artikler kan sendes til mail-adressen:
eigil.andersen@karby.dk

Leif Krogsgård (næstformand), Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Jytte Sunesen, Brendgårdvej 67, Ydby,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Lisbeth Ejlersen (sekretær), Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Uggi Larsen, Ydbyvej 30
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 99.

Kasserer (ej medlem af bestyrelsen)
Hans Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04
Lisbethejlersen@webspeed.dk

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29.

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Lisbeth Jensen, Morup Møllevej 16,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 52 51

Boddum: Anker Mardal, Burhøjgårdvej 2,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 90 93.

Gettrup: Chr. Bang Larsen, Bredgade 85,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 48.

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75.

Hassing: Jens Søndergaard, Udsigten 12,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 99.

Helligsø: Kresten Munch, Helligsøvej 44,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 63 17.

Heltborg: Holger Diechmann, Oddesundvej 211,
Heltborg, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 19 65.

Hurup: Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Svend Å. Kristensen, Gormsvej 6 st. th.,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 20 83.

Hørdum: Jens J. Krogh, Møllevangen 5,
Hørdum, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 63 61.

Koldby: Knud E. Nielsen, Fuglhøjgårdsvej 2,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 62 01.

Lodbjerg: Betty Jensen, Lodbjergvej 35,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 82 02.

Skyum: Frode Nielsen, Østerstrandvej 1, Skyum
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 61 27.

Snedsted: J. V. Præstgaard, Lunegårdsvej 33,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 41 66

Svankjær: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63.

Sønderhå, Nørhå og Hørsted: Willy Mardal, Legindvej 102, Sønderhå,
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 91 45

Thisted: Erik Boesen, Gråkildevej 73,
7700 Thisted. Tlf. 97 91 25 40

Vestervig: Peter Bolt Larsen, Margrethevej 13,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 30.

Ruth Visby, Klostergade 44,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 66.

Bjarne Madsen, Astrupvej 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 03.

Villerslev: Jens Bliksted, Ny Villerslevvej 12,
Villerslev, 7755 Bedsted.
Tlf. 97 94 60 34.

Visby: Tove Kanstrup Nielsen, Oddesundvej 240
Visby, 7755 Bedsted. Tlf. 97 95 13 59.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: Villiam Mortensen, Skovbrynet 27,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 80 78

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2008: Kr. 120,00